

العلماء النجديون

الدُّرَرُ السَّنِيَّةُ
فِي الْأَجْوِبَةِ النَّجْدِيَّةِ

ED-DÜRERÜ'S-SENİYYE
Fİ'L-ECVİBETİ'N-NECDİYYE

MUHAMMED BİN ABDULVEHHAB
VE
NECD ULEMASI

VARAKAT
yayınları

5

**Ed-Dürerü's-Seniyye
fi'l-Ecvibeti'n-Necdiyye**

NECD ULEMASI

**CİLT 5
Kitâbu'l İbadet
2.Bölüm**

VARAKÂT – 2023

Kitap Adı:

Ed- Dürerü's – Seniyye fi'l - Ecvibeti'n - Necdiyye

KitapYazan:

Necd Uleması

Çevirmen:

Abdulmelik Attar

Tashih / Son Okuma:

Varakât Yayınları

Kapak Tasarım:

Varakât Yayınları

Baskı:

Matbaafix — Arma Matbaa Kamil Parmak
Fevzi Çakmak Mah. Yeni Matbaacılar St. Yayın Cad. No:76
Karatay/KONYA

Sertifika No:

49869

Baskı Tarihi:

Ağustos/2023

İletişim / Dağıtım

Telefon : 0 551 119 19 82

varakatyayinlari@gmail.com

VARAKAT
yayınları

İÇİNDEKİLER

İBÂDET KİTABI İKİNCİ BÖLÜM	10
CUMA NAMAZI BABI.....	11
Şeyh Abdurrahman b. Hasan'a, Cuma namazının vakti soruldu?	12
Şeyh Abdullah b. Muhammed'e soruldu: Seferi kişi Cuma Namazına Yetiştigi Zaman Namaza İştirak Eder Mi?	12
Şeyh Süleyman bin Sehman'a Cuma Namazı Kılınırken Savaş Emrinden Soruldu?	14
Cuma Namazı Kaç Kişiyle Kılınır İddialarına Birkaç Yönden Cevap Verildi:.....	40
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, Evli Olmayan Kimsenin Arkasında Cuma Namazı Kılınır mı? Diye Soruldu:	53
Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb'a: Kabirlerden çıkarılacak diye başlayan cümle mi, sanki bir ayet gibi okudum. Böyle yapmamda bir sorun var mıdır? Diye Soruldu:	53
Şeyh Said ibn Hacı'ye Soruldu: İmam ile Hatib (Hutbeyi Verenle, Cuma Namazını Kıldırın) Aynı Şahıs mı Olması Gerekir? Diye Soruldu.	54
Şeyh Abdurrahman Hasen'e soruldu: Cuma Günü, İmam Hutbe Verirken Yüksek Sesle Konuşmanın Hükmü Soruldu?.....	55
Şeyh Abdullah Ebu Butayn'a Hutbede Muayyen Bir Kişi İçin Yapılan Dua Hakkında Soru Soruldu.....	57
FASIL	58
Şeyh Abdullatif bin Abdurrahman bin Hasan, Birden Fazla Mescidde Cuma Namazı Kılınması ile ilgili Risalesi	60
Şeyh Abdurrahman bin Hasan'a, Cuma Günü'nün Bayram Günü'ne Denk Geldiğinde O Gün Cuma Namazı Kılınır mı? Diye Soruldu. ..	67

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e: Cuma Günleri Derslerin Tatil Edilmesi Hakkında Soruldu	69
Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed'e soruldu: Emir'e, Mescidde Yer Ayrılır mı?	70
Şeyh Abdurrahman bin Hasan'a: İmam Hutbe verirken Meşgul Olma Soruldu	73
Şeyh Abdurrahman bin Hasan'a Cuma Günü Kehf Suresi Okunması Soruldu	76
BAYRAM NAMAZI BABI	82
Bayram namazı farzı kifaye midir?	83
Muhammed ibn Abdullatif, Salih ibn Abdülaziz ve Muhammed ibn İbrahim'den, Kıymetli İmam Abdülaziz ibn Abdurrahman âli-Faysal'a Mektubu	83
Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e: Kadınların Bayram Günü Namaza Çıkmasından Soruldu?	85
Bayram Hutbesi, Tekbir İle mi Yoksa Hamd İle mi Başlar?	87
Bayram Namazındaki Başlangıç Tekbirinden Sonra İstiftah ve Her İki Tekbir Arasında Ne Okunur? Diye Soruldu	89
Şeyhe Şöyle Soruldu: Hacı Olan Bir Kimse, Mukayyed Tekbir Getirir mi?	91
KUSUF NAMAZI BABI	92
Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab'a Kusuf Namazının Farz Olup Olmadığı Soruldu	93
Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e soruldu: Felaket ve İmtihan İndiğinde, İnsanların Toplanıp Cemaatle Namaz Kılmanın Bir Delili Varmı? ..	94
YAĞMUR DUASI VE NAMAZI BABI	95
CENAİZ BABI	97

Şeyh Abdurrahman bin Hassan Rahimehullah'a soruldu: İnsanlardan Biri Hastalandığı Zaman, İnsanlar Hastanın Etrafını Sarak Toplanıp Kur'an-ı Kerim Okumanın Hükümü Nedir?.....	98
Şeyh'in oğlu Abdullatife; Kur'an-ı Kerim'den Tükürük Yolu İle Yapılan Rukye'den Soruldu?.....	99
Bazı kimseler Şöyle Sordu: Müslüman Bir Hasta, Kahin Birine Helal Olan Bir İlacı Sorabilir Mi?	100
Şeyh Sad bin Hamd bin Atik'e, Hastalar için kurban kesimi hakkında soruldu?.....	100
Şeyh Hamd bin Nasır bin Mamer'e; Tevtiîn Hakkında Soruldu: (Tevtiîn Çiçek Hastası Olan Bir Kimseden İrin Almak, Yani Günümüzdeki Pandemi Aşısı).....	106
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e Domuz Yağı Soruldu?	110
Şeyh Abdullah Aba Butayn'e, Hurûf-ı Mukattaa ve Hecâ Harflerini Duvara Asarak Şifa Bulmak Hakkında Soruldu.....	111
Şeyh Abdullah bin Muhammed'e Yıkanmadan Önce Ölülerin Üzerine Kur'an Okuması Soruldu.	112
Şeyh Muhammed ibn Abdulvahhab'ın Oğlu, Şeyh Abdullah'a; İntihar Eden ve Ganimetten Çalan Kimsenin Cenaze Namazını Kılmak Caiz midir?.....	113
Şeyh Muhammed bin İbrahim bin Abdülatif ve Şeyh Abdullah el- Ankari'ye soruldu: Hayızlı Kadının Cenaze Namazını Mescidde Kılınması Caiz Midir?.....	114
CENAZE DEFİN EDİLDİKTEN SONRA TELKİNDE BULUNMAK.....	116
KABİRLER ÜZERİNE HURMA DALI KOYMA FASLI	118
KABİRLER ÜZERİNE BİNA YAPMA FASLI	119
Şeyh Abdurrahman bin Hassan Rahimehullah Mısır'dan Gelen bir Soruya Cevabı	131

İTİKÂF	149
ZEKÂT BÖLÜMÜ.....	178
Muhammed b. Abdulvehhab'a soruldu: Yetimlerin Mallarında Zekât Var Mıdır?.....	180
Nafakasını Hesap Eden Kimseden Soruldu?.....	181
Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a soruldu: Bir Kimsenin Gecikme Şartı İle Verilmiş Bir Borcu Olsa ve Bunu Ancak Borcu Elde Ettikten Sonra Zekatını Veririm Der İse?.....	181
Şeyh Süleyman b. Şeyh Abdullah b. Muhammed'e şöyle Soruldu: Bir Adamın Belli Bir Süreye Kadar Verilmiş Olan Peşin Bir Malı Var. Zekât vakti Geldiği Zaman Peşin Olanın Araya Girmesinden Önce O Peşin Malın Zekatını Verir Mi?	184
Şeyh Hasan b. Hüseyin b. Muhammed'e Soruldu: Kişinin Öldükten Sonra Zimmetinde İflas Etmiş Veya Tehir Edilmiş Bir Malı Varsa?	186
Abdullah b. Şeyh Muhammed'e Şöyle Soruldu: Kocanın zimmetinde Bulunan Mehir Ne Durumdadır?.....	188
Şeyh Muhammed b. Abdulvahhab'a şöyle soruldu: Kişinin Nisab Miktarına Ulaşmamış Verilen Bir Borcu Varsa? Borcunu Geri Almadan Da Üzerinden Bir Yıl Geçmiş İse Bunun Durumu Nedir?	188
Gizli olan mallarda, borç zekâtın vucubiyetini engeller mi?	189
FASIL	190
Şeyh Muhammed b. Abdulvahhab Beş Devenin Zekât Miktarı Soruldu	190
Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e şöyle soruldu: Karıştırılmış Mallar Noktasında Zekât Hangi Maldan Alınır?	192
FASIL: HUBUBUTAYN VE MEYVELERİN ZEKÂTI HAKKINDA	194

Ölen kimsenin Ekmiş Olduğunda Ve Verasetinin Dağılımından Sonra Ektiklerinin Toplanması Hususunda Zekât Var Mıdır?	199
Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e Ekinlerin Birbirine Karışımının Etkisinden Soruldu?.....	204
Yer sahibine düşen paydan zekât alınır mı diye soruldu?	206
Muhammed b. Abdul Vahhab'a, Toprağın biriktirilmiş Olan Su Azıklarından Sulanması Hakkında Soruldu?	207
Sel veya Nehirler Sebebi İle Sulanan Yerlerin Zekâtı İse Tam Olarak Onda Birdir. bunun Zekatının Ne Zaman Verilmesi Gerektiği Soruldu?	208
Buğdayların Henüz Başak İken Zekâtının Ne İle Verildiği Soruldu?	209
İmam Abdulaziz b. Muhammed b. Suud'a sebzelerin Ve Yeşilliklerin Zekâtı Hakkında Soruldu. Buna Zekât Gerekir Mi?.....	213
Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a cedideden zekât Verilmesinden Soruldu.	217
FASIL: BİRİMLER HAKKINDA.....	221
FASIL: FITİR SADAKASI	226
Şeyh Hamed b. Nasır'a, Fıtır Zekatının Kime Vacip Olduğu Hakkında Soruldu?	227
Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e Fıtır zekatının Miktarından Soruldu?	228
Şeyh Said b. Hacci'ye hurma, arpa Ve Buğdayın Bulunması İle Beraber, Mısır Ve Tütsüden Fıtır Zekâtı İhraç Edilir Mi Yoksa Edilmez Mi? Diye Soruldu.	229
KİTAB-I SIYAM.....	233

İmam Abdülaziz bin Muhammed bin Suud'a, Ammar'ın Sözü Soruldu: Kim Yevmuşsek gününde Oruç Tutarsa, Şüphesiz Ebu'l-Kâsim'a (Rasûlullah)'a İsyân Etmiştir.....	234
Şeyh Abdülatif Rahimehullah, Osman bin Mansur'a Verdiği Cevap:	263
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e; Hilallerin Arasındaki Farklılıklar Soruldu.	289
Hilâl'in görüldüğü haberi, Kitabî (yazı, mesaj, risale ve benzeri) yolla verilmesinin hükmü nedir?.....	295
Şeyh Eba Butayn'e, Bedevilerin Şahitliğini Soruldu?	302
Şevval Hilâl'ini İki Kişinin Şahitliği Hakkında Ne Dersiniz?	302
Şeyh Abdülaziz'e, Bir Beldede Hilâl Görüldüğünde, Farklı Beldedeki Müslümanların Nasıl Amel Etmesi Gerektiği? Soruldu.	304
Şeyh Abdullah ibn Şeyh Muhammed'e, Temyiz Çağına Gelmiş Çocuğa, Oruç Emredilir Mi? Diye Soruldu.....	304
Şeyh Hamd bin Atik'e Şöyle Soruldu: Bir Kadın, Oruçluyken Güneş Batmadan Önce Kan Görse, O Gün Orucunu Tamamlar Mı, Yoksa Bozması Gerekir Mi?.....	305
Şeyh Abdullah ibn Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab'a; Allah Yolunda Cihad İçin Sefere Çıkan Mücâhidin, Oruç Tutup Tutmaması Soruldu.....	305
FASIL	313
Yolcu Olan Bir Kimsenin Seferilik Hükümü.	313
FASIL	326
Ramazan Ayında Kimler Oruç Tutmaz ve Kimlere Ruhsattan Faydalanır.....	326
FASIL	329

Yolculuk Yaptığımız Beldede Kalacak Müddetimiz Belirsiz. İş Ne Zaman Biterse O Gün Dönecek. Böyle Bir Durumda Oruç Tutmak Caizmidir?	329
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e şöyle soruldu: Bir Kimsenin Malı Çalınsa Ve Mağdur Olan Kişide Ancak Orucunu Bozarak Malını Kurtarıyor Ve Selamete Çıkırıyorsa Ne Yapmalıdır.	350
Şeyh Said bin Hacci'ye; Ramazan Orucunu Tutmak İçin Gecedен Niyet Etmek Vaciptir Deniliyor. Peki niyet, Geçenin Bir Bölümünde Edilirse Yeterlimi, Yoksa Bütün Geceyi Kapsarmı?	3506
Şeyh Eba Butayne, Sahurla Alakalı Soruldu.	3517
Şeyh Said bin Hacci'ye, Oruçluyken Kan Aldırma Ve Göze Sürme Çekme Soruldu	352
Şeyh Eba Butayne Soruldu: Bir Kimsenin Öpmesi Sonucu, Meni Veya Mezi Geldiğinde, Bunun Hükmü Ne Olur?	354
Şeyh Süleyman bin Sehman'a Soruldu: Bir kimseye, Ufukta güneşin ışınları gidinceye kadar iftar etmesi caiz midir?.....	355
Şeyh Abdullah bin Abdurrahman Eba Butayne Soruldu: Neden Bir Erkeğe, Mutlak Olarak Keffareti Gerekli Oluyorda, Bir Kadının, Unutarak Ve İkraһ Altında Orucu Bozduğu Zaman Ondan Keffaret Düşüyor?	359
Şeyh Abdullah Eba Butayne, Ramazan orucunun kazası peşpeşe tutmak gerekir mi? Diye Soruldu.....	363
Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e Mevlüt Günü ve Recep Ayına Has Kurban Kesme vb. Ameller Hakkında Soruldu?	363
Şeyh Said bin Hamd bin Atiq'e Kadir Gecesi Hakkında Soruldu. .	365
HAC KİTABİ	367
NAFİLE OLARAK HAC, UMRE VE İKİ MESİDİN ZİYARET EDİLMESİNİN MEŞRULUĞU	368

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e Kendi Yerine, Başka Bir Kimseyi Hacca Göndermenin Hükümü Soruldu.....	373
Şeyh Abdullah Eba Butayne, Hastalanıp da İfâda Tavafını Yapamayan Kimse Hakkında? Soruldu.	378
Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed Rahimehullah'a soruldu: Ölen Kimse Kendisinin Yerine Hac Yapılmasını Vasiyet Etti Ama Vasi Olarakta Kimseyi Belirlemedi. Böyle Bir Durumda, Adamın Yerine Hacca Mı Gidilir?	380
Rafizilerin Mekke'ye Taşınması Hakkında Soruldu.	391
ZARURET DURUMUNDA RİDANIN BAĞLANMASI.....	392
Şeyh Abdullah el-Anqari'ye İhtiyaç Halinde İhramdayken Ridanın Bağlanması Hakkında Soruldu.	393
Şeyh Muhammed bin İbrahim bin Abdul Latife Saçı Kel Olan Birinin Başının Açılması Hakkında Soruldu.....	393
KÂBE'NİN KÖŞE DİREKLERİN SELAMLANMASI VE ÖPÜLMESİ.....	396
Kâbe'nin Köşe Direklerini Öpmek Ve Selâmlamak Caiz Midir? Diye Soruldu.	397
Şeyh Abdullah Eba Butayne: "Allah! Arafat'taki Müslümanlarla İftihar Eder." Hadisi soruldu.	402
İshak bin Abdurrahman bin Hasen'e Soruldu: Temettu Haccı Yapan Kimsenin, Bir Sa'y' Yapmasını Gerekir Yoksa İki Sa'y Yapması Mı Gerekir?	403
Şeyh Abdullah El Ankari'ye, Şeytanı Bir Kere Taşlama Hakkında Soruldu?.....	405
HACDA DEMİ CUBRAN (CEZA KURBANİ) BÖLÜMÜ	407
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, Demi Cubran (Ceza Kurbanı) Hakkında Soruldu.	408

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e; "Haccın Rükûnları, Arafatta Vakfeye Durmak, Ziyaret Tavafı ve İlahir" Sözünden Soruldu.....408

Bir kimse, ziyaret tavafını ve sa'y'ı yapmadan hactan (ihramdan) çıkar ve daha sonra yapmadığı tavaf ve sa'y'ı kaza etmek için Mekke'ye yolculuk ettiği zaman, ilk önce müstakil bir umre yapıp sonra, daha önce yapmadığı ziyaret tavafı ve sa'y'ın kazasını mı yapar? 410

FASIL 412

Şeyh'in (Muhammed'in) oğullarına ve Hamd bin Nasır'a; Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Kabrini Ziyareti Hakkında Soruldu: 412

Şeyh Abdullatif bin AbdurRahman'a, Şeyh (Muhammed'in) Kudüs'de Bulunan Kubbet-üs Sahra (Muallak Taşı) Hakkında Yaptığı Açıklamada Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? Diye Soruldu..... 424

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İBÂDET KİTABI İKİNCİ BÖLÜM

CUMA NAMAZI BABI

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed b. Abdul Vahhab'a soruldu: Bir memlekete yakın olan bir kimsenin cuma namazını terk etmesi caiz midir?

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi:

Bir fersahdan daha uzak olana ruhsat vardır. Bir fersah üç mil, bir mil altı bin arşındır. Bunların hepsi de on sekiz bin arşın eder.

Cuma namazı kılmanın kimlere farz olduğu soruldu?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi:

Uzakta olan bir kimse, eğer ezanı işitiyorsa ve müezzinin sesi gürse ve ortalıkta da sessizlik ve sükûnet hakimse ve düz bir yerde yürümesine engel olacak bir şey yoksa, böyle bir kimsenin uzakta bile olsa cumaya iştirak etmesi vaciptir.

Kimileri de bunu şehir tarafından bir fersah ile sınırlandırır.

Onlara şöyle cevap verdiler: Yakınlık ve uzaklık bakımından cuma namazını kılması farz olana gelince: Şehrin dışındaki olanlar için bir fersah mesafe varsa, ki bugün onlar için sekiz fersah mesafe vardır. Sizin memleketiniz türbe yani köydür.

Ahmed dedi ki: Şehir halkına gelince onlar, Cuma namazına iştirak etmeleri gerekir ister ezanı işitsinler isterse gitmesinler bu imamlarımızın görüşüdür.

Abdullah b. Ömer ve diğerlerinin rivâyetine göre: Cuma namazı, geceyi ailesinin yanında geçiren kimseye farzdır.

Uzak çiftliklerde ve tarlada çalışan kimseye gelince, (tarlaya gittiği zaman evine iki üç gün dönemeyen) böyle bir kişinin üzerine cuma namazının farz olduğunu söyleyemem. Bu meselede bizlerin anladığı ve amel ettiği bu şekildedir.

Şeyh Abdurrahman b. Hasan'a, Allah ona rahmet etsin: Cuma namazının vakti soruldu?

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi:

İmam Ahmed'e göre cuma namazının vakti zeval (öğle) vaktinden öncedir. Bazı imamlar, bu konuda İmâm Ahmed'e muhalefet ettiler.

Dediler ki: Cuma'nın vakti, zevalden sonradır.

Zeval vaktine kadar tehir etmek, âlimlerin ihtilafından bir çıkış yolu olarak daha hayırlıdır. Çünkü bu konuda (zeval olunca cuma vakti girdiğine dair) ittifak vardır.

Şeyh Abdullah b. Muhammed'e soruldu: Seferi kişi cuma namazına yetiştiği zaman namaza iştirak eder mi?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi:

Yolcu, bir memlekete gelmişse ve burada kalmak için niyet etmezse, namazın kısaltılması ve orucun kazâyâ bırakılması gibi ruhsat hükümlerini uygular ve cuma namazını da kılmaz. Cuma namazını memleket ahaliyle kılmışsa kendisine kâfidir. Cuma namazına bir engel teşkil edecek birşey yoksa kılması daha hayırlıdır.

Yolcu, namazını kısaltmaya ve orucunu bozmaya engel olacak uzunca bir müddet kalmaya niyet etmişse, işte o zaman seferilik ruhsatını kullanamaz ve mukim kimsenin yaptığı amelini yapması gerekir. Yani ona da cuma namazı kılması vaciptir.

Cuma namazının kılındığı bir memlekette ise, Cuma namazına gitmesi gerekir. Seferi (yolcu) olan bir kimsenin, cuma günü mukim olan kimselere imamlık yapmasına gelince: Yolcunun cuma namazı kılması için mukim kimselere imamlık yapması her halükârda caiz olmadığıdır. Çünkü cumanın şartlarına bir tanesi de cuma namazını kıldığı yerde yaşamasıdır.

Malik, Ebu Hanife ve Şafiî mezhebi, yolcunun cuma namazı için imamlık yapabileceği görüşündeler. Ama bu konu ihtilaflı konulardan biridir ve iki tarafında getirmiş olduğu delilleri bilmiyorum.

(Yani cuma namazı kıldırabilir diyen kimselerin de ve kıldırılmaz diyen kimselerin de bir delili yoktur.)

Eğer bu mesele içtihat meselelerinden biri ise, içtihat meselelerinde inkâr yoktur ve failin fiilini de inkâr etmek caiz değildir. Hele hele caiz olup olmadığı hususunda âlimler arasındaki ihtilafı bilip ve bununla birlikte bu meselede, iki tarafta âlimlerin fetvaları ile amel ediyorsa, muhalif olduğu kimseyi cehalet ve benzeri şeyle suçlaması caiz değildir.

Ve senin sözüne gelince (böyle bir meselede hangi görüşle amel etmek daha isabetlidir:) Bu ve benzeri bir soruya, insanların icabet edeceği ve kaçınağı durum nedir? Tedbirli hareket etmesi onun için daha hayırlıdır ve yolculukta cuma namazını kıldırılmamalıdır. Çünkü caizliliği kendisine apaçık olduğu belli olmadıkça, o kişi yolcu (seferi) dir.

Ve yasak olduğunu söylemek için bir sebep yoksa, o zaman bu başka bir durum. Ve eğer onun için caiz olması daha muhtemel ise, cumhurun görüşüne göre amel eder.

Belde halkı, imamın yokluğundan dolayı, seferi (yolcu)'nun imamlığından memnun kalırsa veya imamın yokluğundan dolayı yolcu

imâmlik yapmışsa, bu kişinin kınanması ve amelinin reddedilmesi caiz değildir.

Şeyh Abdullah b. Abdülaziz El-Ankari' de şöyle cevap verdi: "Cuma günü hutbeye katılan ve imamla birlikte namaz kılan kadının, namazı sahihtir. (Yani imam ile cuma namazını kılan kadın, öğle namazını kılmış gibidir ve namazı da sahihtir.)

Şeyh Süleyman bin Sehman'a Cuma namazı kılınırken savaş emrinden soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bil ki! Cuma namazını mecbur kılmamız gerekir diyen kişinin sözünü dinlemeyi gerektirecek bir delil yoktur. Çünkü cuma sadece bir belde ve memlekette yaşayan ve ikamet eden kimselere farzdır. Başkasıyla beraber cuma namazı kılması vacip olan yolcuya gelince, orada mukim olmaya niyet eden ve karar kılan kimse içindir. Onlar abaha (*mubadele alanına*) geldikleri zaman ve orada da belde halkından hiçbir kimse yoksa burada cuma namazı bu kimselere farz değildir.

Şeyhulislam İbn Teymiye dedi ki: Her toplum, semt sakinleri ve şehir halkı evlerini birbirlerine yakın mesafede inşa ederlerdi. Yaz ve kış orada ikamet ederler ve böylelikle cuma namazlarını da yaşamış oldukları yerlerde kılarlar. Belde halkı ve toplumlar, evlerini alışagelmiş şekilde imal ederlerdi mesela çamurdan kamıştan hurma dalından ve hurma yaprağından ve benzeri şeylerden evlerini yaparlar ve inşa ederler. (Yani bir kimse bir şehre bir beldeye yerleşmiş ise evi herhangi bir şeyden olursa olsun ister çamurdan ister ağaçtan ister çadırdan hiç fark etmez bu kimse mukimdir ve cuma namazı kılması gerekir.) Asıl olan insanların bir yere yerleşmiş olmasıdır. Evlerinin neden ve nasıl yapıldığı değildir. Ama göçebe hayatı yaşayanlar belli bir yerleşkesi olmayanlar ve aynı zamanda

kendilerine sabit bir mekân edinmeyenler bunun dışındadır. Çünkü bu kimseler sürekli hareket halindeler dağlarda ovalarda davarlarını ev hayvanlarını otlatmak için sulak ve bereketli toprakları seçerler. O yüzden bu kimseler mukim olarak sayılmazlar. Cumhurun görüşü bu şekildedir. Bundan dolayı, alimler çadırlarda yaşayan bedeviler ile mukim olan kişilerin arasını ayırmışlardır.

İmam Ahmed b. Hanbel Rahimehullah şöyle der: Bedevilerin cuma namazı kılması gerekmez. Çünkü onlar göçebe halinde yaşarlar. Sebep olarak da onların sürekli göç etmeleri gösterir ki sabit bir yerde kalmazlar ikamette etmezler. Köy halkı ve şehir sakinleri ise mecbur kalmadıkları sürece bir yerden bir yere taşınmazlar. Çadırlarda yaşayan bedeviler ile köy halkı ve şehir sakinlerinin arasındaki fark iki yöndendir.

Birincisi: Bedevilerin adeti olarak onlar muayyen bir yere yerleşmezler. Eğer onlardan biri bir yere yerleşmiş ise de devamlı olarak taşınma, göç etme ve intikal etme hayalindedir.

Ancak bir şehre bir köye bir beldeye yerleşmiş olan bir kimsenin durumu bundan farklıdır. Çünkü bir yeri kendisine mesken edinen kişi, hayatını orada ikame ettirmektedir. Orada işini kurar, orada eker biçer çalışır ve benzeri hayati faaliyetlerini mesken edinmiş olduğu yerde yapar. Eğer kendilerine mesken edindikleri yerden taşınan ve giden kimselerin hali sorulacak olursa, bu kimseler ya arızı mecbur kalmalarından dolayı göç etmişlerdir veya terk etmişlerdir ya da sürgüne yollandıklarından dolayı meskenlerinden ayrılmışlardır.

İkinci olarak: Çadırlarda yaşayan bedeviler, taşındıkları zaman evleri olan çadırları yanlarında götürürler. Dolayısıyla bu kimseler göçebedirler. Ev sahibi olan kimseler değillerdir. Burada bitti.

Sen bunları bildiğin zaman; çadırlarda yaşayan insanlar, belli bir ikametgâhı olmayan kimselerdir. Yoksa bir yerde ikamet eden insanlar değildirler. Bilakis belli bir ikametgâh adresi olmayıp göçebe hayatı yaşayan kimselere cuma namazı vacip değildir.

Çadırda yaşayan insanlar bir yere kalmak için yerleşmezler ve mesken edinmezler bu kimseler sürekli intikali ve hareket halinde göçebe hayatı yaşarlar. Bu kimselerin cuma namazı kılmasına gerek yoktur. Sana Şeyhül İslam'ın sözünü aktardım orada yeterli bilgiyi bulacaksın.

El İkna kitabının şerhinde şöyle geçmektedir: İbni Teymiye dedi ki: Bir toplum bir beldeye gidecek olursa ve orada da bir yıl veya daha az kalmayı niyet ediyorsa bu kimselerin orada cuma namazı kılması vacip değildir.

Şeyh Süleyman bin Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed Rahimehullah'a soruldu? Cuma namazı ile ilgili itibar edilen bir sayı var mıdır veyahut Bununla ilgili bir nas var mıdır?

Şeyh rahimehumullah şöyle cevap verdi: Bil ki! Cuma namazı, kitap, sünnet ve İcma ile farzdır. Kitaba gelince; Allahu Teala şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler Cuma günü namaz için çağrıldığıınız zaman Allah'ın zikrine Koşun" ¹

Bu ayetten çıkarılan delil şu şekildedir: Allahu Teala kullarına koşmayı emretmiştir. Emrin gereği vacibiyettir. Koşturmak ise; kime birşey vacibse ona gereklidir. Bunu, Şeyh Muvaffakat ed-Din bin Kudame böyle söyledi.

¹ Cuma-9

Sünnete gelince: Hadisler bununla dolup taşıyor: "Bize Ahmed b. Abdillan b. Yunus rivayet etti. (Dediki:) Bize Züheyr rivayet etti. (Dediki:) Bize Ebu İshak, Ebu'l-Ahvas'dan dinlemiş olmak üzere rivayet etti, o da Abdullahu'dan rivayet etti dedi ki: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem Cuma namazına gelmeyen bazı kimseler için: Vallahi içimden öyle geldi ki, bir adama emredeyim de cemaate namazı kaldırsın! Sonra cumaya gelmeyen birtakım adamların evlerini cayır cayır yakayım!» buyurmuşlar." (Ravahu Müslim)

Ebû Hureyre ile İbni Ömer radiyallahu anh 'den rivayet edildiğine göre bu iki sahâbî Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu duymuşlardır:

"Bazı kimseler cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler veya Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler de gafillerden olurlar."²

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile sahabeliği bulunan Ebu'l-Ca'd ed-Damri der ki:

"Kim üç Cuma'yı önemsemeyerek ve küçük görerek terkederse, Allah onun kalbini mühürler" buyurdu. Bu hadis: Sahih müslimin şartına göre sahihtir. ³

İcmaya gelince: Alimlerin hepsi cuma namazının vacip olduğuna dair icma etmişlerdir. Ayetlerin hadislerin ve icmanın umumiyet ile cumanın her bireye farz olduğu sabit olmuştur. Ve kimde, bu umumiyetten herhangi bir kişiye cumanın farz olduğunu çıkartacak olursa, bir delil getirilmesi gerekir yani bunu tahsis edecek bir muhassis'e ihtiyaç vardır. Eğer böyle bir delil ve hüccet

² Ravahu Müslim, Cum'a 40. Nesâî, Cum'a 2; İbni Mâce, Mesâcid 17

³ Ravahu Nesai Ebu Davud Tirmizi; Ahmed b. Hanbel

getirmezse o kişinin sözü dinlenmez ve itibar edilmez. Cuma namazının farziyetinin umumiliğinden çıkarılan kadınlardır. İbni Münzir Bu konuda icmayı zikreder ve kadınlara cuma namazı vacip olmadığını söyler. Ve şöyle der; kadınlar, çocuklar, hasta olanlar ve benzeri durumları kapsayan kişiler, cuma namazını kılma noktasında özürlü olan kimselerdir.

Burada Asıl olan Ebu Davud'un rivayet ettiği hadistir. O Şöyle dedi: Abbas bin Abdul-Azim bize haber verdi dedi ki, İshak bin Mansur bize haber verdi dedi ki, Hureym bize Muhammed bin İbrahim bin Muhammed bin El-Munteşir' den haber verdi, o da Kays bin Müslim'den haber verdi, Târik b. Şihâb'dan rivayet edildiğine göre, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur:

"Köle, kadın, çocuk ve hasta dışındaki bütün müslümanlara cemaatle cuma kılmaları farzdır."⁴

El-Darekutni, Ali bin Muhammed bin Ukbe El-Şeybani'den, o da İbrahim bin İshak bin Ebi El-Anbes'ten, o da İshak bin Mansur'dan da haber verdi,

İbn Hazm, el-Hureym'den dolayı illetli görmüş ve şöyle demiştir: O kişi, meçhul ve bilinmiyor.

İbni Hazm'ın iddiası doğrudan ne kadar uzaktır. O nasıl meçhul biridir ki? O'ndan, El-Ameş, o da İsmail bin Ebi Hâlid'den, o da Said bin Ebi Urve'den Rivayet etmişler.

Ondan İshak bin Mansur es-Sululi, Ahmed bin Yunus, Esved bin Amer, Ebu Nuaym ve diğer güvenilir kişiler tarafından rivayet edilmiştir.

---

⁴ ravahu Ebu Davud

Yahya bin Ma'in, Ebu Hatim, İbn Hibban ve diğerleri onu sahihlemişlerdir.

Osman İbni Ebi şeybe şöyle der: O güvenilirdir.

Buhari ve Müslim sahihinde ve diğer sünen sahipleri ondan hadis rivayet etmişlerdir. Böyle birisini zincir varken nasıl ona meçhul denir ki? Zaten bu İbni Hazm'ın âdetidir. O, bir adam bir adamı tanımadığında veya onu kendisi tanımadığında o adamı meçhul zanneder, ama o, başkasının yanında maruf, güvenilir ve meşhur biridir. İbni Hazım'da bu tür vakalar çoktur.

Hâkim, Ebi Bekir İbni İshak'dan O da Ubeyd İbni Muhammed'den O da Abbas İbni Abdulazim'den rivayet etmiştir.

Ebu Davud'un senedi ile rivayet edilen;

Ebu Davud, O da Ebu Musa El Eş'ari'den, Rivayet etti Dedi ki: Buhari ve Müslim'in şartına göre Bu hadis sahihtir.

Tarık İbni Şihab, sahabe arasında itibar edilen bir kişidir. Ebu Davud der ki; Tarık İbni Şihab, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* 'i görmüştür ama ondan bir şey işitmemiştir.

İbni Hacer der ki: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* onu gördüğü zaman o yetişkin biriydi. Ve yine şöyle der: Eğer onun (Tarık İbni Şihab'ın) *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ile karşılaştığı sabit ise O sahabedir. Eğer onun *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* 'den bir şey işitmediği sabit olursa bu mürsel bir rivayettir. Mürsel olan rivayette; racih olan görüşe göre de kabul görür.

Biz deriz ki: O' nun yani sahabenin, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den hiçbir şey işitmedi veya duymadı demeyiz. Çünkü

o bir yetişkin olarak Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem görmüştür, Bir kimse birini gördüğü zaman mutlaka ondan bir şey işitmiştir. Tarık İbni Şihab'ın, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'i gördüğü sabittir ve ondan bir şey duymaması söz konusu olamaz. İmam Nesai, Tarık İbni Şihab'dan birtakım hadisler rivayet etmiştir. Bu da demek oluyor ki o sahabedir.

İlim ehlinin çoğunluğuna göre, cuma namazının umum olarak farz olmasın da şu sınıf da muaf tutulmuştur. Seferi olan kimseye, cuma namazı vacip değildir.

Beyhaki, Temimi ed-Dari senediyle, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem 'in şöyle dediğini haber vermiştir. "Cuma namazı farzdır. Hasta, yolcu, kadın, çocuk ve köle müstesnadır."⁵ ile gelen rivayet ise yine zayıftır. Çünkü o da meçhul biridir.

İmam Ebu Davud Rahimehullah'ın Tarık bin Şihab radiyallahu anhu 'dan rivayet ettiği hadiste Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Cuma, cemaat olarak her müslümanın üzerine vacip bir haktır. Dördü müstesna: Köle, kadın, çocuk ve hasta."

Beyhaki, Abdullah ibni Ömer'den tahriç ederek şöyle dedi: "Ben, Allah Rasulü'nün şöyle dediğini işittim: Cuma namazı herkese farzdır, ancak köleler ve hastalar bunun dışındadır."

Bu hadisin senedinde illet ve şüphe vardır. Bakılması incelenmesi gerekir.

Ravahu Darakutni an Abdullah ibn Nafi'den, o da Babasından, o da İbn Ömer'den merfu olarak şunu rivayet etti: "Yolcu'ya, cuma namazı yoktur." Senedinde, Abdullah vardır. Zayıftır.

⁵ Ravahu süneni Tirmizi

Ravahu Ubeydullah ibn Amr, o da Nafi'den rivayet etti isnadı sahihtir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem yolculuk yaptığı zaman cuma namazını kılmazdı. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem veda haccında, Yevmul arefe (Arefe günü) cuma günüydü. O gün öğle ile ikindiye cem etti ve cuma namazını kılmadı. Yine Hulafâi Raşid'in hac yolculuklarında ve seferlerinde cuma namazını kılmamışlardır. Rasulullah olsun halifeler olsun, sahabeler olsun ve onlardan sonra gelen müslümanlar olsun seferde ve yolculukta cuma namazını kılmamışlardır. Bunda icma vardır. Bu, icma ya muhalefet etmek caiz değildir.

Ulama-i Salihin, cumanın kılınabilmesi için cemaatin olmasını şart koşmuşlardır. Ancak bilinmeyen bir kişiden, hikâye edilen rivayet vardır. Bir tek kişi dahi olsa, cuma namazı kılması farzdır denmiştir.

El Fethi kitabında, ibni Hazm, bazılarının sözü olarak bunu aktarmıştır.

Derim ki: Muhalla kitabına baktım, Muhalla'da böyle bir söz görmedim. Ancak İbni Şeybe'nin, Sufyan es Sevri'den rivayet etmiş olduğu birşey var ki o da, şöyledir:

Bir kimse cuma namazına gitse ve namaz esnasında abdest bozulursa, sonra abdest alıp ve tekrardan namazı tamamlamak için cemaate dönse ve cemaatin namazı bitirdiğini görse, eğer bu zaman diliminde konuşmamış ise tek başına namazını tamamlar. Süfyan es Sevri'nin böyle bir fetvası vardır. Bu fetva, cuma namazının tek başına kılınacağına farz olduğunu göstermez, Bu ancak namaza cemaatle giden bir kimsenin, daha sonra arızı olarak oluşan abdestsizliğin ispatı vardır. Bir de orada şöyle bir ibare vardır "konuşmazsa", demek ki konuştuğu zaman cuma namazı olmuyor.

Bunun (Cuma namazının farziyeti ile ilgili) delili Kitap ve Sünnettir.

Kitap'tan delil ise Allah'ın şu ayetidir: *"Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah'ı anmaya koşun!"*⁶

Bu ayet cemî siğâsı ile gelmiştir. Bundan dolayı cuma namazı cemaate vaciptir.

Sünnetten delile gelince: Bununla ilgili ayet ve hadis bolca vardır. Cuma namazı iki yönden cemaate vaciptir. Birincisi; araştırma yönünden, ikincisi mefhum (anlama) yönündendir.

Araştırma yönüne gelince: Bu bölümde, zikredilemeyecek derecede hadis çoktur. Çünkü Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den ve ashabından ve diğer ümmetin âlimlerinden, cuma namazı tek başına kıldığına dair bir haber yoktur ne de kılın diye emretmişlerdir.

Mefhum yönüne gelince: Bununla ilgili birkaç hadisi zikredilmiştir. Bu hadislerden bir tanesi daha önce geçtiği gibi, Tarık İbni Şihab hadisidir. O da; "Cuma namazı, her müslümana cemaatle kılınması vacip olan bir haktır" diye devam eden hadisdir. Cemaat kaydı getirmenin mefhumu, bu namazın ancak cemaatle vacip olduğunu gösterir.

(Her ibarenin, bir mantukı ve bir de mefhumu vardır. Mantuk : İbarenin kelime kelime anlamı ve mealidir. Mefhum ise: İbareden anlaşılan şeydir. Yani cuma namazının cemaatle kılınmasının vacip olması iki yönden bilinir birincisi araştırma yoluyla, cuma namazının

⁶ Cuma-9

tek başına kılındığına dair bir haber sabit olmamıştır. İkincisi ise; meşhurdur hadislerden çıkarılan anlam budur.)

Bundan sonra; cuma namazının sahih olması için cemaatin şart olduğu konusunda bütün alimler ittifak etmekle birlikte, gerekli görülen asgari sayının kaç olduğu hususunda farklı görüşler belirtmişlerdir.

Cuma namazının kılınabilmesi için, mahalle sakinlerinden en az kırk kişi bulunmalıdır. Bunu Şerh'de Ömer bin Abdülaziz'den, Abdullah bin Abdullah bin Utbe'den, Malik ve Şafii'den rivâyet etmiştir. İmam Ahmed'in meşhur olan mezhebi de budur.

İkinci Görüş: Cuma namazının kılınabilmesi için, en az elli kişi olması gerekir. İbn Hazm bunu, Ömer İbni Abdülaziz' den aktararak rivayet eder. Bu imam Ahmed'den gelen bir rivayettir.

Darekutni rivayet etti dedi ki, bize Muhammed bin Al-Hasan Al-Nakkash haber verdi dedi ki, bize Muhammed bin Abdurrahman Al-Shami ve Al-Hüseyn bin İdris haber verdiler, bize Halid bin Al-Heyyac haber verdi, bana babam tahdis etti, o da Cafer ibn Zübeyr'den, o da el-Kasım'dan, Ebu Umame'den rivâyete göre, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle haber verdi: "Elli kişi üzerine cuma namazı farzdır. Bundan daha az kişiye cuma namazı yoktur."

Darekutni dedi ki: Rivayetin senedinde geçen, Cafer ibn Zübeyr, Metruk Hadistir.⁷

---

⁷ Metruk Hadis: Dinin esaslarına aykırı olmasa bile yalancılıkla itham edilen, dinin emir ve yasaklarına aykırı davranan veya rivayetlerinde çokça vehim ve gaflet görülen râviye denir.

Zübeyr'in rivayet etmiş olduğu hadis, genel kaidelere muhalif olarak gelmiştir. İşte buna metruk hadis denir.

Derim ki; Darekutni Şeyhi ve Halid bin Al-Heyyac'da Metrukul hadistir. Şeyh Şemseddin İbni Ebi Ömer Şeraha el Muğni'de şunu zikreder: Hafız Ebubekir en Necad haber verdi, o da Abdulmelik el Rakkaşi'den, o da Racâ'i ibn Seleme'den, o da Ubbad ibn Ubbad'dan, o da Cafer ibn Zübeyr'den, "bunun dışındaki hariç" ibaaresi olmadan, buna benzer hadisi "rivayet etti. Özetle bu hadisin bütün senetlerinde, Cafer ibn Zübeyr vardır. Daha önce de dediğimiz gibi o da sakıt yani metrukul hadisdir.

(“Sâkıtu'l-hadîs” Bu lafızlarla cerh edilen râvi sikahk vasfını kaybetmiş sayılır ve hadisi yazılmadığı gibi başka yollardan rivayet edilip edilmediği bile araştırılmaz. Terim, zaman zaman uydurma ve çok zayıf olan hadisin değersiz olduğuna işaret etmek üzere de kullanılmaktadır.)

Aynı şekilde ibni Ebi Ömer Şerh kitabında şunu Zikreder: Zühre'den haber verdi, o da ebi Seleme'den haber verdi Dedi ki: Ben, Ebu Hureyre'ye cuma namazı kaç kişi üzerine farzdır diye? sordum. O da şöyle dedi: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ashabı elli kişiye ulaşınca, Rasulullah onlara cuma namazı kıldırmıştır. Bunu Neccad zikretmiştir. Aynı şekilde bu hadisi İbni Ebi Ömer de rivayet etmiştir. Zuhri'nin dışında bu hadisi rivayet eden yoktur. Bundan dolayı hadisin senedi dikkatle incelenmeye gerek duyulmaktadır.

Bu hadis, isnad dışında, mana bakımından da batıldır. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ashabı, Mekke'de iken sayıları elli'nin üzerine ulaşmıştır. Böylece Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem 'in Mekke'de cuma namazı kıldığına dair hiçbir rivayet yoktur. Bu da hadisin Sahih olmadığına delalet etmektedir. Sonuç

olarak bu Hadis hem senet ve isnat yönünden hem de mana yönünden zayıftır.

Üçüncü Görüş: İmamla birlikte cemaat adedi dört kişiye ulaştığı zaman, bu kimseler cuma namazını kılarlar. Bunu İmam Ahmet rivayet etmiştir. Ebu Hanife, Leys İbni Sad, ez Zufer ve Muhammed ibn El Hüseyin'in buna dair fetvaları vardır. Buna dair hücceti, Darekutni'n, Velid ibn Muhammed el Mukri tariki ile rivayet etmiş olduğu hadisi getirirler.

Bize zuhri haber verdi, bana Ummu Abdullah ec Devsi haber verdi dedi ki: Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu; "İmamı bulunan, her yerleşim beldesine, sadece dört kişi bulunsa bile, cuma namazı kılmak farzdır." dedi.

Darekutni dedi ki: Velid ibn Muhammed metruk-ul hadisdir. Bu hadis, Zühri'den gelen sahih bir rivayet değildir. O'nun, rivayet etmiş olduğu her hadis metruktur. İki ayrı yönünden de Zühri'den bunu tahrir etmiştir.

İbni Hazm der ki: Bununla senet yönünden hüccet getirilmesi sahih olmadığı belli olduktan sonra, aynı şekilde diğer yönden Ebu Hanife'de, bu hâdis ilk muhalefet eden şahıstır. Çünkü Ebu Hanife, cuma namazı köylerde kılınmaz, cuma namazı sadece şehirlerde kılınır görüşündedir.

Zaten bu rivayet Sahih olmayan bir eserdir. O halde, eğer bu hadis sahih olsaydı, bunların hiçbirinin delili olmazdı.

Çünkü bu sayının altında (yukarıdaki hadise cuma namazı için dört kişi belirtilmişti) cuma namazını düşeceğine dar bir şey yoktur. (Yani dört kişiden az oldumu cuma olmaz diye bir ibarede yoktur.)

Ravah bin Gatiften bir hadis rivayet edilmiştir. O da meçhul biridir.

Ravah bin Gatif dedi ki: Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ashab-ı iki yüz kişiye ulaştığı zaman, onlara cuma namazı kıldırmıştır.

Eğer daha çokluğu delil almak isterlerse, bu hadisi ancak sayının en çok olduğuna dair delildir. Eğer adetin daha azlığını delil almak isteyen varsa, böyle hadisler de var. İnşallah ileride onuda zikredeceğim. Burada bitti.

Dördüncü Görüş: Üç kişi ile cuma namazı kılınabilir. İki kişi hutbeyi dinler, üçüncüsü de hutbeyi verir. Bu İmam Evzai Rahimehullah 'ın görüşüdür.

Şerh Kitabında şöyle geçer: Derim ki, bu İmam Ahmed' den gelen bir rivayettir. İbni Teymiye de bu görüşü tercih etmiştir. Bu görüş, bundan önceki geçen görüşlerden daha kuvvetli isabetlidir. Bu görüş sahipleri, Allah Azze ve Celle 'nin şu ayetini delil getirmişlerdir:

“Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah'ı anmaya koşun”⁸

Derler ki: Bu Cemi-i siğası' dır.Cemi-i sigasının en azı üçtür. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu.

“Üç kişi olduğunuz zaman içinizden biri imam olsun” İmamet noktasında en elverişli olan Kur'an-ı Kerim'i en iyi okuyandır. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem insanlara üç kişi oldukları zaman imamameti emretmiştir bu emir, bütün namazlardaki imameti kapsar, yani umumi olan bir emirdir. İster cuma namazı olsun, ister başka vakitlerde kılınan namaz olsun hepsini kapsar. Burada asıl olan,

⁸ Cuma -9

cuma namazının mukim olan cemaatin üzerine farz olmasıdır. Mukim olan cemaat sayısı, üç kişide olsa onlara farzdır. Bu farziyeti düşürecek hiçbir delil yoktur.

Beşinci Görüş: Cuma namazı için sayı on iki kişiye ulaştığı zaman kılınabilir. Bu Rebi'nin ve İmam Malik'in meşhur görüşüdür. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Medine'de Musab'a bir mektup yazarak öğle vakti iki rekât namaz kılmasını ve içinde hutbe okumasını buyurdu. Musab bin Umeyr'de, on iki adamla, Saad bin Hayseme'nin evinde toplandı ve cuma namazını kıldılar.

Buhârî, Müslim, Tirmizî, İbn Cerîr, İbnü'l-Münzir, İbn Merdûye ve Beyhakî'nin Sünen'de değişik kanallarla bildirdiğine göre Câbir b. Abdullah der ki: Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem ayakta hutbe verirken Medine'nin kervanı geldi. Aralarında ben, Ebû Bekr ve Ömer'in de bulunduğu on iki kişi dışında Resûlullah'ın Sallallahu Aleyhi Vesellem bütün ashâbı kervanı karşılamaya gitti. Bunun üzerine Yüce Allah: "Onlar bir kazanç veya bir eğlence gördüklerinde, seni ayakta bırakarak oraya yönelirler. "Allah katında El-Darakutnî hadisi, İbn Lahî'a tariki ile rivayet etmiştir. O' zayıftır.

El Müstahrec'deki Ebu Nuaym'ın sözüne gelince: Biz "Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile beraber namazda iken", bu sözün zahiri (manası) sahabenin, Hafız İbn-i Hacer'in dediği gibi sahabenin dağılmalarının Cuma namazı vakti girdikten sonra olduğu anlaşılmaktadır. Sahih Müslim ve gelen başka rivayette, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem hutbe verdiği vakit, sahabeler kervana doğru yönelmiştir. Bu iki rivayette de, delalet ettiği mana açık ve ortadadır. Ancak başlangıçta muteber olan cemaat sayısı, hutbe ve namaz için devamında da muteberdir. Cuma namazı, on iki kişiden

fazlasının dağılmasıyla bozulmayınca, bunun yeterli olduğuna delalet etmiştir.

İmam Buhari sahihinde, bu hadisi üzerine bir bap açmıştır. Babın başlığı da şöyledir. "İnsanlar, cuma namazında imamdan Ayrılık gidecek olursa, imam ve imamla birlikte olanların namazı sahihtir."

Derim ki: İnsaflı bir kişi için, böyle birşeyi delil getirmek "İmam cuma namazında hutbe verdiği sırada cemaat imamdan ayrılırsa, geride imam ile birlikte kalan cemaatin namazı sahih olur demek; şu kavlin; Cuma namazı kırk kişi olmadan namaz vacip olmaz. Çünkü Es'ad bin Zürâre, sahabeyi toplayıp namaz kıldırıldığında sahabenin sayısı kırk kişiydi. Diyenlerin görüşünden daha kuvvetli ve sahihtir.

Ancak bu istidlal yapıldığı zaman, bunun peşine şöyle demek gerekir. *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* onlar gelinceye kadar hutbeyi uzattı, ya da cemaat yeterli derecede sayı (kırk kişi) oluncaya kadar bekledi, ya da cemaat hutbenin rukunlarının duyunca kadar *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* namazı uzattı, Ya da *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* o namazı, (yani kılınan cuma namazını) öğlen namazı olarak tamamladı gibi bir sonuç çıkar.

Derim ki: bu İstidlal'in arkasında, yukarıdaki zikretmiş olduğumuz ihtimalin olması zayıftır. Çünkü bu iddia delil olmaksızın yapılan bir iddiadır. Zira şöyle bir şey aktarılmadı *Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* hutbede iken cemâat geri döndü veya sayı kırk kişiye ulaşınca kadar hutbe uzatıldı diye bir haber yok. Burada asıl olan, sayının belirtilmemesidir. Bu gibi zayıf ihtimal ve iddialarla sahih olan hadisler es geçilemez. Eğer böyle bir kapı açılırsa, kimse için bir hüccet kalmaz. Ancak az bir kişi için hüccet olurdu. Sizin dediğiniz gibi "cemaat geri döndü" Namazın başlangıcındaki muteber sayı,

namazın ortasında ve sonunda da aynı şekilde muteber olmasıdır. Böyle bir iddianın olması da batıl bir iddiadan öteye geçmez.

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Cuma namazını, öğle namazı olarak tamamladı görüşüne gelince; bu çok büyük batıl bir iddiadır. Çünkü onların (cemaatin) Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem hutbedeyken ayrılmaları veya Rasulullah namazdayken ayrılmaları gerçekleşmiş olması lazım. Cuma'ya niyet ettikten sonra, cemaat ayrıldığı için öğlen namazı olarak tamamlaması lazımdı. Bu iki ihtimalde (takdirde) de batıldır.

Eğer Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem (cuma namazını) cemaat ayrıldıktan sonra, öğle namazı olarak kılsaydı; Bu en meşhur meselelerden olurdu. Bu haber, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in iki bayram namazlarında durumu ve haberi nasıl aktarılmış ise öyle aktarılması gerekirdi. Ama böyle bir şey aktarılmadı. Bundan dolayı yapılan bu İddia batıldır ve aslı yoktur. Cuma namazı için kırk kişiyi şart koştüğünüz zaman, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in mazeretsiz olarak cuma namazını kılmadığını belirtmiş olmanız gerekir ve böyle demek ve iddiada bulunmak caiz değildir. Bilakis Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem cemaatin geri dönmelerini ve döndürölmelerini emreder.

İkinci zanda (bu da batıldır): Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in cuma niyetiyle namaza girip daha sonra bunu öğle namazı olarak tamamlaması, sahabe ve alimler arasında en meşhur meselelerden olurdu. Böyle önemli bir meselenin aktarılmasını ve hıfzını terketmek, bu ümmet için caiz olmayan bir eylemdir. Resulullah'ın böyle yaptığına dair bir rivayet bir haber gelmediğine göre yapılan bu iddia batıl ve aslı yoktur.

Eğer şöyle denilirse: Darekutni ve Beyhaki şöyle bir hadis rivayet etti. Ali İbni Asım'dan o da Hüseyin İbni

Abdurrahman'dan O da Salim İbni Ebi Cad'den O da Cabir İbn Abdullah'tan haber verdi dedi ki: "Bir gün Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem. cuma günü bize hutbe irad ederken yiyecek yüklü bir kervan geldi ve el-Baki'de konakladı. O kervana yöneldiler ve (hutbeyi) bırakıp oraya gittiler. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'i bıraktılar. beraberinde benim de aralarında bulunduğum sadece kırk kişi kalmıştı.

Darakutni dedi ki: Bu isnadda "sadece kırk kişi" ifadesini yalnızca Ali b. Asım, Husayn'dan diye gelen rivayette söylemiştir. Ancak Husayn'dan rivayet edenler ona muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem ile birlikte sadece on iki kişi kalmıştı dediler...

Yakub b. Şeybe dedi ki: "Allah'ın rahmeti bize ve dindarlara, salihlere ve takva ve hayır ehlinin üzerine olsun. (Yirminci sayfanın son satırı)

Salih İbni Muhammed dedi ki: O kişi (Ali b. Asım) benim yanımda yalan söyleyen ve yalancılardan biri değildir. Ancak onun için şunu diyebilirim, onda vehim vardır. Onun hıfzı kötüdür gerçekten çok vehim sahibidir. Hadisler de ciddi hataları vardır ve onları merfu sayar ve rivayet edilen hadisleri birbiriyle karıştırır.

Zekeriya dedi ki, (Ali b. Asım) güvenilir kişilerdendir. Yalnız hadiste kuvvetli değildir.

Ali İbni Medeni'ye , Ali b. Asım'dan soruldu? dedi ki: O, hadis ilminde Maruf bir kişidir. münker ve mürsel hadislerde rivayet etmiştir.

Yahya İbn Main dedi ki; Ali b. Asım Hadiste "Hiçbir şey değil, hiçbir değeri yoktur onunla hüccet getirilmez. O münker hadislerde rivayet etmiştir."

Ahmet İbni Zuheyr, Yahya İbn Main'e der ki; Ahmed ibn Hanbel şöyle der: "Ali b. Asım, kezzab ve yalancı değildir." dedi ki: Vallahi! Ali b. Asım, O'nun (Ahmed ibn Hanbel'in) yanında sika değildir ve ondan bir harf bile rivayet etmedi. Pek nasıl oluyorda şimdi İmam Ahmed'in yanında sikadır deniyor.

Mahmut İbni Kaylan dedi ki: İmam Ahmed, Yahya İbni Main ve Hayseme, ondan hadis almadılar ve rivayet de etmediler.

İmam Zehebi Muhtasarul Es Sünen de şöyle der: "Ali b. Asım Hadiste zayıftır, kuvvetli biri değildir. Ödül olarak derim ki O salih biridir.

Ama bununla birlikte mesele, vakaa'da denildiği gibidir.

"Hadis ilminin bilinen adamları vardır. Dîvanların (dosyaların) da bilinen hesapları ve kitapları vardır.

Eğer şöyle delinirse; Cabir Radıyallahu'nun hadisiyle alakalı şöyle denir: "Resulullah (s.a.v.)'in Cuma namazını hutbeden önce kılmıştır."

Ebu Davud bu hadisi Kitabı Merasil de rivayet etmiştir.Sonra dedi ki: Bize Mahmud İbni Halid haber verdi, o da Veli'den haber verdi dedi ki bana Ebu Muaz Bukeyr İbni Marruf haber verdi, O'da Mukatil İbni Hayyan' dan işitti ve sonra dedi ki: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem iki bayram namazında olduğu gibi, cuma namazını da hutbeden önce kılardı" Zira bir gün Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem cuma namazını kıldıktan sonra hutbe verirken, adamın biri geldi ve Dehiyye İbni Halife'ye dedi ki; Ticaret kervanı geldi. Böyle dedikten sonra, Rasulallah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yanında az bir kişi hariç, neredeyse hepsi ticaret kervanına doğru gidip, Rasulallah'ın yanından ayrıldılar.

Bu iddiaya karşılık birkaç yönden cevap verilir: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hutbeden önce cuma namazı kıldığına dair, bu, mu'dal rivayet dışında, sahih bir rivayet yoktur. Sonuç olarak bu hadisle ihticac edilmez ve delil getirilmez.

(Mu'dal Hadis: Senedde hadisi irsal eden râvi ile, Peygamber arasında birden fazla râvisi düşen hadise Mu'dal hadis denir.)

İkinci olarak, Bukeyr İbni Maruf hakkında söylenen sözler vardır: İbni Malik onun hakkında dedi ki: Boşverin onu ve onun hadisinide almayın terk edin. Abdullah ibn-i Hanbel, Ahmed İbni Hanbel'in şöyle dediğini nakletti: "O (Bukeyr İbni Maruf) zahibul hadis yani hadisi alınacak biri değildir.

Buhari'nin rivayetinde de, ben bunda bir beis görmüyorum der. Ebu Hatim ve İmam Nesai'de buna benzer lafızlar zikretmiştir.

İmam Zehebi El Muğni'de der ki: İbn Mubarek onun için, yanılan, zayıf biri der.

İbn Â'di der ki: ben bunda bir beis görmüyorum.

Üçüncü olarak; bu hadis, Mu'dal hadistir. Çünkü Mukatil İbni Hayyan, etba-i tabi-in'dendir. Onunla, Nebi zamanı arasında çöller (çok seneler) vardır. (Nereden bilecek Rasulullah'nın Hutbeden önce cuma namaz kıldığını)

Altıncı Görüş: İmam ile birlikte sadece bir kişi varsa cuma namazı kılmaları caizdir. İmam Nehaî, Hasan ibn Salih ibn Hay, Ebu Davud ve Zahiri'ler bu görünüştedirler.

Bu görüşün sahipleri, Allah Azze ve Celle'nin şu ayetin deli getirirler: "Ey iman edenler! Cuma günü, namaza çağrıldınız vakit, Allah'ın zikrine Koşun ve alışverişi terk edin."

Allah Azze ve Celle, müminlere umumi olarak cuma namazına koşmalarını emretmiştir. Allah Azze ve Celle umumiliği ifade eden bir lafızla emretmiştir. Aynen müminlere Allah ve Resulüne itaat edin gibi umumidir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: *"Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin."*⁹

Cuma namazı için koşturmaya emretmek, cuma namazı için çağrıldığı zaman bu umumi bir çağrıdır. Aynen Allah'a ve Resulüne itaat edin emrinde olduğu gibi, bu da umumi bir çağrıdır veyahut emirdir. Çünkü bunlar lafızda birdir. Hiçbir kimsenin, bu umumi emirden çıkması caiz değildir. Ancak bu emre muhalif açık bir nas varsa veya icma varsa, o zaman bu emirden çıkılması caiz olur. Bir de ilaveten şunu söyleyebiliriz ki; tek kişiye Cuma namazı farz değildir.

Dediler ki: Cuma namazı için sayı, icma ile şarttır. O zaman iki kişiyle de cuma namazı sahih olur. Aynen Malik İbni Huveyris hadisinde olduğu gibi; Malik ibn el-Huveyris haber verdi dedi ki: Ben ve amca oğlum Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yanına gelmiştik Hadisin başka bir rivayetinde "ben ve arkadaşım" geçmektedir- Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bize: "Yolculuğa çıktığınızda ezan okuyun, kamet getirin ve yaşca büyük olanınız size imamlık yapsın" buyurdu.¹⁰

Bu Hadise baktığımız zaman Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, iki kişiye cemaat hükmünü vermiştir. O halde cuma namazı da bu hükme girer, yani iki kişi olduğu vakit cuma namazı caiz ve vacip olur.

Tarik İbni Şihab 'ın hadisinde de olduğu gibi: Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Cuma namazı her Müslüman olan kişiye cemaatle kılınması vacip olan bir haktır."

---

⁹ Nisa- 59

¹⁰ İmam Nesai

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bu hadisinde, mutlak olarak hiçbir sayı ile kayıt getirmeksizin cemaatle kılınmasını vacip kalmıştır.

Şari'nin kelimasında, mutlak ifade mukayyede hamledilir. Bizde, şarinin lisanında cemaat lafzına baktık ve iki kişi ve daha fazlasına cemaat denir. Daha önce geçmiş olan, Malik ibn el-Huveyris hadisinde olduğu gibi, Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in buyurduğu "iki kişi ve daha fazlası cemaattir."

Bu hadisi Ahmed Müsned'de, Taberâni ve İbn Â'di, Ebû Ümâme'den, İbn Sa'd, el-Bağâvi ve Ebû Mansur el-Maverdî' de, el-Hakem ibn Umeyr'den Rivayet etmiştir. el-Beyhaki, Ebu Musa'dan gelen rivâyete zayıf demiştir.

El-Darakutni, Osman bin Abdul Rahman Al-Medeni'den rivayet etti, o da babasından, o da dedesi Amr bin Al-As'dan rivayet etti. Osman bin Abdul Rahman metruk biridir. Onun hadisi alınmaz. Bu hadisin birçok yoldan rivayet edildiğine bakıldığı zaman, bu hadisi güçlendirir. Dolayısıyla burada itimat edilen tek bir şey değildir. Daha önce geçmiş olan Malik ibn el-Huveyris'in hadisine itimat ediliyor. Senin de gördüğün gibi bu görüş güçlü bir görüştür.

Eğer şöyle denilirse: Cuma namazı iki kişi için de farz olsaydı, bunu selef zamanında yapardı.

O'na denir ki: Bu itiraz nereye kadar? Çünkü genel olarak köyler iki ya da üç ve benzeri âdet kişiler üzerine kurulmaz; Selef zamanında yapılmamış olması, vacip olmadığına delâlet etmez. Selef zamanında bu olmadı yani iki kişiyle cuma namazı kılınmadı. Neden? Çünkü bunu oluşturacak bir sebep olmadığı için yani iki kişilik bir köy veya kasaba olmadığı için cuma namazı kılınmadı.

Biz, faraza böyle bir şey olsa yani takdir edilse, aktardığımız gibi hüküm bu olurdu deriz. Yapılan bu itiraz çok zayıf olduğundan dolayı Ahmed ibn-i Hanbel'de, kedisinden olan bu rivayeti çok fazla dikkate almamıştır. Şeyhulislam İbni Teymiye, cuma namazı üç kişiye vaciptir görüşürünü zikrederken de bunu (cuma namazı iki kişiye vaciptir) görüşünü dikkate almamıştır.

Ama cuma namazının üç kişiye vaciptir görüşünü alan kimseye, hiçbir itiraz edilmemiş karşıda gelinmemiştir. Çünkü yapılacak bu itiraz doğru bir itiraz olmadığı için kimse de böyle bir şeye yönelmemiştir.

Eğer şöyle denilirse: “asıl olan berâet-i zimme asliyye”dir. (Kişinin, “kanun koyucu, Allah'ın” hükmü olmadan mükellef tutulmaması”dır.)

Bizleri ancak delil bağlar derlerse.

Biz de deriz ki: Doğru söylediniz. Asıl olan, cuma namazını, cemaatle kılmak “berâet-i zimme asliyye” dir. Çünkü cuma namazının, cemaatle kılınması için emir vardır. Bizi de bağlayan ve sorumlu tutan bu emirdir. Bunun peşi sıra deriz ki; Cuma namazının iki kişi ile kılınacağına dair delil olması gerekir. Ama cuma namazının iki kişiyle kılınması için bir delil de yoktur.

Eğer bu delil, bir kişinin üzerine konulmuş yükümlülük yeterli değildir derse ona şöyle cevap verilir. Burada asıl olan cuma namazının cemaatle kılınmasıdır. Bu da kişiyi yükümlü kılmak için yeterli olan bir cevaptır. Cuma namazının, kırk kişiden az olan bir cemaatten sakıt olması için ancak bir delil getirmeniz gerekir. Bu konuda bir delil yoktur. Peki ne yapılması gerekir? Mesele'nin asıl olana hamledilmesi gerekir.

Asıl olan Nedir? Cuma namazının cemaatle kılınmasıdır. Peki cemaatin sayısı kaçtır? Üçten fazla olan bütün topluluk (ister beş olsun ister kırk veya daha fazla) cemaatin hükmüne girer. Böylece cuma namazının farziyeti gerçekleşmiş olur. Bizler bu sonuca daha önce zikrettiğimiz delillere dayanarak ulaştık.

Ama sizler, hiçbir delil olmaksızın insanlara bu şeyde mükellef tutuyorsunuz ve onlara eziyet ediyorsunuz.

Sizler, cuma namazını kendi bulunduğu yer ile, cuma namazının kılınacağı yer arasında bir fersah mesafe bulunan kimseye mecbur kıldınız. Yani muayyen bir kişi, şehrin dışında olup cuma namazı kılınan yere uzak mesafede olduğundan dolayı, bu kişinin cuma namazını kılması için bir delil yoktur. Ama sizler, bu konumda olan bir kimseye cuma namazını mecbur kıldınız.

Yine aynı şekilde sizler, cuma namazının iki hutbesinde de, delilsiz olarak, Kur'an'dan bir ayet okumakla ümmeti meşgul ettiniz. (Yani dediler ki: Hutbedeyken ayet okumak gereklidir)

Aynı şekilde sizler; cuma hutbesine kırk kişi şart koşmakla ümmeti meşgul ettiniz.

Aynı şekilde sizler; cuma namazından önce, hutbe olmaz diyerek ümmeti meşgul ettiniz.

Aynı şekilde sizler; Bakla'da, kimyonda, keten tohumunda, acurda, terede, turpta, deve dikeninde, acı baklada, susamda, bu baklagillerde zekât vaciptir diyerek ümmeti meşgul ettiniz.

Aynı şekilde sizler; Patlıcan tohumundan, gat bitkisinden, havuçtan, çöğenden, yabani kekikten ve mersin ağacından hiçbir delil olmaksızın, zekâtı düşürerek ümmeti meşgul ettiniz. Sonuç olarak

ümmeti bazen delil ve hüccet olmadan meşgul ettiğiniz gibi, bazen onları, delilden uzak tutunuz.

Aynı şekilde sizler; Ramazan orucunun kazasını diğer bir Ramazan'a kadar tehir ettirerek meşgul ettiniz. Mükellef olan kişi, tutamadığı günleri tutması gerekirken, ona kaza lazımdır diyerek, her gün için bir miskini doyurmak gerekir fetvası verdiniz. Ama bununla alakalı bir sahih delil de getirmediğiniz. Ve böylece Allah Azze ve Cellenin şu kavline muhalefet ettiniz:

“Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınınca başka günlerde tutar.”¹¹

Sonra dediniz ki; Ramazan orucunu kazaya bırakan kişi, diğer bir Ramazan'a ulaşmadan önce ölürse, her miskin için yemek verir dediniz ve böyle diyerek, hiçbir delile dayanmadan, ramazan orucunu kaza yapmasını (tutamadığı günleri tutmak) düşürdünüz. Elinizde hiçbir sahih bir delile dayanmadan, ramazan orucunu tutamayan kimsenin, sadece miskinleri diğer ramazanda doyurur diyerek orucun kazasını yapmasını engelleyerek ümmeti bununla meşgul ettiniz. Böyle yaparak, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*in sünnetine muhalefet ettiniz. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* buyurdu ki: “Oruç borcu olan bir kimse, borcunu yerine getirmeden ölürse velisi onun yerine orucunu tutar.”

Aynı şekilde sizler; İhramda olan bir kişi, vücudundan üç adet kıl koparırsa kan vaciptir (yani kurban kesmesi) gerekir dediniz. Ve sizler bu iddialarınızı, hiçbir delile dayandırmadınız, ilimsiz olarak insanların zihinlerini meşgul ettiniz. Eğer bizler bunları araştırmaya devam edersek, sizlerin çok kusurlu görüşlerinizi ve fetvalarını buluruz. Söz ve konu uzamasın diye bu kadarla yetiniyoruz.

---

¹¹ Bakara-184

Yedinci görüşe gelince: Dediler ki: Cuma namazı altı kişiyle gerçekleşir. Bu Rebia'nın görüş ve ondan gelen bir rivayettir. Ama bunu hangi vecihten dolayı söyledi bilmiyorum. Daha önceden söylediğimiz gibi, İmam Rebia'nın meşhur olan görüşü, cuma namazı on iki kişiyle gerçekleşir.

Sekizinci görüşe gelince: Cuma namazı, yedi kişiyle de olur. Bu, İkrime'nin sözüdür. İbn Hamid bu rivayeti, İmam Ahmed'den rivayet etmiştir. Ebu Hüseyin'de Ruûsul el Mesail'de zikretmiştir.

Dokuzuncu görüşe gelince: Cuma namazı, yirmi kişiyle gerçekleşir. İbni Habib bunu, İmam Malik'den rivayet etmiştir.

Onuncu görüşe gelince: Cuma namazı, otuz kişi ile gerçekleşir. Bunu, İbni Hazm bazı kişilerden rivayet etmiştir.

On birinci görüşe gelince: Cuma namazı, seksen kişiyle gerçekleşir. Bunu, Maverdi, İmam Şafii'den rivayet etmiştir.

On ikinci görüşe gelince: Cuma namazı, köy ve kasabalarda üç kişi ile gerçekleşir. Şehirlerde ise, kırk kişi ile gerçekleşir. İbni Ukay'lı, bunu İmam Ahmed'den rivayet etmiştir.

El Hâvi'ye sahibi yani muellifi şöyle der: Benim yanımda, Görüşlerin en sahih olanı budur. Denir ki: bundan başkası da vardır. Cuma namazı, cemaatin kırk kişiye ulaşmasıyla gerçekleşir. Bu rivayeti: Darekutni ve Beyhaki, İshak ibn Halid ibn Yezid tarikiyle rivayet etmişler.

Bize Abdulaziz ibn Abdurrahman tahdis etti, bize Husayf haber verdi, o da Ata ibn ebi Rebeha'dan, o da Cabir'den haber verdi dedi ki: "Sünnet, her üç kişiye bir imam, her kırk kişi ve fazlası için, cuma namazı ve iki bayram namazı gereklidir. Sünnet bunun üzerine yer

etmiştir. İşte bu cuma namazını kırk kişi ve üzerine vacip olması noktasında sarih ve nettir. Bu şu anlama geliyor, cuma namazı için kırk kişi yoksa vacip değildir.

Biz de deriz ki: Rivayet edilen bu hadis sakıt olan hadistir. Senedinde, Abdülaziz İbni Abdurrahman vardır. Beyhaki dedi ki:

Bu hadisle ihticac edilmez ve delil getirilmez. Eğer bu hadis sahih olsaydı, bizim aleyhimize olan bir hüccet değildir. Çünkü biz zaten, cuma namazının farz olduğunu söylüyoruz.

Aynı şekilde; eğer cuma namazı için kırk kişinin şart olması hüccet ise, cemaatin şart olması için de hüccet olması gerekir. Ama sizler, cemaatin vacip olabilmesi için böyle bir şey demiyorsunuz.

Dediler ki: İmam Ebu Davud sünen de şöyle der: Bize Kuteybe ibn Said tahdis etti, bize İbn İdris haber verdi, o da Muhammed ibn İshak'dan, o da Muhammed ibn Uname ibn Sehl'den, o da Babasın'dan, o da Abdurrahman ibn Kaab ibn Malik'den haber verdi. "Kaab İbni Malik gözlerini kaybettikten sonra, oğlu İbni Abdurrahman, ona rehberlik yapmıştır.

"Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'ten bildirdiğine göre babası Cuma çağrısını işittiği zaman Es'ad b. Zürâre'ye rahmet gönderirdi. Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik der ki: "Ona: "Ey Babacığım! Her cuma çağrısını işittiğinde Es'ad b. Zürâre'nin bağışlanmasını dilediğini görüyorum. Bu niye ki?" diye sordum. Bunun üzerine o: "Çünkü o, beni Beyâda taşlığında Nakîu'l-Hadimât denilen yerde bize ilk defa cuma namazını kıldırandır" dedi. Ona: "O gün kaç kişiydiniz?" dediğimde: "Kırk kişi idik" karşılığını verdi." (Ravahu: İbn Huzeye, Darekutni, Ebû Dâvud, İbn Mâce, İbn Hibbân ve Beyhaki)

Dediler ki: Buna hangi yönden delalet ediliyor? Derler ki; Ümmet, Cuma namazı için, sayının şartında icma etmişler. İcma

ancak sabit olduğu sayı ile gelmiştir. Bunun, caiz olduğu kırk kişiyle sabit olmuştur. Bundan daha az ile caiz değildir. Ancak sahih bir delil olursa o zaman hüküm farklı olur.

Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, kırk kişiden az cemaatle cuma namazı kıldığı sabit olmamıştır. Bedir ez Zerkeşi bu şekilde açıklamıştır.

Kimileri de şöyle açıklamıştır: İslam dininde ilk cuma namazı Medine'de kılındı. Ama cuma namazının farziyeti Mekke'de olmuştur. Müslümanlar'dan, Medine'ye hicret edenlerin sayısı kırk veya daha fazlaydı. İslam'a girenler, sayıları kırk kişiye ulaşınca kadar Medine'de 2 yıl boyunca cuma namazı kılmadılar. Bu da şuna delalet etmektedir ki kırk kişiden az oldu mu cuma namazı vacip değildir dediler. Burada bitti.

Cuma Namazı kaç kişiyle kılınır iddialarına yukarıdaki İddialara Birkaç Yönden Cevap Verildi:

Birinci Yönden Cevap: İbnü'l-Münzir ve İbn Hazm dediler ki: "Kırk kişiden az oldu mu cuma namazı vacip değildir." diyen kimselerin bu konuda hücceti yoktur. Çünkü, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, "Cuma namazı kırk kişiden az oldumu vacip değildir diye bir şey söylememiştir. Evet cuma namazı, kırk kişiye, kırk kişiden fazla olana ve kırk kişiden daha daha az olan cemaate de vaciptir.

İkinci Yönden Cevap: Cuma namazı, kırk kişiyle câiz olduğu sabit olmuştur sözüne gelince; Denilir ki: Sizlerin vermiş olduğunuz delil ile, bunun kırk kişiyle caiz olduğu sabit olmamıştır. Bunu ileride bileceksiniz İnşAllah.

Üçüncü Yönden Cevap: Sizin dediğiniz, "Cuma ancak tevkîf ile sabit olan sayıyla gerçekleşir" demeniz mücerred (boş) bir iddiadır. Bilakis, kendisine bir sayının şart olduğu sabit olmuşsa ve Resûlullah

bunun için bir sayı belirtmemişse, mümkün olan en az sayıyla da cuma namazının caiz olduğudur. Ancak tek bir kişi için cuma vacip değildir. Çünkü bununla ilgili daha önce zikrettiğimiz gibi, sünnetten ve icmadan deliller vardır. Tek kişiye cuma namazı vacip değildir.

Dördüncü Yönden Cevap: Şu söze gelince; "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kırk kişiden az cemaatle, cuma namazı kıldığı sabit olmamıştır." Eğer bunu açık ve sarih bir şekilde, sabit olmadığını kastediyorsa, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, kırktan az kişiyle namaz kılmıştır. "Eğer kırktan az kişiyle namaz kıldığı sabit olmamıştır diye bunu kastediyorsa", ister nas olsun ister zahir olsun, isterse bir bölüm olsun, isterse tüm olsun bunu, Cabir hadisinde geçen rivayet reddeder. İmam Buhari'nin rivayet ettiği hadiste: "Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Nebî Sallallahu Aleyhi Vesellem cuma günü ayakta hutbe verdiği sırada Şam'dan yük getiren deve kervanının geldiğini duyanlar, Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'i bırakarak gelen kabileye doğru gittiler. Öyle ki mescitte on iki kişi dışında kimse kalmadı." ¹²

Ebu Naym'in rivatinde ise şöyle geçer: "Biz bir ara, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile namazdayken" lafzı olarak geçmiştir. Hafız ibn Hacer'de der ki: "Namaza başladıktan sonra onların dağılması daha zahiri bir görüştür." Anlaşılan odur ki; Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem namazdayken cemaat dağılmıştır. Başka bir vecihten ise, cuma namazı için kırk kişiyi şart koşanlar, namazın başlangıcında kırk kişi şart ise, namazın bitiminde ve ortasında da kırk kişinin şart olması gerekir. Eğer durum böyleyse onlar, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, namazdayken ayrıldılar. Nebî Sallallahu Aleyhi Vesellem ister diğer geride kalanlar ile beraber namaz kılmış olsun, (İmam Buhari'nin anlamış olduğu gibi) ister cemaat geri döndüp Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem namazı onlarla

---

¹² Ravahu Buhari

beraber tamamlasın veya hutbe esnasında cemaatin terketmesi olsun fark etmez hangi durum olursa olsun, Cuma namazının kırk kişiden az cemaatle, kılınmasının caiz olduğudur. Aksi halde asılları geçersiz olur ve bu hadise cevaben belirttikleri ihtimallerin hepsi geçersizdir. Bu bilakis gaybı taşlamadır.

Beşinci Yönden Cevap: Bu İslam'da ilk kılınan cuma namazı demek, sadece zandan ibarettir. Daha önce, Musab Bin Umeyr'in on iki kişiyle cuma namazı kıldığı rivayeti geçmişti. İnşallah ileride buna itiraz babında gelecektir.

Ka'b'ın, bize ilk cuma namazını kıldıran Es'ad bin Zürene olduğunu söylemesi ile, Musab'ın, on iki kişiyle cuma namazını kıldırdı rivayeti arasında bir çelişki yoktur.

Ka'b İbni Malik şu sözü: “Bize, ilk cuma namazını Es'ad bin zürâre kıldırdı.” sözü şu anlama gelebilir. “O” (Ka'b İbni Malik) kendisinden önce cuma namazı kılındığını bilmiyor olabilir veya zahiren ilk cuma namazını, Es'ad bin Zürene olduğu veya ilk cuma namazını, gündem eden Es'ad bin Zürene olduğunu söylemiş olabilir. En doğrusunu Allah bilir.

Yani bu; Ka'b İbni Malik Radiyallahu anh'ın ictihadıdır. O günü seçme noktasında hakka isabet etme açısından Allahu teâlâ, onu muvaffak kılmış olabilir. Ama bu sayıyı şart koşturmayla gelince, hadis de böyle bir ifade yoktur.

Altıncı Yönden Cevap: Bu itirazı getiren kimsenin kelimasında, kendi iddiasını reddeden sözde vardır.

O da nedir? Medine'ye, hicret eden kırk kişi veya daha fazlaydı demekle beraber, cuma namazı Mekke'de farz oldu demektir. Bunu reddetme şeklinde gelince şöyle cevap verilir.

Eğer Medine'ye hicret eden müslümanlar kırk kişi ise ve cuma namazı da Mekke'de farz kılınmışsa, Mekke'de, Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellemle beraber kalan Arkadaşlarının sayısı kırktan fazlaydı. O halde senin inancına göre, "cuma namazı için kırk kişi şart olması gerekir." O zaman neden iki yıl boyunca, Resulullah ve ashabı sayıları kırktan fazla olmasına rağmen Mekke'de cuma namazı kılmadılar?

Yedinci Yönden Cevap: Onların; "Cemaatin sayısı kırk kişi oluncaya kadar cuma namazını kılmadılar." sözüne gelince şöyle cevap verilir: Bu, sözden şu anlaşılır. Bizler kırk kişi oluncaya kadar cuma namazını kılmayalım. Bu da sahabeye atılan büyük bir iftiradır. Kastettikleri; "Sahabe kırk kişi oluncaya kadar namaz kılmadı." eğer bu sabit ve sahih olsa bile, bu sayının bir şart değil, bilakis doğaçlama ve rastgele olan bir şey olduğudur.

Sekizinci Yönden Cevap: Bu Cuma namazının, sahabelere Allah onlardan razı olsun, farz olduğu ve kırk kişi şartının olduğu sabit olmuş olsa bu hadisi zikrettiğiniz de, asıl olan ilk başta şart olması gerekirdi. Çünkü Cabir hadisi ile, dağılma hadisi olan (Cuma günü Resullah hutbedeyken sahabenin hutbeyi bırakıp kervana doğru yönelmesi hadisi) nesh edilmesi gerekirdi. Çünkü hadisde, dağılma yani cuma namazını ve hutbeyi terk etme vardır. Bu kıssa, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Medine'ye hicret etmeden önceydi. Cabir hadisi ise, Medine'ye hicretten sonra rivayet edilmiştir. Sahabenin cuma günü dağılması (terk etmesi), Resulullah'ın ister hutbedeyken olsun istersen namazdayken olsun hiç fark etmez. Zira size göre şart koşulan, hutbe ve namazın rükünlerinden gerekli sayıda (kırk kişi)

bulunması gerekir. Ama onların (sahabenin) hutbe ve namaza katıldığına dair bir haber yoktur.

Dokuzuncu Yönden Cevap: Onların şu sözü; "Cemaatin sayısı kırk kişi oluncaya kadar Cuma namazını kılmamayı kastettiler." sözü sabit olmuş olsaydı. Yine burada sizin iddiaanızın aslına dair bir hüccet olmazdı. Çünkü başlangıç da şart koşulan şeyin devamında da şart olması gerekir. Sonuç olarak deriz ki; Es'ad bin zürâre cuma namazı kaldırdığı zaman, Ka'b İbni Malik'in, oğlu Abdurrahman, babasına kaç kişiydiniz diye sordu? Ka'b İbni Malik dedi ki: Kırk kişiydik dedi.

Diğer rivayet ise; Cabir ibn Abdullah'ın rivayet ettiği hadis de ise. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ayakta hutbe verirken Medine'nin kervanı geldi. Aralarında ben, Ebû Bekr ve Ömer'in de bulunduğu on iki kişi dışında Resûlullah'ın Sallallahu Aleyhi Vesellem bütûn ashâbı kervanı karşılamaya gitti.

Çünkü Ka'b İbni Malik'in hadisinden çıkan sonuç; sahabelerin amellerinden olduğu ve Cabir'in hadisinden çıkan sonuç Allah Resulu'nün amellerinden olduğudur. Elbetteki Resulullah'ın fiiline tabi olmak, sahabenin fiiline tabi olmaktan daha evlâ ve daha önce gelir. Cuma namazı için başlangıçta kırk şartı varsa, cuma ortasında ve bitiminde de kırk kişi olması gerekir. Buda sizin iddianızı çürütmektedir. Eğer sizin iddia ettiğiniz gibi olmuş olsaydı Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin cuma namazı batıl olmuş olurdu. (Haşa ve Kella)

Onuncu Yönden Cevap: Çelişki! Ebu Davud'un mürsellerinde rivayet etmiş olduğu, İbn Şihab ez-Zühri'den rivâyet ettiğine göre; Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye

gönderdiğinde. Medine'de müslümanları cuma namazı için toplayan ilk kişidir ve o vakit oniki kişiydiler.

Taberani Kitab-ul Evâhil'de, Salih ibn Ebi el Ehdar'dan, o da Zuhri'den, o da Ebu bekir ibn Abdurrahman'dan, o da Ukbe ibn Amir ebi Mesud el Ensari'den rivayet etti dedi ki: " Mus'ab b. Umeyr Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Medine'ye gelmeden önce Medine'de müslümanları cuma namazı için toplayan ilk kişidir. O vakit on iki kişiydiler."

Birçok kimse, Salih ibn Ebi el Ehdar'ın zayıf olduğunu söyler. Fakat İmam Ahmed, onun hakkında şöyle dedi; Onunla delil getirilir ve ona itibar edilir demiştir.

İmam zehebi ise Mizan kitabında onun için şunu söyler: o'nun rivayet ettiği hadis sahihtir der ama onun rivayet etmiş olduğu hadisleri, niçin terk edileceği konusunda bilgim yok. Bilakis şunu biliyorum ki, ona ve hadislerine itibar edilir. Onun hadisleri ne zaman terk edilir? Kendisinden daha sahih olan ve ona muhalif olan bir söz olursa işte o zaman terk edilir. Ama Salih ibn Ebi el Ehdar'ın rivayet etmiş olduğu hadise, muhalif bir nakil ve asar yoktur.

Ka'b İbni Malik'in rivayet etmiş olduğu hadisle çelişmiyor. Ka'b İbni Malik'in hazır bulunduğu cuma namazında, görüp ve şahid olduğu şeyleri aktarmıştır. diğerleride görüp ve şahid olduğu şeyleri aktarmıştır. Bunda bir çelişki yoktur.

Beyhaki bu iki rivayetin arasını cem ederek şöyle demiştir: Burada on iki kişiyle kastedilen, "Nukabâ-e" (Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sohbetine katılmış e onlar İlim ve irfan öğrenmiş, salih, takvalı ve halkın ileri gelenleridir.) Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Bu kimseleri, müslümanlara Kur'an okumak, öğretmek ve onlarla birlikte namaz kılmaları için Medine'ye gönderdiği seçilmiş olan on iki kişi kastedilmektedir. İki rivayetin arasını cem etmekdeki

tekellûf gizli kalmaz. Yani; zorlayıcı cem etme metodudur. Beyhaki'nin kelimâ; bu hadisin sabit olduğu veya hüccet için hasen hadis olduğuna delalet etmektedir. Eğer hadisin sıhhatinde bir müşkül olmuş olsaydı, bu rivayetin arasını cem etmeye çalışmazdı. Her ne kadar Ka'b İbni Malik'in rivayet etmiş olduğu hadis, senet yönünden daha sahih olsa bile, cem etmek yerine hadis zayıf demekle yetinirdi.

On birinci Yönden Cevap: Sahabelerin toplanması (cuma namazını kılması) farz kılınmadan önceydi ve cuma ismini vermesi, kendilerine emrolunmadan önce Allah Teâlâ'nın onlara bir hidayeti idi. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Medine'ye hicret etmesinden sonra cuma suresi nazil oldu ve farz kılındı. Alimlerin çoğu, cuma'nın farzının Medine'ye hicretten sonra nazil olduğu ve farz kılındığı görüşü üzeredirler.

El-Fethu'l Bari'de çoğunluğun görüşü olarak bunu rivayet etmiştir. Şeyh Ebî Hamid'den, yani El-İsfarâni'den rivayet ettiğine göre. (Cuma namazı Mekke'de farz kılınmıştır.)

Hafız ibn Hacer der ki: Bu garibtir. O'nun öğrencisi Kevrâni, Şerhu'l Buhari'de der ki: Ebu Hamid'in sözünü zikrettikten sonra, Bu acık ve net olmayan bir ifadedir der.

Daha sonra Süheyli, Hafız Abd bin Hamid'den rivayet etti, Müslim'in Şeyhidir. (Ebu Davud ve Müsned) ve Tefsir'in Sahibi şunu zikreder: Bize Abdurrezzak tahdis etti, o da Mamer'den, o da Eyyub'dan, o da İbn Sirin'den haber verdi dedi ki:

"Ensar (Medineliler) Resulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Medine'ye gelmeden ve cuma suresi (farzı) inmeden önce cuma için toplandılar. Bugüne cuma ismini verenler de onlardır. Şöyle ki: Dediler ki: Yahudilerin yedi günde bir araya gelip toplandıkları bir günleri vardır, o da cumartesidir. Hristiyanların da böyle bir günleri vardır, o da

pazardır. Gelin biz de kendimiz için bir araya gelip toplanacağımız, Allah'ı anıp namaz kılacağımız ve birtakım hatırlatmalarda bulunacağımız bir gün kararlaştıralım ya da buna benzer sözler söylediler. Yine dediler ki: Cumartesi yahudilerin, pazar günü Hristiyanların günüdür. Siz de bugünü Arube günü olarak tesbit ediniz. Bunun üzerine (Ebû Umame künyeli) Es'ad b. Zûrare Radiyallahu anh'ın etrafında toplandılar. O da o gün onlara iki rekât namaz kıldırıldı, onlara öğüt verdi. Biraraya gelip toplandıkları vakit bugüne "cuma günü" ismini verdiler. Es'ad onlara bir koyun kesti, sayıca az oldukları için öğlen ve akşam onu yediler. Böylece; ***"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın"***¹³ Ayeti nazil oldu. İşte İslam tarihindeki ilk cuma budur denilmektedir.

Derim ki: Aynı şekilde bunu Abdurrezzak'da tahrir etti. Bu, onların kırktan az sayıda olduklarının delilidir, çünkü kırk kişilik grup, bir koyunu öğle ve akşam yemesi mümkün değildir. Onların sayılarının, kırktan az olduğunu gösterir. Buda demek oluyorki, onlar cuma namazını içtihad üzere kılmışlardır.

Bunun üzerine Sahih'te geçen şu hadisede isabet etmiş oldular: Biz kıyamet gününden önce gelecek olan kimseleriz, fakat onlara bizden önce kitap verildi, onlardan sonra da bize verildi. Sonra onlar, emrolundukları günler hususunda ihtilafa düştüler. Ama Allah tebareke teala cuma gün için bizlere hidayet etti (doğruyu) gösterdi. (Biz bu konuda hakka isabet ettik diye rivayet edilen hadis vardır.)

İbn Sirin'in bu hadis ile ilgili mürseline gelince: Bu hadis, sahabenin (cuma namazını) kendi içtihatları ile yaptıklarına işaret etmektedir. Ve o günü de cuma günü olarak belirlediler.

---

¹³ Cuma-9

Bu, Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin bu hadiseyi Mekke'de iken vahyi bildiği uzak bir ihtimal değildir. Eğer cuma namazının Mekke'de farz olduğu kabul edilecek olsa, Abdullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Mekke'de kılamamıştır. Bunun üzerine tevkif ve açıklama yönünden hidayet hasıl olmuş oldu. Buna dayanarak, hadiste geçen ifadenin manasında olduğu gibi: "Allah bizi ona hidayet etti" sözünün manası hakkında söylenenlerden birine göre, başarı ve aydınlanma açısından hakka isabet ederek hidayet elde edilmiştir.

Dediler ki: Ebu Derda radiyallahu anhu'dan rivayet edilen şu hadis: "Bir imamın yanında, kırk kişi olduğu zaman cuma namazı vacip olur"

Bizde deriz ki: Bu hadis batıldır, aslı yoktur ve hadis kitaplarının hiçbirinde bilinmemektedir. Eğer bu hadis sahih olmuş olsa bile, bunda sizin için bir hüccet yoktur. Çünkü zaten biz, cuma namazının kılınmasının vacip olduğunu söylüyoruz.

Dediler ki: Ebu Uname radiyallahu anh'u şöyle demiştir: Kırktan başka kişiye, Cuma namazı yoktur.

Bizde deriz ki: Bu temelsiz ve aslı olmayan şeye tutunma iddiasıdır. Ebu Uname'den asla böyle bir rivayet gelmemiştir. Bilakis bu rivayetin hilafına olan başka bir rivayet gelmiştir. Darekutnî'nin rivâyetinden de anlaşılacağı gibi, eğer delil olarak hiç bilinmeyen bu münker hadisi getiriyorsanız, ondan daha evvel olarak, münker olan şu hadisi delil getirmelisiniz. "Cuma namazı elli kişiye vaciptir. Elli kişiden az olanlara cuma namazı vacip değildir."

O zaman sizin alması gereken kırkı ifade eden münker hadisi değil de, elliye ifade eden Münker hadisi delil olarak almanız gerekir. Bu hadis daha önce Darekutnî'nin rivâyetinde geçmişti.

Dediler ki: iki, üç, dört diye cuma namazı için sayı takdir etmek, rey ile hareket etmektir. Reyin ve görüşün şeriatıta hiçbir yeri yoktur. Çünkü bir şey takdir etmek tevkife bağlıdır. Yani şeriatıta bir dayanağı olması gerekir. Bunu diyen herkes, onlara dedi ki: Sizlerin cuma namazı ve hutbe için, akil bali olmuş, hür ve erkekten oluşan kırk kişiyi şart koşmanız tamamen akli bir çıkarımdır. İslam şeriatinde, reyin hiçbir değeri yoktur. Sizlerin kırk kişiden az olan cemaate, cuma namazını düşürmeniz yani cuma namazı yok demeniz bu delil olmayan bir takım tahakküm ve hüküm vermedir. Allah Azze ve Celle, müslümanların umumuna (herkese) cuma namazını farz kılmıştır. Ne kitap da, ne sünnette ve ne de selefin eserlerinde, sizlerin iddia ettiği gibi, böyle bir iddia yoktur.

Sonra sizlerin cuma namazının farziyeti için kırk kişiyi gerekli kılmanız ve şart koşmanız, ikinci bir tahakkümdür. Kitaptan, sünnetten ve icmadan bunun bir delili yoktur. Cuma namazı için kırk kişi gerekli olması için, delil olarak getirdiğiniz, Sadece Ka'b İbni Malik'den gelen rivayeti vardır. Bu meselede ortaya çıkan, cuma namazı için kırk kişinin olması, Ka'b İbni Malik'in rivayeti delil olamaz. Eğer Ka'b İbni Malik'in rivayeti, kırk kişinin olması şart olsa bile, bu cuma namazının vacip olmasına delil değildir. Çünkü onlar, o gün sadece kırk kişiydiler ve onlar üzerine vacip olan kişilerden de değillerdi. İçlerinde, hür olmayıp köle, çocuk ve benzeri kimselerde olabilirdi.

Sen nerden bilebilirsin ki onların hepsi hür, erkek ve akıllı olduklarını? Bilakis içlerinde köleler ve çocukları olması mümkündür. Bu, Allah'ın dini üzerine delilsiz tahakküm ve hüküm vermedir. Bizlerin tahkiki sonucu yanımızda karar kılınan ve ulaştığımız sonuç şudur ki: Zeki ve insaflı bir kişiye, doğrunun yolu yani sıratı mustakim belli olmuştur. Allah Subhanehu ve Teala kullarını doğru yola iletendir. Allah en doğruyu bilendir. Allah'ın salat ve selamı insanlığa

rahmet olarak gönderilen rasulü Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'in üzerine olsun.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle dedi: Cuma namazı için şart koşulan sayıya gelince; İmam Ahmed'in mezhebinde meşhur olan ve İmam Şafii'nin kırk kişiyi şart koştuğu görüşüdür. İmam Malik ve imam Ebu Hanife cuma namazı için kırk kişi şartını benimsememişlerdir. Bilakis Ebu Hanife, üç kişi için cuma namazı sahih olur demiştir.

Aynı şekilde **Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi:** Cuma namazının kılınması için itibar edilen sayısı hususunda ihtilaflar malumdur. Ben öyle zannederim ki; sizin cemaatinizin geçmişteki âdeti, onların cuma namazını kırk kişiden az oldukları zamanda kılıyorlardı. Onlar bunu, fakihlerin fetvaları ile yapmışlardır. Eğer sizler cemaatinizin adeti üzerine devam ederseniz, bunda bir sakınca yoktur. Ama bu kimseler, cuma namazı için istenilen sayıya ulaşamadığından, cumayı kılmayıp, öğle namazını kılarlarsa bu daha ihtiyatlı bir görüş derim.

Şeyh Abdullatif İbn Abdurrahman İbn Hasan şöyle cevap verdi: Şunu iyi bilin ki! Cuma namazının sahih olabilmesi için onu şartlarından bir tanesi de cemaattir. Müslümanların, alimleri bu konuda ittifak etmişlerdir. Ama cemaatin sayısı hakkında ihtilaf vardır. İhtilaf edenlerden bir grup dedi ki; İmam ile birlikte sadece bir kişi bile olsa Cuma vaciptir. Bu İmam İbni Cerir et Taberi 'den rivayet edilmiştir.

Diğer bir grup ise şöyle söylemiştir: Cuma namazı için, İmamın dışında, iki kişi olsa yeterlidir. Çünkü onların yanında iki kişi, cemaattir.

Diğer bir grup ise şöyle söylemiştir: Cuma namazı için, imamın dışında üç kişi olsa yeterlidir. Çünkü onların yanında üç kişi, cemaattir.

Cuma namazı için en askeri sayı kaçıtır ve benzeri bilgiler ve bu konudaki görüşler, Şeraha Et-Tahrir Kitabında uzun uzun yazılmış ve söylemiştir. Son görüşte Ebu Hanife'nin, sözü olarak zikredilmiştir.

Cuma namazı için kırk kişi şart diyenler, İmam Ahmet ve İmam Şafii'nin görüşüdür. Kimileri de, Cuma namazı için otuz kişi yeterlidir. Bazıları da: cuma namazı için, kırktan üçe ve dörde kadar olan her cemaate caizdir dedi ve bir sayı belirtmediler.

Yalnız, yöneltilen bir soruya karşılık, şu cevap zikretmiştir. Ancak köyün oluşa bileceği bir sayıda cuma namazı vaciptir görüşüdür. Bu iki görüşün sahipleri, son olan meseleyi buradan çıkarmışlardır. ve şöyle dediler: Çoğu durumda cemi (çoğul), hepsinde çoğul denilenden farklı bir hükme sahiptir. (Yani farklı olan her topluluğun, cemi değil farklı isimleri de vardır.) Bilakis, bir topluluk ve bir grup, müstakil olarak insanlardan ayrı yaşayabilirler.

Bu, Malik'ten rivayet edilmiştir. Yine İmam Malik'ten şu şekilde rivayet edilmiştir. Cuma namazının vacip olabilmesi için, on iki kişinin şartı olması gerekir. Şafii, Ahmed ve seleften bir grup, cuma namazı için kırk kişiyi şart koşmuşsalarda, sahih olan şeye yöneldiler.

Sahihi olan şey nedir? Kırk sayısı, İslam'da ilk kılınan cuma namazındaki, cemaatin sayısıdır. Bu da, Cumanın vacip olabilmesi için şartlarından bir tanesidir. Yani kırk sayısı, Cuma'nın sahih olabilmesi şartlarından değildir. Bilakis vucubiyet şartlarındandır. Çünkü şartlardan öyleleri vardır ki, vacip olabilmesi için şartlardır, sahih olabilmesi için olan şartlardan değildir. Yapılan bu tahsis, en güzel açıklamalardan biridir. Bu konuda ihtilaf edenlerin kelamının çoğu da

bununla ittifak haline gelmiş olur. Yani muhalif olan bütün söz ve görüşleri bu istinbat (çıkarım) altında toplamış olur.

Açıklama: “Cuma namazı için kırk kişi yoksa cuma şart değildir. Ama kılınırsada bir sakınca yoktur. Örnek verecek olursak; Cuma namazı kadına farz değildir. Ama kadın, cuma namazını imamla birlikte kılsa bir sorun teşkil etmez ve tekrardan öğle namazını da kılması gerekmez. Yani; cuma namazı için kırk kişi hazır bulunmazsa cuma vacip değildir. Şafii, Ahmed ve seleften bir grubun dediğide budur. “

Eğer sen bunu biliyorsan, o zaman onlar, bu namazın (cuma namazının) revatıpları (düzenli, sürekli ve belli bir tertip üzere yapılan sünnet) hakkında da ihtilafa düşmüşlerdir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem cuma namazını kıldığında, cuma ile birlikte yapmış olduğu, diğer meselelerde de (sünnetlerinde) ihtilaf ettiler. Acaba bu meseleler cuma namazının sahih olabilmesi için şart mıdır değil midir? diyerek ihtilaf etmişlerdir.

Görüldüğü gibi, Cuma namazı için gerekli olan kırk kişi şartların başka diğer “Âvali Ravatibe” şartlarda ihtilaf ettiler.

İhtilafa düşmüş oldukları diğer şartlar nedir?

Cemaat meselesinde, cumanın şehirde kılınması meselesinde, kişinin mukim olması, hadlerin uygulanmadığı sınırlar gibi ve benzeri meselelerde cuma namazı için şart koşmuşlardır.

Kim bunları delil görürse şart koşmuştur. Cemaatten bazı alimler, bir kısmı bazısını bazısına tercih etmiş ve en racih olanı şart koşmuştur. Cemaatten bazı alimlerde, Cuma namazının şart ve vacip olmasında başka delillere de yöneldiler. Çünkü diğer namazlarda da,

cemaat meselesi umumi olarak bulunduğundan dolayı başka delillere başvurmuştur.

Bazılarıda şöyle dediler: Bu şartlar namazın sahih olması için şart olsaydı, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bu konuda sukut etmez ve açıklamayı terketmezdi.

Allah Tebareke ve Teala, Resulü için şöyle buyurdu: *"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamak için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik."*¹⁴

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, evli olmayan kimsenin arkasında Cuma namazı kılınır mı diye soruldu:

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Cuma namazını evli olmayan birinin arkasında kılmaya gelince, cuma namazı evli birinin arkasında kılmak şart değildir. Namaz için şart olan, namazı kıldırarak kişinin buluşa ermesi ve mukim olmasıdır.

Şeyh Abdullatife Soruldu: Cuma namazını kaçıran kimse hakkında soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Kim cuma namazını kaçırmışsa, zevalden sonra öğlen namazı olarak kılar.

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb'a Soruldu: Sail dedi ki: Ben hutbe verdiğim zaman, hutbe sırasında bir cümlede durakladım. Kabirde olanlar, dışarı atıldığı zaman ve kalpteki olan dışa vurulduğu zaman" sonra dedim ki: Allah bizleri ve sizleri, güvenli ve emniyette olan kimselerden eylesin. Öyle ki; onların

---

¹⁴ Nahl-44

üzerine korku yoktur ve onlar da üzülmecektir. Ve böyle cümleler kullanarak devam ettim. Ancak namaz bittikten sonra aklıma geldi. Kabirlerden çıkarılacak diye başlayan cümle mi, sanki bir ayet gibi okudum. Böyle yapmam da bir sorun var mıdır?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bunda hiçbir problem yoktur.

Şeyh Abdullah ibn Muhammed bin Abdulvehhâb dedi ki: Bizim men edildiğimiz bidatlerden bir tanesinde, her hutbede, sanki hutbenin bir ruknu gibi: Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadisin okunmasıdır. "İmam hutbe okurken, sen (yanıbaşında konuşan) arkadaşına: "Sus!" desen, lağvetmiş (boş laf etmiş.) olursun. Bu hadisi okumak bidattir.

Şeyh Said ibn Hacı'ye Soruldu: İmam ile Hatip (Hutbeyi verenle, cuma namazını kıldırان) aynı şahıs mı olması gerekir? diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bununla alakalı zikredilen deliller ve dört mezhep imamının üzere olduğu görüş ve bizlerin tabi olduğu menheç şudur: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e* tabi olmaktır. Konuyla alakalı olarak derim ki; İmamında, hatibin de bir olmasıdır. Yani aynı kişi olmasıdır. Ama eğer bir özürü varsa, yerine ehil birini imam olarak tayin etmek bütün imamların mezhebine göre caizdir. Lakin özür olmaksızın yerine bir imamı tayin etmeye gelince; bu kabul görür mü görmez mi? Bu inkarı vacip, münkerin ne olduğunu bilmeye bağlıdır. İbn Recep el Hanbeli; Münker bahsinde bunları detaylı bir şekilde zikretmiştir.

Sonra şöyle dedi: Allah sana rahmet etsin ve sen şunu bildin ki; Kitaba, sünnete ve icmaya muhalif olan her şeye karşı çıkılır ve reddedilir. Ve hüküm de bunun üzerinedir. Cuma günü namazı kıldırarak imamın, kendi yerine bir başkasını tayin etmesine karşı çıkılmaz. Hatib'in, cuma hutbesini verdikten sonra, bir özür olmaksızın namaz için kendi yerine bir başkasını görevlendirmesin de bir sıkıntı yoktur. Hanbeli mezhebinin, muteahhirun âlimlerinin görüşü bu şekildedir. Kitabu'l İkna'nın sahibi ve diğer alimlerin dediği gibi, iki hutbeyi veren kişinin, namazı kıldırma şartıda yoktur. Hatib'in yerine namazı kıldırarak kişinin, hutbe anında bulunması da şart değildir.

Şeyh Abdurrahman Hasen'e soruldu: Cuma günü, imam hutbe verirken birisi gelse ve cerhen (açıktan yüksek sesle) *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e*, salavat getirmesi veya sahabelere rahmet okumasının hükmü nedir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e*, hatibin dışında başka birinin açıktan salavat getirmesi veya hutbe anında sahabelere, Allah razı olsun gibi benzeri duaları açıktan zikretmek, şeriate muhalif olan bir bidattir. Seleften ve Haleften bir grup ulemâ, bunu men etmişlerdir. Alimler, bunu yasaklamayı, iki delil üzerine bina etmişlerdir.

Birincisi: Bu uygulama (hutbe anında, cerhen açıktan salavat getirme ve sahabeye rahmet okuma) sonradan çıkmış bir şeydir. Resulullah zamanında, sahabeler zamanında ve tabiin döneminde böyle bir şey görülmemiştir. Eğer bunda hayır olmuş olsaydı, selefi salihin onu bizden önce yaparlardı.

İkincisi: Bilakis bununla alakalı gelen rivayetler, İmam ve Hatip hutbedeyken cemaatin susması ve hutbeyi dinlemesine yönelik hadislerdir. Ebu Hureyre radiyallahu anhu dan gelen rivayetle: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle buyurdu: "İmam hutbe okurken, sen (yanı başında konuşan) arkadaşına: "Sus!" desen, lağvetmiş (boş laf etmiş") olursun"¹⁵ Cuma günü konuşmayı bırak, birine "konuşma sus" dersen bile namazını lağvetmiş olursun.

El-Bida' vel Havadis Kitabında şöyle geçmektedir: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e salavat getirmek bir duadır. Emredilen bütün duaların gizliden yapılması sünnet olanıdır. Zikir ve dualar, genelde cerhen değil de gizliden içinden yapılır.

Bende derim ki; Üçüncü olarak şunu ilave ederim: Şeyhu'l İslam dedi ki: *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e salavat getirmek ve sahabeye Allah onlardan razı olsun demek, caiz olan dualar dan bir duadır. Du'a da meşru olan, sessiz ve içten yapılmasıdır.

Ancak duanın açıktan ve Cerhen yapılmasına sebep olacak birtakım şeyler varsa burada hüküm değişir. Namaz'da sesin yükseltilmesi veya cuma günleri hatiplerin önünde açıktan yüksek sesle salavat getirmek, dua okumak ve zikir yapmak mekruh veya haramdır. (Burada bitti.)

Aynı şekilde Şeyh Abdurrahman Bin Hasen şöyle cevap verdi: Toplu halde bir cemaatin veya cuma namazı için toplanmış cemaatin, toplu bir şekilde *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e açıktan salavat getirmesi meşru olan bir davranış değildir. Meşru olan; İmam hutbeye çıkmadan önce, namaz kılmak, kur'an okumaktır. Daha sonra

---

¹⁵ Ravahu-Buhari

imam hutbeye çıktığında cemaatin susup hutbeyi dinlemesi vaciptir. Ebu Hureyre radiyallahu anhu dan gelen rivayetle: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "İmam hutbe okurken, sen (yanı başında konuşan) arkadaşına: "Sus!" desen, lağv etmiş olursun (boş laf etmiş olursun.)"¹⁶

Şeyh'e, Mescidde hatibin ön tarafa geçmesi soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Hatib'in mescitte ön tarafa geçmesine gelince; Hatib hutbeden önce namaz kılar, Kur'an okur ve bununla birlikte salavat getirirse bunda hiçbir sakınca yoktur. Ama imamın vaaz için kalktığında, cemaatin görebileceği bir yerde olmalıdır.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'a Hutbede muayyen bir kişi için yapılan dua hakkında soru soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bazı kimseler, bu konuda alimlerin şu sözünü delil olarak getirmişlerdir. "Hutbede muayyen bir kişi için dua etmek mübahtır." Alimler mübah demişler ama sünnet demişlerdir. Aynı şekilde; "Dua etmek, hasendir yani güzeldir." dediler. Nasıl dua edilir?

Allah onu ıslah etsin, Allah onu düzeltsin, Allah onunla birtakım şeyleri düzeltilmesini nasip etsin, Allah onu kafirlere ve müfsitlere karşı muzaffer kılsın, diye dualar edilir. Bunlar caiz ve mübah olan dualardır.

Fakat bazı hutbeler de yapılan dualar bunun hilafıdır. Hutbede, övgülerin ve yalan yere methiyeler düzmek, caiz olmayan ve kerih görülen duadır.

---

¹⁶ Ravahu- Buhari

Veliyyu'l-Emirin şahsına ve kendisinde olmayan özelliklerle, övgüler yağdırarak ve methiyeler düzerek dua yapılmaz. Ancak onun lehine, ümmete karşı rahmetli adaletli olsun diye, kafirlere ve düşmanlara karşı muzaffer olsun diye dualar edilir. Bugün hutbelerde, Veliyyu'l-Emiri öven hatip ve imamlar, dini öldüren ve katleden kimselerdir.

Bugün Veliyyu'l-Emirlerin içinde övgüyü hak eden kimse yoktur. Onlar övülmez ve met edilemez. Ancak onlar için, Allah onları doğruya ve başarıya erdirdi ve hidayet etsin diye dua edilir.

Veliyyu'l-Emire ilk gereken şey; Kavmini, İslam şeriatı ile yaşamaya mecbur kılar. Sonra münker olan şeyleri ortadan kaldırır. Sonra (Nehyi anil münker) iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak ve had cezalarını tesis etmek, kâfir düşmana karşı cihattan daha önemli ve daha gereklidir. Daha sonra, kafirlere karşı cihadda, kendisinden yardım istenilen davranışlardır.

Ve şöyle rivayet edilir: "Sizler ancak, kafirlere karşı salih amellerinizle kıtal edersiniz."

FASIL

Şeyh Abdullatif bin Abdurrahman bin Hasan, Rahimehumullah dedi ki: Bilin ki! Cumhurun ve ilim ehlinin birçoğu, bir köyde, birden fazla mescitte, cuma namazının kılınmasını caiz görmemişlerdir. Örfende buna yakın yerler için durum böyledir. Ezanın duyulduğu yerlerde birden fazla mescidde cuma namazının kılınması caiz değildir. Eğer insanlar, ezan duyuyorsa farklı farklı yerlerde ve mescitlerde cuma namazını kılması caiz değildir. Bütün herkesin tek mescid altında cuma namazını kılması gerekir. Ancak mescidin küçük

ve dar olmasından veya mesafenin uzak olmasından dolayı birtakım sebeplerden dolayı müslümanların farklı mescidde cuma namazını kılmasında bir sakınca yoktur.

Rasulallah Sallallahu Aleyhi Vesellem zamanında, insanlar cuma namazı için Medine mahallerinden olan "Avali" denilen yerden gelirlerdi. Avali mahallesi, Medine'ye yaklaşık olarak üç mil mesafede dir. (3 mile yaklaşık 4,8 km'ye denk gelmektedir.)

Ebu Bekir radiyallahu anh hilafet döneminde ve Ömer radiyallahu anh'ın hilafet döneminde de bu şekilde amel edilmiştir.

Alimlerimiz; imamın izni olmaksızın ve bir zaruret olmadan ikinci bir yerde cuma namazını kılmanın batıl olduğunu sarahaten bildirdiler ve öğle namazını tekrar iade etmesini gerekli kıldılar. Ve şeriatin hükümleri de buna işaret eder.

Cemaat, ancak birlik, muhabbet, Allah'ı anmada yardımlaşma, İslam ehlinin birbirinden fıkıh ilmini öğrenmesi, fazileti çokça elde etmek ve ayrılığı terk ederek düşmanlarını kızdırmak için vacip kılınmıştır. Evet cemaat bunun için vardır. Şeriatın aslı (ilkeleri de), ayrılığı, ihtilafı ve düşmanlığa sebep olacak her kafadan bir sesin çıkmasını da yasaklar.

Allahu Teala şöyle buyurdu: *"Allah'ın ipine topluca tutunun ve ayrılığa düşmeyin."*¹⁷

Başka bir mahallede ikamet ederek cemaatten ayrılmak, cemaatten ayrılarak ikinci bir yer ihdas ederek cumayı kılmayı gerektirmez. Ve kimde, şeriatın asıllarına muhalif olan bu şeyi, caiz ve mübah kılacak olursa, onun aklından şüphe sorun vardır.

---

¹⁷ Ali İmran-103

Şeyh Muhammed bin Abdullatif ve Şeyh Süleyman ibn Sehman'a Soruldu: Emir'in. Vadi el Davasir'deki Sarayın'da (Suudi Arabistan'ın Nacid şehrinde bir yer) Cuma namazının kılınması hakkında soruldu?

Allah Rahmet etsin. Şeyhler şöyle cevap verdi: Alimler bu konuda, kalplere şifa verecek ve insanların ihtiyaçlarını giderecek şekilde bahsetmişlerdir. Bu gizli kalan bir mesele veya kapalı olan bir mesele değildir.

Kitabu'l İkna'nın Şerhinde şöyle geçmektedir. Cuma namazı, eğer bir belde de birden fazla mescidde ihtiyaç duyulursa, ihtiyaca göre birden fazla mescid de cuma namazı kılmak caizdir. Mesela beldedeki mescidin, dar, küçük, yolları ve ulaşımı zahmetli ve namaz kılacak kişi için gerçekten uzak ise, iki belde arasında yaşanacak husumet, düşmanlık ve fitneden dolayı korkuluyorsa ve benzeri nedenlerden dolayı bir yerde birden fazla mescidde cuma namazı kılınması caizdir.

Tahavi der ki; "Bizim mezhebimizdeki sahih olan budur. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, sahabenin ve selefi Salih'in birden fazla yerde cuma namazını kılmamasına gelince: Buna ihtiyaç duyulmadığı için kılmamışlardır. Sadece bir mescidde kılmışlardır."

El-Furû Kitabında şöyle geçmektedir: İmam Ahmed bin Hanbel'den bunun aksine bir rivayet vardır. Çünkü İmam Mervezi ve ondan başka gelen rivayetlerde mutlak olarak belirttiler.

İki mescid de cuma namazının kılınması sorulunca? Dedi ki: Evet kılınmıştır. O'na, dendi ki: Peki, sen hangi görüş üzeresin? O da

dedi ki: Ben, Ali Radiyallahu anhu'nun, bayram namazı hakkında söylemiş olduğu görüşüneyim.

Ali radiyallahu anh, insanlardan zayıf, güçsüz ve miskinlere bayram namazının kıldırılmasını emretti.

İmam Kâdı ve başkası, bu haberi zikreder. Yalnız bunu ihtiyaç duyulduğu zamana hamleder.

Sonuç olarak bütün sözlerin dönüp dolaştığı şey şudur: "Bir belde ihtiyac halinde birden fazla yerde cuma namazı kılınır." sora şöyle dedi: Burada problem vardır bunun tekrar gözden geçirilmesi gerekir. Çünkü burada Ali radiyallahu anh Bayram namazı ile ilgili sözünü getirmektedir. Buna dayanarak, zaruret halinde birden fazla yerde cuma namazını kılmanın caiz olduğu konusunda âlimlerin sözleri açıktır. Yukarıdaki zikrettiğimiz ihtiyaçlardan biri de şudur. Dışarıdaki düşman korkusu ve Müslümanların hudutlarının korunmasına yönelik, gelebilecek zarar ve tehditlerden dolayı cuma namazı ikinci bir yer ve mescidde kılınması caizdir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye'ye, Kale Cami'nde cuma namazının kılmak caiz midir? (Mısır'ın başkenti Kahire'de bulunan tarihi bir kalenin içindeki kale camisidir) çünkü caminin olduğu kalenin surları vardır ve kapıları kapalıdır. Bununla birlikte memleketin başka yerlerinde hutbe okunmakta ve namazda kılınıyor. Buna rağmen burada cuma namazı kılınırmı? Diye soruldu.

Şeyhülislam Rahimehullah şöyle cevap verdi: Evet, orada cuma namazı kılmak caizdir. Mısır ve Kahire gibi başka bir şehir olduğu için orada cuma namazını kılmak caizdir. Ama orada başka bir şehir olmasaydı, cuma namazını büyük şehirde zarureten dolayı iki yerde kılmak da caizdir. Alimlerin ekseriyeti bu görüş üzerinedir. Bu yüzden Bağdat inşa edildiğinde, Bağdat'ın iki tarafı (yönü) vardı. Cuma'yı, hem doğu tarafında ve hemde batı tarafında kıldılar ve çoğu

alim tarafından buna izin verildi. Ali bin Ebi Talib'in, hilafeti devralıp Kufe'ye geldiğinde, buradaki bir insan onun, etrafında halka oldu ve dediler ki: Ey Müminlerin Emiri! Medine'de çöle çıkmakta güçlük çeken ihtiyarlar var. Bunun üzerine Ali radiyallahu'anh, yaşlı, aciz, miskin ve tür kimselere İmâmlik edip Bayram namazı kıldırarak için bir adam tayin etti. Vekil İmamda, bu kimselere sahraya gitmeden şehirde bayram namazını kıldırdı. Ondan (Ali'den) önce (üç halife) döneminde bu yapılmamıştı. Ali radiyallahu anh Hulefa-i raşidindendir.

Resûlullah kendisinden sonra yaşayacaklara hitaben, "Herhangi bir ihtilâfla karşılaştığınızda size düşen görev, benim sünnetime ve hulefâ-yi râşidinin sünnetine uymaktır" demiştir.¹⁸

Kim de hulefâ-yi râşidinin sünnetine uyarsa, Allah ve Resulüne itaat etmiş olur.

Bu ve benzeri beldelerde, ihtiyaç duyulduğu için birden fazla yerde cuma namazının kılınması için izin çıkmaktadır.

O halde, ihtiyacın bunu gerektirdiği ve İslam ehlinin hudutlarının korunması ve gözetilmesi gereken şeyler olduğu ve müslümanların çevrelerinde pusuya yatmış olan dışdaki düşman korkusundan korunmaya özen gösterilmesi gerektiği gizli değildir. " Kasr-ı İbrahim " adı verilen sarayın içinde, ikinci bir yerde cuma namazı kılınırdı. El-Ahsa'daki, El-Kut Cami'ne yakındır. Bu, müslümanların şeyhleri, Şeyh Abdurrahman bin Hasan ve oğlu Şeyh Abdul Latif bilgisi dahilinde olmuştur. Ve oranın imamı da Şeyh Ahmed bin Müşerrefti; Eğer bu caiz olmasaydı şeyhler, onun bunu (cuma kıldırmasına) yapmasına engel olurlardı ve bunu tasvip etmezlerdi.

¹⁸ Müsned, IV, 126, 127; Dârimî, "Mukaddime", 16; İbn Mâce, "Mukaddime", 6; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 5; Tirmizî, "İlim", 16

Şeyh Said bin Hamd bin Atik'e ve Şeyh Muhammed bin Abdullatife: Beldedeki, caminin darlığı nedeniyle, orada kalan kişilerin, cuma namazı için meskenlerinden uzaklaştıkları zaman, ekinleri, tarlaları ve aileleri için duyulan korku gibi, birtakım meşakkatlerin meydana gelmesinden dolayı Riyad'daki şehrin iç kısmına cuma namazı kılınması için bir mescidin yapılması hakkında soru soruldu.?

Şeyhler şöyle cevap verdi: Böyle bir mescidin inşası ve burada cuma namazının kılınması caizdir. Çünkü böyle bir mescidin yapılması için birtakım sebepler olmakla birlik orada cuma namazı kılınır. Allah en doğrusunu bilendir.

Şeyh Abdullah bin Muhammed bin Hamid şunları söyledi:

Bismillahirrahmanirrahim.

Abdullah bin Muhammed bin Hamid'den şerefli ve kıymetli kardeşim Muhammed bin Süleyman El-Cerrah'a Allah Azze ve Celle, onu anlayış ve başarı nimetiyle rızıklandırсын. Hakikat bulutlarını üzerine yağdırsın. Allahumme Amin

Selamun aleykum ve rahmetullahi ve berekatuhu.

Kıymetli mektubunuz, bana ulaştı. Allah Subhanehu ve Teala, seni razı olduğu şeye ulaştırsın. Sağlık ve selamet üzere olmanız hal ve ahvalinizin iyi olması ve doğruluk üzere olduğunuz, haberini bize yazmış olduğunuz mektubunuzdan öğrendik. Allah'a hamd olsun Allah Azze ve Celle, sizi ve bizi nimetlere şükretmeyi nasip etsin. Allahu Teala'nın, öfkelenmesine ve gazaplanmasına sebep olacak şeylerden ve intikamını gerektirecek her türlü fiil ve sözden uzak eylesin. Allahumme Amin.

Senin bahsettiğin belde ashabına gelince: Mescidin, dar olması gibi birtakım ihtiyaçlardan dolayı, beldenin birden fazla yerinde, cuma namazı kılmanın caiz olduğunu belirttiler.

El Cevap: Elhamdülillahi rabbil alemin. Alimler, (Allah onlara rahmet etsin) her mezhepte, ihtiyaç duyulduğunda mesela sizin de bahsettiğiniz gibi, mescidin dar olması, uzak olması gibi durumlarda, ikinci bir mescidin yapılmasının ve orada cuma namazı kılınmasının caiz olduğu görüşündedirler. Ancak bir belde de, ihtiyaç duyulmadan cuma namazının birden fazla yerde kılınması meşru değildir. Böyle söyleyen alim de yoktur. Seleften, Tabiin ve Tebe-i Tabiin'den de böyle bir rivayet gelmemiştir. Ata'dan rivayet edilen müstesna. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Medine'de ashabına cuma namazını kıldırıldığı vakit, Medine'de, dokuz mescid vardı. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in mescidi hariç, hiçbirinde cuma namazı kılmadılar. Zil Huleyfe, Kuba ve El-Awâli halkı Medine'den üç mil uzaktaydı. Bu kimseler, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem zamanında ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminde de, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Mescidinden başka yerde cuma namazı kılmadılar. Tirmizî Sünen'de şunu rivayet etmiştir: "Resûlullah Sallallâhu Aleyhi Vesellem bize Kuba'dan cuma namazına gelmemizi emrederdi. "

Beyhakî dedi ki: Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, kendi mescidi hariç, Medine'nin herhangi bir mescidinde veya ona yakın köylerde cuma namazını kılmaya izni verdiği bildirilmemiştir.

Ömer İbnü'l-Hattab radiyallahu anh'u, Amr bin El-A'sa, Ebu Musa'ya, Sa'd Bin Ebi Vakkas radiyallahu anhuma mektup yazdı. Ve onlara dedi ki: Yeni kurulan yerleşim merkezlerinde bir merkez mescidi bulunması ve kabileler için ayrı mescitler inşa edilmesini istemiştir. Vakit namazlarının kabile veya mahalle mescidlerinde kılınabileceğini belirtmiş, cuma günü ise herkesin büyük camide

toplanmasını emretmiştir. İbn Ömer radiyallahu anh dedi ki: Cuma namazı, büyük mescid dışında kılınmaz. Müslümanlar, üç Kârnın (asrın) sonuna kadar böyle amel ettiler.

O halde, en hayırlı ve faziletli nesil böyle yaparak insanları, Allah'ın mescitlerin de O'nun adını anmaktan alıkoyduklarını mı sanıyorsun? Hayır, bilakis bu, ümmeti tek bir mescidde toplamaktır.

Biz böyle söylemekten Allah'a sığınınız. Bilakis Bu, Resûlullah'ın Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ve ondan sonraki halifelerin ve en hayırlı neslin amelleridir.

Hatip el Bagdadi'nin tarihinde aktardığına göre sarayda kılınan ilk cuma namazının ikinci bir yerde kılınması, Mutazid Billah zamanında iki yüz seksen senesinde olmuştur. Bunun nedeni, halifelerin halka açık mescitte başlarına bir şey gelmesinden korktukları için ve emniyetten dolayı cuma namazını, Darul Hilafe (Halifelik makamında) bir mescid inşa etmeden kılmışlardır.

Merv Alimleri (Merv; Türkmenistan da bir şehir), Merv şehrindeki imamları cuma namazını kıldıktan sonra ihtiyaten zuhr-i ahir olarak bilinen öğle namazının farzını kılmaları için fetva verdiler. Buna binaen deriz ki; Müslim'in bir rivayet ettiği hadisde. Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o merduttur, makbul değildir." ¹⁹

Ebu Abdullah Numan bin Beşir'den şöyle dedi; Resulullah'ın şöyle buyurduğunu işittim. "Hiç şüphesiz helal (olan şeyler) bellidir, haram (olan şeyler de) bellidir. (Ancak) aralarında, birçok kişinin (helal

¹⁹ Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17 İbni Mâce, Mukaddime

veya haram olduğunu) bilmediği şüpheli şeyler vardır. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa dinini ve ırzını korumuştur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur. Tıpkı koruluğun etrafında koyunlarını otlatan çoban gibi. Neredeyse koyunları o koruluğun içine girerler. Dikkat edin her padişahın bir koruluğu vardır. Dikkat edin Allah'ın koruluğu da haram kıldığı şeylerdir.”²⁰

Cuma'ya, cuma isminin verilmesinin sebebi, insanları ve cemaatleri “toplamak, bir araya getirmek” olduğu için cuma ismi verilmiştir. İslam'ın farzlarında, kapsamlı bir şekilde en toplayıcı olan, Cuma günü yani cuma namazıdır. Dolayısıyla İslâm'da, müslümanların, Arafat'ta toplanmanın dışında, cuma namazından daha toplayıcı (toplanma) emiri ve farzı yoktur.

Müslümanların cuma günü camilerini tadil edip kapatması ve tek bir mescitte namaz kılmaları, nesilden nesile, asırdan asıra bu şekilde sebat etmelerinde, cuma'nın diğer bütün namazlardan farklı olduğunun açık bir beyanı ve delili vardır.

Çünkü cuma namazı sadece bir yerde kılınır. Her kim ki, “Ümmete kolaylık olsun diye” Şârî'nin (Rasulullah'ın) gayesini uygulama açısından, cuma namazını zaruret olmaksızın her mescitte kılmak caizdir derse, o kişinin sözü reddedilir. O'nu ne bir kitap, ne bir sünnet, ne bir icma, ne de bir sahabenin sözü desteklemiştir. Ve bunu söyleyen kişide, ilimden hiçbir eser yoktur.

Onlar, kolaylaştırma açısından da şöyle demeleri gerekmez miydi? Herkes, cuma namazını evinde kılsın. Kolaylaştırma adına böyle demeleri daha yeterli olurdu! Bilakis kolaylaştırma dediğimiz şey, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünnetine sınırsız

²⁰ Buhari-Müslim

sarılmak, onu hidayete tabi olmak, onun sünnetini ve fiillerini ihya etmektir.

Rabbimiz Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"Andolsun ki, Resulullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir."*²¹

Onların şu sözüne gelince: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem zamanında ve kendisinden sonraki halifelerin zamanında da, cuma namazının birden fazla yerde kılınmamasının sebebi, İkinci bir yerde kalındığı zaman doğabilecek ihtilaftan ve imamlara ve halifelere karşı gelip isyan çıkmasından korkuluğundan dolayıdır. Sözleri kabul edilecek bir mazeret ve görüş değildir. Eğer onların şu sözünü, "Cuma namazını birden fazla yerde kılınmadığına dair tesirli bir illet olduğunu kabul edilecek olsa, o zaman dedikleri bu illet ortadan kalkarsa, cuma namazının kılındığı cami ve mescidler de çoğalması lazımdır. Selef-i salihinden ve imamlardan buna dair bir tane nakil ve rivayet yoktur. Hükümleri bir delil ve hüccet olmaksızın ispat etmek yani, bir şeye akıl ve mantıkla hüküm vermek caiz değildir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasan'a, Cuma gününün bayram gününe denk geldiğinde (o gün cuma namazı) kılınır mı? diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Alimlerimizin, bildirdikleri şudur ki, cuma gününe denk gelen bir bayram olursa, imam dışında bayram namazını kılmış olanlardan, cuma namazı düşer. Ama imam, cuma namazı kılacak bir cemaat bulamazsa, cuma namazı ondan da düşer.

---

²¹ Ahzap-21

Buradaki imamdan kastedilen, cemaate namaz kıldırandır. Bu hüküm her memleketin ehli ile ilgilidir. Zira her memlekette, imamı azam (baş imam) yoktur. Burada şu fayda ortaya çıkmaktadır; "Eğer İmam'ın, cuma namazını kıldırarak bir cemaat yoksa" sözü sahihtir. Eğer bu (bayram ve cuma namazının aynı güne denk gelmesi), İmamı azamın (baş imamın) memleketinde olmuşsa, cemaat olmasa bile ona farzdır. Çünkü namaz için görevlendirilen şahıs, imamın yerine geçen gibidir. Buna delil olarak, rivayet edilen şu hadistir.

Ebu Hureyre Radiyallahu anhu 'dan rivayet edilen hadise göre *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle demiştir: "Şüphesiz bu gününüzde iki bayram vuku bulmuştur, kim isterse bayram namazıyla iktifa edip cuma namazına gelmez ancak biz cuma namazını kılacağız" ²²

İbn Mace'nin rivayetinde ise: "Bizler toplayıcıyız" ifadesi geçmektedir. Buda, bizim burada söylediğimizi gerektirir. Çünkü *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, İmamı Azam yani baş imamıdır. Ayıyeten onların, namazdaki imamıdır.

Şeyhülislâm İbn Teymiyye Allah ona rahmet etsin şöyle demiştir: Eğer cuma ve bayram bir güne denk gelirse alimlerin bu konuda üç görüşü vardır. Üç görüşte sahihtir.

Bayram namazında hazır bulunan kişi cuma namazına gelmeme ruhsatına sahiptir. Fakat İmam mutlaka cuma namazını eda etmelidir. Çünkü o gün içerisinde cumaya gelmek isteyen olur veya bayram namazını kılmayanlar olabilir. Eğer yeterli sayı bulunursa cumayı kıldırır aksi takdirde öğle namazını kıldırır. Bu *Resulullah*

²² Hakim rivayet etmiştir. Ayrıca Ebu Davud, İbn Mace, İbn Carud, Beyhaki ve başkaları rivayet etmişlerdir.

Sallallahu Aleyhi Vesellem ve ashabından rivayet edilen hadistir. Sahabe'den bu konu hakkında hiçbir ihtilaf yoktur. (Şeyhin sözü burada bitti.) Sonra cuma namazına şahit olmazsa öğle namazını kılar. Şeyh'in sözleri, benim daha önce belirttiğim şeyi açıklıyor.

Şeyh Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Bayram cuma gününe denk gelirse, imamla birlikte bayram namazını kılanlardan ve hasta olan kimselerden cuma sakıt olur. Eğer cuma namazı için muteber sayı mevcut ise imam cuma namazını kıldırır. Eğer muteber sayı yoksa öğle namazı olarak kılar. Bayram namazı da aynı şekildedir. Eğer bir kişi bayram namazını kılmaya niyet etmişse cuma namazı ondan düşer.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e: Cuma günleri derslerin tatil edilmesi hakkında soruldu. O şöyle cevap verdi: Cuma günleri ders vermemeye gelince; *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in süneninde olan şudur: Cuma günü namazdan önce halka olmayı yasakladı ve insanlar için bir alışkanlık haline geldi. Bazı kimseler, cuma ve pazartesi günleri, adet ve alışkanlıktan dolayı ders vermeyi istemezler. Buda normal olan bir şeydir.

Cuma günü, *Kehf Suresi*'nin okunmasına gelince, tüm gün için geneldir. Çünkü zikredilen hadis, o günü mutlak olarak içine alır. Yani *Kehf suresi*, cuma günün sabahı, öğle vakti ve akşam vakti okuna bilir. Cuma günün başlangıcı ve sabahı ile sınırlı değildir.

Şeyh Abdullah bin Muhammed'e: Kim *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e on defa salavat getirirse, Allah ona yüz defa salavat getirir. Kim bir defa salavat getirirse, Allah on defa salavat getirir. Hadisi soruldu:

Şeyh şöyle cevap verdi: Hadis de bu şekilde sabittir dedi. Konuyu uzatmadı.

Şeyh Ebu Bâtin'e: Ya Rasulallah! Ben Siz'e şu kadar salavat getiriyorum. Hadisi hakkında soruldu. (Uzunca Tirmizi'nin *Süneninde rivayet ettiği hadis*)

Şeyh şöyle cevap verdi: Burada ne murat ettiğini, en iyisi Allah bilir. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e*, Salat etmek şu söz ve benzeri gibidir. "Allahümme salli ala Muhammed" Burada da *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in* çokça Salat edilmesine işaret vardır. Burada salat edilmesinden kasıttır duadır. Çünkü dua ya da salat ismi verilmiştir. Sanki şöyle demiş oldu. Sahabe: Ben duamın ne kadarını sana ayırayım diye sormuştur.

Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed'e soruldu: Emir'e, mescidde yer ayrılır mı?

Şeyh Cevap verdi: Ehlil mescid, Emir'e ikram olsun diye ona mescidde yer ayırır. Mescidde imamın arkasındaki yere hak sahibi olanlar, mescide daha önce gelenler içindir. Ancak dini ve fıkhi iyi bilenlere yer ayrılırsa, bunda bir sakınca yoktur. Eğer emir içinde böyle bir yer ayrılmışsa itiraz edilmez. Emiri bekleyen imama gelince, cemaat için zor olmuyorsa bunda bir sakınca olduğunu zannetmiyorum.

Şeyh Abdullatif bin Abdurrahman ve Şeyh Süleyman bin Sehman'ın oğulları Şeyh Abdullah ve Şeyh İbrahim, Allah onlara rahmet etsin, şöyle cevap verdiler:

Sahihayn'de (*Buhârî ve Müslim*) *Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in* şöyle dediği rivayet edilmiştir. "Kim bir yere daha önce

gelmişse yer onun hakkıdır." Başka bir hadiste, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem namazda bizim omuzlarımıza dokunur ve: "Doğrulun karışık durmayın ki kalpleriniz de karmakarışık olmasın. Benim arkama akli başında olanlarınız, daha sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenler onların arkasına daha sonra gelenler dursun!" buyurdular.²³

İmam'ın arkasındaki ilk safha, dinde en faziletli ve bilgili olan kimsenin durması daha fetaldir.

Tüccar ve diğer insanlara gelince, bu yere (ön safa) geçme noktasında diğerlerinden daha fazla hak sahibi değillerdir.

Emir'e yer ayrılmaya gelince: Çıkabilecek fitneden, gelecek mefsedetten korkarak, zararı defedip maslahat için, emirin hakkına riayet ederek ona bir yer ayrılmasında bir beis yoktur.

Aynı şekilde Salih, Mut'taki ve fazileti bir kimseye, insanlar hürmet ve ikram olsun diye gönül hoşnutluğu ile bu kimseye ön safta yer açarlarsa bunda da bir sakınca yoktur.

Facir ve fasık kimseye gelince: Bu kimselere hürmet ve saygı yoktur. Ve bu kimseler akıllı ve buluğa ermiş kimselerden değildir. Aynı şekilde bir kimsenin mescitte kendisine has bir yere edinip sanki orası onunmuş gibi sadece orada namaz kılması caiz değildir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn Rahimehullah'a : Mescid'in faziletli yerlerine (sevap çok olan, imamın arkası, ön saf ve benzeri yerlere) esasını koyarak kendisine yer edinme hakkında soruldu.

---

²³ Buhari

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Mescidde oturan kimse, abdest, kahvaltı ve sahur gibi zaruri ihtiyaçlarını gidermek için mescidden çıkmadan önce, yerini kimse almaması için esasını faziletli bir yere koymasında bir mahzur yoktur.

Fakat, dünyalık işlerini mesela ticaret, alım satım, çiftçilik benzeri uzun süreli işlerini halletmek için dışarı çıkan kimsenin, yerime kimse oturmasın diyerek esasını yerine koyması caiz değildir. Ancak yeme, içme veya abdest maksadıyla mescidden çıkana gelince, birinci safın veya safın ortasının, cuma günün ve diğer günlerin faziletini kazanmak için bastonunu mescidin güzel bir yerine konulmasında bir mahzur yoktur.

Cami cemaatinden birtakım kimselerin, mescidin faziletli yerlerinden ecir kazanmak için asalarını o yerlere bırakıp, daha sonra (dünyalık) işleri için mescitten ayrıldıklarından sonra, mescide gelen bir kimsenin, bu asaları alıp müsait bir yere kaldırmasında bir sakınca yoktur.

Eğer sen, kardeşinin asasını alıp başka bir yere kaldırdığında, kardeşinin sana karşı darılıp kırılmasından endişeleniyorsan, benim sana nasihatim. Asaları, yerinde bırakıp, müsait bir yere oturmandır. Çünkü kardeşler arasındaki bağ daha önemlidir.

Cuma ve diğer günlerde mescid'in (faziletli yerlerine) asa koymaya gelince, bazı kimselerin yaptıkları bizim yasakladığımız şeydir. Kişi mescide girer, bastonunu koyar ve dünya işleriyle meşgul olmak için dışarı çıkar. Aynı şekilde bazı çocuklar da dört veya daha fazla asa getirip mescitteki yerlere koyuyorlar. Belki de asanın sahibi, imam mescide geldikten sonra gelip, insanların boyunlarını ve omuzlarını eze eze ön safa gidiyor. Böyle yapmaları insanlara eziyet vermesinden ve sükuneti bozmasından dolayı mescide bu şekilde asa bırakmak yasaklanan emirlerdendir.

Ama kim de mescide girer, gücü yettiğince orada namaz kılar, sonra yemek, içmek, abdest almak veya kaylule için dışarı çıkarsa veya mescidin bir yerinde güneş veya gölgeden dolayı kalkmışsa, işte bu böyle bir kişi hakkında birşey denmez.

Kim de, bazı fakihlerin şu sözünü delil getirerek; "Seccade de aynen asa gibi mescitte yer edinmek için bırakılabilir." sözünü derse; Şeyh Takiyüddin, buna karşı çıkmıştır. Çünkü yapılan bu işle mescidi daraltmıştır. Aynı şekilde İmamda, (imam demekle kimi kastetmiş bir bilgiye ulaşılamadı) Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem mescidinde de böyle yapılmasını yani seccadeyle kendisine yer edinmeyi yasaklamıştır. Âsayı seccadeye kıyas etmek sahih değildir.

Eğer selef zamanında böyle birşey yapılsaydı, muhakkak ki onu zikrederlerdi. Çünkü fakihler asayı mescitte yeri muhafaza için bırakıldığını söylediler, ama seccadeyle yer kapıp, daha sonra işleri için mescidden ayrılmayı zikretmediler. Zannedilen o ki; eğer içlerinde üç, dört veya beş saf seccade serili olduğunu görselerdi elbetteki buna karşı çıkarlardı.

Seccadeyi seren, belki yerin tozundan, soğuşundan veya sıcaklığından dolayı rahatsız olabilir ve her halükârda böyle birşey olmuş olsaydı sahabelerden, Tâbi-in ' den ve Etba-i Tâbi-in' den nakledilirdi. Ama buna dair ne bir rivayet ne de haber zikredilmiştir.

(Buradaki yasaklanan, seccadenin serilip üzerinde namaz kılması değildir. Bilakis daha önce de zikrettiğimiz gibi asayı bırakarak yer edinen kimsenin, aynı şekilde seccade sererek kendisine yer kapıp ve yerini muhafaza etmek amacıyla seccadeyi serip daha sonra bir takım işlerini halletmek için mescidden ayrılan kimsenin seccadesini sermesidir.)

Şeyh Abdurrahman bin Hasan'a, (İmam Hutbe verirken)
Kim çakıl taşlarıyla meşgul olursa hadisi soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bahsetmiş olduğun hadis, İmam Müslim'in rivayetinde geçmektedir. Oradaki rivayette, "Kim! Çakıllara meşgul olursa onun cuması yoktur diye bir ifade yoktur.

Müslim'de Rivayet edlenen hadis şu şekilde dedir. Ebû Hureyre radiyallahu anhu'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu:

"Bir kişi güzelce abdest alır, cuma namazına gider, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, lağv (boş iş) yapmış olur." ²⁴

Ahmed ibn Hanbel'in, Ali radiyallahu anhu'dan rivayet ettiği hadis de: Ali radiyallahu anhu Kûfe'de minberdeyken şöyle hitap etti: "Cuma gününü konuşan arkadaşına: 'Sus!' diyen de boş konuşmuş olur. Kim de böyle bir söz ve davranışta bulunursa lağv (boş iş) yapmış olur. Kimde lağv (boş iş) yaparsa, cumanın ecrinden ve sevabından mahrum olur.. " Bunu bizzat Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den duydum. (İmâm Ahmed Mûsned'de rivayet etti)

Âlimler müslim hadisinin şerhinde şu açıklamayı yapmıştır. Hutbe sırasında, çakıl, tesbih ve benzeri şeylerle meşgul olmayı yasaklama vardır. Burada şuna dikkat çekilmektedir. İmam hutbedeyken, kişinin, kalbi, uzuvları ve bedeniyle hutbeyi dinlemesi ve ona yönelmesidir. Burada bitti. Alimlerin, yapmış olduğu bu şerh, maksadı tam ifade eden bir açıklamadır.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Hutbe sırasında çakıl taşlarıyla dokunmaya (oynamaya) gelince: Alimler bu durumda

²⁴ Müslim, Cuma 27. Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cuma 5; İbni Mâce, İkâme 62, 81

(hutbe sırasında) lağv (boş iş) meşgul olmanın mekruh olduğunu zikir etmişlerdir. Hutbe sırasında, çakıl taşlarıyla meşgul olmakla, ayakla, elle, sakalla, elbiseyle veya başka bir şeyle meşgul olmak arasında hiçbir fark yoktur.

Şeyhe soruldu: Rasûlullah'tan Sallallahu Aleyhi Vesellem rivayet olunan: "Kim Cuma namazından sonra, yüz kere Subhanallahi ve Bihamdihi" derse ("Allah'a hamd ederek O'nu noksanlıklardan tenzih ederim.") O'nun için şu ecirler vardır. Hadis hakkında ne dersin?

Şeyh şöyle cevap verdi: Ben böyle bir hadisin, sahih olduğunu bilmiyorum dedi.

Şeyh Muhammed'in oğlu Şeyh Abdullah şunları söyledi: Bazı bölgelerde âdet haline gelmiş, şöyle bidatler vardır. Ramazan'ın son cuma gününden sonraki beş vakit namaz kılınması. Bu, ittifakla münker bid'atlardandır. Bundan dolayı en şiddetli şekilde engellenir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasan'a, cuma gününe has olan amellerin, Kehf Suresi okuması ve diğerler zikir ve ayetlerin okunması, zevalden önce mi, sonramı mıdır.? diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: cuma gününe has olan fiiler üç kısımdır.

Birincisi: Namazdan önce yapılan ameller; Gusul almak, güzel koku sürmek, en güzel elbiseyi giymek, ağzı misvaklamak özen göstermek ve cuma namazı ile mükellef olan bir kimseyi, cuma vakti sefere çıkmasını engellemek gibi amellerdir.

İkincisi, namazdan önceye mahsus olmayan ameller. Örneğin Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e salâvat getirmek, zikir, sadaka ve benzeri faziletli ameller.

Üçüncüsü: ikisi arasında yani cumadan önce ve cumadan sonra gidip gelen amellerdir. Örnek olarak Kehf suresini okumak ve cuma günü dualara icabet edilen vakit gibi.

Cuma günü Kehf suresini okumaya gelince: Cuma gecesi, gündüzü gibidir. Kehf suresini gündüzde okuyabilirsin, gecede hiç farketmez. Bu konudaki eserlerin hepsinin gerekli kıldığı şey, (cuma gününün) her bir vaktinde, Kehf suresi okuyanın, cumanın faziletine nail olmasıdır.

Ebû Said Hudrî Radiyallâhu anhu'dan (mevkuf olarak) şöyle nakledilmiştir: "Her kim, Cuma gecesi Kehf Sûresi'ni okursa, onun için kendisiyle Beyt'ül-Atik (Kâbe) arasında bir nûr parlar. " (Ravahu Sünen-i Dârimî)

Ebu Bekir bin Merdeveyh'in, İbn Ömer radiyallahu anh'uma'nın hadisini tefsirinde rivayet ettiği gibi: cuma gününe tahsis edilmiş ameler vardır. İbn Merdûye'nin, İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Kim Kehf Sûresini cuma günü okursa kıyamet gününde kendisi için ayaklarının altından gökyüzüne kadar ışıtan bir nur olur ve iki cuma arasındaki günahları bağışlanır" buyurmuştur. Hafız İbn Münzir; isnadı lebes dedi.

Said bin Mansûr'un bildirdiğine göre Hâlid bin Ma'dân: "Kehf Sûresini her cuma imam hutbeye çıkmadan önce okuyan kişiye, o, iki cuma arasındaki günahları için kefarete olur. Nuru da Beyt'ül-Atik'e (Kâbe'ye) ulaşır" dedi.

Cuma günü dualara icabet edildiği saate gelince;

Birincisi: Sahih hadislere göre Cuma gününde kabul edilen bir zaman dilimi olup Müslüman kimse bu zamana denk geldiğinde ve yüce Allah'tan bir hayır dilediğinde Allah ona verir. Ebu Hureyre Radiyallahu anhu'dan rivayet edildiğine göre *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle dedi: "Cuma gününde öyle bir zaman dilimi var ki Müslüman bir kul, o vakitte namaz kılar vaziyetinde denk gelip yüce Allah'tan bir hayır dilerse mutlaka ona verilir" ²⁵

Alimler duanın kabul edileceği saatin belirlenmesinde ihtilafa düşmüşlerdir. Ancak bu görüşler arasında racih edilen iki görüş bulunmaktadır.

İbn Kayyım Rahimehullah şöyle dedi: bu görüşlerin en makbul olanı sabit sahih hadisler içeren iki görüştür:

Birincisi: İmamın oturuşundan itibaren başlar, namazın bitimine kadar devam eder. Bu görüşün delili: Ebu Burde bin Ebu Musa el Eş'ari şöyle dedi: Abdullah bin Ömer Radiyallahu anhu bana şöyle dedi: "Senin baban *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den cuma gününde makbul saat ile ilgili bir hadis rivayet etti mi?

Ben, evet dedim. O, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şöyle dediğini işittim, dedi: "O vakit, imamın oturuşu ile namazın bitimine kadardır".

Ayrıca Kesir bin Abdullah bin Avf el Muzeni babasından O'da dedesinden şöyle rivayet eder: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle dedi: "Cuma gününde bir zaman dilimi var ki, kul ne isterse Allah ona icabet eder.

---

²⁵ Buhari 5295, Muslim 852

Bunun üzerine sahabiler: Ey Allah'ın Rasulu! Hangi vakittir bu?

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: Namaza kamet getirilip namazdan çıkıncaya kadardır. ²⁶

İkincisi: İkinci namazından sonradır, bu görüş iki görüş arasında en tercihli olanıdır. Abdullah bin Selam, Ebu Hureyre, İmam Ahmed ve birçok alim bu görüştedirler. Bu görüşün delili: Ebu Said el Hudri ve Ebu Hureyre radiyallahu anhum'dan rivayet edildiğine göre *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle dedi: "Cuma gününde öyle bir zaman dilimi var ki, kul bu zaman dilimin de ne isterse Allah ona icabet eder. Bu vakit ikinci namazından sonradır" (İmam Ahmed 7631) bu hadisin isnadı zayıf olmakla birlikte diğer şahitlerle sahihtir. (el musned)

Cabir bin Abdullah Radiyallahu anhu, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şöyle dediğini rivayet eder: "Cuma gününde on iki saat vardır. Müslüman bir kul bu zamana denk gelir de Allah'tan bir şey talep ederse Allah ona verir, ikinci namazından sonra son saati değerlendirin" ²⁷

Said bin Mansur, Ebu Seleme bin Abdurrahman'dan şöyle rivayet eder: Bazı sahabeler toplanır ve cuma gününde makbul saati konuşurlar, müzakere sonunda söz konusu saatin cuma gününün son saati olacağı konusunda aykırı görüş bildirmediler. ²⁸

Abdullah bin Selam şöyle dedi: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in bulunduğu ortamda şöyle dedim: "Allah'ın kitabında;

²⁶ Tirmizi 490, İbn Mace 1138

²⁷ Ebu Davud 1048, Nesai 1389

²⁸ El Feth 2/489

Cuma gününde öyle bir zaman dilimi var ki ona denk gelen mümin kul namaz kılar ve dua ederse ihtiyacı karşılanır. Abdullah şöyle dedi: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bana işaret ederek şöyle dedi: bir zaman diliminin bir kısmında. Ben: doğru söylediniz. Bir zaman diliminin bir kısmında.

Ben: hangi bölümündedir? Diye sorduğumda, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: gündüzün son vakitleridir. Ben: namaz vakti değil midir? Rasulullah: evet, mümin kul, namaz kılar sonra oturur ve onu namazdan başka bir şey onu tutmuyorsa namazda sayılır.

Ebu Seleme bin Abdurrahman Ebu Hureyre Radiyallahu anhu'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle dedi: "Güneşin üzerinde doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür. Bu günde Adem yaratıldı, bu günde dünya ya indirildi, bugünde tevbesi kabul edildi, bu günde öldü, bugünde kıyamet kopacaktır. Cinler ve insanlar hariç her cuma günü tüm canlılar güneş doğuşundan itibaren kıyametin kopacağı korkusu içinde yaşarlar. Cuma gününde öyle bir saat dilimi var ki müslüman bir kul bu zamana denk geldiğinde namaz kılar, dua eder ve bir şey isterse ona verilir. Ka'b bu olay senede bir kere olur dedi. Ben hayır! Dedim. Her Cuma gerçekleşir. Ka'b Tevratı okudu, sonra Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem doğru söylemiştir. Dedi. Ebu Hureyre: Sonra Abdullah bin Selam ile karşılaştığım da Ka'b ile olan konuşmayı dile getirdim. Abdullah bin Selam: O zamanın, hangi zaman olduğunu biliyorum. Ebu Hureyre: Bana hangi vakit olduğunu söyler misin? Abdullah: Cuma gününün son vaktidir. Ben: nasıl günün sonu olurda Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: Namaz kılarak bu zamana denk gelen Müslüman bir kul... demektedir.? Oysa günün sonunda namaz kılınmaz. Abdullah bin Selam: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle demedi mi?: Her kim bir yerde oturur ve namazı beklerse

namaz kılınmaya kadar namazda sayılır. Evet dedim. Doğrudur. Tirmizi: bu hadis hasen ve sahihtir. ²⁹

İkincisi: İmamın oturuşu ile namazın bitimine kadardır görüşüne göre olsa bile bu, namaz kılan kişinin hutbeyi bırakıp dua ile meşgul olması demek değildir. Bilakis hutbeyi dinler ve imamın duasına amin der. Ayrıca namazında, secde de ve selamdan önce dua eder. Böylece bu önemli vakitte dua etmiş olur. Şayet bununla birlikte ikinci namazından sonra bu zaman dilimini duayla değerlendirirse daha güzel olacaktır.

---

²⁹ Zadul Mead 1/376

BAYRAM NAMAZI BABI

Bazı kimseler şöyle sordu: Bayram namazı farzı kifaye midir?

Şöyle cevap verdiler: "İki bayram namazına gelince: Alimlerin sözlerinden sahih olanı, bunun farzı kifaye olduğudur. Ancak kimileri de bunun sünnet olduğunu söylemiştir: Fakat bir memleketin halkı topluca onu (bayram namazını) terk ederse, imam (emir) onlarla savaşıır. Bayram namazının farzı kifaye olduğuna delil olarak, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Malik bin Huveyris'e ve arkadaşına "bayram namazını" emrettiği rivayet getirilir.

Muhammed ibn Abdullatif, Salih ibn Abdülaziz ve Muhammed ibn İbrahim'den, Kıymetli İmam Abdülaziz ibn Abdurrahman â'li-Faysal'a: Allahu Teala onu korusun ve dalalet ve heva fitnesinden muhafaza etsin. Allahu Teala, onu sünnete tutunmayı ve onunla amel etmeyi nasip etsin. Allahümme Amin...

Selamun aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhu

Bizler, Şaban ayının sonunda, Mekke'i Mükەرreme'de, oturma bayramı diye isimlendirilen bayramın, cahiliyye bayramlarına benzediğini tahkik ettik. Bizler bu konuda konuşmaktan asla geri durmadık. Sen bizim yanımızda olduğun zamanda, seninle de bu

meseleyi konuştuk. Bazı kardeşlerin, sana nasihatinden dolayı, O bayramın bu sene kutlanmayacağını zannettik.

Allah Subhanehu seni korusun.

Sende şunu idrak ediyorsun ki! Allah Azze ve Celle, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'i Hanif dini ile gönderdiğinde, cahiliyenin dünyevi ve mekânsal bütün bayramlarını silmiş ve onların yerine haniflerin bayramı olan, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nı ikram etmiştir.

Nitekim Enes b. Mâlik'ten -Allah ondan râzı olsun- rivâyet olunduğuna göre o şöyle demiştir:

"Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem (hicretten sonra Mekke'den) Medine'ye geldiklerinde, Medinelilerin (Nevruz günü ile Mehricân günü diye) eğlendikleri iki günleri vardı.

Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Vesellem: Bu günler nedir? Diye sordu. Medineliler: Biz (İslâm'dan önce), câhiliyet devrinden beri bu günlerde eğleniriz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: Şüphesiz Allah size, o iki günün yerine daha hayırlı olan iki bayramı: Kurban Bayramı ile Ramazan Bayramı'nı vermiştir." ³⁰

Şeriat-ı Mutahhara'da (Temiz, mübarek şeriatta) takarrür ettiği şey; Şeriat'ta tazim edilen zaman veya mekân dışında, herhangi bir zaman ve mekânı tazim etmek caiz değildir. Nasıl ki kabirleri ve şeriatta zikredilmeyen yerleri hürmet (tazim) etmek en büyük sapıklıklardan biriye, belli bir zamana tazimde bulunmak da öyledir ve aralarında hiçbir fark yoktur.

³⁰ Ebu Davud; 1134. Nesâî 1556

Şayet şeriatın tazimine işaret etmediği bir zamanın hürmet ve tazim edilerek bayram kılmak caiz olmuş olsaydı, Leyletul İsra (İsra gecesini), Bedir Günü'nü ve Fetih Günü'nü hürmet ve tazim edip bayramlar hâline getirmek caiz olurdu. Çünkü o günlerde, hayırların çok olduğu, Cenab-ı Hakk'ın kelimasının yüceldiği ve Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem' i övmek için bayram yapılabilirdi. Kabir ve türbelerin üzerlerindeki kubbeler, bid'at olan tazim ve hürmet yapılmasından dolayı yıkılmıştır.

Kısacası, bu bir işaret ve nasihattir. Kim bu konuda şüphe düşmüş veyahut kafası karışan biri varsa, bunu bize söylesin. Bizde Allah'ın izniyle onun şüphesini gidermeye ve onun batılığını kesin ve net olan şer'î delillerle açıklamaya hazırız. Bununla sünnet ve iman ehli tasdik eder gözleri aydınlanır. Sapıklık ve tağut ehlinin şüpheleri de helak olup gider. Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e: Kadınların bayram günü namaza çıkmasından soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Zamanımızda (kadınların dışarı çıkmasından) hoşlanmıyorum ve sevmiyorum. Çünkü onlar bir fitnedir ve diğer tüm namazlarda da durum böyledir.

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel bize haber verdi dedi ki: Babama kadınların bayramda dışarı çıkmasını sordum? Dedi ki: Bu zamanımıza gelince, hayır, çünkü onlar fitnedir. Şeyhin sözü bitti.

(Mütercim: Âişe radiyallahu anha' nın şöyle dediği de rivâyet ediliyor: "Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, kadınların bugün ortaya çıkardıkları giyim kuşam ve süslenme tarzlarını görmüş

olsaydı, İsrail oğullarının kadınlarının yasaklandığı gibi onlara da mescide gitmeyi yasaklardı.”

Bize Abdullah bin Ahmed haber verdi dedi ki, bize Harun haber verdi dedi ki, bize Demre haber verdi dedi ki, bize İbn Şevzeb haber verdi, o da Matar'dan rivâyet etti, dedi ki: Daha önceleri kadınlar meclislerde erkeklerle birlikte otururdu, ama bugün kadınlar parmaklarından bir parmağı fitne oluyor

Bize Veki-i haber verdi, o da Hasan İbn Salih'den, o da Mansur'dan, o da İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi: Bu zamanda genç kızların iki bayram namazına gitmelerini kerih görüyorum.

Bize Ebû Dâvud haber verdi o da Kurre'den haber verdi dedi ki: bize Abdurrahman bin el-Kasım haber dedi ki: Kasım'a en ağır gelen şey; kadınlara Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarına girmelerine izin vermesiydi.

Bize Ebu Usame haber verdi, o da Hişam bin Urve'den, o da babasından şöyle haber verdi: O' ailesinden bir kadının, ramazan ve kurban bayram namazına izin vermediğini zikretti.

Bize Veki-i haber verdi, o da Süfyan'dan, o da Abdullah bin Cabir'den, o da Nafi'den haber verdi dedi ki: İbn Ömer, kadınların iki bayram namazına girmelerine izin vermiyordu.

Sevri dedi ki: Bugün kadınların iki bayrama çıkmalarını (namaz için mescide gitmelerini) kerih görüyorum.

Abdullah b. Mübarekten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kadınların bugün için bayram namazlarına çıkmalarını hoş

bulmuyorum fakat kadın çıkmakta ısrar ederse süslenmeksizin günlük elbisesiyle çıkmasına izin versin. Kadın bu şekilde çıkmayı kabul etmezse kocası engel olabilir."

İmâm el Acurri Nasiha'da şöyle dedi: Bayram günleri yasakların en şiddetlisi: Bu günlerde kadınların süslenmesi, güzel koku sürünmesi ve cezbedici şekilde giyinmesi yasaklanmıştır. Sonra şöyle dedi: Kadınların, bu vakitte dışarı çıkmalarını engellemek hem kendileri, hemde erkekler için daha hayırlıdır dedi.

Sahabe radiyallahu anhum ve tabiin, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin hadisine muhalif olmamışlardır. Sahabe ve tabiin haramlar ve helaller konusunda, insanların en iyi bilenler iyiydi. Onların, kadınları bayram günü mescide gitmelerine izin vermemelerinin sebebi fitne olmaktan korktukları içindir.)

Bazı kimseler şöyle sordu: Bayram hutbesi, tekbir ile mi yoksa hamd ile mi (innel hamde) başlar?

Şöyle cevap verildi: Bu Meselede (Bayram hutbesine) nasıl başlama konusunda her kavmin kendisine göre başlama şekli vardır. Kimileri tekbirle başlar. İmam hutbeye peşpeşe dokuz tekbirle başlar. Sahabe böyle yapmıştır. Kimileri de, bayram hutbesine Allah'a hamd, sena ve şehadetle başlar. Böyle başlaması müstehaptır. Bilakis bütün hutbelerde, Allah'a hamd ile başlamak müstehap görülmüştür. Hakeza; Şeyhülislam ibn-i teymiyye hutbelere hamd ile başlamak müstehap olduğunu söylemiştir.

İbnü'l-Kayyim el-Hidaye Kitabında, (Zadul-Mead) "Allah'a Hamd" ile alakalı şunları zikretmiştir: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bütün hutbelerine Allah'a hamd ile başlardı. Bayram

hutbesine tekbirle başladığına dair bir hadis dahi rivayet edilmemiştir dedi.

İbn Mâce, Sünen'inde şu hadisi rivayet etmiştir. "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem iki hutbe aralarında tekbir getirirdi ve bayram hutbesinde de tekbir getirmeyi çoğaltırdı." Bu rivayet, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hutbeye tekbir ile başladığına dair delil teşkil etmez.

İnsanlar, yağmur ve bayram hutbesine nasıl başlama konusunda ihtilafa düştüler. Kimileri dedi ki; bayram hutbesine tekbirle başlanır. Kimileri istiska (yağmur) hutbesine istiğfar (mağfiret) dilemek ile başlanır. Kimileri ikisine de hamd ile başlanır demişlerdir.

Bayramlarda ve yağmur duasında okunan hutbelere hangi sözle başlanılacağına âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimileri her ikisine de tekbirle başlanacağını, kimileri yağmur duası hutbesine istiğfar ederek başlanacağını ve kimileri de her ikisine Allah'a hamdederek başlanacağını söylemiştir. Şeyhülislâm İbn Teymiye diyor ki: Doğru olan bu üçüncüsüdür. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Allah'a hamd ile başlanılmayan her önemli işin sonucu eksiktir." buyurmuştur.

Bütün hutbelerine Allah'a hamdederek başladılar.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bayram namazına katılan kimseleri, hutbeyi dinlemek için oturmakla, gitmek arasında serbest bırakmıştır. Bayram cumaya denk geldiğinde onlara bayram namazıyla yetinebileceklerini, cumaya gelmelerinin gerekli olmadığını bir ruhsat olarak bildirmiştir. Vallahu alem.

Şeyh Said bin Hacı'ye: Bayram namazındaki başlangıç (ihrâm) tekbirinden sonra istiftah da (*fatihadan önce okunan dua*) da ve her iki tekbir arasında ne okunur? Diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu konu hakkında fakihler şunu zikretmiştir: Bayram Namazı'na, başlangıç "tahrime (ihrâm) tekbiri" ile başlanır. Daha sonra, subhaneke ve benzeri dualar okur, sonra Euzu Besmele "Euzübillahimineşşeytanirracim" demeden önce altı kere Tekbîr-i zevâid getirir. Sonra Euzu Besmele çekilir, fatiha ve zamlı sure okunur. Secdeden kalktıktan sonra, ikinci rekâtta sure okumadan önce beş kere Tekbîr-i zevâid getirir. Her tekbir aldığı anda, rafu'l-yedeyn (elleri kaldırma) yapar. Her tekbir arasında şu zikri yapar: Allahu ekber kebira velhamdülillahi kesira subhanallahi bukreten ve esila Allahumme Salli Alen nebiyyi ve alihi ve Sellim teslimen kesira. Ukbe bin Âmr rivayet ettiğinde şöyle dedi: İbn Mesud'a Bayram tekbirleri arasında ne okuduğunu sordum. O da şöyle cevap verdi: Kişi Allah'a hamd ve sena eder, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e salat ve selam eder. Bunu El Esrim ve Harb rivayet etti. Ahmed ibn Hanbel bunu hüccet getirir. Hanbelilerin yanında da tercih edilen görüş de budur. Dilerse bundan başka bir duada okuyabilir. İki rekattada son tekbirden sonra herhangi bir zikir yapmaz, euzu Besmele çeker ve kıraatini yapar.

Yine aynı şekilde şeyhe tekbirden soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bayram gecelerinde mescidlerde, evlerde ve yollarda mukim ve yolcunun tekbir getirmesi müstehap olduğu gibi, zilhiccenin on günün tamamında da tekbir getirmek müstehabdır. Kurban Bayramı'nda tekbir getirilmesi konusunda hiçbir ihtilaf yoktur. Ahmed ibn Hanbel, Arafat günü sabah namazından Teşrik'in son gününün ikindi namazına kadar olduğunu

belirtti. İmam Ahmed, Cabir Radiyallahu hadisin dolayı bu görüşe varmıştır. İmam Ahmede bu görüşler nasıl vardın diye? sorulduğu zaman.

Dedi ki: Bu konu hakkında; Ömer, Ali, İbn Abbas ve İbn Mesud Radiyallahu anhumun icmasıyla bu görüşe vardım dedi.

Teşrik tekbiri şu şekilde getirilir: "Allahu ekber Allahu ekber, Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillahi'l-hamd" Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab'ın risalesinin özeti bu kadardır.

Başka bir ibare ile; Tekbir iki kısma ayrılır:

Birincisi Mutlak (sınırsız) bu hiçbir şeyle kayıtlı olmayan tekbirdir, her zaman sünnettir. Sabah ve akşam, namazdan önce ve sonra her vakitte yapılır.

İkincisi Mukayyed (sınırlı) bu da yalnızca namazlardan sonra yapılmasıyla sınırlıdır.

Mutlak tekbir Zilhicce'nin ilk 10 gününde ve diğer teşrik günlerinde sünnettir. Zilhicce ayının girmesiyle başlanır ve bayram hutbesinin sonuna kadar sürer. Mukayyede gelince, Arafat günün fecr'inden (Tan yerinin ağardığı vakit) sonra başlar ve teşrik gününü (yani Zilkade ayının son gün batımından sonra) son gün batımına kadar sürer. Mutlak tekbire ek olarak mukayyed tekbirde farz namazlardan sonra "istiğfar ve Allahumme entes selamu ve minkes selam tebarakte ya zelcelali velikram." dedikten sonra tekbirleri getirilir. Bu hacda olmayanlar içindir. Hacda olanlar ise kurban gününün öğle vaktinden sonra uygun olduğu bir vakitte mukayyed tekbire başlarlar.

Tekbiri bir kere söylemek yeterlidir, iki kere getirirse sakıncası yoktur, üç defa tekrar ederse iyidir. Tekbiri, on tehlilden (la ilahe illallah kelimesinin söylenmesi) önce yapmaya gelince: Ümmet

genelde bu şekilde yapar ve bunu yanlış bulan kimseyide bilmiyoruz. Ramazan Bayramı'nın gecesinde getirilen tekbir, mutlak tekbirdir. Mukayyed tekbir değildir.

Ebu'l-Hattab dedi ki: Gün batımından imam mescide çıkana kadar tekbir getirilir.

Şeyhe şöyle soruldu: Hacı olan bir kimse, mukayyed tekbir getirir mi? Çünkü hacı olan kimse, telbiye getirmektedir. ("Lebbeyk, Allahümme lebbeyk. Lebbeyk, lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek") Cemretü'l-Akabe'ye (şeytan taşlama)'ya gidene kadar telbiye getiriyor. Şeytan Taşlamaya geldiğinde telbiyeyi bırakıyor. Bu durumda olan hacı, Tekbir getirir mi?

Cevap verdi: İhramlı olan kimse, Kurban Bayramı'nın öğle namazından başlar, Teşrik'in son gününün ikindisine kadar devam eder. Çünkü ondan önce telbiye ile meşguldür; Telbiye getirirken sesini kendisine zararlı olmayacak şekilde yükseltmesi sünnettir. Kadınlar ise telbiye getirirken kendi duyabilecekleri kadar kısık sesle telbiye getirmesi daha faziletli olanıdır.

Şeyh Süleyman bin Sehman, Şeyh-ul İslam'ın şöyle dediğini haber verdi: Bayram günü tebriklerine gelince, İnsanlar bayram namazından sonra birbirleriyle, karşılaştıkları zaman, Allah bizden ve sizden kabul etsin veya Allah sizleri nice bayramlara ulaştırsın derler. Bunun hakkında, sahabeden bir gurubun, böyle yaptığına dair rivayet edilmiştir. Ahmed ve diğerler imamlar buna ruhsat vermiştir. Ama Ahmed dedi ki: "Bunu ilk söyleyen ben olmam. Eğer Biri bana söylerse ona icabet ederim. Çünkü selama icabet farzdır. Fakat bayram tebriği ile başlamaya gelince ne farz ne sünnet ne de haramdır." Onu

yapanın bir önderi vardır, onu bırakanında bir önderi vardır. En iyisini Allah bilir.

KUSUF NAMAZI BABI

Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab'a Allah ona rahmet etsin Kusuf namazının farz olup olmadığı soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Kusuf namazı, fakihler güneş tutulduğu zaman namaz kılmanın sünnet olduğu görüşündedir. Ayrıca bu konudaki hadislerden birinde Peygamber'in "namaz kılın" şeklinde emir kipi kullanmasından hareketle bazı fakihler bu namazın vâcip olduğu yolunda bir görüş de vardır

Şeyh Hamd Nasır ibn Mamer'e Soruldu: Denilir ki; "Bu namazın vakti güneş tutulmasının başlamasından sona ermesine kadar süren zaman dilimidir." Bundan kasıt, güneş ışınlarının belirgin olmaya başladığı zaman mı, yoksa güneşin tamamen aydınlanmasıyla namazı bitirmek mi gerekir?

Şeyh şöyle cevap verdi: Buradan kasıt güneşin tamamen açılması yani belirgin olmasıdır. Güneş tutulması devam ediyorsa, karanlığın yavaş yavaş kalkıp yerini aydınlanmaya bıraktığı sürece namaz kılınır. Tam aydınlama gerçekleşir, güneş ortaya çıktığı zaman namaz kılınmaz. Maliki mezhebi, Şafii mezhebi ve Hanbeli mezhebi bu görüş üzeredirler.

Malikilerin sözüne gelince; Musannef, El- Halil Kitabının serhinde der ki: Güneş tutulmasında güneşin bir bölümü açıldığı zaman kişi namaz kılıyorsa namazını tamamlar. Aynen şunun gibidir: Güneş tutulmasının başlangıcında, güneşin tamamen kararmadan bir bölümü açıkken namaz nasıl kılınıyorsa, güneş tutulmasının sonunda da güneş tamamen aydınlanıncaya kadar namaz kılınır. Burada bitti.

Şafilerin Sözüne gelince: Musannef El Furu Kitabında şunları zikreder; Kûsuf namazı güneş tamamen doğduktan sonra hiçbir şüphe olmaksızın yakın bir şekilde görüldüğü zaman, kûsuf namazın

vakti geçmiştir. Ama güneşin bir bölümü açıldığı zaman veya güneşin bir bölümü kapandığı zaman kûsuf namazı kılınır.

Hanbelilerin Sözüne gelince: Musannef El İkna Kitabının Şerhinde der ki: Bulutlar, güneşin ve ayın bir bölümünden cekilecek olursa ve insanlarda, tutulmanın tamamen olmadan güneş ve ayı görürlerse kûsuf namazını kılarlar. Çünkü geri kalanın hali bilinmiyor. Asıl olan, tutulmanın olmasıdır. Ancak güneş ve ay tamamen tecelli ettiyse, artık bundan sonra kûsuf namazı kılınmaz. Çünkü vakit çıkmıştır. Kitabın Şerhi burada bitti.

Sonuç olarak deriz ki: Güneş tutulması başladığı zaman, ister tamamı kaybolsun isterse bir kısmı kûsuf namazı kılınır. Aynı şekilde, güneş tutulması son bulmaya başladığı zaman, taki güneşin tamamen tecelli edip üzerinde hiçbir karanlık kalmayınca kadar kûsuf namazı kılınır.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e soruldu: Felaket ve imtihan indiğinde, insanların toplanıp cemaatle namaz kılmanın bir delili var mıdır?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Ben böyle bir şeyin meşru olduğunu bilmiyorum. Ama istiska (yağmur) ve kûsuf namazları vardır. Bazı kimselerin, fidye adı altında koyun kesmek veya bir şeyi kurban etmek için yaptıklarına gelince, bu şüphesiz caiz olmayan bir bid'attır.

Aynı şekilde şöyle cevap verdi: "Böyle durumlarda, sahraya çıkmayı hiç bilmiyorum, fakat insanlara vaaz edilir, tevbe etmeleri ve sadaka vermeleri emredilir. Ve herkes evinde iki rek'at Allah'a tevbe etme niyetiyle namaz kılar, çünkü tevbe namazı caizdir, fakat cemaatsiz kılınır.

YAĞMUR DUASI VE NAMAZI BABI

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab Rahimehullah dedi ki: Siyer kitaplarında şu kıssa anlatılmaktadır. Mekkeliler Allah Azze ve Celle 'den ayet talep ettiler. Hani bir zaman da: *"Ey Allah, eğer bu senin katından (gelmiş) hak (kitâb)' ın kendisi ise durma bizim üstümüze gökden taş yağdır, yahud bize (daha) acıklı bir azâb getir"* demişlerdi.³¹

Allah Azze ve Celle rahmetinden dolayı Mekkelilerin duasına icabet etmedi. Buradaki faideye gelecek olursak: İnsanların şunu bilmesi gerekir ki; insan yapmış olduğu duanın kendisi için hayır mı şer mi olduğunu bilemez. O yüzden her halukârda kaderine razı olur. Bundan dolayı Allah Azze ve Celle kuluna rahmet eder de; kulun hakkında bilgisizce etmiş olduğu duasına icabet etmez. Eğer Mekkelilerin duasına icabet edilmiş olsaydı onların üzerine azap inecekti.

Şeyh Abdullah bin Abdurrahman Ebu Batîn'e, bazı kimseler, dua ederken ellerini ters çeviriyorlar, böyle dua etmek caiz mi? diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Elleri açarak dua etmek caizdir. Ama ellerin tersi ile dua eden kimse, İbn Abbas'tan rivayet edilen hadise göre sünneti terk etmiştir. Abdullah bin Abbas Radıyallahu anhu'dan rivayet edildiğine göre Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu demiştir: "Sen dua ettiğin zaman avuçlarının içini havaya kaldırmak) ile dua et. Avuçlarının dışları (nı havaya kaldırmak) ile dua etme. Duaya son verdiğin zaman avuçlarının içlerini, yüzüne sür." (Sünen İbn Mace)

³¹ Enfal-32

CENAİZ BABI

(RUKYE VE BENZERİ ŞEYLERLE TEDAVİ)

Şeyh Abdurrahman bin Hassan Rahimehullah'a soruldu: İnsanlardan biri hastalandığı zaman, insanlar hastanın etrafını sararak toplanıp ve Kur'an-ı Kerim'de ayet ve sureler, belirli sayılarla sınırlayarak okuyorlar ve bitirdikleri zaman: "Ya Gadiyel Hacat" (Ey ihtiyaçları gideren Ey istekleri yerine getiren) derler. Bunun Hükmü nedir?

Şeyh şöyle cevap verdi: Sünnette zikredilen şey, aşırıya kaçmadan ve bir toplanma olmaksızın kişi kendi başına içinden nasıl geliyorsa, hastaya öyle dua edilebilir. Veya sünnette nasıl varid olmuşsa öyle de dua yapılabilir. Şeytan İbni Mesud radiyallahu anhu'nun, eşi Zeyneb'in gözünü akıttığında, hastalığın tedavisi için yaşlı bir kadına birtakım ipliklerle rukye yaptırırken İbn Mes'ûd âniden eve geldi, Zeyneb kadını saklamaya çalışsa da boynundaki iplikleri görünce durumu anladı ve bunların şirk alâmeti kabul edildiğini ifade etti. Zeyneb, daha önceki hastalıkları sırasında da bir yahudi kadına rukye yaptırıp iyileştiğini söyleyince İbn Mes'ûd aile fertlerinin câiz olmayan dua ve eşyalarla rukye yapmalarına, muska ve nazar boncuğu takmalarına gerek bulunmadığını, hastalandıkları zaman Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin öğrettiği dualarla deva aramaları gerektiğini belirtti ve ona Peygamber'in okuduğu şu duayı öğretti: "Ey insanların rabbi, derdimi gider, bana şifa ver! Sen şifa vericisin, senden başka hiç kimse şifa veremez. Bana öyle bir şifa ver ki derdimden eser kalmasın." ³²

Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, (talebesi) Sâbit'e -Allah ona rahmet etsin; sana, Rasulullah Sallallahu Aleyhi

Vesellem'in hastaya okuduğu duayı okuyayım mı? diye sordu. Sâhit de: Oku!.. dedi. Bunun üzerine Enes şu duayı okudu:

"Ey insanların, ıstıraıları gideren Rabbi, Allahım! Senden başka şifa verecek yoktur. Buna, hiçbir iz bırakmayacak şekilde şifa ver; şifa veren ancak sensin." ³³

İşte meşru olan dua bu şekildedir ama sizin anlattığınıza gelince insanların bir araya gelerek hastanın etrafında Halk olduktan sonra belli bir sayı ve adedince hastaya ayet ve sure okumaları bidattir.

Şeyh'in oğlu Abdullatif'e; Kur'an-ı Kerim'den tükürük yolu ile yapılan Rukye'den soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu caizdir ve bunda bir sakınca yoktur. Aksine, rivâyet edilen Fatiha ile rukye hadisinde olduğu gibi, rukye ile şifa aramak müstehabdır. Ama bazı kimselerin Medine'den gelenlere yaralarına tükürtturmeleri ve bununla şifa aramaları dinde aslı yoktur ve bununla ilgili bir nakilde yoktur. Hacı olan kimse daha faziletlidir. Ama ilim ehlinin nazarında, hacı olan bir kimseye bu şekilde yapıldığı bilinmemektedir. Fakat eğer bir kimse, müslümanın tükürüğü ile şifa bulmak istese, yapması gereken şey şöyle olmalıdır. Şehadet parmağına tükürüğünden biraz sürer ve ıslak parmağını temiz bir toprağa değerek ve sonra parmaga bulaşan toprakla hastanın yaralı veya ağrıyan yerine sürülür ve o esnada rivayet edilen hadisteki duayı okunur. Aişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hastaya nefes etmesi bazen şöyle olurdu: Parmağına biraz tükürüğünü bulaştırarak: "Allah'ın ismiyle. Şu, bâzımızın tükürüğü ile karışık yurdumuzun toprağıdır, Rabbimizin izniyle hastamızın şifâlanması

³³ Ravahu Buhârî, 38 Ebû Dâvûd, 19

içindir" buyururdu. (Süneni İbn Mace) İşte Müslüman bir Muvahhidin, Rukiye ile şifa araması ve tedavi olması bu şekilde olmalıdır. Bununla ilgili rivayet edilen hadisler ve eserler varid olmuştur.

Bazı kimseler Şöyle Sordu: Müslüman bir hasta, kahin birine helal olan bir ilacı sorabilir mi?

Şöyle Cevap Verildi: Eğer kâhinin, ilaç ve faydaları hakkındaki vermiş olduğu haber ve bilgi kehanet yoluyla geliyorsa, buna inanmak (tasdik) etmek caiz değildir ve bu Allah Resulü'nün belirtmiş olduğu tehdidin içine girer.

Eğer kâhin, ilaçları tıbbi bilgisine ve ilmine dayanarak söylüyor ve tavsiye ediyorsa bunda hiçbir sakınca yoktur.

Şeyh Sad bin Hamd bin Atik'e, Hastalar için kurban kesimi hakkında soruldu?

Hiç şüphe yok ki, nusuk (kurban) ile Allah'a yaklaşmak, bir müslüman için ibadetlerin en faziletlisi, itaatin en büyüğü, amellerin en şerefli ve en üstün nafaka (harcamadır.) Tabiki iyi niyeti ve güzel bir kasıt olursa bu sevaba nail olur. Amellerini boşa çıkaracak şaibelerden uzak durursa veya bununla beraber Allah Azze ve Cellesin cezasını gerektirecek masiyetleride yapmıyorsa amellerin en üstünü budur. Allah Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"De ki: "Benim namazım, (her türlü) ibadetim, hayatım ve ölümüm, hepsi âlemlerin rabbi olan Allah içindir."*³⁴

Rabbimiz başka bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Rabbin için namaz kıl, kurban kes" ³⁵

Müslümanın Allah'a yaklaşması, sunduğu hediye, nüsuk, kurbanlar, şeriatın emrettiği diğer ibadetlerle olur. Kim! Allah'ın kullarına emrettiği ibadetleri Allah'tan başkasına yaparsa müşrik olur.

Müşrikler kendilerini Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye, taştan, tahtadan yapılmış ilahlarına, adak, nezir, hediye ve benzeri kurbanları keserlerdi. Bunlar bizim Allah katındaki şefaathilerimizdir. Biz bunlara bizi Allaha daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz dediler.

Bunlar ise, Allah'ın kitabında haber verdiği şirklerdendir. "Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz." ³⁶

Rabbimiz başka ayetinde şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki kim Allah'a şirk koşarsa, Allah cenneti ona haram kılar. Onun barınağı ateştir. Zalimler için yardımcı da yoktur." ³⁷

Bununla birlikte, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den gelen hadislerde şu şekildedir. Ali radiyallahu anı şöyle anlatmaktadır: "Rasulullah bana şu dört sözü bildirdi: "Allah kendisinden başkası için kurban kesene lanet etsin! Ana-babasına lanet edene lanet etsin! Bid'atçıyı himaye edene Allah lanet etsin! Yeryüzünün hudud alametlerini değiştirene lanet etsin!" ³⁸

³⁵ Kevser Suresi- 2

³⁶ Nisa-48

³⁷ Mâide, 72

³⁸ Ravu Müslim

Tarik bin Şihab'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: «Bir adam bir sinek sebebiyle cennete girmiş; bir diğeri de yine sinek sebebiyle cehenneme girmiştir. ³⁹

Geçmişteki müşriklerin işlemiş olduğu şirk fiilleri olan, Allah'tan gayrısına, cinlere, türbelere, kabirlere, salihlere Kurban kesme ve Allah'tan başkasını dost ve veli edinme şirkini günümüzün müşrikleri de bu şirkleri işleyerek geçmişteki müşrik kardeşlerinin yolunu takip ettiler. Bugün öyle hâle geldi ki: Pek çok şehir, kasaba, köy ve beldelerde, kendilerini İslam dinine nispet edenler de, dinden az bir nasibini olanlar da, müminlerin yoluna muhalefet edip, gazaba uğramış ve sapkınların yoluna tabi olanlarda bu şirkler çokça görülmektedir.

Allah Tebareke Teâlâ onlar hakkında şöyle buyurmuştur. *"(Çünkü) onlar, Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler."* ⁴⁰

Başka yerde de Rabbimiz şöyle buyurdu: *" Bilakis cinlere ibadet ediyorlardı."* ⁴¹

Hakeza müşrikler ibadetlerinde, cinleri Allah'a ortak koşmalarının çeşitleri ve sebepleri vardır. Cinlerin şerrinden kurtulmak için veya cinlerden yardım istemek için onlara kurban kestiler. Kimileri, sihrin ve göz değmesinin, cinlerin yardımıyla giderilmesini arzulayarak onlara kurban kestiler. Kimileri, bir şeye sahip olduğunda, sahip olunan şeyi cinlerin şerrinden, hasetten veya nazardan korumak için o şeyle ilgili olarak tayin edilen bir yerde kurban kestiler. Ölülerini veya evliya olarak görülen kimseleri

³⁹ Ravahu: İmam Ahmed Zühed, 15; Ebu Nuaym, 203

⁴⁰ A'râf, 30

⁴¹ Sebe', 41

yüceltmek, onlara saygı göstermek ve dünya ya da ahirette onlardan fayda elde etmek niyetiyle mezarlarının yanında, onların zatı için veya onları aracı edinerek kurban kestiler ve şirke düştüler. Allah ve Resulu, insanlara, cinlerin şerrinden, Allah'a sığınmanın delillerini bildirmiştir. Cinlerden ve şeytanlardan Allah'a sığınma, Allah ve Resulünün öğrettiği ve bildirdiği şekilde olmalıdır.

Sonra şöyle söyledi: (İstiâze) Allah'a sığınmak; dua, korku, ümit, kurban, tevekkül gibi ubudiyet makamlarının en faziletlisidir. Ve kimde, bu ibadetlerden birini Allah'tan başkası için yaparsa o, müşriktir.

İbnu'l kayyım şöyle demektedir: “Kim şeytan adına hayvan boğazlar, ona sığınır ve dua ederse, sevdiği ve istediği şeylerle ona yakınlaşmaya çalışırsa ona ibadet etmiş demektir. Buna her ne kadar ibadet ismini vermeyip istihdam (hüddamlık/cinleri kendi hizmetinde kullanma) dense de bu böyledir. Buna istihdam/ hizmet ettirme diyen doğru söylemiştir.) Zira burada şeytanın kendisine hizmet ettirmesi söz konusudur. ⁴²

Cinler için hayvan boğazlamak, pek çok cahil ve sapık insanlar tarafından yapılan şirk amelleridir. Bir kimse hastalanırsa veya delilik veya kronik bir hastalığa yakalanırsa, onun huzurunda bir koç veya başka bir şey boğazlarlar. Pek çoğu, onu cinler için boğazladıklarını ve cin çarpması sonucu cinlerin kendisine musallat olduğunu iddia ederek, başına gelen hastalıktan kurtulmak için cinlere kurban kestiklerini açıkça söylemektedirler. Şüphesiz cinler, bazı insanlara zarar ve eziyet verirler. İnsanlar, epilepsi ve sara gibi cinlerin bazı zararlarına maruz kalmışlardır. Eğer bir kimseye, cin ve şeytanlardan

⁴² Bedai'ul Fevaid, 2/236

biri musallat olursa, Allah'tan korkması ve O'na sığınması, O'na tevekkül etmesi ve O'na iltica etmesi gerekir. Ve böylece azgınlığın ve şeytanların düşmanlığı defedilir. Bundan yüz çevirmek, cinlere başvurmamak ve onlar için hayvan boğazlamak ise Allah'ın affetmediği şirktir.

Peygamber Mekke müşriklerinin, cinler için hayvan boğazlamasını ve cahiliyye inancını reddetmiş ve bu şekilde kesilen kurbanların etlerinden yemeyi yasaklamıştır.

Zemahşeri der ki: "Müşrikler bir ev satın aldıklarında, bir ev bina ettiklerinde ya da kaynak suyu bulduklarında, kendilerine cinlerden bir tehlike dokunmasın diye kurban keserler ve kestikleri şeyleri de buna izafe ederlerdi."

İnsanlardan öyleleri vardır ki; hastanın yanında kötü bir amaçla kurban keser. Ve bununla birlikte insanlara der ki; ben bu kurbanla Allah Azze ve Celle yaklaşmayı irad ettim der ve etlerini, fakire, fukaraya ve muhtaçlara tasadduk eder. Muhakkak ki! Allah, onun kurbanı ne niyetle kestiğini bilir. Bu kimse kurbanıyla sadece cinlere yaklaşmayı temenni etmiş, fakat müslümanlardan korkusu onun asıl niyetini açıklamaya engel olmuştur. Bu, münafıklık, sapıklık, zındıklık ve Allah'ı ve Resulünü inkâr etmektir.

Allah Subhanehu ve Teala Kitabında, bu kimseleri ve kardeşlerinin vasıflarını şu şekilde zikretmiştir.

"Allah'ı ve îmân edenleri aldatmaya çalışırlar; oysa onlar, kendilerinden başkasını aldatmazlar. Bunun farkında da değillerdir."

Bir hastanın yanında bizim anlattığımız şekilde kurban kesmek haram olan şirkendir. Eğer sen bunu anladıysan şunu bil ki insanlardan bazılarında şirk kastı olmaksızın hastanın yanında sadece Allah'a yakınlaşmak için kurban keser ve onun etlerininide fakir ve fukaraya tasadduk eder. Ama seddü'z-zerîa kaidesi gereğince, kendi başına mubah olan bu fiilin, şer'an sakıncalı bir sonuca ve insanları şirke götüreceğinden dolayı yasaklanması ve nehiy edilmesi gerekir. Çünkü bu, şirk işlemeye bir sebeptir. Şuda bilinen bir gerçek ki, birçok insanın cinlere yaklaşmak maksadıyla, hastaların yanında kurban kestiğini, ama bunu ceza korkusuyla gizler. Bazıları ise, insi şeytanlardan olan kardeşlerine niyetlerini açıklarlar. Bazı kimseler ise, bir hastanın yanına gelip ve onun için kurban kesilmesi gerektiğini işaret eder. Daha sonra insanlar oradan ayrılınca, hasta yakınlarına fısıldayarak, bu kurban Allah'tan başkası için olduğunu söyler.

Böylece: Bizim yanımızda karar kılan, hastanın yanında kurban kesilmesinin nehiy edilmesidir. Eğer fail bunu iyi niyetle yapmış olasa bile, şirk kapı açmasından dolayı sedd-i zerîa, bizâtihî yasak olmayan bir fiilin şer'an mefsedet olarak nitelenecek bir sonuca veya böyle sonuç içeren gayri meşrû bu fiile vasıta olmasının dolayısıyla yasaklanmıştır.

Eğer bu amelin aslı itaat veya Allah'a yakınlaşmak olsa bile, onunla birlikte bu salih amelleri bozacak fiillerin olması da muhtemeldir. Mesala, riya yapmak, kabirlerde Allah'a dua etmek ve namaz kılmak, müşriklerin bayram yerlerinde ve putlarının yanında hayvan boğazlama gibi haram ve şirk amellerin yapılmasına sebep olmasından dolayı hastanın yanında kurban kesilmesi nehiy edilmiştir. Bu yasak, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemden gelen rivayetle daha belirgin olacaktır inşallah.

Sabit İbnu'd-Dahhak radiyallahu anh anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah Aleyhissalatu vesselam'a: "Ben şu şu yerde bir kurban kesmeye nezrettim!" dedi. Zikrettiği yer cahiliye insanların kurban kestikleri bir yerdi. Aleyhissalatu Vesselam: "Orada, kendisine ibadet edilen cahiliye putlarından biri var mı?" diye sordu. Adam: "Hayır!" deyince: "Peki orada, onların bayramlarından bir bayram kutlanıyor mu?" diye sordu. Onlar yine "hayır!" deyince: "Öyleyse nezrini yerine getir!" emrettiler." ⁴⁴

Bunun kötülüklerinden biri de münafıkların içeri girmesine bir sebep olmasıdır. Bu yüzden münafıkların, veli edindikleri cinlere kurban kesmeleri ve bunu yaparken de Müslümanlardan hiçbirinden korkmazlar. Çünkü gerçek yüzlerini göstermezler. Küfürlerini ve sapıklıklarını gizlerler ve onların gerçek yüzlerini bilmeyen Müslümanlar yaptıklarında ve söylediklerinde bir sakınca görmedikleri için cezai işlem uygulamazlar.

Şeyh Hamd bin Nasır bin Mamer'e; Tevtiîn hakkında Soruldu: (Tevtiîn çiçek hastası olan bir kimseden irin almak)

Şeyh şöyle cevap verdi: Tevtiîn'i, avamdan bazı kimseler yapmaktadır. Sağlıklı bir kimsenin çiçek hastalığına yakalanmış hastanın vücudundaki oluşan iltihap dan irin alıp kendi vücuduna enjekte ediyor. Bunu yapmalarının sebebi ise şudur: Sağlıklı bir kimsenin çiçek hastalığına yakalandığı zaman bu hastalığı hafif bir şekilde atlatılması için tevtiîn tedavisi adı verilen bu uygulamayı yapmaktadırlar. Bu bizim gördüğümüz kadarıyla asılması yasak olan muskallardan değildir. Sanırım, bu tedavi, hastalık gelmeden önce tedbir almadır.

⁴⁴ Ravahu Ebu Davud

Bazı kimselerin şu şekilde iddia ettikleri gibi: Çiçek hastalığına yakalanmış kimsenin, hastalık gözlere vurmasın diye hastanın ayaklarının altına kına yakılır. Bu daha önce denenmiş ve tesiri de görülmüştür. Bu kimseler, "tevtiîn"de çiçek hastalığını hafifleten bir tedavi olduğunu iddia ediyorlar. Ve bize öyle görünüyor ki, bu hoş olmayan bir şey gibi geliyor. Bu kimsenin hali, bela başına gelmeden önce, belayı isteyen kimsenin durumuna benzer. "Tevtiîn" uygulamasını yapan birçok kimsede, çiçek hastalığı gözükmemektedir. Tevtiîn yapan kişi bundan dolayı ölebilir. Bundan dolayıdır ki, fail kendini öldürmesine yardım etmiş gibi olur. Yani bu bir nevi intihara teşebbüstür. Alimlerin tokken yiyip de bundan dolayı ölen kimse hakkında zikrettiği gibi, "tevtiîn" tedavisi yapan kimseler hakkında aynı geçerlidir.

Şeyh Hamd bin Atik Rahimehullah dedi ki: Bize bazı sorular yöneltildi. Kardeşlerinizin bahsetmiş olduğu basit bir mesele zikrettiler. O da nedir? kan gelene kadar insan vücuduna iğne batırılıyor. Daha sonra Hristiyanlardan temin edilen ilaç (aşı) iğne ucu ile hastanın başına enjekte ediliyor ve iki veya üç gün sonra vücutta iki veya üç âdet şişkinlik çıkan çıkıyor. İnsanların bazıları dedi ki: Yapılan bu tedavi bir kişinin dâhi ölümüne sebep olmadı. Bazıları da bu yüzden birçok insanın öldüğünü söyledi. Genel olarak Allah'tan, Resulünden veya ümmetin imamlarından bunun caiz veya haram olduğuna dair bir şey duymadık.

Ancak Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab Rahimehullah'ın bazı talebeleri için vermiş olduğu bir fetvaya rastladım.

O fetvasında şöyle diyor: Bizlere bu konuyla alakalı bir şey ulaşmadı. Fakat bahsedilen tedavi yöntemi, cinayete sebep olan fail gibidir; Biz bu eylemi kendi nazarımızda görürüz ve aslını bilmediğimiz için ne yaptık, ne yasakladık, ne de ruhsat verdik.

Hristiyanlardan size ulaşan ilaca gelince, “Eşya da aslolan ibahadır (mübahlıktır) Nas ile sabit olan haramlar hariç eşyanın aslının mübah olduğu zaten birtakım ayet ve hadis-i şeriflerde belirtilmiştir. Allah Teala kitabında şöyle buyurdu: *“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme!”* ⁴⁵

Bu gibi meselelerde durum açıktır. Allah'ın kitabından veya resulünün sünnetinden, sahabeden isbat edilenden ve ümmetin alimleri tarafından söylenenden şerif bir delil bulununcaya kadar, kişinin bunlar hakkında susması yeterlidir. Allah Teâlâ mahlûkatın yapması gereken her şeyi resulünün diliyle kullarına bildirmiştir.

Şeyh AbdulLatif ve Şeyh Süleyman bin Sehman'ın oğulları Şeyh Abdullah ve Şeyh İbrahim şöyle cevap verdi: Bazı doktorların aşısı dediği, avam halktan bazılarında tevtiîn dediği aşılama, çiçek hastalığı tedavisinde uygulanması kesinlikle caiz değildir.. Alimlerimizden bu aşılama tedavisi hakkında bir şey duymadık.

Aynı şekilde bu mesele, Şeyh Hamd bin Nasır bin Mamer'e ve Ebu Butayn'e soruldu ve şöyle cevap verdiler. Daha önceki cevapları zikrettiler ve sonra dediler ki: Cahillerin demiş olduğu; “aşısı ve tevtiîn” çiçek hastalığı için şifa sebeplerindendir. O yüzden bu caizdir dediler.

Bu kimselerin iddiası iki yönden batıldır.

Bunlardan birincisi: Onlar, sebep meydana gelmesinden ve vuku bulmasından sonra bunu kullanmamalıdır, elbetteki tedavi hastalık ruhsat sebeplerinden biridir. Ancak bu kimseler, daha hasta olmadan, hadise gerçekleşmeden önce hastalık gelmesin veya

hastalığı daha hafif atlatalım diye bu aşılama olayına gidiyorlar. Çünkü tedavide şifa kesin değil zannidir

Nereden bilebilirsin ki! Belki bu aşılardan dolayı çiçek hastalığına yakalanacak veya bu aşından dolayı ölecek. Bununla birlikte, **“Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın”**⁴⁶ Allah korusun bu intihar babından bile olabilir.

İkinci Yönden: Bu tedavi ve sebeplere sarılma babından olsa bile bu caiz değildir. Allah'ın ve Resûlü'nün şeriatinde emretmediği bir sebeple tedavi oluyor. Çünkü bu aşılama necis olan irinden alınarak yapılmaktadır. İslâm'da şifa vereceği kesin olarak bilinmiyorsa tedavi maksatlı haram şeylerin kullanılması caiz değildir. Allah Teâlâ haram kıldığı şeyde şifa yaratmamıştır. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin hadislerin de bu husus yasaklanmaktadır.

Nitekim Vail b. Hucr el-Hadramî'den gelen rivâyete göre “Tarık b. Süveyd el-Cûfî Hz. Peygambere içkiyi soruyor. Sallallahu Aleyhi Vesellem içkiyi ve içki üretimini yasaklıyor. Bunun üzerine Tark b. Süveyd, “Ben onu ilaç için üretiyorum deyince” Resulullah, o deva değil bir derttir.” buyurmuştur.⁴⁷

Başka bir rivâyette ise, “AllahTeâlâ derde devayı da indirmiştir. Her bir hastalık için bir deva yaratmıştır. O halde tedavi olunuz. Haramla tedavi olmayınız.” diye buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, “Tıbb”)

Sonuç olarak: Bizler bunu engelleriz, izin vermeyiz ve yapanları da cezalandırırız.

⁴⁶ el-Bakara 195

⁴⁷ Müslim, “Eşribe”, 12; Tirmizî, “Tıbb”, 8; Ebû Dâvûd, “Tıbb”, 11; İbn Mâce, “Tıbb”, 27; Darimi, “Eşribe”, 6

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e domuz yağı soruldu?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Domuz yağını yiyerek tedavi olmak caiz değildir. Önce sürüp sonra yıkamak suretiyle yapılan tedaviye gelince, namaz harici durumlarda insanların durum ve hallerine göre domuz yağını kullanması hakkında ihtilaf vardır Buradaki en sahih olan görüş: “Zaruret ve ihtiyaç durumunda haramla tedavi olmak caizdir.” (Uyuz, bit gibi insanı rahatsız eden haşerenin tasallutunda dolayı) ipek giymenin caiz olduğu gibi, domuz yağının da (deri hastalığı, yanık) gibi benzeri durumlarda sürülerek tedavi amaçlı kullanılması caizdir. Ama haram olan, alkol, domuz yağı ve eti gibi şeyleri, yeme, içme yoluyla tedavide kullanmak caiz değildir.

Yine aynı şekilde şeyhe şu da soruldu: Bazı kimseler tarafından şöyle anlatılmaktadır. Berazi kabilesinin kanı; köpek ısırığına iyi gelmektedir. Bu mesele hakkında ne dersiniz?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu aslı olmayan, uydurma birşeydir. Necis olan bir şeyle tedavi olmak haramdır.

Bu soruya ise Şeyh Abdullah el Ankari şöyle cevap verdi: Bu necis ve haramdır, köpek ısırması veya başka bir şeyi, böyle (kan) ile tedavi etmek caiz değildir.

Aynı şekilde Şeyh Abdullah Abu Butayn'e bu konu soruldu.

Şeyh şöyle cevapladı: Bunu yasaklayan bir fetva verdi. Eğer şeriatta haram kılınmış birşey, tecrübeyle faydalı olduğu iddiası onu mübah kılmaz.

Şeyh İbrahim bin Abdullatîfe, hayvan ısırıkları ve bazı böcek sokmaları durumlarda, kesilen hayvanların ve kurbanların içkembesi ile tedavi etmek caiz midir?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu caizdir, çünkü tedavi babındandır. Bunu yapan kişinin amacı sadece şudur. Hayvan içkembesini ilaç ısırılan bölgeye koyuyor. Eğer içkembeyi uzun vakit ısırılan bölgeye bıraktığı zaman tecrübeyle sabittir ki, hayvan içkembeleri zehiri emme gücüne sahiptir. Dolayısıyla bunu ilaç olarak kullanması caizdir.

Şeyh Abdullah Aba Butayn'e, Hurûf-ı mukattaa ve hecâ harflerini duvara asarak şifa bulmak hakkında soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: İnsanların diş ve baş ağrısı için, Hurûf-ı mukattaa ve hecâ harflerini duvara asmak şeytan işidir.

Şeyh Süleyman Bin Hamdan'a şöyle soruldu: Bir insanın sadece kalb ile tevbe etmesi caiz midir. Yoksa dilde belirli kelime ve sözlere mi var. Varsa bu kelimeler ve sözler nelerdir?

Şeyh şöyle cevap verdi: "Pişmanlıktır" İbn Abdüselâm eş-Şâfi'nin Kitabu'l Kavaîdu ve diğer eserlerinde belirttiği gibi, tevbe kalplerin amelidir.

İmam Ebu'l-Abbas Ahmed ibn Teymiyye şöyle demiştir: Tevbenin aslı, kalbin tayinidir.

Nevevi dedi ki: Tevbenin aslı "Pişmanlık duymaktır. Buda tevbenin en büyük rükündür.

Bu konuda, ashabımızın alimleri ve diğerleri şunu zikretmişlerdir: Tevbe etmenin üç şartı vardır. Kimileri de bunu tevbenin rükünleri olarak belirtmiştir

Birincisi. O günahı terketmek.

İkincisi. Onu yaptığına pişman olmak.

Üçüncüsü. Bir daha yapmamaya karar vermek.

Ve bunların hiçbirisi lafza bağlı değildir. Bu konudaki görüşümüz; Herhangi bir lafzın şart olmamasıdır. "tevbe ediyorum" veya "Allah'tan mağfiret dilerim" ve benzeri kelimeler gibi lafza bağlı değildir.

İbn Müflih dedi ki: Bazı kimseler; "Ey Allah'ım, falandan sana tevbe ediyorum ve Allah'tan mağfiret diliyorum" lafzı tevbe için şarttır demişlerdir. Hanbelilerin fıkıh kitabı El Mustev'ibin zahiri mânâsı budur. Buradan anlaşılan şudur ki, tevbe de lafza ve istiğfara itibar edilir. Burada bitti.

Eğer konu anlaşıldıya, racih edilen görüş ve mezhebin çoğu, tevbede "tevbe ediyorum" veya "Allah'tan mağfiret dilerim" kelimesini şart olmadığı görüşündedirler. Çünkü tevbenin bir sigası yoktur ve tevbe telaffuza bağlı değildir. Sığa kelimelerin özellikleridir. En doğrusunu Allah bilir.

Şeyh Abdullah bin Muhammed'e yıkanmadan önce ölülerin üzerine Kur'an okuması soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bunda bir mahsur yoktur okunabilir dedi. Devamında; (Başka bir meseleye de değindi) İmâm, Aynı vakitte birden fazla kadın ve erkeğin cenaze namazını kıldırarak istediğinde;

Bir sıra halinde sıraladığı takdirde, erkek olan kişinin göğüs hizasında durup namaz kıldırır. Ancak ardarda koyduğunda, namazdaki tertibe riâyet eder. Yani önde erkekler, onun arkasında çocuklar, en geride ise kadınlar bulunur. Cemaatten bir grup, Cenaze'deki tertip hakkında, İmâm Ahmed'den şunu aktarır: İmamın önüne erkek, kible tarafına doğru erkek cenazesinin ilerisine çocuk, onun ilerisine çift cinsiyetli şahıs, onun da ilerisine kadın cenazesi konulur.

Onlara namaz kılmak için imamın önündeki konumlarının tarifine gelince, başlarını imamın sağına koyarlar ve kadının ortasını erkeğin göğsüne göre yerleştirirler. Çünkü sünnet olan erkeğin göğsüne ve kadının ortasına göre durmaktır.

Şeyh Hamd bin Nasır bin Mamer'e sorulan bir soruya cevap verdi: Cenaze namazına gelince, eğer meyyit ölmenden önce namazını kıldırmasını vasiyet ettiği kişi bir kişi varsa, namazını kıldırmasını vasiyet ettiği kişi birinci derecede yetkilidir.

Cenaze namazında saf düzenine gelecek olursak:

İmam, ölünün göğsü hizasında durur. Kimse imamın yanında durmaz, bilakis imam tek başına durur. Ama yerin dar olması gibi bazı zarurî durumlarda imamın hizasına durmada bir sakınca yoktur.

Şeyh Muhammed ibn Abdulvahhab'ın Oğlu, Şeyh Abdullah'a; İntihar eden ve ganimetten çalan kimsenin cenaze namazını kılmak caiz midir? Diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: İntihar eden ve ganimetten çalan ve bunun dışında günahları açıktan işleyen fasık kimselerin ve büyük günah işleyen kimsenin cenaze namazını kılmak mekruhtur.

Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, borçlunun, intihar edenin ve ganimetten çalanın cenaze namazını kılmazdı.

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye, el-İhtiyarat'de şöyle demektedir: "Onlardan herhangi birisinin (katil, ganimet hırsızı, borcunu ödeyecek karşılığı bulunmayan borçlu) cenaze namazını benzer kimseleri, benzer davranışlardan alıkoymak üzere namazını kıldırmak istemeyen kimsenin bu davranışı güzeldir. Şayet zahiren cenaze namazını kılmamakla birlikte, gıyaben ona dua edip böylece her iki maslahatı bir arada yapmaya kalkışrsa bu onlardan birisini kaçırmaktan daha uygundur."

Kâfirlerin ve münafıkların cenaze namazlarını kılmak, onlar için mağfiret ve rahmet dilemek haramdır. Çünkü şanı yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlardan ölen hiçbir kimsenin namazını asla kılma. Kabrinin başında da durma. *Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlüne kâfir oldular ve fasık olarak öldüler.*"⁴⁸ Ama Küfrünü (nifakını) gizleyerek kendini zahiren mümin gösteren veya imanla küfür arasında bocalayan kimsenin cenaze namazı kılınır.

Sonuc olarak buradan çıkarılan faide: Onlardan herhangi birisinin (katil, ganimet hırsızı, borcunu ödeyecek karşılığı bulunmayan borçlu) böyle bir kimsenin cenaze namazı kılınır. Nitekim Resulullah namazı kendisi kılmamışsa da ashabına kılmalarını söylemiştir. Bu durumda halkın cenaze namazını kılması, lakin din büyüklerinin Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e uyarak namaza katılmamaları daha uygun olur. Vallahu Alem

Şeyh Muhammed bin İbrahim bin Abdülatif ve Şeyh Abdullah el-Ankari'ye soruldu: Hayızlı kadın ve doğum yapan

⁴⁸ et-Tevbe, 84

kadından biri ölürse onun cenaze namazını mescidde kılınması caiz midir?

Şöyle cevap verdiler: Eğer mescidi kirletecek bir durum yoksa caizdir. Çünkü (hayız ve nıfas) gibi hükümler ölümle kesilir.

Şeyh Abdullah bin Muhammed dedi ki: Cenazeyi taşıırken ve kabre su serperken zikirde sesi yükseltmek bid'atlerdendir.

Şeyh Hamd bin Abdülaziz'e: Ölünün yüzündeki kefenin açılması hakkında soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Benim bu konuda bir bilgim yok, fakat görünen o ki bu geniş bir meseledir. Ölünün yüzünü açmada ve açmamada bir beis yoktur...

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e: Cenaze kabre defnedildikten elleri açarak mezarın başında yapılan dua hakkında soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bununla ilgili olarak şu hadis zikredilir. Ebû Abdullah veya Ebû Leylâ künyeleriyle de bilinen Ebû Amr Osman İbni Affân radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bir ölü defnedildikten sonra kabri başında durdu ve şöyle buyurdu:

"Kardeşinizin bağışlanmasını isteyiniz ve Allah'tan ona başarılar dileyiniz. Çünkü o şu anda sorgulanmaktadır".⁴⁹

---

⁴⁹ Ebû Dâvûd, Cenâiz 69

İşte bizim için sünnet olan budur. "Onun için mağfiret dilemek ve sabrını istemek." Ama el kaldırmaya gelince, ben onu sünnet görmüyorum, çünkü hadiste bundan bahsedilmiyor.

CENAZE DEFİN EDİLDİKTEN SONRA TELKİNDE BULUNMAK

Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed'e -Allah ona rahmet etsin- soruldu: Ölülerin defnedilmesinden sonra telkin hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şeyh şöyle cevap verdi: Ölünün defnedilmesinden sonra telkin verilmesi emredilmiş bir iş değildir. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den telkin verildiğine dair bir rivayet bulunmamaktadır. Kaynaklarımızda ölüye telkin hakkında zayıf bir rivayet olarak sahabi Ebu Umame radiyallahu anhuma'dan, tabiin Damre bin Habib'den ve Said bin Mansur'dan rivayet vardır.

Bu konuda Ebû Umâme'den gelen sıhhati zayıf olan rivayette, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şöyle buyurduğunu haber verdi.

"Sizin din kardeşlerinizden biri ölüp de kabrini toprakla düzlediğiniz zaman, içinizden biriniz onun mezarının başında durup şöyle desin:

"Ey falan oğlu filân!" Sonra tekrar şöyle desin: "Ey falan oğlu filân" ölü; "Bizi irşad ettin, Allah'ın rahmeti üzerine olsun." der, fakat siz duyamazsınız.

Sonra şöyle desin:

"Ey Allah'ın kulu, bu dünyayı terkederken ettiğin ahdi hatırla. Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed Sallallahu Aleyhi vesellem'in onun rasûlu olduğuna şهادet ettin. Allah'ı Rabb'in, İslâm'ı dinin, Muhammed Sallallahu Aleyhi vesellem'i nebin, Kur'an-ı rehberin, Ka'be'yi kıblen olarak razı oldun..."

El-Esrim dedi ki: Ahmed'e dedim ki: Ölüler defnedildiğinde böyle yaparlar. Adam ayağa kalkar ve der ki: "Ey falanın oğlu filan der. O da (İmâm Ahmed) "Ebu'l-Muğire vefat ettiğinde Suriye halkından başkasının bunu yaptığını görmedim" dedi. O, Ebu Bekir bin Ebi Meryem'den, Şeylerin bunu yaptıklarına dair rivâyet eder. İsmail bin Ayyaş bunu, et-Taberani'nin Ebu Ümâme'den rivayet ettiği hadise istinaden rivayet eder. Vesile b. el-Aska'dan rivayet edildiğine göre, bir grup alim, bunun çirkin bir bidat olduğuna itikat etmişlerdir. Yasağa gelince, bu haram değildir.

Şeyh Said bin Hacci şöyle cevap verdi: İbn Kayyım Zadul Mead Kitabında der ki: Osman b. Affan'dan (r.a) demiştir ki:

Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünnetlerinden biri de şudur: Cenazeyi defnetme işini bitirince, cenazenin kabrinin başında durup: "Kardeşiniz için Allah'dan af dileyiniz. O'nun için kabir sualine cevap vermekte muvaffakiyet isteyiniz. Çünkü o, şu anda sorguya çekiliyor." buyurdu.

(Ravahu Ebu Davud)

Bugün İnsanların, cenaze defnedildikten sonra, ölüye yaptıkları telkin gibi, ne Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünnetinde vardır, nede Selef eserlerinde yapıldığına dair bir rivayet vardır.

Taberânî'nin "Mucemin'de" Ebû Ümâme'den rivayet ettiği hadise gelince, bu sahih değil zayıf bir rivayettir.

El-Esrim dedi ki: Ahmed'e dedim ki: Ölüler defnedildiğinde böyle yaparlar. Adam ayağa kalkar ve der ki: "Ey falanın oğlu filan der. O da (İmâm Ahmed) "Ebu'l-Muğire vefat ettiğinde Suriye halkından başkasının bunu yaptığını bilmiyorum" dedi. "Bir kişi geldi ve bu bir özetin sonu olduğunu söyledi."

"Ölülerin defnedilmesi tamamlandığında" sözüne gelince: Ebû Davud'un rivayet ettiği hadisde "Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den cenazeler defnedildikten sonra, böyle telkinde bulunduğu dair bir ibare yoktur. Zamanımızdaki, müslümanlarında bu telkini reddedip, kabul etmemelerin sebebi, Sahih bir rivayet ve nassın olmasındandır. En iyisini bilen Allah'tır.

KABİRLER ÜZERİNE HURMA DALI KOYMA FASLI

Şeyh Abdullah bin Muhammed'e: Ağaç dalını mezarın üzerine koymak hakkında? soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu konuda görüş ayrılığı vardır, çünkü bazı fakihler hurma dalını kabre koymayı uygun görürken, bazıları da, bu Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem 'e has bir durumdur. Umumi olması ise muhtemeldir. Kabir üzerine çiçek ve benzeri şeyleri koymak ve kokular sürmeye gelince, bu haram olan bir bid'attır.

Çünkû Rasûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem bu tür uygulamaları nehiyetmiştir. Ama yaş hurma dalını dikmek farklıdır. Bu Rasûlullah'ın sünnetinde sabittir.

"Nitekim Abdullah b. Abbas'tan Allah ondan ve babasından râzı olsun şöyle demiştir: "Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem iki kabre uğradı ve şöyle buyurdu: Şüphesiz ki o ikisi azap çekiyorlar. Çektikleri azap da büyük bir şey değildir (kolay olan, fakat ondan korunmaları nefislerine zor gelen bir şey idi.) Oysa o şey, büyük günah idi.' Onlardan birisi, idrar sıçrantısına karşı korunmazdı. Diğerisi ise (insanlar arasında) laf getirip-götürdü. Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem sonra yaş bir dalını alarak ortasından ikiye ayırdı ve her bir parçasın bir kabrin üzerine dikti. Sahâbe: Ey Allah'ın elçisi! Bunu niçin yaptın? Sodiklarında şöyle buyurdu: Bu iki dal, yaş kaldıkça o ikisinden azabın hafifletmesini ümit ederim' buyurdu." ⁵⁰

KABİRLER ÜZERİNE BİNA YAPMA FASLI

Şöyle cevap verildi: Kabirler üzerlerine kubbe (bina) yapmaya gelince, bu tür yapıların ve binaların yıkılmaları ve dümdüz edilmesi gerekir. Çünkü bu tür şeyler kişiyi büyük bir şirke götürür.

Şeyh Muhammed oğlu, Şeyh Abdullah şöyle cevap verdi: Lât cahiliye zamanında (Tâifte evi bir kayalıkta olan ve koyunları bulunan) salih bir kişi idi. Bu kişi (koyunların sütünden yağı çıkarır, Tâiften de kuru hurma alarak bir çeşit çorba yapar ve bunu oradan geçenlere ikram ederdi.) öldüğü zaman mezarını put edindiler ve ona

⁵⁰ Buhârî, 218, Müslim, 292

tapmaya başladılar. Sakifliler İslâmı kabul edip müslüman olunca, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den bir takım şeyler talep ettiler. Onlardan biri de; Lat putunu onlara üç seneye kadar bırakması idi. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den onu kendilerine bir sene bırakmasını talep ettiler. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ise onların bu isteklerini kabul etmedi. Nihayet gelişlerinden sonra bir ay kalmasını istediler. Bunun sebebi, (memleketlerindeki) beyinsizlerin itirazlarından emin olmak (ve onların kalblerini İslâm'a ısındırmak) idi. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, bu isteklerini yerine getirmeyi kabul etmedi. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem "Latın" yıkımı için Ebu Süfyan bin Harb ile Muğîre bin Şu'be'yi gönderdi ve böylece O'nun mezarı ve ibadet ettikleri yerler yıkıldı ve yerine mescid inşa edildi.

Alimler dediler ki, bunda Kabirler üzerine yapılan ve putlar edinilen bu kubbe ve türbelerin hiçbirinin bir gün bile muhafaza edilmesinin caiz olmadığına dair en açık delilidir. Çünkü bunlar şirkin ve küfrün şiarlarıdır.

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, kabirler üzerine bina inşa etmeyi, kokular sürmeyi, kireçleme yapmayı ve üzerine yazı yazmayı menetmiştir.

Allah Subahanehu şöyle buyurdu: ***"Resûl size neyi vermişse onu alın, neyi de yasaklamışsa onu bırakın. Allah'tan korkup sakının. Hiç şüphesiz ki Allah, cezası çetin olandır."***⁵¹

Kabirler üzerine bina yapmanın küfrün bir alâmeti olduğuna gelince, bu hususta tafsile ihtiyaç vardır: Eğer binayı yapan; Bu mekânı kutsama, türbede ibadet ve fazilet bekleme gibi amaç ve gaye

⁵¹ Haşr, 7

ile yapmış ise bu şirkin ve küfrün şiarlarıdır. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şeriatına muhalefet etmiştir.

Ama binayı yapan; Onların üzerlerine mescit edinmekten maksat, yasaklanan ve yapılanı lanetlenen, kabirler üzerine mescit yapma türünden değildir. Sadece, kabrin güzel ve bakımlı olması için yapmışsa, bu bidattir. Ona, bu tür amelleri Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in nehiy ettiği hücceti ulaştırılır. Bu kimse, inat ve isyan ederse ve onu yıkmak isteyen bundan alıkoysa Rasulullah'ın emrine muhalefet etmiştir.

Sahabe ve tabiin döneminde kabirler üzerine kubbe bina ve benzeri şeylere şahit olmadılar. Ancak onlardan önceki gelen ataları yapmıştır. Muafiyetlere razı olan onu yapan gibidir. Kabirler üzerine bina yapanlar hakkındaki detay razı olanlar için de geçerlidir.

Netice olarak; kabirlere sevgi ve saygı nişanesi olarak bu kabirlerin süslenmesi, üzerlerine binaların yapılmasını, kubbelerin inşa edilmesi ve buralarda, onlara duasını yönlendirmek; isteklerini ve ihtiyaçlarını onlardan talep etmek, onlardan medet ummak, istiğasede bulunmak, onlara yönelmek, kendilerini onların yanında zavallı ve onlara muhtaç görmek, onların yanında zelil durmak ve huşu içerisinde onlardan taleplerde bulunmak şirktir. Kimde bunlardan birini yaparsa, Allah Azze ve Cellenin şu ayetin hükmüne girer:

"Kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona Cenneti haram etmiştir. Ve onun varacağı yer ateştir."⁵²

Ali radiyallahu'anh kabirler hakkındaki hadisini soran kişinin zikrettiği işkale gelince:Ali radiyallahu anhu'yu, Rasûlullâh Sallallahu Aleyhi Vesellem Medine'de iken, oranın kenar mahallerinden birine

kabirleri dümdüz etmeye göndermesidir. "Bu eskimidir" cümlesi. Allah'a hamd olsun bunda hiçbir işkal ve sorun yoktur. Çünkü bu İslamiyetten önceki cahiliyye kabirlerine hamedilir. İslamiyet öncesi cahiliyye döneminde, kabirler üzerinde kubbeler ve türbeler inşa etmek müşriklerin adetleri idi. Sahabe döneminde, kabirler üzerinde kubbeler ve türbeler inşa etmek olmadı ve duyulmadı. Osman bin Maz'un'un kabri ile ilgili hadise gelince, bu söylediklerimizle çelişmez, çünkü kastedilen şey şudur. Kabirler üzerine bina yapılmadan ve yükseltilmeden çakıl taşları ve benzeri şeylerle mezarın işaretlenmesidir. Bunda ilim ehlinin yanında bir mahzur yoktur. Osman bin Maz'un hadiside herkes için caiz olduğuna dair delildir. (El-Muttalib'den gelen rivayetle denildi ki: Osman bin Maz'un ölünce, cenazesi evinden çıkarılıp (Bakî mezarlığına) gömüldü. Bunun üzerine Rasûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem ashabdan birisine büyükçe bir taşı getirmesini emretti. Fakat taşı kaldırmaya adam'ın gücü yetmedi. Derken Rasûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem adam'ın yanına varıp kollarını sıvadı. Sonra o taşı kaldırıp cenazenin başucuna koydu. Ve: "Kardeşimin kabrini bu taşla tanırım ve ev halkından ölenleri de onun yanına defnederim." buyurdu.⁵³ Allah'a hamdolsun ki; Zahir olanda budur.

Şeyh Hamad bin Nasır bin Mamer cevap verdi: Sahih Sünen'de Resûlullah'ın Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, kabirler üzerine inşa etmeyi yasakladığı ve onların yıkılmasını emrettiği sabittir.

Müslim'in Sahih'inde naklettiğine göre, dedi ki: Bize Yahya bin Yahya haber verdi dedi ki, bize Veki haber verdi, o da Süfyan'dan, o da Habib bin Ebi Sabit'ten, o da Ebu Vail'den heber verdi dedi ki: Ebul-Heyyâc el-Esedî Allah ona rahmet etsin der ki: "Ali bin Ebî Tâlib radiyallahu anh'u bana şöyle dedi:

⁵³ Ravahu Ebu Davud, İbn Mace

"Rasûlullah-Sallallahu Aleyhi Vesellem 'in beni yapmaya teşvik ettiği şeye, seni de teşvik edeyim mi? Yok edip ortadan kaldırmadığın hiçbir canlı resim ve yer seviyesine getirmedığın yerden yükseltilmiş hiçbir mezar bırakma."

Câbir bin Abdullah radiyallahu anhuma'dan rivâyet olunduğuna göre, o şöyle der: "Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabri kireçle sıvayıp boyamayı, kabrin üzerine oturmayı ve kabrin üzerine binâ yapmayı yasakladı." ⁵⁴

Yine İmam Müslim, sahihinde şu hadisi rivâyet eder: "Sümâme bin Şufeyy'den rivâyet olunduğuna göre, o şöyle dedi: Bizler, Fudâle bin Ubeyd ile birlikte Rûm diyarında Ravdes denilen yerde iken arkadaşlarımızdan birisi vefât etti. Bunun üzerine Fudâle, ölen arkadaşımızın kabrinin yer seviyesine getirilmesini emretti.Sonra: 'Ben, Rasûlullah-Sallallahu Aleyhi Vesellem'i kabrin yer seviyesine getirilmesini yani kabrin yükseltilmemesini emrederken işittim' dedi."

Tirmizî, kabirlerin tesviyesi ile ilgili bahsi geçen bölümde şunu rivayet etmiştir.

Bize Muhammed bin Beşar haber verdi dedi ki, bize Abdurrahman bin Mehdi haber verdi dedi ki, bize Sufyan haber verdi, o da Habib bin Ebi Sabit'ten, o da Ebi Vail'den haber verdi dedi ki: Ebu'l-Heyyac el-Esedî Rahimehullah dedi ki: "Ali b. Ebi Talib radiyallahu anh bana şöyle dedi: "Seni, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in beni gönderdiği vazife ile göndereyim mi? Yok etmedik

---

⁵⁴ Ravahu Müslim

hiçbir heykel bırakma ve yerden yüksek hiçbir kabri düzlemeden bırakma.”⁵⁵

İbn Cerir aynı babta şu hadisi rivayet etmiştir: Câbir bin Abdullah'dan rivayet edildiğine göre o şöyle der: "Rasûlullah-Sallallahu Aleyhi Vesellem- kabri kireçle sıvayıp boyamayı, kabrin üzerine yazı yazmayı ve kabrin üzerine binâ yapmayı yasakladı."

Bize Abdurrezzak haber verdi, o da Eyyûb'dan, o da Ebu'l-Zübeyr'den, o da Cabir'den rivâyet etti dedi ki: *Resûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem* kabirleri kireçlenmeyi yasakladı.⁵⁶

Bize Abdullah bin Said haber verdi dedi ki, bize Hafs bin Gıyas haber verdi, o da İbn Cüreyc'ten, o da Süleyman bin Musa'dan, o da Cabir'in şöyle dediğini haber verdi: *Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* mezarlara herhangi bir şey yazmayı yasakladı.⁵⁷

Bize Muhammed bin Yahya haber verdi dedi ki, bize Muhammed bin Abdullah El-Rakkaşi haber verdi dedi ki, bize Vehb haber verdi, dedi ki bize Abdurrahman bin Zeyd haber verdi, o da Al-Kasım bin Muheymera'dan, o da Ebu Said'den haber verdi dedi ki: *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, Kabirler üzerine bina yapılmasını nehiyetti (yasakladı).⁵⁸

İmâm Eş Şafiî Rahimehullah El Um'de der ki: "Mekke'deki imamların, kabirler üzerine yapılan binaların yıkılmasını emrettiğine şahit oldum." Yıkılmasını emrederken *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin* şu hadisi ile teyit eder. "Yüksek hiçbir kabri düzlemeden bırakma."

⁵⁵ Ravahu Tirmizi

⁵⁶ Ravahu: Muslim, Tirmizi, Nesai, Ebu Davud

⁵⁷ Ravahu Muslim, Tirmizi

⁵⁸ Ravahu Müslim

Sahihi Müslim ve diğer eserlerde; Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kabirlerin üzerine bina yapılmasını, kireçlenmesini ve süslenmesini yasakladığı sabittir.

El-Ezra'i Allah ona rahmet etsin şöyle demiştir: "Kuvvati el Muhtaç Kitabında şunu söyler; Kabirler üzerine kireçleme ve bina yasağı Müslim Sahih'inde sabittir."

Tirmizi ve diğerlerinde ise; Kabirler üzerine yazı yazmak yasaktır. el-Kadı İbn Kec dedi ki: Kabirler üzerine kubbe veya başka şeyler inşa etmenin caiz değildir. Bu konuda yapılan vasiyetin geçersizdir.

El-Ezra'i dedi ki: "Kabir üzerine bina yapmanın yasak olmasının sebebi, tağutlara, tiranlara ve kafirlere gösteriş ve benzemedir. Yasak olmasının başka sebepleri de vardır. Kubbe ve diğer büyük binaları inşa etme ve üzerinde çok para harcama vasiyetinin geçersizliğine gelince, hiç şüphe yok ki, haramdır. Şaşılacak olan şey ise! Günümüzün tağutları ve hakimleri, varislere bunu mecbur kılmasıdır. Ezra'i Rahimehullah'ın sözü burada bitti.

Ve kimde, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin kabirlerle ilgili olarak emrettiği ve yasakladığı sünnetleri ve sahabenin ve tabiinin üzerinde bulunduğu menheci bir araya getirecek olursa, Ebu Talib'in kabrinde, Mahcub'un kabrinde ve başkalarının kabrinde yapmış olduğunuz amelleriniz, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in getirmiş olduğu şeriata ve müslümanların üzerinde bulunduğu yolla çelişmektedir. Daha önce de geçtiği gibi Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabirler üzerine bina yapılmasına yasaklamış ve nehiyetmiştir. Ama sizler ise, kabirler üzerine kubbe ve binalar yapmaktasınız. Ma'lât kabrinde gördüğüm kadarıyla yirmiden fazla kubbe vardı. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ona topraktan

başka bir şey eklenmesini yasakladı. Ama sizler ise, Ma'lât kabrine toprak hariç birçok bidat ve hurafelerle doldurunuz. Kabrin içine sanduka, tabut, bez parçaları koydunuz. Dışını da taş ve alçıdan büyük büyük kubbeler inşa ettiniz.

Sahih-i Müslim'de ve diğer eserlerde daha önce de geçtiği gibi, kabrin kireçlenmesi, üzerine yazı yazmayı veya kabrin yükseltmesi, üzerine kubbelerin ve binaların yapılmasını Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem yasakladığı sabittir.

Ma'lât kabrinde gördüğüm kadarıyla yirmiden fazla kubbe vardı. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ona topraktan başka bir şey eklenmesini yasakladı. Ama sizler ise, Ma'lât kabrine toprak hariç birçok bidat ve hurafeler doldurunuz. Kabrin içine sanduka, tabut, bez parçaları koydunuz. Dışını da taş ve alçıdan büyük büyük kubbeler inşa ettiniz.

Sahih-i Müslim'de ve diğer eserlerde daha önce de geçtiği gibi, kabrin kireçlenmesi, üzerine yazı yazmayı veya kabrin yükseltmesi, üzerine kubbelerin ve binaların yapılmasını Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem yasakladı.

Ebu İsa el-Tirmizi, "Mezarların sıvanması ve üzerlerine yazı yazılması ile ilgili babda" dedi ki: Bize Abdurrahman ibn el-Esved haber verdi, o da İbn Cüreyc'ten, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Cabir'den, o da Muhammed ibn Rabia'ya şöyle dediğini söyledi: Cabir (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:

"Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabirler üzerine kireç (ve mermer) yapmayı, kabirler üzerine yazı yazmayı, kabirler üzerine bina yapmayı ve kabirleri çiğnemeyi yasakladı."⁵⁹

Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Câbir'den başka şekillerde de rivâyet edilmiştir. Sizin yanınızdaki mezarların üzerinde Kur'an'dan ayet ve şiirler yazılıdır.

Ebu Davud mezarların üzerine bina yapılması babında dedi ki: Bize Ahmed bin Hanbel haber verdi, bize Abdurrezzak haber verdi dedi ki, bana İbn Cüreyc tahdis etti dedi ki, bana Ebu Zübeyr Cabir'in şöyle derken işittiğini haber verdi: "Câbir radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabrin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina yapılmasını yasakladı.⁶⁰ Burada bitti

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabirleri ışıktandırmaya da lanet etmiştir.

Allah subahanehu ve teala Mekke'nin şerefini arttırsın. Mekke'ye girdiğimiz gece gördüğüm şey, mezarlıkta yüzden fazla kandil vardı. Şunu bilirsiniz ki, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bunu yapana lanet etmiştir.

İbn Abbâs radiyallahu anh dan rivâyet olunduğuna göre; "Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirler üzerinde namaz kılanlara ve kabirler üzerine kandil yakanlara lanet etmiştir."⁶¹

Kabirlerin yanında işlenen bidat ve günahların en büyüğü, kabirdekilere dua etmek, yardım istemek, şefaât talep etmek ve

⁵⁹ Ravahu İbn Mâce, Cenaiz; Ebû Dâvûd, Cenaiz

⁶⁰ Ravahu Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce

⁶¹ Ravahu SÜNEN-İ Tirmizî

menfaatları elde etmek ve uğradıkları zararları defetmek için ölümlere dualar etmek ve kabir sakinlerinden şefaât talep etmektir.

Ama siz bize diyorsun ki: Bizden kimse sizin dediğiniz haram ve şirkleri yapmadı. Bir kişi dahi, kabirdekilere dua etmedi, onlardan istek ve talepleri olmadı.

Bizde diyoruz ki: Allah'tan, Mekke'yi şirkten arındırmasını dileriz. Ey Rabbimiz! Durum onların söyledikleri gibiyse, onların söylediklerini hak eyle ve doğru la. Allahumme amin.

Hiç şüphe yok ki, ölümler için dua etmek ve onlardan yardım istemek, fayda sağlamak ve sıkıntıları gidermek için yalvarıp yakarmak, Allah'ın şirk ve küfür dediğı, büyük küfür ve şirklerdendir.

Allah subahanehu şöyle buyurdu: *"Hiç şüphesiz, mescidler Allah'ındır. Allah'la beraber başka bir (ilaha) dua etmeyin."*⁶²

Yine Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver." -- "Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl."*⁶³

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Allah'dan başka kendisine kıyamete kadar cevap veremeyecek olan ve kendilerine yapılan duadan habersiz olan kimselere dua eden kişiden daha sapık kim olabilir?" "İnsanlar*

⁶² Cin, 18

⁶³ Taha, 13-14

haşrolunduğu zaman, onlara düşman kesilirler ve ibadet etmelerini de inkâr edenler durlar."⁶⁴

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"El açp yalvarmaya lâîyk olan ancak O'dur. O'nun dışında el açp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır."*⁶⁵

Tirmizî'nin Sunenin'de, Enes radiyallahu anh'u dan rivâyet olduğuna göre Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Dua ibadetin özüdür" Sonra Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şu âyeti okudu: "Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." ⁶⁶

Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizî'nin rivayetle, El Alkâmi Şerhu'l Camiu's Sağır'de der ki: "Dua ibadetin özüdür" hadisi için şeyhimiz dedi ki: En Nihaye şöyle geçmektedir; Özü demek, ta kendisi yani hasıdır. Dua'nın, ibadetin özü olmasının sebebi iki yöndendir. Bunlardan biri, Allah Subhanehu nun emrine uymaktır. Rabbimiz şöyle buyurdu:

*"Bana dua edin, duanıza icabet edeyim."*⁶⁷

İşte bu İbadetin özü, yani hasıdır.

⁶⁴ Ahkaf; 5-6

⁶⁵ Rad-14

⁶⁶ Mü'min-60

⁶⁷ Mü'min-60

İkincisi: Başarının sadece Allah'tan olduğunu bilip, geri kalan her şeye ise ardını döner sonra da, İnsan halini ve ihtiyacını Allah'a arz eder. İşte ibadetin aslı budur. Çünkü ibadetin maksadı, Allah'ın rızasını kazanmak ve mükafatını ve sevabını beklemektir. İşte duadan talep edilen budur.

Onun "Dua ibadetin ta kendisidir" sözüne gelince; şeyhimiz Tayyibi şöyle demiştir: Haberle beraber marifelik lamı gelirse bu özel kılma üzerine delalet eder. Bundan dolayı ibadet duanın dışında bir şey değildir. Şeyhimiz Beyzavi ise şöyle der: Hükme gelince elbette ki dua gerçek ibadettir. Öyle ki o ibadet ismi ile nitelenir. O zaman onu yapan kişinin Allah'ın dışındakileri bırakıp yalnızca Allah'a yöneldiğine delalet eder. O kimse, Allah'tan başkasından istemez, Allah'tan başkasından korkmaz. Onun üzerine şu ayet delil getirilir:

"Bana dua edin ki size icabet edeyim."

Elbette ki o kendisi ile emredilen bir iştir. Kendisinden önce yükümlü olan gelmiş ise artık onda bir şüphe yoktur. Onun üzerine kastedilen şey düzenlenir, şartın üzerine ceza tertip edilir, sebep olunan şeyin üzerine sebep tertip edilir. Bundan dolayı da ibadet tamamlanmış olur. Alkame'nin sözü burada bitmiştir.

Yine Şöyle cevap verdi: Kabir üzerine bina yapmanın haram bir bid'at olduğu, onlara ibadet etmenin de şirk olduğu Kur'an, Sünnet ve icma ile sabittir. Eğer Kubbelere, ibadet ediliyorsa, onlar Lat, Uzza ve Menat gibi putlardır. Ki buda şirktir ve bunda ihtilaf yoktur. Şayet onlara ibadet edilmiyor sadece kabirler üzerine kubbe ve bina inşa ediliyorsa bu haramdır. Bu gibi yerleri yıkmak dümdüz etmek vaciptir. Bu, Müslim'in sahih'inde rivayet ettiği Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünneti ile sabittir.

Ebu Hayyac şöyle dedi: Bir gün Ali radiyallahu anı bana: 'Seni, Allah Rasûlü'nün beni görevlendirdiği bir vazifeyle görevlendireyim mi?' dedi. Ben 'Evet' dedim. 'Gördüğün her heykeli parçala, kabri yerle eşitle' dedi."⁶⁸

Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem bu hadiste yakılmasını emretmiş ve "nekira" lafzı ile gelmiştir. Bu yasaklama, Kabir ister Mekke'deki mezarlıklar olsun ister halkın mezarlığındaki kabirler olsun hiç farketmez her kabre nüfuz etmiştir.

"Allah Rasûlü kabirlerin kireçlenmesini, üzerine oturulmasını ve üstüne yapı yapılmasını yasakladı."⁶⁹

"Nebi kabirlerin kireçlenmesini, üzerine yazı yazılmasını yasakladı."⁷⁰

"Allah Rasûlü kabirleri ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine lamba asanlara lanet etti."⁷¹

Yerle eşit olmasını istediği kabirlerin, kabir olduğu belli olsun diye sadece bir karış yükseltilmesine müsaade etti. Kabirlerin kireçle yapılmasını, bina edilmesini, ışık asılmasını, üzerine yazı yazılmasını yasakladı. Akleden bir kimse için Rivayet edilen bu hadisler yeterli olacaktır.

Şeyh Abdurrahman bin Hassan Rahimehullah dedi ki:
Bilin ki! Allaha sana rahamet etsin. Mısır'dan bir soruya cevap

---

⁶⁸ Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi

⁶⁹ Müslim, 970

⁷⁰ Ebu Davud, 3228; Tirmizi, 1052

⁷¹ Ebu Davud, 3238; Tirmizi, 320

geldiği ve bu cevapta, kabirler üzerine mescid ve bina yapmanın, kabirdeki yatanların ruhlarına taşlık etmek (onların ruhları ile irtibata geçmek) meleklerin ve salihlerin resimleriyle tasvir edilen putlara tapanlar tarafından inanıldığı gibi o ruhlardan akan bereket ve fayda elde etmenin caiz olduğu ifadesi yer almaktadır. Bu yüzden buna cevap vermek ve onu geçersiz kılmak benim ve benim gibilerin üzerine bir borçtur.

Ben derim ki: Allah'tan yardım dilerim. O'nun rızasını ve bolca Sevabını arzulayarak Allah'a hamd ederim. Elhamdulillah Rabbul Âlemin.

Başarı Allah'tan dır. Hiç şüphe yok ki, muhatabın soruya verdiği cevabı birçok yönden batıldır: Bunlardan biri, ölülerin ruhlarını anma sözünün ölülere bağlanmak ve onlara sığınmak ve onları arzulamak için söylenmesidir. Ama o, sıradan insanları ve cahilleri yanıltmak için deyimi süslemek niyetindeydi. Bu sözün altında kaç şirk, Allah'ın dinini inkâr, O'nun dinine karşı koyma ve ortağı olmaksızın yalnız O'na kulluk etmeyi ve dinî sadece ona has kılmayı reddetmek vardır.

Allah Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"Öyleyse kafirler istemese de, siz dini yalnız O'na halis kılanlar olarak Allah'a dua edin."*⁷²

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekatı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur."*⁷³

⁷² Mü'min suresi 14

⁷³ Beyyine - 5

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak kulluk et."* *"Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır."*⁷⁴

*(Resûlüm!) "Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."*⁷⁵

Yüzü, Allah'a ikame etmek demek; 'Dini Allah'a has kılmak', ibadeti sadece Allah'a tahsis etmek demektir. ("dini" Allah'a has kılmanın şartı Allah'ın dışında hiçbir ilah edinmemektir. Allah'ın dışındaki bütün tanrısal nitelikli değerleri, Allah'ın rızası önüne geçmeye elverişli bütün hedefleri, faaliyetleri, araç ve amaçları, insan türünden ilahlaştırmaları terk etmektir. Aksi takdirde din Allah'a has kılınmamış olmaktadır. Din'e başka varlıklar ortak kılınmaktadır. Allah'ın yetkisi, otoritesi, uluhiyyeti ve rububiyyeti ve Esmâ ve sıfatlarını paylaştırılmış olmaktadır.)

Hanîf: "Yalnızca Allah'a yönelip ibadette hiçbir şeyi O'na ortak koşmama ve diğer bütün şeylerden yüz çevirmedi."

İşte bu tevhid, sapkınlarının sözünü ettikleri (kabirlerden medet yardım ve şefaat talep etmek gibi şirk amelleri) şeye gelince; Şüphesiz ki! Allah ve Resulü onu şeriat etmemiş ve meşru kılmamıştır. Bilakis en şiddetli şekilde yasaklamıştır.

Allah'ın iziniyle ileride zikredeceğiz. Allah bizim için dinimizi kemale erdirdi ve üzerimizdeki nimetini tamamladı ve Resulu Sallallahu Aleyhi Vesellem, Allah'ın şeriat kıldığı dini, bize eksiksiz tam bir şekilde açıkladı.

⁷⁴ Zümer-2-3

⁷⁵ Rum 30

Allah Subhanehu şöyle buyurdu: *"Bugün, sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve din olarak sizin için İslam'dan razı oldum."*⁷⁶

Allah, İslam dininin aslını ve temelini açıkça bildirmiştir. Öyle ki ameller de bu esas ve temel üzerine bina edilir ve bu asıl üzere sahilik ve doğruluk kazanır. Rabbimiz Teâlâ dedi ki: *"Hayır, her kim ihsan edici olarak yüzünü Allah'a teslim ederse onun, Rabbi katında ecri vardır. Onlar için korku yoktur ve onlar üzülecek de değildir."*⁷⁷

Allah'ın şeriat kılmadığı, vahye (Kur'an ve sünnet) dayanmayan şey din değildir. Aîşe'nin, Sahiheynde geçen hadisinde olduğu gibi: Aîşe radiyallahu anhâ'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez." Müslim'in bir rivayeti şöyledir: "Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o merduttur, makbul değildir."⁷⁸

Câbir radiyallahu anh şöyle dedi: Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem hutbe irad etti ve şöyle dedi: "Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem' in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlarıdır. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır."⁷⁹

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, İslâm şeriatın deki kabir ziyareti ile ilgili ahkâmı açıklamıştır. Resûlullah Sallallahu Aleyhi

⁷⁶ Maide-3

⁷⁷ Bakara-112

⁷⁸ Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17

⁷⁹ Ravahu: Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizi, İlim 16. İbni Mâce, Mukaddime 6

Vesellem şöyle buyurdu: "Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize âhireti hatırlatır."⁸⁰

Allah ve Resulu, cenaze namazında ve sair zamanda ölüler için dua etmeyi meşru kılmıştır. Çünkü ölünün amelî kesilmiş ve dirilerin duasına ihtiyacı vardır. Ölülerin ruhlarından yardım istemeye gelince: Ölüyü arzulamaktan, ona bağlanmaktan ve ona başvurmaktan muhatabın kendisi hakkında ifade ettiklerinden başka manasını bilmez. Bu, müşriklerin dininin aslıdır ve ibadetlerin birçoğu bunun üzerine tertip edilir. Mesela, dua, tevekkül, ümit vb. gibi, bunların hepsi ibadettir, bu ibadetler ve benzerlerini, Allah'tan başkasına hiçbir şekilde yapılması caiz değildir. Ölülerin (kabirdekilerin) dirilere, insanlara bir fayda sağlayacağını bırakın, kendisine bir fayda sağlamaz ve kendisinden bir zararı defedemez.

Allah Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"Allah'tan başka, sana yararı da, zararı da olmayan şeylere dua etme. Eğer böyle yaparsan, o takdirde şüphesiz ki sen zalimlerden olursun."* *"Allah sana bir zarar dokunduracak olsa, onu O'ndan başka kimse gideremez. Ve eğer sana bir hayır isterse, O'nun lütfunu geri çevirecek de yoktur."*⁸¹

Ve O' Allah'ki, yaratmada, yönetmede, fayda ve zarar, vermede ve engellemede tek olan Allah'tır. Ama ölüler ise, gafil ve acizdir, işitmez ve fayda vermez.

Rabbimizin ayetinde buyurduğu gibi:

*"Allah'ı bırakıp, kıyamete kadar (dualarına) icabet edemeyecek olanlara dua edenden daha sapık kim olabilir? O (dua ettikleri), onların dualarından habersizlerdir."*⁸²

⁸⁰ Tirmizî, Cenâiz 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77

⁸¹ Yunus-106-107

⁸² Ahkâf, 5

Bunlar hakkında Rabbimiz şöyle buyurdu: "O'nun dışında dua ettikleriniz, kıl kadar dahi bir şeye sahip değildir." - *"Onlara dua etseniz, duanızı işitmezler. İşitseler bile, size cevap veremezler. Kıyamet Günü şirkinizi reddederler."*⁸³

Allah kullarının arzularını ve rağbetini sadece kendisine tahsis etmiştir. Hatta her türlü ibadeti kendisine tahsis etmiştir... Allah'ın şu ayetinde olduğu gibi:

*"O halde, boş kaldın mı hemen çalış!" - "Ve sadece Rabbine yönel!"*⁸⁴
*"Hayır, yalnızca Allah'a kulluk et"*⁸⁵

"Mamulün (Failin) öne geçmesi hasır ve ihtisası ifade eder" Normalde sonra gelmesi gereken kelimenin takdîmi (öne geçmesi) ile te'kid, Kur'an-ı Kerim'de çeşitli şekillerde gelmiştir. Bu te'kid'in en yaygın olanı, mefûlün takdîmi veya mamûlün âmiline takdîmi şeklindedir.

(نَسْتَعِينُ إِيَّاكَ نَعْبُدُكَ)

Yalnız sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız."

Yani: (تَعْبُدُكَ) demektir.

(تَدْعُونَ إِيَّاهُ بِلَ) Bilakis yalnız Allah'a yalvarırsınız."

(تَعْبُدُونَ إِيَّاهُ أَنْتُمْ إِنْ) Eğer gerçekten Allah'a ibadet etmek istiyorsanız..."

Zamirin takdîmi (öne geçmesi), tahsis ve te'kid ifade eder.)

Arz ederiz

(تَعْبُدُونَ) Kıyamet gününde, Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse kimseye şefa'at edemeyeceği ve o gün sadece Allah'ın izin verdiği kimseler, kendilerinden razı olduğu kimselere şefa'at edecektir. Bununla

⁸³ Fâtır- 13-14

⁸⁴ İnşirah- 7-8

⁸⁵ Zümer-66

beraber Allah'ın şu ayetinde göre biliriz: *"De ki: "Şefaatin tümü Allah'ındır." 86*

Şefaatin sahibi olan Allah, ne zaman ki kuluna merhamet eder, ondan razı olur ve ona izin de verirse, işte o zaman razı olunan şefaate gerçekleşmiş olur. Rabbimizin şu ayetinde buyurduğu gibi: *"İzni olmaksızın O'nun katında kim şefaate edebilir?" 87*

Rabbimiz kitabın başka ayetinde şöyle buyurmaktadır: *"Onun rızasına ermiş olandan başka kimseye şefaate etmezler." 88*

Allahu Teala şöyle buyurdu: (Müşriklere) de ki: *"Allah'tan başka ilah saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur, Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur." "Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez." 89*

Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Allah Subahanehu, müşriklerin kendisi dışında tutundukları her şeyi reddetmektedir. Kendi dışında hiçbir kimsenin mülkün, hakimiyetin tümüne ya da bir bölümüne sahip olamayacağını belirtmiş bundan başka kendisinin "yardımcıları olması" gibi bir şeyi de reddetmiştir. Bunlar haricinde geriye şefaate konusu kalmaktadır. Allah ancak kendisinin izin verdiği kimseler için şefaatin fayda sağlayabileceğini beyan etmiştir.

86 Zümer- 44

87 Bakara-255

88 Enbiya-28

89 Sebe- 22,23

Nitekim âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: *O'nun razı olduklarından başkasına şefa'at etmezler.* ⁹⁰

Müşriklerin kıyamet günü fayda vereceğini zannettikleri şefa'at, Kur'an'ının reddettiği şefa'attir. Rasûlullah Sallallâhu Aleyhi Veselem kıyamet gününde önce şefa'at ederek işe başlamayacaktır. Bilakis önce secde ve hamd edeceğini daha sonra kendisine 'Kaldır başını! Konuş söylediklerin dinlenilsin! İşte verilsin! Şefa'at dileğinde bulun şefa'at edilsin!' diye seslenileceğini bildirmektedir. İşte bu şefa'at, şirk koşanlara değil Allah'ın izniyle ihlas ehline yöneliktir. Aslında Yüce Allah hem ihlâs ve tevhid ehline fazlî ile muamelede bulunmakta, hem de kendisine şefa'at için izin verilenlerin duası vasıtasıyla ihlâs ehline mağfiret etmektedir. Böylece şefa'at izni verilen zata ikramda bulunarak Muhammed sallallâhu Aleyhi Vesellem'i de kendisine vaad edilen Makam-ı Mahmûda yükseltmektedir. Kur'an'ın reddettiği şefa'at içeriğinde şirk unsuru bulunan şefa'attir. Bu nedenle şefa'at Kur'an'ın değişik yerlerinde Allah'ın iznine bağlanmıştır. Peygamber sallallâhu Aleyhi Vesellem de şefa'atin ancak ve ancak tevhid ve ihlâs ehli kimseler için geçerli olduğunu beyan etmiştir." (Şeyhulislam İbni Teymiye'den yapılan) Alıntı burada son bulmaktadır."

O Allah ki! Kulundan ancak Tevhid ile razı olur. O' din ki! Uğuruna kitaplar indirdiği ve elçiler gönderdiği "Tevhid" dir. Rabbimizin buyurduğu gibi: *"De ki: Bana, dini Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmem emrolundu."* ⁹¹

⁹⁰ Enbiyâ,28

⁹¹ Zümer-11

Allahu Teala şöyle buyurdu: De ki: **"Muhakkak ki benim namazım, kurbanım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir."** ⁹²

Bu, Allah'ın yarattıklarının üzerine hükmettiği şeri hükmüdür. Allah Azze ve Celle, kullarından ibadetlerin tümünü kendisine sarf edilmesini (yapılmasını) ve ihlaslı olarak yapılmasını ister. Bunun için, "Ben bununla emrolundum" der.

Allah Subhanehu ve Teala şöyle buyurdu: **"Hüküm, yalnızca Allah'ındır. O, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir."** ⁹³

Kulun zahiri ve bâtni amellerinin hepsinin sahibi Allah'tır. Kulun, bu ibadetlerden birini, Allah'tan başkasına sarf etmesi uygun değildir. Kul, ibadetlerden herhangi birini Allah'tan başkası için sarfederse, onu uygun olmayan bir yere koymuş olur, işte bu büyük zulümdür. Rabbimizin ayetinde belirttiği gibi: **"Muhakkak ki şirk büyük bir zulümdür."** ⁹⁴

Kulun dünya ve ahiretinde fayda verecek olan, yüzünü ve kalbini (gönlünü) Allah'a yöneltmek, dünya ve âhiret taleplerinde bütün gayretini O'nun üzerinde toplamasıdır. Allah'ın ayetleri ve hüccetiyle kalbi aydınlanan, Ârifi Billah'ın, Şiirinde dediği gibi: "Sen! Bütün yönüyle insanlara değilde sadece Allah'a itimat edersen, Şanı yüce olan Allah seni dost edinir.

Kul, kendisini diriltten ve onu öldüren Allah'a mecburdur (muhtaçtır.) Çünkü O, kalbinin ve yüzünün kıblesidir. Allah'ın, Habibi İbrahim Aleyhisselam' dan haber verdiği gibi:

---

⁹² En'âm Suresi-162

⁹³ Yusuf-40

⁹⁴ Lokman-13

"Muhakkak ki ben hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim." (En'âm Suresi-79)

Bilakis Allah Resûlu, kabir ziyaretini ahireti hatırlamak için meşru kılmıştır. Büreyde radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Ama artık ziyaret edebilirsiniz." ⁹⁵

Yani siz, ahiret için koşturup çalışmanız için kabir ziyareti izni verilmiştir. Allah Subahanehu şöyle buyurdu: *"Zalim olanlar, kendilerine söylenen sözü bir başkasıyla değiştirdiler."* ⁹⁶

Ama insanlar burayı (kabirleri) bir ziyaret yeri, bir umut talebi, bir sığınak ve yönecekleri bir yer haline getirdiler. İşte bu, Allah'ın şeriat (meşru)kılmadığı, bilakis kesin surette yasakladığı, tehdit ettiği ve affetmeyeceğini söylediği şirktir.

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl'e muhalefet eder ve müminlerin yolunun dışında bir yola uyarsa, onu yöneldiği yola havale eder ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!"* ⁹⁷

Allah Subahanehu şöyle buyurdu: *"Kim de hiçbir delili olmamasına rağmen, Allah'la beraber başka bir ilaha dua ederse onun hesabı, ancak Rabbinin katındadır. Şüphesiz ki kâfirler, kurtuluşa ermezler."* ⁹⁸

⁹⁵ Ravahu Müslim ve diğer eser sahipleri

⁹⁶ Bakara-59

⁹⁷ Nisa, 115

⁹⁸ Mü'minûn, 117

Allah Subahanehu şöyle buyurdu: *"Nihayet canlarını almak için elçilerimiz onlara geldiğinde derler ki: "Allah'ı bırakıp dua ettikleriniz nerede?" Derler ki: "Onlar bizi (terk edip) kayboldular." Ve kâfir olduklarına dair kendileri Aleyhine şahitlik ettiler."*⁹⁹

Allah Subahanehu şöyle buyurdu: *"Hiç şüphesiz, mescidler Allah'ındır. Allah'la beraber başka bir (ilaha) dua etmeyin."*¹⁰⁰

Âyetteki uslubdan umum anlaşılmaktadır. Ehâden kelimesi nefiy siyakında nekra olarak gelmiştir. Bilindiği gibi, olumsuz siyakta gelen nekra, umuma dalalet eder ve tekid ifade eder.

*Bu cahilin Allah ve dini hakkında söylediği gibi ölülerin ruhlarından yardım istemek caiz olsaydı, kulun, yanında bulunan ve onu kesin olarak bırakmayan hafaza meleklerinden yardım istemek daha önce caiz olurdu. Melekler, Allah'ın kitabında tarif ettiği gibidir. " (Melekler) İkrama nail olmuş (değerli) kullardır. - "Sözleriyle O'nun önüne geçmez, O'nun emriyle iş yaparlar."*¹⁰¹

Bir Müslümanın bunu söylemesi caiz değildir. Eğer bir kimse bunu ikrar ederse, o kimse Allah'a şirk koşmuş ve müşrik olmuştur. O hâlde melekler için böyle söylemek (onlara bağlanmak, sığınmak) caiz değilse, ölülerin bedenlerinden ayrılan ruhlar içinde caiz değildir. Öyle ki, ruhların durumunu nerede olduğunu vs gibi malumatı ve onlar için karar kılınmış şeyi Allah'tan başka kimse bilmez.

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: *"Allah'ın dışında dua ettikleri, hiçbir şey yaratamazlar. Onlar kendileri yaratılmışlardır." - Ölüdürler, diri değil. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler." "Sizin*

⁹⁹ Â'raf-37

¹⁰⁰ Cin, 18

¹⁰¹ Enbiyâ, 26 - 27

ilahınız tek bir ilahdır. Ahirete inanmayanların kalpleri inkâradır ve onlar büyüklenmektedir.¹⁰²

Sende görüyorsun ki, birçok insanın kalbi hakikati anlamaktan ve onu delilleriyle bilmekten uzaklaştı. Hatta kendilerinde şüpheler vuku buldu ve bunuda açık deliller zannettiler. Hem saptılar hemde birçok kimseyi doğru yoldan saptırdılar.

Bu gerçek, basiret sahibi kimselere gizli değildir. Allah, kitabını, göğüslerdekine (kalplere) bir öğüt, bir şifa ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet olarak indirmiştir.

Rabbimiz şöyle buyurdu: ***"Sonra seni, emre dayalı bir şeriat üzere kıldık. Ona uy. Bilmeyenlerin arzularına uyma."*** - ***"Şüphesiz ki onların, Allah'a karşı sana hiçbir faydaları yoktur. Ve hiç kuşkusuz zalimler, birbirlerinin dostudurlar. Allah ise muttakilerin dostudur.***

103

İkinci yönü ise, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den, tevatür olarak gelen rivayetlerde, ölülerin ruhlarına bağlanma, ölülere yönelme ve onlara sığınma rağbet etme konusunda ümmetini sakındırmıştır. Kabirleri mescid edinme ve mezarlar üzerine binâ yapmayı yasakladı.

İmam Ahmed'in ashabı, Malik ve Şafii'nin ashabı gibi diğer mezhepler de bunun haram olduğunu söylediler.

Şeyhul İslam İbn Teymiyye Rahimehullah, bu haram olduğu noktasında dair icmayı zikretti. İcma ve ihtilafları bilme noktasında

¹⁰² Nahl,20 -22

¹⁰³ Câsiye, 18- 19

ilim meydanlarında İbni Teymiye Rahimehullah ile kimse boy ölçüşemez.

Cündeb bin Abdillâh radiyallahu anh'nân rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem vefat etmeden beş gün önce şöyle buyururken dinledim: "Aranızdan bir dostumun olmasından Allah'a sığınırım. Çünkü yüce Allah nasıl İbrahim'i dost edindiye beni de dost edinmiştir. Eğer ümmetim arasından birini dost edinecek olsaydım elbette ki Ebu Bekir'i dost edinirdim. Şuna da dikkat edin ki sizden öncekiler nebilerinin ve aralarındaki salih kimselerin kabirlerini mescit edinirlerdi. Dikkat edin, sakın kabirleri mescit edinmeyin. Ben size böyle yapmanızı yasaklıyorum." ¹⁰⁴

Ebu Hureyre, Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şöyle buyurduğunu haber verdi: "Allah yahudilerin canını alsın! Çünkü onlar nebilerinin kabirlerini mescid edindiler." ¹⁰⁵

Müslim'in rivayetinde ise şöyle geçmektedir: "Allah yahudilere ve hristiyanlara lanet etsin. Çünkü onlar Nebilerinin kabirlerini mescid edindiler."

Ubeydullah İbn Abdullâh İbn Utbe, Aişe ile İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Resulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) son rahatsızlığı esnasında kendisine ait kadife bir örtü ile yüzünü örtmeye başladı. Örtüden bunaldıkça yüzünü açardı. Bu haldeyken şöyle buyurdu: Yahudi ve Hristiyanlara Allah la'net etsin! Zira onlar nebilerinin kabirlerini mescid edindiler. Böylece ümmetini onların yaptıklarından sakındırıyordu." ¹⁰⁶

¹⁰⁴ Ravahu: İmâm Buhârî ve Müslim

¹⁰⁵ Ravahu: İmâm Buhârî ve Müslim

¹⁰⁶ Ravahu Buhari

Resullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ümmetini, kitap ehlinin küfür ve fiillerini yapmaktan sakındırıyor. Eğer böyle bir şey olmamış olsaydı, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kabri açığa çıkartılırdı. Fakat Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabrinin mescit edinilmesinden korktuğu için, kabrinin açığa çıkarılmasını istememiştir.

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ömrünün sonunda dahi ümmetini kabirleri mescit edinmelerinden sakındırmış ve sonra fiil bağlamında lanetlemiştir. Öyle ki müşriklere benzeme kabilinden kabirlerde namaz kılma fitnesi, güneş doğarken ve batarken kılınan namaz fitnesinden daha şedittir.

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem müşriklere benzeme sebebinin önünü tıkamak için güneş doğarken ve batarken namaz kılmayı yasaklamıştır. Namaz kılının aklından dâhi geçmeyen (güneş doğarken ve batarken kılınan namazın) müşrikleri taklit etme bahanesini engellemek için bu vakitlerde namaz kılmak yasaklanmışken, Failini şirke davet eden yakın sebep olduğunda durum nasıldır. Öyle ki şirkin aslı ve kökü tazimdir. (Kabirleri mescit edinme) Allah'ın şeriatında yoktur. Allah ve Resulü de insanları bundan sakındırmışlardır. Ama insanlar bu konuda gerçekten aşırıya kaçtılar ve hadlerini aşmışlardır.

İmam Ahmed ibn-i Hanbel sünen ashabının ibn Abbas'dan, yaptıkları rivayette: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirleri mescid edinen ve oralarda kandil yakanlara lanet etti."

Malumdur ki, kabirlerde kandil yakan kimse lânetlenmiştir. Çünkü kabirleri yüceltmek ve tazim etmek için bir vesile olduğu için ve orları müşriklerin koşturduğu putların mekanına çevirmiş

olduğundan dolayı lânet edilmiştir. Aynı şekilde peygamberlerin ve salihlerin kabirlerini mescid edinmede bunun gibidir ve yapanlara lanet edilmiştir.

Zikretmiş olduğumuz hadislerin manası şu şekildedir: Tanzime aşırılığa vesile olan bir kimse lanetleniyorsa, halbuki böyle bir yerde (kabirleri mescit edinen) namaz kılan kimse yüzünü ve kalbini sadece Allah'a yöneltmiştir.

Peki şu kimseler: Onlar ki kalplerini ve yüzlerini kabir sahiplerine ölülerin ruhlarına bütünlüğüyle dönerse ve Allah'ı bırakıp onlardan fayda dilerse bu kimsenin hali nicedir? "Rububiyet Tevhidini", kendisi için herhangi bir zarar veya fayda veremeyen, ölüme, hayata ve tekrar diriltmeye sahip olmayan şeye, sarfetmiştir.

Kim Allah'ı kendisine ortak koşarsa, kalbini ona bağlarsa, yüzünü ona çevirirse ve Allah'ı bırakıp da O'nu arzularsa, Allah'a eş tutmuş olur.

Sahihayn de şöyle rivayet edilmektedir. Abdullah b. Mes'ud der ki: "Ya Rasulullah! En büyük günah hangisidir?" diye sorduğumda: "Seni yaratan Allah'a ortak koşmandır" buyurdu." ¹⁰⁷

Ve Yüce Allah, hanif dinini kitabında, Habibi İbrahim'den Aleyhisselam haber vererek şöyle buyurdu: *"Ben sizin şirk koştuğunuzdan uzağım."* -- *"Muhakkak ki ben hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim."* ¹⁰⁸

De ki: *"Ey insanlar, eğer benim dinimden yana bir şüphe içindeyseniz, ben sizin Allah'tan başka ibadet ettiklerinize ibadet etmiyorum, ancak sizin hayatınıza son verecek olan Allah'a ibadet*

¹⁰⁷ Ravahu Buhari ve Müslim

¹⁰⁸ En'am- 78,79

ederim. Ben, mü'minlerden olmakla emrolundum. "Ve: "Hakka yönelerek yüzünü dine doğru yönelt ve sakın müşriklerden olma." 109

Mümin bir kimse, Kuran'daki bu iki ayet ve benzeri ayetlerle Rasullerin diniyle, müşriklerin dinini birbirinden ayırır. Dolayısıyla İbadetlerin tümünü samimiyet ve ihlâs ile yüzünü Allah'a yönelerek yapmak, Rasullerin dinidir. Allah'tan başkasına yönelmek ise, şirk olan Allah'ın bağışlamadığı müşriklerin dinidir.

Allahu Teala'nın iflaslı kullarını tarif eden şu ayetini bir düşün. *"Onlar, hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlar; onlar, bize karşı derin saygı içindedirler." 110*

Arzu, huşu, hürmet ve sevgi, dua, tevekkül ve benzeri ibâdet çeşitleri sadece Allah'a mahsustur. Kim olursa olsun bu ibadet çeşitlerini bir tanesini Allah'tan başkasına yapması caiz değildir.

Yine sen Allah Azze ve Cellenin şu ayetini bir düşün: *"Onlar, bize karşı derin saygı içindedirler." Bu hürmet, saygı ve benzerlerinin sadece Allah'a has olduğu açıktır. Ayrıca ibadetin genel olarak Allah'a has olduğu gibi, Kuşuda sadece Allah'a hastır. İlahımız olan Allah şöyle buyurdu: "Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol." 111*

Yukarıdaki cevap veren kimsenin ibadetlerin çoğunu Allah'tan başkasına sarfettiği gizli değildir. Allah Subhanehu şöyle buyurdu: *"Hak olan dua Allah'a (yapılandır). Onun dışında dua ettikleriyse onların duasına hiçbir şekilde karşılık veremezler." 112*

¹⁰⁹ Yunus- 104,105

¹¹⁰ Enbrya-90

¹¹¹ Zümer-66

¹¹² Rad-14

Rabbimiz Teâlâ şöyle buyurdu: *"O'nun dışında dua ettikleriniz, kıl kadar dahi bir şeye sahip değildir. - Onlara dua etseniz, duanızı işitmezler. İşitseler bile, size cevap veremezler. Kıyamet Günü şirkinizi reddederler."*¹¹³

Habir olan Allah teâlâ bu ayette ve benzerlerinde şeytani yalanları ve şirk çeşinden olan bağlanmaları ortadan kaldırmıştır. O halde tevhidin talibi iseniz ve elçilerin dinini arzuluyorsanız bir düşünün.

Salihlerin ve evliyaların kabirlerinin bulunduğu her şehirde genel hastalıkların ve büyük musibetlerin ortaya çıkması, Sünnetullahtır. Ehli, indirilen musibetleri defetmede onlara bağlanmanın hiçbir etkisini görmez; Ve bu, ölünün kendisine bir fayda ve zarar vermediğini ve bağlı olduğu kimseye de yeterli olmadığını delilidir.

Rabbimizin ayetinde buyurduğu gibi: *"Gördünüz mü Allah'ın dışında dua ettiklerinizi? Şayet Allah benim için bir zarar dileyecek olsa, onlar mı O'nun zararını giderecek? Ya da benim için rahmet dilediğinde, onlar mı O'nun rahmetine engel olacak?"*¹¹⁴

Üçüncü husus ise, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ümmetine kabrini bayram yerine dönüştürülmesini menetmesidir: Ebû Hureyre"den nakledildiğine göre, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Kabrimi de bayram yerine getirmeyin. Nerede olursanız olun bana salâvat getirin. Çünkü salâvatınız bana mutlaka ulaşır."¹¹⁵

¹¹³ Fâtır- 13,14

¹¹⁴ Zümer- 38

¹¹⁵ Ravahu Ebû Dâvûd, Menâsik, Ahmed İbn Hanbel Müsned

Ebu Ya'la, Mûsned'inde ve El-Hafız el-Diya' El-Muhtara'da, Ali bin el-Hüseyin'den rivâyete göre: O, Adamın birini *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in kabrindeki bir açıklığa geldi ve oraya girip ve dua ederken gördü. Ali bin Hüseyin, adamı böyle yapmaktan menetti ve dedi ki: Ben babam dan, o da dedemden, onun da *Rasulullah*'tan rivayet ettiği hadisi zikredeyim mi? *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle dedi: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Kabrimi de bayram yerine çevirmeyin. Nerede olursanız olun bana salâvat getirin. Çünkü salâvatınız bana mutlaka ulaşır." ¹¹⁶

Sa'id ibni Mansur şöyle de demiştir: Muhammed Suheyl ibni Ebi Suheyl'den onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hasan ibni Hasan ibni Ali ibni Ebu Talib beni mezarlıkta gördü ve Fatıma radiyallahu anha'nın evinden akşam vaktine yakın bir zamanda: yemeğe gel! diyerek beni çağırdı. Ben: (teşekkür ederim) istemiyorum dedim. Bana: Ben seni neden mezarlıkta görüyorum? diye sordu. Ben: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e selam gönderiyorum dedim. Şöyle dedi: Mescide girdikten sonra *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e selam gönder. Bunun için *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle buyurmuştur: Benim kabrimi ziyaretgah yapmak suretiyle bayram yeri edinmeyin. Nerede bulunursanız bulunun, bana salavat getirin. Çünkü sizin salavatınız nerede getirilirse getirilsin bana ulaşır... Seninle Endülüs'de bulunan kimse bu açıdan eşittir."

Bu Ali bin El-Hüseyin, Tabiinden olup, Ehl-i Beyt'in en faziletlisidir. El-Hasan bin el-Hüseyin'de, kendi zamanında Ehl-i Beyt'in efendisidir.

Bunlar *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin*, "Benim kabrimi bayram yerine çevirmeyin" yasaklanmasından şunu anladılar.

¹¹⁶ Ravahu Müslim Ravahu Müslim

“Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kabrini adet haline getirip oraya bağlanıp ve orayı mesken edilmeyi nehy ettiğini anlamışlardır.”

Sonuç olarak Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabri uzak da olsa yakında olursa gönderilen salat ve selam ulaşır.

Burada: “Sedd-i zerâi” babından, kötülüğe/mefsedete götüren yolların yasaklanması vardır. Yani şer'an yasak olan bir sonuca yol açması sebebiyle yasaklama ve engelleme vardır.

O da kabrin başında (Âkif - عكف) durmak ve meşru kılınmamış bir şekilde kabirleri tanzim etmek. Âkif (عكف) ve bundan türetilmiş (اعتكف), (العكوف), kavramları, sözlük anlamı olarak “bir şeye yönelmek, sıkıca yapışmak, tutkuyla ve yücelterek sürekli ona kendini hasretmek, bir yerde tutmak, alıkoymaktır.”

الاعتكاف:

İ'tikâfın meşruiyeti Kur'an ve Sünnet ile sabittir. *"Mescidlerde i'tikâfta bulunduğunuz zaman kadınlara yaklaşmayın"* ¹¹⁷

Âişe Radiyallahu Anha'nın "Resûl-i Ekrem ramazanın son on gününde i'tikâfa girerdi. O bu âdetine vefatına kadar devam etmiştir. Sonra onun ardından hanımları i'tikâfa girmiştir" ¹¹⁸

Allah ve Resulü Müslümanlar için İ'tikâfı meşru kılmışlardır. Dolayısıyla kabirlerini yanındaki mescitlerde meşru olan bu ibadetin yapılması caiz değildir.

Çünkü kabirlere yakın mescitlerde, Âkif (عكف) ve mulâzamat ملازمة (birine bağlı olarak) kalmak, şer'an yasak olan bir sonuca yol açması sebebiyle yasaklama ve engelleme vardır. (Kabirdeki mevtâlardan yardım istenmesi, kabrin etrafında dönülmesi, kabirlerde mumların yakılması türünden birtakım davranışlar, bazı itikâdî sorunları beraberinde getirir.)

Allah ve Resul'ün meşru kılmadığı bir şekilde kabirleri tazim etmek aşırılıktır. Aşırılık ise şirke götüren en büyük sebeplerinden bir tanesidir.

Yukarıdaki zikrettiğimiz zamanın Efendisi ve Seyyidi, iki değerli şahsiyetin anlamış olduğu şey, es sâbikûne el evvelûne muhacir ve ensardan onlan ve güzellekle uyanların amelleridir.

¹¹⁷ el-Bakara -187

¹¹⁸ Buhârî, "İ'tikâf", 1; Müslim, "İ'tikâf", 5

Ensar ve muhacirin yanına sabit olan şey; Mescide girdiklerinde Peygamber'e salât ve selâm ederlerdi ve bununla yetinirlerdi. Kabrin yanına gitmezlerdi. Şunu bilirlerdi ki: Allah ve Resul'ünün meşru kıldığı şey budur bunun ötesine geçmediler.

İbn Ömer, Allah ondan râzı olsun, bir seferden geldiğinde Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e selâm verir, sonra Ali Ebî Bekr'e, sonra babası Ömer'e, selam verir ve ayrılırdı. Bu, Allah onlardan râzı olsun, sahabelerin halidir ve onlar, sünnete en sadık olan ve neyin helâl ve neyin haram olduğunu en iyi bilen kimselerdir.

Şeyhul islam Ahmed ibn Abdulhalim ibn Abdusselam şöyle der: Bu hadisten delil çıkarma yönüne gelinece; *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*in kabri yeryüzünde kabirlerin en faziletlisi olmasına rağmen, Rasulullah kabrinin bayram yerine dönüştürülmesini nehiy etmiş ve yasaklamıştır. Kabri, yeryüzündeki kabirlerin en faziletlisidir. Eğer O, kabrini bayram yerine dönüştürmeyi yasaklıyorsa, kimin olursa olsun, diğer kabirlerin yasaklanması daha evladır. Bayram; tayin edilmiş belirli bir zaman ve mekânda âdet halini alan insanların fiil ve davranışlarının yapıldığı gün ve zamandır.

İbni Kayyim el Cevziyye der ki; İnsanlardan bazıları, yahudiler gibi zikredilen bu hadisi tahrif ettiler. Kimileride, hristiyanlar gibi şirke düştüler. Onların böyle yapmalarının sebebi; *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in kast etmiş olduğu şeye düşmanlık ve hakikati çevirmek yani bozmak için böyle yapmışlardır. Hiç şüphe yok ki, şirk olmaksızın her büyük günahı işlemek, Allah'ın dininde ve Rasulu'nün sünnetini kötüye kullanmaktan (*Tahrif etmek, hakka batıl, batıla hak elbisesi giydirmek*) bakımından daha az günah ve daha hafif bir cezadır.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu sözüyle, "Benim kabrimi nayram yerine çevirmeyin" sözüyle kabrimi bayram gibi yılda bir ziyaret etmekle bırakmayın! Her zaman ziyaret etmeye gayret edin! Kabirimi ziyaret için adet edinmeyi kastetmiş olsaydı!

O zaman deriz ki; Allah Rasulü peygamber kabirlerinin Mescit edinilmesini yasaklamaz ve yapana da lanet etmezdi.

"Allah Yahudilere ve Hristiyanlara lânet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirdiler." ¹¹⁹

Eğer Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, sizin dediğiniz gibi "benim kabrime gelin ziyaret edin" vesaire demiş olsaydı. Onu kabri açığa çıkarılırdı. Bilakis Rasulullah Sallallahu Aleyhi Veselam kendi kabrini mescit edinilmesinden korktuğu için kabrini o dasına da gizlemiş duvarlarla kapamıştır.

Derim ki: Bu hadislerde, Allamenin işaret etmiş olduğu tahrifi geçersiz kılacak şey, El Meşarik kitabının şehrinin yapan Şarin'in tahrif etmesi gibi. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, "Benim kabrimi bayram yerine çevirmeyin." Hadisinin öncesinde ve sonrasında bu hadisi açıklayan şey vardır. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Kabrimi bayram yerine dönüştürmeyin. Bana salat getirin salatınız bana ulaşır." Böylece, salat ve selamın nerede olursa olsun, ona ulaştığı açıkça ortadadır.

Hasan bin Hüseyin'in, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den rivayet etmiş olduğu hadis gibi: Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdu: "Allah Yahudilere ve Hristiyanlara lânet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirdiler."

---

¹¹⁹ Buhârî, Müslim

Bunun dışında Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, ne murat ettiğini açıklayan apaçık zahiri haberler vardır. Bu babta zikredilen hadis ve diğerleri gibi. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in gülüvvü (aşırılığı) yasaklaması ve dinde aşırı giderek Müslümanların Yahudi ve Hristiyanların peygamberlerinin kabirleri hususundaki aşırılıkları türünden şeylerin kendi kabri hakkında ümmetinin de yapmasından korkmuştur.

Aynı Atâ İbn Yesâr ve Ebu Hureyre -radiyallahu anh-'dan merfû olarak gelen rivayette olduğu gibi; Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Allahım! Kabrimi ibadet edilen bir vesen (ibadet ve tapınma yeri) kılma! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edinen topluluğa karşı Allah'ın gazabı şiddetlenmiş (artmış)tir." ¹²⁰

Bu hadisin birinci cümlesi ve ikinci cümlesi ile Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'in neyi kastettiğini açıklamaktadır. Burada Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem tevhidin sınırlarını korumuştur.

Yine aynı şekilde Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu hadisinde olduğu gibi; Ömer b. Hattâb -radiyalahu anh-'dan merfû olarak rivayet edildiğine göre, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı yücelttikleri (ve aşırı derecede övdükleri) gibi siz de beni yüceltimeyiniz (ve övmek de aşırı gitmeyiniz). Ben ancak Allah'ın kuluyum. (Benim için) Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz." ¹²¹

Şirkin en büyük sebeplerinden biri kabirlere hürmet ve tazimdir. (Nebi -Sallallahu Aleyhi Vesellem- Allah'ı tevhid etmeye (biremeye) olan hırsı, geçmiş ümmetlerin düştükleri gibi şirke

¹²⁰ Ravahu: Ahmed - Mâlik rivayet etmiştir.

¹²¹ Ravahu Buhârî

düşmeleri hususunda ümmeti için korkmasından dolayı ümmetini aşırıya gitmekten, Allah'ın vasıfları ve O'na ait özel fiilleriyle yüceltilerek kendisi hakkında övmekte haddin aşılmasından sakındırmıştır.)

Buraya kadar anlatılan meselelerden sen şunu bildin ki; şirkin en büyük sebeplerinden birinin, kabirlere tazim etmek ve kabir başların da durmaktır. Şüphesiz bu, kabirlere yönelmek, oraya bağlanmak, onu arzulamak ve bunun gibi muhabbet gibi şeylere sebebiyet verir ve ihtiyaçlara yöneltmeye ve sayılamayacak kadar çok şeye yol açar. Mesela kabirleri arzuladığından ve kabirlerdekinden korktuğundan dolayı, kabirlerde huşulu durur, ağlar ve feryat figan eder. Allah Azze ve Celle bu ibadetlerin sadece kendisine yapılmasını emreder kendisinden başkasına yapılmasını yasaklamıştır.

Rabbimiz Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"De ki: Gerçekten bana, sizin ilahınız yalnızca bir tek ilahtır" diye vahyolunuyor. Artık siz Müslüman olacak mısınız?"* ¹²²

Rabbimiz şöyle buyurdu: *Allah'ın boyası!.. Allah'tan daha güzel boyası olan kim vardır? "Biz yalnız O'na ibâdet edenleriz." --De ki: "O, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz olduğu halde bizimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Bizim yaptıklarımız bizim, sizin yaptıklarınız da sizindir. Biz O'na karşı ihlaslı olanlarız."* ¹²³

Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmedigi, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur. ¹²⁴

¹²² Enbiya- 108

¹²³ Bakara- 138-139

¹²⁴ Hac-71

Onlar, (Bu âciz putları Allah'a ortak koşmak suretiyle) Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Hiç şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür. ¹²⁵

O halde bu âyetleri ve Allah'tan başkasına yüzünü ve kalbini çeviren herkesin müşrik, ihlâsla çelişen bir şirk olduğu beyanı ve kesin delilinin içerdiği şeyler üzerinde tefekkür et.

Ve yine aynı şekilde, iltica etmek, bağlılık, muhabbet, korku, arzulamak ve diğer ibadetler gibi her türlü ibadetin sadece Allah'a tahsis edildiğini ve yalnız ona yapıldığını da düşün ve tefekkür et. Allah Azze ve Celle kendisinden yardım istenilendir.

Allame İbni kayyim el Cevziyye Rahimehullah İbn Kayyim'in el-Kaşidetü'n-nûniyye'sinde Şu güzel mısraları dizelemektedir.

O, Ahlaklı Rasul, haça tapan Hristiyanların (İsa'ya) yaptıkları gibi kendisini aşırı şekilde övmeyi yasakladı. Bizleri de Rahman olan Allah'a karşı şirkten sakındırmak için kendi kabrinin bayram yerine çevrilmesini yasaklamıştır. Ve yine Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kendisini kucaklayan kabri için orada hiçbir bir putun olmaması ve put haline dönüştürülmemesi için Allah'a dua etti.

Alemlerin rabbi olan Allah onun duasına icabet etti ve kabrini üç duvar ile kuşattı (Resulun) duası ile, oranın (kabrinin) etrafı izzetli korunmuş ve himaye içine alınmış oldu. Vefatı anında, ezani bir çağrıyla (kabrini puta dönüştürenlere) açık bir şekilde lanetini belirtti.

İlk olanları kastederek o kimseler ki; "Kabirleri ibadet merkezine çevirdiler. Onlar, Yahudiler ve haça tapan Hristiyanlardır.

Vallahi böyle olmasaydı onun kabri açığa çıkarılırdı. Ancak onu kabri duvarlar ile kapatılmıştır.

Derim ki; şirkin hakikatini açıklama noktasında muhkem ayetler açık ve nettir. Uluhiyyetde ki şirkin hakikati ise, kulların Allah'a yapmış olduğu ibadet çeşitlerinden herhangi bir tanesini, yaratılmış bir mahlukata veya herhangi bir şeye yaklaşmak için, Allah'tan başkasına sarfetmesidir. İbadetlerin tümü Allah'ın hakkıdır ve sadece ona hastır. Keza, zikredilen bu hadisler ve benzerleri, bu şirk vasıtalarının (şirke sebep olacak şeylerin) haram kılındığını açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ne yazık ki şu acı gerçek ki; Bu ümmetin müteahhirinden olan birçok kimse uluhiyyette şirke düşmüşlerdir. Çünkü bu ümmet kendilerini selefin ve o dönemde yaşayan ümmetin dirayet ve hidayet imamlarından uzaklaştırdılar. Böylece onlardan sonra sapkınlıklar yayıldı. Kelam ve felsefenin ortaya çıkmasıyla hak ile batıl birbirine karıştı. Buda musibetlerin en büyüğüdür.

Bu bidatlerin kökenleri, sonrakilerden ilim isnad edenlerin kalplerinde sağlam bir şekilde yer edince, nasların işaret ettiği ve Allah'ın ve Resulünün kastettiği ve bunuda sert bir şekilde ifade ettiği manayı saptırmaya çalıştılar. Nasların delalet ettiği manaları tedlis yaparak birtakım tevillere yöneldiler. Onların tek amacı vardı. Bu emir ve yasakların altına girmemektir. İnsanlar hükmün altına girenlerden olmamak için çeşitli tahrif yollarına başvurdular. Bu kişilerin amelleri karışıklığa uğrayınca, artık batıl olanı hak görmeye başladılar.

İnna lillahi ve inna ileyhi raciun. Allah kimi hidayete erdirirse artık o doğru yolu bulmuştur. Her kimi de saptırırsa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir. Onlar için ne bir dost ne de bir yardımcıları yoktur.

Dördüncü husus: Cevap veren kimsenin kabir ehlinin ruhlarından yardım isteme ilgili iddiasının gerçekliği yoktur; çünkü bu sapıkca bir itikattır. Bu itikat: Şeytanın ümmetin cahillerini saptırmasından kaynaklanan bozuk bir inançtır. Yoksa ruhların böyle indiği nereden bilsin.?!

Ve sen şunu biliyorsun ki; ona bağlanman ve ona ibadet etmen Allah katında şirkdir. Hiç şüphesiz ki bu şirk, şeytani fantezilerinden (hayallendirmesinden) biridir. Tıpkı müşriklerin ilahları hakkında söyledikleri gibi "Bunlar, Allah katında bizim şefaathilerimizdir" diyorlar.

Allah tebareke ve teala şöyle buyurdu: *"Allah'ı bırakıp kendilerine zarar vermeyecek ve yararları dokunmayacak şeylere ibadet ederler ve: "Bunlar Allah katında bizim şefaathilerimizdir." derler. "*¹²⁶

Böylece Allah, bu iddiasında onları yalanladı ve bunun hiçbir hakikati olmadığını ve izni olmadan onları şefaathçi edinmenin, bir şirk olduğunu açıkladı. Kendisini bundan tenzih etmiştir. Bu ayetin Kuran'da pek çok benzetmesi vardır.

Allah Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?). Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara ad verin (onlar necidir?). Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut boş laf mı ediyorsunuz?"*¹²⁷

Bunun üzerine Allah Tebareke ve Teala, *şirk ehli hakkında, ilk etapta dışarıda hiçbir gerçekliği olmayan şeyleri putları hakkında*

¹²⁶ Yunus-18

¹²⁷ Rad- 33

iddia ettiklerini, ancak bunların şeytani zihinsel hayal ve fanteziler olduğunu haber verdi.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: "Onlar ancak zanna ve nefislerinin hevasına uyarlar. Oysa andolsun, onlara Rablerinden yol gösterici gelmiştir." ¹²⁸

"(Onlar mı hayırlı) yoksa ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar eden ve sizi hem gökten hem yerden rızıklandıran mı? Allah'tan başka bir ilah mı var! De ki: Eğer doğru söylüyorsanız siz kesin delilinizi getirin!" ¹²⁹

Allah Subahanehu ve Teâlâ kitabında dininin ve şeriatin emrini birçok ayette açıklamıştır. Bunlardan bir tanesi de Yusuf Aleyhisselamin şu sözünü zikretmesidir.

"Ey zindan arkadaşlarım, birbirinden ayrı Rabler mi daha hayırlıdır, yoksa kahhar olan bir tek Allah mı?" --- Sizin O'ndan başka ibadet ettikleriniz, kendinizin ve babalarınızın adlandırdığı bir takım isimlerden başkası değildir. Allah bunlara dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm, yalnızca Allah'ındır. O, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru din işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." ¹³⁰

Ve sen, yukarıda anlatılanlardan, Allah'ın, kullarından bütün ibadetleri kendisine yapılmasını ve bu ibadetlerden hiçbirini başkaları için sarf edilmesine izin vermediğini bildin. Aynen Kur'an'ın anahtarı Fatiha suresinde olduğu gibi:

---

¹²⁸ Necm-23

¹²⁹ Naml- 64

¹³⁰ Yusuf- 39,40

"Yalnız sana ibâdet eder ve yalnız senden yardım dileriz!"¹³¹

Tevhidi Uluhiyye, Allah'ın isimlerindendir. Bu ismi Azam, O'nun yüceliği olan, ibadet edilen İlah olduğunu gösterir.

Fatiha suresinin tefsirinde; İbn Abbâs'ın dediği gibi, (Allah kullarını üzerine rububiyet uluhiyyet sahibidir." "Ancak Sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz" ayeti hakkında şöyle dedi: Ey Rabbimiz, başkasını değil, sadece seni tevhid eder, senden korkar ve seni dileriz. Sana itaat etmede ve bütün işlerimizde senden yardım dileriz.¹³²

Kim bu ayetleri ve benzerlerini tefekkür edecek olursa, bilecektir ki, Ölümler üzerine fitneye düşmüş olan bu kabir perestler, Allah'ın hususi olarak emretmiş olduğu uluhiyet ve rububiyet tevhidini sadece Allah'a yapılmasına muhalefet etmişlerdir. Bu kimselerin kalpleri bir beşerî ilah tanımıştır. Ve yine onların kalpleri ve gönülleri, kendisine hiçbir zararı, yararı olmayana ve ölümü, hayatı ve dirilişi şeylere malik olmayana bağladılar.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***"İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir."***¹³³

Rabbimiz şöyle buyurdu: ***"Allah'dan başka kendisine kıyamete kadar cevap veremeyecek olan ve kendilerine yapılan duadan habersiz olan kimselere dua eden kişiden daha sapık kim olabilir?" "İnsanlar***

¹³¹ Fatiha-5

¹³² Taberi tefsiri

¹³³ Fatır- 13

haşrolunduğu zaman, onlara düşman kesilirler ve ibadet etmelerini de inkâr edenler olurlar." ¹³⁴

O halde bunu, bu söz ve delilin içerdiğini iyice düşün. Her türlü ibadette yüzünü ve kalbini Allah'tan başkasına yöneltenin sapıklığını bir düşün. Bu ancak gözü kör olmuş, çabası sapmış ve anlayışı bozulmuş kimseden gizlidir. Allah'ın şu ayetinde olduğu gibi: "Bir kimseye Allah nûr vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur." ¹³⁵

Beşinci şekle gelince: Cevap veren kişinin sözü; "Onlar yüzlerini ve kalplerini ölümlerin ruhlarına çevirmişlerdir. Yönelmiş oldukları o ruhlar var ya, onlar cesetlerden ayrılmış, nereye gittiklerini ve nerede olduklarını sadece Allah bilir. Ruhun hakikati Allah'ın bileceği bir şeydir. Ama şu da bir gerçek ki, şehitlerin ve sâlihlerin rûhları özgürdüler. Ve onların ruhları cennetlerde dolaşmaktadır. Allah onların ölümünü, onların ibadetlerinin batıllığına bir delil ve hüccet kılmıştır.

Allah Subahanehu şöyle buyurdu: *"Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar), hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır."* - *"Onlar diriler değil, ölümlerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler."* ¹³⁶

Hiç şüphe yok ki, basiret sahibi olan, ölünün kendi durumundan haberdar olmadığını bilir, peki ya başkasının halinden nasıl haber olur ve bilir? Bunun delili daha önce de geçmişti. Müşriklerin, Allah'tan başkasına sarf ederek bağlanmış olduklarından istek içerisinden olmalarının hepsi bu muhkem ayetlerle batıl olmuş oldu. Allahu Teala bunun ahirette onlara bir

¹³⁴ Ahkaf- 5,6

¹³⁵ Nur-40

¹³⁶ Nahl Suresi - 20,21

vebal olarak döneceğini de belirtmektedir. Bizler amellerin ve çabaların boşa çıkmasından ve kaybolup hüsrân uygulamasından Allah Azze ve Celle'ye sığınırız.

Şair ne de güzel söylemiş.

Kişiyi imtihan anlarında hükmedilir.

Ta öyle bir hale gelir ki

Daha önce güzel görmediği şeyi güzelmiş gibi görmeye başlar

Altıncı husus: Cevap veren kişi, soran kişinin talebine aykırı bir şekilde cevap vermesidir, çünkü soran, kendisinden dinin asıllarında ve furularında ümmetin, dininde, hidayetinde, dirayetinde, ahlakında, hakka temessük etmesine, hakka sarılmasına, ilminde ve dine olan bağlılığında üzerine icma ettiği ve kendilerine soru noktasında müracaat edilen ehli sünnet alimlerinin bu konudaki sözlerinden sormuştur.

Onlar yani faziletli ümmetin alimleri üç asırda yaşamış en güzel asırlarda ve sonrasında pek çok oldukları kimselerdir. (*ashab ve tabiînden sonra gelen tebe-i tabiîndir.*)

İlmi, güveni, dürüstlüğü ve adaleti ile tanınmayan bir kimsenin sözünü kendisine sormamış ve muhatabından yaptığı açıklamadan aktardığı sözler, sünnetin tahrif edilmiş ifadeleridir.

Ayıplanacak kelama ve felsefeye girmiştir. Böyle bir ifade, âlimlerin şartları hakkında en ufak bir anlayışa ve bilgiye sahip olan kimse tarafından ileri sürülmez.

Subhanallah! Bu nedir?

İlim, hakikat, doğruluk ve adaletle tanınmayan bir kimseyi dininizde nasıl taklit edersiniz?

Kendisi gibi bid'atcilerin efendilerinden ilim alınmış birinin sözlerine daha ne kadar aldanırsın! O halde ona sahabe, tabiin ve tebeut tabiin sözleriyle cevap verseydin ya?

Örnek verecek olursak, el-Zuhri, el-Hasan, İbn Sirin, Hammad ibn Zeyd, Hammad ibn Seleme, el-Ewza'i, el-Sevri, el-Leys ibn Sa'd, dört imam, İshak ibn İbrahim, Ebu Ubeyd, Muhammed ibn Nasr al - Merwezi, İbn Cerir el-Taberi ve Ebu Ömer ibn Abdulber el-Nimri.

Bunlar, İslam'ın güvenilir ve sapasağlam Ehli sünnetin imamlarındandır. Bu kişilerle delil getirmiş olsaydın ya. Allah'a hamdolsun bu ümmette bunlar gibi alimlerimiz çoktur. İlime, alimlere, fazilete ve faziletli kimselere itina gösteren kimse bunu bilir.

Allah muhafaza bu Alimlerin ve benzerlerinin sözlerinde, kalbin Allah'tan başkasına bağlanması ve Allah'tan başkasına yönelmesi hakkında bir tane söz bulamazsın.

Allah Subhanehu ve Teala, irade, niyet ve fiillerde şirkten beri ve mukaddestir.

Cevap veren kimseye denilir ki: Bizler el Meşarik Kitabını şerh edenin kim olduğunu bildik. Onun zikretmiş olduğu cerh ve tadil ehli olan musanniflerinden kim zikrederse, buna bir yol bulamamış, zaten onun sözlerinde hiçbir delil ve hüccet yoktur. Çünkü onun bu sözü kendi halinin hakikatını belirtmektedir. Bidatler ortaya çıkmadan, rey ve görüşler, heva ve arzular yayılmadan önce, içinde hiçbir çekişmenin, çelişkinin ve ihtilafın olmadığı hüccet, Allah'ın ve Resulünün söylediği ve naşid halifelerin, ümmetin imamlarının ve Müslümanların üzerinde olduğu şeylerdir ve bu böyle bilinir.

Allah Tebareke ve Teala şöyle buyurdu: *"Yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna itaat edecek olursan seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar ancak zanna uyarlar; onlar ancak yalan söylerler."* - *"Muhakkak Rabbin kendi yolundan sapanları daha iyi bilir. O hidayete erenleri de hakkıyla bilir."*¹³⁷

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in tevhidin sınır koruduğu, büyük ve küçük şirke giden her yolu tıkadığı, din sahibi ve faydalı ilimlere aşına olan kimseden gizli değildir.

Rivayet edilen Hadisde olduğu gibi: Abdullah b. Abbas - radiyallahu anhuma-'dan rivayet edildiğine göre; bir adam Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem' e; Allah ve sen dilersen (olur) deyince Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ona: "Beni Allah'a eş mi koşuyorsun? Yalnız Allah diledi de!" buyurdu.¹³⁸

Başaka bir hadisde şöyle rivayet edilmiştir. "İmrân b. Husayn radiyallâhu anh'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullah sallallâhu Aleyhi Vesellem elinde pirinçten yapılma bilezik olan bir adam gördü. «Bu nedir?» diye sordu. Adam, "Kolumdaki ağrıdan dolayı bunu taktım." dedi. Bunun üzerine Peygamber sallallâhu Aleyhi Vesellem: "Onu çıkar! Çünkü bu, ağrını arttırmaktan başka bir işe yaramaz. Şayet bu üzerindeyken ölecek olsaydın, ebediyen kurtulamazdın." buyurdu.

O halde, Allah'ı bırakıp da kalbini halkaya bağlayan kimse için şu büyük cezaya bakın."Kim, (kendisine fayda verdiği veya kendisinden zararı engellediğine inanarak muska, nazarlık ve buna benzer) bir şey takarsa, Allah onu o taktığı şeye havale edilir.!"¹³⁹

¹³⁷ En'am- 116,117

¹³⁸ Ravahu Ahmed

¹³⁹ Ravahu:Ahmed bin Hanbel Müsned, Tirmizi , Hâkim

Kim temime takarsa Allah onu tamama erdirmesin! Kim boncuk gibi şeyler takarsa Allah onu korktuklarından emin kılasın!"

140

"Kim, temime (yani muska/cevşen) takarsa, muhakkak ki, Allah'a şirk koşmuştur!" ¹⁴¹

Bilinmektedir ki, ölülerin ruhlarına bağlılık, muska asmaktan daha büyük bir şirktir. Bu, dinde basiret sahibine gizli kalmaz, çünkü onunla fitne daha büyüktür ve ona bağlılık daha şiddetlidir. İbadet, sarf edildiği her yerde ibadettir, lâıık olan Allah'a sarf edildiği zaman tevhiddir. Eğer Allah'tan başkası için ibadetlerden bir veya daha fazlası sarf edilirse, bu Allah katında şirktir. Allah Subahanehu şöyle buyurdu:

Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun (şirk) dışında kalanları dilediği kimse için bağışlar. ¹⁴²

Sahabe radiyallahu anhum, Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in tevhidi uygulama ve onu şirkten muhafaza etme metodundan öğrendiklerine bağlı kalıp tutundular. Allah Rasul'u nün sırdaşı Huzeyfe İbn Yemân'dan rivayet olunan hadis de: İbn Ebi Hatim şöyle demektedir:

Bize Muhammed bin Huseyn bin İbrahim bin Eşkab tahdis etti ve dedi ki: Bize Yunus bin Muhammed tahdis etti ve dedi ki: Bize Hammad bin Seleme'nin Asım bin Ahvel'den tahdis ettiğine göre Urve şöyle demiştir:

¹⁴⁰ Ravahu: Ahmed bin Hanbel, İbni Hibbân, Hâkim, Ebu Ya'la

¹⁴¹ Ravahu: Ahmed bin Hanbel Müsned

¹⁴² Nîsa, 48

Huzeyfe (Radiyallahu anh), kendisini sıtmadan koruması için koluna renkli kurdela bağlayan bir adam görünce, kurdeleyi kopardı ve şu ayeti kerimeyi okudu: *"Onların çoğu şirk koşturan Allah'a inanmazlar."*¹⁴³

Bilinmektedir ki, Sahabe radiyallahu anhum devrinde şirk çok az idi, ondan küçük bir şey gördüklerinde onu büyük görür ve şiddetli karşı koyarlardı. Huzeyfe radiyallahu anh'u, bunun şirk olduğuna delil olarak bu ayeti zikretmiştir. Öyleyse, bugün çoğu insanın, ölümlerden fayda talep etmek ve gelen zararı kovmak için düştüğü şey nerede? Dua edip yöneldikleri ölümler ve ruhlar, başkalarına bir fayda sağlamasını bırakın kendilerine dahi bir Fayda sağlayamazlar ve zararı da defedemezler.

Sahabenin, Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîn gelince, onlar, meydana gelen şirki inkarlarını dile getirip tekrarladıkları için, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in gitmiş olduğu yolu takip ettiler ve gittiler. (Yani tabiîn kendi zamanlarında şirk çıkmasına yol (izin) vermediler. Ne zaman bir şirk çıksa hemen müdahale ettiler ve fitneyi ortadan kaldırdılar.)

Said b. Cübeyr şöyle dedi: "Kim bir insanın üzerindeki, muskayı (nazarlık ve benzerlerini) koparıp atarsa köle azad etmiş kadar sevap kazanır."

İmam'ın (Said b. Cübeyr'in) tılsım ve muska asılmasına karşı yaptığı şu vurguya bak! (Nasılda sert bir tavır göstermiş)

Peki bu, cevap veren kişinin, ruhların nerede ve nasıl olduğunu ancak Allah'ın bildiği, faydası ve zararı olmayan ölümlerin

ruhlarına bağlanmanın caiz olduğuna cevaz veren kişinin sözlerine bir bak!

Rabbimiz şöyle buyurdu: *De ki: "Bize yararı ve zararı olmayan Allah'tan başka şeylere mi ibadet edelim? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra şeytanların saptırıp şaşkın şaşkın dolaştırdığı, arkadaşlarının "Bize gel!" diye doğru yola çağırdıkları kimse gibi ökçelerimiz üzerinde gerisin geriye mi döndürüleceğiz?" De ki: "Muhakkak ki Allah'ın hidayeti doğru yolun ta kendisidir. Biz de alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolunduk."*¹⁴⁴

Sen de şunu biliyorsun ki! Alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmak demek: İbadetin her çeşidini ihlaslı bir şekilde Allah'a yapmak ve yüzü ona döndürmektir. Bu kimse ibadetlerden bir tanesini Allah'tan başkası için sarf edecek olursa o kimse Allah'a şirk koşmuştur.

Bununla alakalı olarak Rabbimizin şu ayetini zikredebiliriz: *"Allah size kendinizden bir temsil getirmektedir: Mülkiyetiniz altında bulunan köleler içinde, size verdiğimiz rızıklarda birbirinizden çekindiğiniz gibi kendilerinden çekineceğiniz derecede sizinle eşit (haklara sahip) ortaklarınız var mı? İşte biz âyetlerimizi, aklını kullanacak bir kavim için böylece açıklıyoruz. - Gel gör ki haksızlık edenler, bilgisizce kötü arzularına uydular. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola eristirebilir? Onlar için herhangi bir yardımcı yoktur. -- (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."*¹⁴⁵

¹⁴⁴ En'am-71

¹⁴⁵ Rum- 28-29-30

Bu ayet ne kadar güzel açıklayıcı bir bayan ve şirkin kökünü kazıyan bir hüccettir. Bize hidayet eden Allah'a hamd olsun ve Allah bizi hidayete erdirmeseydi biz hidayete eremezdik.

Allah Subhanehu ve Teala şöyle Buyurdu: *Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt, sinelerde olana bir şifa ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet geldi. - De ki: 'Allah'ın lütfu ve rahmetiyle ve yalnız bunlar ile sevininler. Bu, onların toplayıp yığmakta olduklarından hayırlıdır.'*¹⁴⁶

Uluhiyet tevhidinin beyanı ile ilgili şu şiiri söyleyen kimse ne kadar da güzel söylemiştir.

Sözlerinle, amellerine, itaatinle ve şükür ile Allah'ın vecihi'ni (yüzünü) kastet.

İşte Kul bununla Allah'a şirk koştuktan kurtulur, gerçekten Rahman'a abit olan kişi olur. Artık bununla şu bilinmiş olur ki; Şirk koştuk Allah'a karşı kötü konuşmak, hakaret etmek ve Allah'a noksanlık izafe etmektir. Allah'ı bırakıp başkasına (mahluka) yönelmek ve Allah'ın rububiyetini eksilmektir. Allah'ın tevhidini inkâr edenler, Allah'ın yaratmış olduğu Mahlukunu tevhid etmiş olurlar. Allah'ın hakkını zayi edip ve onun hakkını bir mahluka verdiler.

Onlar, mabutları salih kimselerdir dediler ve bu kimseleri Allah mertebesine çıkardılar ve salih kimselere Allah'ın hakkını verdiler. Peygamberlerin Resullerin ve salih kimselerin hakkı, içinde bulundukları hususa (getirmiş olduğu şeylere iman etmek ve onlara) tabi olmaktır. Bu kişilerin içinde bulundukları husus ise "Tevhid" dir.

Peygamber ve salih kimse, kendisinde bulunan tevhid de ve salih olduğu amellerde ona tabi olmaya hak sahibidir. Bu kimseler, salihlere ve elçilere din ve amel noktasında uyumadılar, onlara din de uyma ve tabii olma noktasındaki hücceti (haklarını) aldılar, bunu felsefeci cahillere sarfettiler. Aynen el Meşarik kitabını şerh eden Şarih ve benzerle gibi muharrif (Tahrif) eden kimselerdir.

Yedinci Husus: Cevap verenin hatasını ve sapıklığını altı madde halinde beyan ettik.

Ebu Vakid el-Leysi (radiyallahu anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) ile beraber Huneyn'e gidiyorduk. O dönemde biz küfürden yeni kurtulmuştuk. Müşriklerin bir ağaçları vardı. Onu tavaf ediyorlar, üzerine silahlarını asıyorlardı. Bu ağaca "Zatu Envat" diyorlardı. Biz bunlardan birinin yanından geçerken: 'Ey Allah'ın Rasulü! Onları gibi bize de bir Zatu Envat yap! 'dedik. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, *Allahu Ekber! Sizin bu söylediğiniz şey İsrailoğulları'nın Musa'ya: 'Onların ilahları gibi bizim için de bir ilah yap!'*¹⁴⁷ sözü gibidir. Siz, sizden öncekilerin yolunu aynen takip edeceksiniz! demiştir.¹⁴⁸ İsnadı Zayıftır.

Ve bu hadiste birçok faydalar vardır: Ağaçlardan ve benzerlerinden "tebberuk" etmek (bir şey vâsıtasıyla bereket ve feyze nâil olmayı aramanın) şirk ve Allah'tan başkasını ilahlaştırması olduğu ve bu nedenle onların, "bize Zât Envat belirle" sözleriyle İsrailoğulları'nın "Bize bir ilah yap" demelerinde lafzi benzemektedirler.

¹⁴⁷ A'raf-138

¹⁴⁸ Ravahu Tirmizi- Ahmed b. Hanbel

Bir şeyin hakikati, adını değiştirmekle değişmez. Bunlardan bir tanesi de şirk ve cehalet tehlikesi dir. Cahil olduklarından dolayı neredeyse şirke düşeceklerdi.

Bu, nübüvvet ve dinin kabulü döneminde olduysa, o kadar zaman geçmesinden, şartların değişmesinden ve dinin garipliği şiddetlenmesinden sonra nasıl olmasın?

Hadisin faydalarından bir diğeri de Bu Metin kendi işlerinde meydana gelen emir ve işlerinde ehl-i kitaba benzemesidir. Aynen rivayet edilen hadiste olduğu gibi.

Ebu Said el-Hudri'nin nakline göre Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin yoluna karşı karşı, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir keler deliğine girseler sizler de onları takip edeceksiniz" buyurdu.

Biz: "Ya Resulallah! Bu ümmetler Yahudilerle, Hristiyanlar mıdır?" diye sorduk. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, "Başka kim olacak?" buyurdu. ¹⁴⁹

O halde, ağaçlara ve benzerlerine bağlanmanın Allah'ı bırakıp onlara ibadet olduğu anlaşılırsa, ibadeti uygun olmayan yere sarf etmektir. İbadetin ağaç, kabir veya başka bir yere sarf etmek arasında hiçbir fark yoktur.

Ağaçların kendine göre bir hayatı olduğu, Rablerine itaat ettikleri, O'nu hamd ile tesbih ettikleri malumdur. Lat'a, Uzza'ya ve Menat'a ancak böyle bir bağlılık ve inançtan dolayı ibadet edilmiştir. Abd b. Humeyd, İbn Cerir ve İbnu'l-Münzir'in bildirdiğine göre Mücâhid: "Siz de gördünüz mü, Lât'ı ve Uzza'yı" ayetini açıklarken:

¹⁴⁹ Ravahu Buhari

"Lât, Tâifte un çorbası yapan bir kişi idi. Öldüğü zaman onun mezarını tapınak ettiler. Uzza ise ağaçlardan ibarettir" dedi.

Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "İslam garip olarak başladı. Başladığı gibi yine garip olarak dönecektir. Öyleyse ne mutlu o gariplere!" ¹⁵⁰

Vallahi (bu zamanda) İslamın garipliği öyle bir artmıştır ki, hatta Allah'a şirk koşarak Allah'a yakınlaşılan bir din haline gelmiştir. Günahların en büyüğü Allah'a şirk koştur.

Rabbimizin kitabında buyurduğu gibi: *"Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür."* ¹⁵¹

Yine Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Her kim Allah'a şirk koşarsa muhakkak ki Allah ona cenneti haram kalmıştır. Onun varacağı yer ateştir. Zalimlerin yardımcıları yoktur."* ¹⁵²

"Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir." ¹⁵³

Sekizinci husus: Cevap verenin caiz görmüş olduğu şey, tam olarak müşrik filozofların söylediği şeydir. Onlar şöyle demektedirler: Tanzim edilen ölünün ruhu, Allah katında bir değeri bir yakınlığı vardır. Ona devamlı olarak Allah katından birtakım lütuflar gelir ve onun ruhuna hayırlar akar. Önemli kişilerin kabrini ziyaret eden

¹⁵⁰ Müslim, İman, 232

¹⁵¹ Lokman-13

¹⁵² Maide- 72

¹⁵³ Hac - 31

kimse, ruhunu ona (önemli kişinin ruhuna) bağladığı ve ona yaklaştığı zaman, ölmüş kişinin ruhundan ziyaret edenin ruhuna birtakım lûtuflar akar. Aynen bunun misali şu gibidir: Ziyaretçi, tıpkı berrak bir ayna, su ve benzerlerinden gelen ışının karşısındaki cisme yansıdığı gibi, ölünün ruhundan ziyaretçinin ruhuna içinden geçerek yansıtır.

Ziyaretçinin ölünün ruhundan faydalanabilmesi için, ziyaretçinin yüzünü, kalbini ve ruhunu ölüye çevirmesi, kendisini, yüzünü ve tüm niyetlerini ona adaması ve aklından ve kalbinden hiçbir şeyi, geçirmeyecek, ve onun üzerindeki azim, şevk ve istek ne kadar fazla ise, ondan istifade etmesi ve şefaatine o kadar yakın olacaktır. .

İbni Kayyım Rahimehullah der ki: Bu ziyaret İbn Sina, Farabi ve diğerleri tarafından şu şekilde zikredilmiştir. Yıldızlara tapanlar bunu ibadetlerinde beyan etmişler ve şöyle demişlerdir: İnsanın konuşan ruhu, ölmüş daha yüce ruhlara bağlı ise, onlardan nur fışkırır. İşte bu sır ile yıldızlara ibadetidir.

Onun için heykeller yapılır, onun için bir takım dua ve zikirler belirlenir ve onun için bazı şekillerde putları edinilir. Özellikle kabir perestlerin kendileri ve benzerleri için gerekli kıldığı ibadet türüdür. Kabir ve türbelerin üzerlerine perde asmasını, üzerlerine kandiller yakmasını ve üzerlerine mescitler inşa etmesini zorunlu kılan da budur.

Allah Rasûlû'nün Sallallahu Aleyhi Vesellem, kabirleri mescid edinmesini kabirlerin putlaştırılmasını yasaklamış, tevhidi muhafaza ve şirke giden yolları kapama adına birçok tedbir almıştır. Allah Rasûlû ümmetinin önceki ümmetler gibi yapmasından korktuğu ve kabirperestlik tehlikesine sürekli dikkat çekmiş, son hastalığında dahi ümmetini bu noktada uyarmıştır.

Ve böylece Müşrikler onun (Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellemin) yoluna karşı çıktılar, onun niyet ettiğine ve neyi kastetdiğine karşı muhalefet ettiler. Rasulullah Sallallahu Aleyhi vebellem bir tarafta (doğuda) onlar bir tarafta (batıda) idiler. Bu müşriklerin kabir ziyaretlerinde zikrettikleri şey, ilahlarının kendilerine fayda sağlayacağını düşündükleri ve Allah katında onlar için şefaet etmeleridir.

Dediler ki: "Bir kul, Allah'a yakın olan hayır sahibinin ruhuna sımsıkı sarılırsa, çabasını ona yöneltirse ve kalbinde ona bağlı kalırsa, o zaman onunla kendisi arasında öyle bir bağ olur ki, o ruh sebebiyle Allah'tan kendisine bir pay verilmesi şeklinde bir bağ oluşmuş ve bunu, krala yakınlık ile prestij ve lütuf sahibi birine hizmet eden birine benzetmişlerdir.

Bu olay, sultanlara, krallara ve benzeri kişilere son derece bağlı ve sadakat gösteren kişilerde gerçekleşir. O da nedir? Emir sahiplerinin kendi elleri altındaki hizmetçilerine ve hizmet edenlere karşı lütuf da bulunması ve nimetlendirmesi, yapmış olduğu hizmet, saygı, bağlılık ve adanmışlığın karşılığıdır. Fazilet sahibi kişilerin ruhlarına bağlanan kimse ne derecede bağlanmışsa o kadar kendisine düşen payı alır. İşte putlara ibadet etmenin sırrı da budur.

Allah'ın elçilerini göndermesi, kitaplarını indirmesi bunu iptal etmek ve böyle kimseleri tekfir etmek ve onlara lânet etmek suretiyle kitabı indirmiş rasulleri göndermiştir. Bunların kanlarını, mallarını helal, kadınlarını ve çocuklarını esir edilmesini mübah ve onlara (cehennem) ateşini vacip kılmıştır.

Kur'an'ın, başından sonuna kadar, ehline karşı reddiye ve onların mezhebini geçersizliği ile ilgili deliller ile doludur. Burada bitti.

Derim ki: Allah Azze ve Celle'nin Yasin suresinde zikretmiş olduğu ayetleri bir düşün!

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. "Ey kavmim! dedi, bu elçilere uyunuz!" - "Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir." - "Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Halbuki, hepiniz O'na döndürüleceksiniz." - "O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların şefâati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar." - "İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum." - "Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."* ¹⁵⁴

Bu yüce ayetin manasındaki şey, müşriklerin Allah'tan başkasına bağlılıklarını, Allah'a iftiralارına ve Allah'ın kullarını Allah'ı tevhid etmelerinden ve yalnızca Allah'a yönelmekten saptırmaları gibi zararlı ve habis mezhebini geçersiz kılınmasında yeterli ve şifa olacak hüccettir. Allah Subhanehu ve Teala kullarından kendi dininden başka bir din ile razı olmaz.

Şu ayetinde buyurduğu gibi: *"Şüphesiz ki kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de din'i Allah'a has kılarak kulluk et. - Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler: Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler."* ¹⁵⁵

Bu ayette Yüce Allah, elçilerini gönderip kitaplarını indirdiği dini ile, Allah'ın razı olmayıp müşriklerin, iddia ettikleri şeylerde yalanladığı ve inkâr ettikleri dini birbirinden ayırmıştır.

¹⁵⁴ Yasin-20-25

¹⁵⁵ Zümer- 2,3

Allahu Teala, onların mensup olduğu dini ve kendilerini tekfir etmiştir. Bu Kabir perest ve müşriklerin dini, Allah'ın sevmediği, kabul etmediği razı olmadığı ve yüz çevirdiği İslam milletinden çıkaran büyük bir şıktır.

Allah Subhanehu ve Teala' nın kitabın da buyurduğu gibi: *"İnsanlar arasında, Allah dışında birtakım eşler (ortaklar) edinen ve onları Allah'ı severcesine sevenler vardır. İman edenlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah'a ait bulunduğunu ve Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu (önceden) görebilselerdi! - Kendilerine tabi olunanlar tabi olanlardan uzaklaştıkları zaman azabı görmüşlerdir, bağlar da onlardan kopmuştur."*¹⁵⁶

Sebepleri ise: Tapan ile tapılan arasındaki bağ sevgidir. Allah Subhanehu, kıyamet günü aralarındaki bağın kesileceğini bildirmiştir.

Rabbimiz şöyle buyurdu: Uyanlar da: *"Keşke bizim için bir dönüş olsaydı da bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık!"* diyeceklerdir. *İşte böylece Allah kendilerine yaptıklarını hasretler halinde gösterecektir; onlar ateşten çıkıcı değillerdir!.."*¹⁵⁷

Kıyamet günü bu müşriklerin işi ve durumudur. Kuran'da bu ayetin benzerleri çoktur.

Rabbimiz kitabında bunu şöyle haber vermektedir: Dedi ki: *"Siz ancak dünya hayatında kendi aranızda bir dostluk için, Allah'tan başka birtakım putları edindiniz. Sonra kıyamet gününde kiminiz*

¹⁵⁶ Bakara- 165,166

¹⁵⁷ Bakara- 167

*kiminizi inkâr edecek ve kiminiz kiminize lanet edecektir. Barınağınız ateştir, yardımcılarınız da yoktur."*¹⁵⁸

O halde, Allah'tan başkasına yönelen ve kalplerini ona bağlayanların varmış olduğu durumu ve hallerini bir düşün! Bu kimseler kalplerini bağladıkları ve yöneldikleri şeyleri inkâr ve lanet edeceklerdir. Onların Allah katındaki cezası cehennem ateşidir ve bununla birlikte Allah'ın onların durumları hakkında bildirdiği başka şeyler de vardır ki, onlara şefaate edecek bir şefaatchi ve onlara yardım edecek bir yardımcı da yoktur.

Bu şirk takıntıları, şeytani hırslar ve boş umutlar, üzerlerine üzüntü ve elem olacaktır. Allah'ın kalbini nurlandırdığı kişiye bu yeter. Bir kimseye Allah nûr vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.

Allah'ım, küfür ve tuğyân fırkalarını parçalayıp dağıtan ve şeytanların arkadaşlarının ve şeytanın ordularını darmadağın eden Muhammed'e salât âline ve ashabına selâm olsun.

Aynı şekilde Şeyh Abdurrahman bin Hassan, kaddesallahu ruhahu şöyle cevap verdi: Üzerine kubbeler yapılmış ve içlerinde ışıklar yakılmış mezarlıklara gitmekle ilgili söze gelince, Allah Resulü, Sallallahu Aleyhi Vesellem yahudileri ve hristiyanları lanetledi ve şöyle dedi.

Buhârî ve Müslim'in Aişe radiyallâhu anh'dan naklettikleri bir rivayette şöyle anlatmaktadır: "Rasûlullah sallallâhu Aleyhi Vesellem ölümüne sebep olan hastalığı sırasında yüzüne bir bez parçası örtmeye başlamıştı. Nefesi daralınca bezi açtı ve şöyle dedi: "Yahudi ve Hristiyanlara Allah lanet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler."

ibn Abbas dedi ki: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirleri mescid edinen ve oralarda kandil yakanlara lanet etti."

Kabirlerin üzerine kubbeler inşa etmek ve kandiller asmak, onlara tapınmaya, onlara boyun eğmeye, onlara ibadet etmeye, onlara karşı zillete düşmeye, onlara hürmet etmeye ve ancak Allah'ın yapabileceklerini onlardan istemeye bir vesile olur.

Atâ İbn Yesâr ve Ebu Hureyre -radiyallahu anh-'dan merfû olarak gelen rivayette Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Allahım! Kabrimi ibadet edilen bir put ve tapınma yeri kılma! Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edinen topluluğa karşı Allah'ın gazabı şiddetlenmiş (artmış)tır." ¹⁵⁹

ZEKÂT BÖLÜMÜ

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed (b. Abdulvehhab'a) - Allah ikisine de rahmet etsin- Hakkında zekât gereken vakfiyeler hakkında... soruldu:

Şöyle cevap verdi: Hakkında zekât gereken vakfiyeler ¹⁶⁰ ise, belirli olan vakfiyelerdir. ¹⁶¹ Mescitler ve benzeri olan şeyler gibi belirli olmayan (belirli bir şahsa ait olmayan) vakfiyeler ise, müezzine, insanları gece sahura kaldırıra ve sabah oruç vakti için uyandırana verilen vakfiyeler gibi bunlara herhangi bir zekât yoktur. Şayet hurma ağacı vb. gibi şeyler mescide vakfedilirse, mescidin yapımında o ağaçtan mescidin ehli için alınacak bir zekât yoktur.

Şeyh Hasan b. Hüseyin b. Muhammed şöyle cevapladı: Bunun aslından (Yani mescit için vakfedilen herhangi bir şeyden) aslen fakir olan bir kimselere hayır olarak dağıtılması da aynı şekilde zekât değildir. Çünkü bu hakikatte belirli bir şey değildir. ¹⁶² Belirli olan şey bir veya daha fazla insanın gözleri ile müşahade edip belirlediği şeylerdir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevapladı: Zekât ancak belirli olarak gelen şeyler için vaciptir. İnsan'ın kendi evlatları için veya Zeyd ¹⁶³ için yaptığı vakıfiyeler gibi. Şayet herhangi bir ekinin hasatından nisab miktarı hasıl olursa bu şekilde zekât olabilir. Yoksa yerin kendisinin direk olarak hayır olarak verilmesin de zekât yoktur.

---

¹⁶⁰ Vakfiyelerden kasıt, toprak, bina vb. gibi Müslümanların maslahatı için verişmiş olan mallardır.

¹⁶¹ Buradaki belirli olmasından maksat, bir kimse üzerine ait olmasıdır. Eğer zikri geçen toprak, yer ve arazi şeklindeki mülkler belirli bir şahsa ait ise, orada ki zekatı o şahsın vermesi gerekir. Eğer belirsiz yani belli bir kimseye ait olmayan mülkiyet ise, buna zekât düşmez demektir.

¹⁶² Belirli olandan kasıt, Allah'ın Kur'an'da bahsetmiş olduğu zekat verilebilen kimselerdir. Belirli olmayanlar ise bu ayetteki sınıfların dışında kalanlardır.

¹⁶³ Buradan kasıt, arapça lügatında meşhur olduğu gibi müşahhas bir örnek vermek için kullanılmıştır.

Yine şöyle cevaplamıştır: eğer vakıf olarak verilecek şey, belirli bir şey ise ve bir kişi veya bir cemaate verilecek ise, bununla beraber her biri için nisab miktarı hasıl olmuş ise buna zekât verilir. Ancak vakfiye belirli olmayan bir şey ise buna herhangi bir şey gerekmez.

Muhammed b. Abdulvehhab'a soruldu: Yetimlerin mallarında zekât var mıdır?

Şöyle cevapladı: Yetimlerin her biri için nisab miktarı tamam olana kadar onların (hakkı olan) mallarında zekât yoktur.

Oğlu Şeyh Abdullah'a, zekât dışında yetimlere düşen haklar hakkında soruldu?

Şöyle cevap verdi: Onlara zekât dışında vacip olan herhangi bir şey yoktur. Bu ise alimlerin en doğru iki kavlinde mevcuttur. Bununla beraber bazı ilim ehlinde onlara zekât'ın vacip olmadığını söylemişlerdir. Ancak bu mercuh (terk edilmiş) bir kavildir.

Şeyh İbrahim b. Abdullatif şöyle cevap vermiştir: Yetimlere ait olan dirhemlere gelince; buna zekât vaciptir. Zira iki nakit türü vardır ki bunların üzerine ticaret niyeti ile zekâtın vacip olduğu şart koşulmaz. Bu ancak mülkiyet, yıl ve nisab için geçerlidir.

Abdullah b. Şeyh'e (Muhammed b. Abdulvehhab'ın oğlu) soruldu: kişi de bir ganimet hasıl olsa veya beytu-l mal'dan bir ücrete sahip olsa, burada üzerinden bir yıl geçme şartı koşulur mu?

Şöyle cevapladı: Evet! buna bir yıl üzerinden geçme şartı koşulur. Üzerinden ancak bir sene geçtiği zaman bunun zekatını verebilir. Şayet o kişi bu ganimeti kendi malına ekleyip sonra bunun zekatını verse, bu daha da iyidir.

Yine şöyle soruldu: Mesela bir kimsenin otuz riyali var, bunun üzerine o kimseye bir ganimet veya bir arazi hasıl oldu ve bunun

kıymeti üç yüz riyaldır. Ya da bir kadının nisab şartına bağlı kalmaksızın hurmaları var, sonra o kimseye bir mehir hasıl oldu. (Bunun cevabı nedir?)

Şöyle cevap verdi: şayet bu kimselerin yanında nisab miktarına ulaşmayacak dirhemleri veya arazileri varsa, sonrasında senin zikretmiş olduğun şeylerden de istifade etmiş ise,¹⁶⁴ o kimselere ancak üzerinden bir yıl geçip, nisab mikdarı oluşunca zekât vermeleri düşer.

Nafakasını hesap eden kimseden soruldu?

Şöyle cevap verdi: nafakasını hesap eden kimse ile malının üzerinden bir yıl geçmeden hesap eden kimse, şayet üzerinden bir yıl geçmiş ise elindeki zekatını verir. Daha sonra gelecek olan nafakalara bakılmaz. İstese bu giyecek veya buna benzer şeyler olsun fark etmez.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a soruldu: bir kimsenin gecikme şartı ile verilmiş bir borcu olsa ve bunu ancak borcu elde ettikten sonra zekatını veririm der ise?

Şöyle cevap verdi: Müeccel bir borcun sahibi, eğer "ben ancak borcu elde ettikten sonra zekatını veririm" der ise, ona muvafakat ediniz.

Yine Şeyh'in oğlu Abdullah'a şöyle soruldu: Bir kimsenin uzun süreli olarak verilmiş bir borcu var ise bunun durumu nedir?

---

¹⁶⁴ Yani kişiye bir miktar parası olduktan sonra bir arazi hasıl olmuş veya kadına hurmalarından sonra mehir hasıl olmuş ise...

Şöyle cevap verdi: şayet buradaki borç uzun süreli olarak verilmişse, diler se üzerinden bir sene geçince bunun zekatını verir ki bu en faziletli olanıdır. Çünkü bu şekilde takdir edilmiştir. Dilerse de o borcu aldıktan sonra onun zekatını verir. Burada geciktirme ise ruhsattır.

Yine kendisi şöyle cevap verdi: insanın herhangi bir malı kaybolduktan sonra kendisine geri geldiği zaman, o mal olmadığı vakitlerde ticari olarak kullanılmış (yani ticari bir mal olarak kullanılmış) ise, geçen senelerin zekatını verir. Aynı şekilde önu uzun süreli bir şekilde varılmış borçta böyledir. Şayet borç veren kimse bunu tehir etmiş ise, o ne zaman isterse o borcu ona, borçlu olan kimse iade eder. Bu da geçen senelerin zekatını bu şekilde verir.

Şöyle soruldu: Bir kimsenin uzun süreli ve süre olmaksızın yüz riyal borcu var. (Bunun zekâtı nedir?)

Şöyle cevap verdi: Bizim amel ettiğimiz üzere borcun zekâtı, uzun süreli olarak veya bunu dışında elde ettiği vakit onun zekatını verirse bu daha ihtiyatlı ve daha iyidir. Uzun süreli olarak verilmiş olan borcun zekatını ise, üzerinden yıllar geçse bile verir.

Yine şöyle soruldu: dirhemler üzerinden dönen peşin borç içi zekât gerekir mi? Yoksa anaparası üzerine zekât düşer mi? Çünkü bu feshedilmeye açıktır?

Şöyle cevap verdi: bu konuda amel edilen aynı diğer borçlar meselesi gibidir. Ta ki elde edene kadar ona zekât gerekmez. Eğer borcun sahibi zekatını vermek isterse, anaparasından verir.

Yine şöyle soruldu: bir kimsenin iki ton ağırlığında hurması var. Bu ise elliye tekabül ediyor. Sonra ise bunu sonradan verme şartı ile yüze satıyor?

Şöyle cevap verdi: şayet bu kendi çabasından hasıl olan bir şey ise ve ekin zekâtı olarak veriyorsa, onun kazancının üzerinden bir yıl geçmiş ise, o malı elde ettiği zaman zekatını verir. Şayet buradaki hurmalar ticaret için ise, zekât zamanı ticari zekât olarak kıymeti mukabilince verir.

Şöyle soruldu: “Mechud ve Da’l”¹⁶⁵ malın elde edilmesinden sonra üzerinden bir yıl veya daha fazla geçmiş ise zekât verilir mi?

Şöyle cevap verdi: bu konuda açık olan, borç sahibinin borcu elde ettikten sonra zekatını vermesidir.

Bazılarına – Allah onlara rahmet etsin- şöyle sorulmuştur: elinde üzerinden bir veya daha fazla yıl geçmiş olan mal hakkında hüküm nedir...?

Şöyle cevap verdi: üzerinden bir yıl geçmiş olan mal, yoksul veya varlıklı olan insanların borcudur. Şayet onun zekatını verirse bu korunmuştur ve iyidir. Eğer böyle değilse ancak malı elde ettikten sonra onun zekatını verebilir.

Şeyh Hamed b. Nasır b. Ma’mer buradaki zekâtın ihraç edilmesini şöyle cevapladı: kişi kendi elinde hasıl olan malın zekatını verir. Borç olana gelince, isterse uzun süreli verilmiş olsun ya da olmasın onun ancak elde ettikten sonra zekatını verir. Ancak onun için en iyisi uzun süreli vermiş olduğu borcun zekatını vermesidir. Şayet bunu geciktirirse, geciktirmek ruhsattır ve bunda bir sıkıntı yoktur. Onu ne zaman elde ederse, geçmiş senelerin zekatını da verir. Ticaret maksadı ile verilmiş olan peşin borç da aynı şekildedir.

---

¹⁶⁵ “Mechud” borç için kullanılan bir terimdir. Manası: mülkün aslının sahibinde olduğu halde fayda vermeyen arazi ve mülke ait olan borç veya mal için kullanılmıştır. Ancak buradan maksat, borç verilen kimsenin borcunu inkar etmesidir. Bu türlü olan borcu elde ettikten sonra, bunun zekâtı hakkında sorulmuştur.

Bulunduğu halde zekatını vermesi en iyisidir. Yoksa malı elde ettiği vakit zekatını verir.

Ancak bazı cahiller sadece anaparanın zekatını verirler. Bu yapılan sadece zimmeti törpüler. Onun yapması gereken borçlu olan kimsenin zimmetinde bulunan borç ile bunu ikame etmesi ve kıymetince zekatını vermesidir. Şayet bu şekilde yapmazsa geciktirir ve borcu elde ettikten sonra geçmiş seneler ile beraber onu ifa eder. Peki bunu elde ettikten sonra geçmiş seneler ile beraber mi verir? Bu bir görüştür. Ya da zekâtı tek bir yıl için verir. Bu ise Malik ve Umer b. Abdulaziz'in sözleridir. Şeyhimiz bu görüşleri aktarırken onun da bu görüşlere meylettiğini ve bu görüşe göre fetva verdiğine şahit oldum. Ya da bunun zekatını vermez ve bir senenin geçmesini bekler. Bu ise Şeyh Takiyyuddin'in görüşüdür.

Şeyh Süleyman b. Şeyh Abdullah b. Muhammed'e – Allah ona rahmet etsin- şöyle soruldu: Bir adamın belli bir süreye kadar verilmiş olan peşin bir malı var. Zekât vakti geldiği zaman peşin olanın araya girmesinden önce o peşin malın zekatını verir mi? Yoksa peşin olarak verilmiş olan ona dönünceye kadar bekletir mi?

Şöyle cevapladı: “el-Furu” da şöyle der: Satılmış olan malın zekâtı muhayyerlik şartı ile verilir. Ya da satış yapılan yerde iki kişi arasında geçen konuşmaya göre verilir. Birisi bunun mülkünün ona ait olduğuna hüküm verirse, anlaşmayı feshetse bile böyledir. Peşin verilen borca gelince: şayet bu ticari olarak verilmişse bunu herhangi bir kıymet biçilmez. Satılan şeyin ve peşin malın anaparası ise anlaşma feshedilse bile bedelini (kârını) elde etmeden önce verilir. Alimlerden bir cemaat bunun böyle olduğunu cezmetmişlerdir. Çünkü geçici şeyler aynı bir çocuğun malının babasına ve onun mülküne ait olması gibi kâmil bir mülk olarak güç kaybetmez. “Er-Riaye” de şöyle der: “Zekat ancak elde edilmiş kâmil bir mülk için

geçerlidir. Yine ondan zekât verilir. Elde edilmeyen ise imtiyazlı olur. Sahih olarak gelen bir ibarede, "malın kârını onu elde etmeden önce tasarruf etti" ya da "onun hasarını tazmin etti" denir. Satılan malın ve anaparanın kıymetinde onun karşılığını elde etmeden verilmesi mevzu bahistir.

Peşin ticari olarak verilen borç - eğer kıymet biçilmemiş ise- satılık malın kârını elde etmeden önce bu konuda muhayyerlik bulunması konusunda iki rivayet vardır. Bu konuda zekâtın vacip oluşunda iki rivayet vardır. "el-İkna" da şöyle demiştir: "Her kimin uzun süreliğine elden alınmış bir borcu veya ticari maksat ile alınmış bir borcu varsa, ya da muhayyer olsun olmasın kârını elde etmemiş olduğu satılık bir malı varsa, ya da ticari olarak verirmiş bile olsa kıymet biçilmediği takdirde peşin verilmiş borç varsa, ya da anlaşma fesh edilmiş olsa bile kârını elde etmeden önce bulunan satılık malın kıymeti veya anaparası varsa, yahut alınması gereken bedel, mehir ve ücret var ise menfaat şartlarını oluşturmaya da bunları elde etmeden önce zekatının, üzerinden bir sene geçmesi takdirinde verilmesi gerekir.

Ben derim ki: Zikredilenler ile bu açıklanmıştır. Zira zekât vakti geldiği zaman anaparanın zekatının verilmesi gerekir. Ancak bu, anaparayı elde ettikten sonra geçerlidir. Uzun süreli olarak verirmiş olduğu zaman ise geçmiş senelerin zekatını da verir. Sadece bulunduğu senenin zekatını da verir, zira bizim yanıımızdaki amel budur diye de söylenmiştir. Bu zekât çeşidi ise ancak anlaşma feshedildiği zaman ve oradaki anlaşmanın karı elde etmeden önce olması iledir. Bu şekilde ise anlaşma fesada uğrar. Anlaşma fesada uğradığı zaman oradaki mal kendisine peşin olarak verilenin mülkü olur. Şayet elde ettiği vakit peşin olarak verenin malıdır. Bu ise üç kısma ayrılır: Sadece ticaret maksadı ile verilmiştir ki bunun hükmünü yukarıda zikrettik. Ya da uzun süreli olarak verilmiş ve üzerinden bir yıl geçmiştir ki bunun zekatını da geçmiş seneler ise

beraber vermesi gerekir. Ya da kıymet olarak verilmiştir bunun ticari olmasına itibar edilmez. Bu da kişinin kendi ve ailesinin yemeğini vermesi gibidir. Buna da zekât gerekmez.

Şeyh Hasan b. Hüseyn b. Muhammed'e – Allah onlara rahmet etsin- soruldu: Kişinin öldükten sonra zimmetinde iflas etmiş veya tehir edilmiş bir malı varsa?

Şöyle cevapladı: Ölen kimsenin malının ekserisi ya yoksul (arkasında borcunu ödeyemeyen yoksul) bir kimsenin varlığıdır ya da tehir (yani oyalanmış ve geciktirilmiş bir maldır.) Sonradan gelen kimselerin aynı, uzun süreli verildiği halde üzerinden bir yıl geçme şartının sıhhati gibi, uzun süreli olarak verirmiş olan malın zekatının vacip olması gibi meselelerde kesin karar verildiğine itimat ettiğimiz de bu meselede tafsilat olduğunu söylememiz gerekir. Zira zikri geçen borcun üzerinden bir yıl veya daha fazla geçmiş ise bu, onun ölümünden önce kendi zimmetinde bulunan mülktür. Onun zekatını da geçmiş olan seneler ile beraber, elde edilmiş olan malın kârı nisab miktarına ulaşmamış olsa bile, arkasında bıraktığı kişi verir. “el-Mübdî” de şöyle demiştir: “Üzerine zekatın vacip olduğu biri vefat ettiği zaman, bu zekat onun arkasında bıraktığı kişiden alınır. Buna delil ise Allah Resulü’nün şu sözüdür: “Allah’a olan borç, ödenmeye en hak sahibi olandır.”

Yine bu şekilde miras bırakılan kimse miras bırakanın zekât için bulunduğu yılın üzerine zekatını bina edemez. Aksine kendi mülkü üzerinden yeniden bir yıl beklemesi gerekir. Bu ise miras bırakan kimsenin ölümünden sonraki vakittir. Onun ölümünden sonra bu mesele hakkında soru sorabilecek kadar veya daha fazla bir süre geçmiş ve nisab miktarına ulaşmış ise üzerinden bir yıl geçmese bile bunun zekatını verebilir. Şayet bir yıl geçmiş ancak nisab miktarına ulaşmamış ise buna zekât düşmez. Bu, bu meselede İmam

Ahmed'den zikredilen kesin deliller ile böyledir. Yine ondan ikinci bir rivayet vardır: Uzun süreli olarak verilmemiş olan borcun zekâtı olmaz.¹⁶⁶ Bunu "et-Telhis" kitabında tashih etmiş ve ilim ehlinde olan bir cemaat bunu tercih etmiştir. İbn Şihab'ın tercihi de bu şekildedir. Şeyh Takiyyunddin ise bunu onların bu şekilde dediğini zikrederek şöyle demiştir: Umer ve oğlundan bu şekilde rivayet etmiştir. Çünkü buradaki kâmil değil ve kendi tasarrufunun dışındadır. "Zira zekâtın vacip olması ister zan olsun ister hakikat olsun artış ile beraber geçen bir menfaat ile geçerlidir. Ancak bu burada kaybedilmiştir." Bitti. Yine kendisinden üçüncü bir rivayet gelmektedir: "Yine burada kişi, geri geleceğinden emin olduğu ancak vermiş olduğu borcun kendisine gelmesinin bir yönde muhal olduğu borcu düşünür. (Zekatını bunun üzerinden gerçekleştirir.) Yine iflas eden kimse bu şekildedir. Yine de buna zekât düşmektedir."¹⁶⁷ Yine bunun aksine gasp edilmiş ve çalınmış olan malının da kendisine geri dönmeyeceğinden emin olduğunu düşünür ve buna da zekât düşmez. Bu konuda Ebu-l Abbas şöyle demiştir: "Bu doğruya en yakın olandır inşallah." "el-Mübdî" ve "el- İnsaf" kitaplarında bu kendisinden nakledilmiştir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevaplamıştır: İnsanların zimmetinde bulunan borca gelince, ta ki sahibi o borcu elde edinceye kadar zekâtını vermesi vacip değildir. Ancak ondan bir şey elde ettiği anda zekâtını verir. Ancak onu elde etmeden üzerinden bir yıl geçer

---

¹⁶⁶ Buradan maksat, kişi eğer herhangi birine uzun süreli bir borç veriyse, o borcu elde ettiğinde veya elde etmeden zekât düşer mi? Sorusuna cevap mahiyetindedir. Buradaki cümle ise, kişi eğer uzun süreli olmayan bir borç vermediyse, o borcu geri alınca ancak onun zekâtını verir. Yoksa buna bu şekilde zekât düşmez demektir.

¹⁶⁷Buradan maksat; Kişi verdiği borcu geri alacağını düşünse, ancak bunun geri dönmesi aslen mümkün olmasa bile, vermiş olduğu o borç üzerinden kendisine zekât düşmektedir.

de bunun zekâtını verirse, bu daha faziletlidir. Ancak o borcu elde etmeden zekâtını vermesi ise vacip değildir.

Abdullah b. Şeyh Muhammed'e – Allah ikisine de rahmet etsin- şöyle soruldu: Kocanın zimmetinde bulunan mehir ne durumdadır?

Şöyle cevap verdi: Onu elde etmeden zekâtı verilmez. Elde edilmesinden sonra da zekatının verilmesi hususunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Daha önce geçen senelerin zekatını verir mi? Ya da sadece bir yıl için mi zekât verir? Yoksa bunda zekât yok mudur?

Şeyh Hüseyn b. Şeyh Muhammed şöyle cevap verdi: Eğer buradaki ibra (mehiri alma hususunda kadının kocasına göstermiş olduğu mûsamaha) doğru ise, burada ki mehrin zekâtı kadına aittir.¹⁶⁸ Eğer buradaki ise şikak ise (yani kadın ve kocanın arasındaki ayrılık ise),- ki kadının buradaki isteği kocası ile beraber olma isteğidir- mehri elde ettiği vakit yine bunun zekatı kadına düşer.¹⁶⁹ Borçlu olan kimsenin durumu da aynıdır.

Şeyh Muhammed b. Abdulvahhab'a şöyle soruldu: Kişinin nisab miktarına ulaşmamış verilen bir borcu varsa? Borcunu geri almadan da üzerinden bir yıl geçmiş ise bunun durumu nedir?

¹⁶⁸ Yani mehri kadın ele aldığı zaman, o mehrin zekâtı kadına aittir. Bunu kadın elde etmese bile, mehrin eline geçeceğinden emin olduğu için yine zekatını vermek kadına düşer.

¹⁶⁹ Burada kadın mehri elde etmeden zekatını vermez. Çünkü erkeğin kendisini boşama ihtimali ve mehri kendisine vermeme ihtimali olduğu için, erkek kendisi ile evlenip mehri verdikten sonra bile kadını boşasa, oradaki mehrin zekatı, kadın onu elde ettiği için ona aittir.

Şöyle cevap verdi: Ticaret yapan kişi, bunu üzerinden bir yıl geçmeden tamamlamış ise, buna zekât düşmez. Şayet bunu tamamlamamış ise, borçlu bile olsa buna zekât düşer.¹⁷⁰

Yine Abdullah b. Şeyh Muhammed'e şöyle soruldu: Borçlu olmak zekâtın vucubiyetini engeller mi?

Şöyle cevap verdi: İster gizli veya açık olan mallarda olsun fark etmez borç bizim yanımızda zekâtın vucubiyetini engellemez.

Şeyh Hamed b. Nasır b. Ma'mer şöyle cevap verdi: Malı olduğu halde borç sahibi olan kimseye gelince, şayet bu kimse üzerinden bir yıl geçmeden malından borcu tamamlarsa ve malı nisab miktarının altında ise buna zekât gerekmez. Üzerinden bir yıl geçer de borcunu tamamlayamaz ise, bu kişi ancak zekât şartları oluşup tamam olduğunda zekatını verebilir. Onun vermiş olduğu bir borcu dahi olsa bu böyledir. İşte bu bizim yanımızda fetva olarak verilendir.

Yine şöyle soruldu: Gizli olan mallarda, borç zekâtın vucubiyetini engeller mi?

Şöyle cevap verdi: Bu meselede İmam Ahmed'den üç rivayet gelmektedir. Bu "eş-Şerh" kitabının sahibinin zikrettiği gibi değildir. Öyle ki kendisi, ilk rivayette borcun zekâtın vucubiyetini engelleyeceğini zikretmiştir. Bu üç rivayet ise "el-Furu" ve "el-İnsaf" kitaplarında zikredilmiştir. Bu konuda en evla olan - ki bu konuda mezheb budur- borç, zekâtın vucubiyetini engeller. İkinci rivayetde ise Şafii mezhebinde olduğu gibi, mutlak olarak engellemeyeceği mevcuttur. Üçüncüsü ise, bu halde bulunan kimse ile diğerinin arasındaki farktır. Bu hal ise, te'cil edilmiş olan borcun tam aksine,

---

¹⁷⁰ Burada müellif, her halükârda, üzerinden bir yıl geçen ticaretin yani burada elde ettiği karın zekatını verme zorunluluğu üzerinde durmuştur. Burada kişi ister borçlu olsun ister olmasın, nisab miktarı gözetmeksizin üzerinden bir yıl geçmesi hasebi ile zekatın düştüğünü haber vermektedir. Ancak bunu ticarete hasretmektedir.

zekâtın vucubiyetini engeller. Bu rivayeti bazı sahabeler tercih etmiştir ve Osman (r.a)'ın rivayetin zahiri de böyledir: "İşte bu sizin zekât ayınızdır. Her kimin borcu var ise ilk önce onu elde etsin sonra kalanlar ile zekatını versin." Burada verilen fetvanın dayandığı yer de bu açık olan rivayettir.

Bazılarına, Üzerinden bir yıl geçmiş olan ticaretin karından soruldu...?

Şöyle cevap verdi: Ticaret malının kârının üzerinden bir sene geçmiş ise buna, anaparasının aslı ile beraber zekât düşer.

Abdullah b. Şeyh Muhammed'e soruldu: Kişi zekâtın edasını geciktirse, onun bütün kazancından bu temin edilir mi? Yoksa ibret namına kendisine bir ceza kesilir mi?

Şöyle cevap verdi: Recep ayında o yıl Müslüman olmuş insanlar, şayet kendilerine zekatlarını alacak kimse gelmedi ise, onların elde etmiş oldukları bütün kazançlarından zekât toplanır. Ancak onlara ibret için bir ceza kesilmez. Zira onlar zekât vermeyi men etmemişlerdir. Onlara sadece zekatlarını toplayacak kimse gelmemiştir.

FASIL

Şeyh Muhammed b. Abdulvahhab Allah kendisine rahmet etsin şöyle dedi: Şayet bir kimsenin beş devesi var ve bu develer satılık olmamak ile beraber yeryüzünden (sahibi olmayan araziden), senenin yarısı kadar olma sureti ile hiçbir masraf olmadan bu araziden otlanıyorlar ise, bu beş deveye düşen zekât miktarı bir koyun kadardır. Ancak beşten daha az veya ikiden daha fazla olursa ve bu develer satılık ve sahibi de çiftçi ise, bunun zekatını ticareti ile beraber hesap eder.

Kendisine: Otuz riyali olmakla beraber, deve ve koyun sahibi kimse hakkında soruldu?

Şöyle cevap verdi: Otuz riyali olmakla beraber kendisinde deve ve koyun olan kimseye gelince, bunların her biri için teker teker nisab hesaplanmaz. Şayet bunlar ticaret içinse, bir yıl geçmesi akabinde hesaplanır ve bununla beraber otuz riyalin üzerine eklenir. Bu şekilde bunların tamamı onda bir olarak zekâtı verilir. Eğer develer ve koyunlar ticaret için değil ise, üzerinden bir yıl geçip iki malda da nisab miktarına ulaşma şartı ile hulta zekâtı¹⁷¹ olarak verilir.

Yine Şeyh'in oğlu Abdullah şöyle cevap verdi: Bir kimsenin iki devesi var¹⁷² ve başka bir mal varlığı yok ise diğer develer ile beraber karışık olmak üzere yarım sene güdülmüşler ise, bu konuda alimler ihtilaf etmişlerdir. Burada en ihtiyatlı olan hulta zekâtı vermektir. Bu zekât için alimler yalak, otlak, mera ve bir yıl geçme şartını öne sürmüşler, bazıları da bunu şart olarak görmemişlerdir. Ben bunun delilini bilmiyorum.

Hasan b. Şeyh Muhammed şöyle cevap verdi: Bizim bu konuda fetva verdiğimiz şey, üzerinden zekat hesaplanacak olan sadece malların başında bir çoban olması ve malların istifade edeceği bir yalağın olmasıdır.¹⁷³ Üzerinden bir yıl geçmesi ise, şayet yetkili kişi bunu birbirine karıştırılmış iki mal olarak bulursa, bunun zekatını alır.

---

¹⁷¹ Hulta zekatı: iki veya daha fazla mal sahibinin mallarını tek mal olarak göstermesidir. Bu malları ise kendi aralarında kimin olduğu belli olmaksızın karıştırmalarıdır. Bu şekilde mallarının zekatlarını tek zekât olarak verirler.

¹⁷² Buradaki metinde (بعير) kelimesi geçmektedir. Manası: Üstüne yük koymaya müsait olan yaklaşık dört yaşındaki deve

¹⁷³ Şeyh burada: Ticari maksat ile yaklaştığı ve bu minvalde fetva verdiği için, üzerine zekât düşen bu gibi durumlarda hangi şartlar aranır sorusuna cevap vermektedir. Bir kısım alim, zekât düşmesi için yalak ile beraber otlak ve mera da olması gerekir demişlerdir. Ancak şeyh Hasan sadece metinde geçen iki şeyi şart koşturmuştur.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e şöyle soruldu: Karıştırılmış (hulta) mallar noktasında zekât hangi maldan alınır?

Şöyle cevap verdi: Birbirine karıştırılmış koyun sürüsünün zekatına gelince; yetkili istediği iki maldan da zekâtı alır. Kendisinden zekât alınan ise, kendi gurubuna karışan sürü sahibine kendi zekâtı miktarınca hesap edip bunu verir. Allah Resulu (s.a.v)'nün sözü gereği bu böyledir: "Birbirine karışan iki mal sahibi kendi aralarında bunu eşit bir şekilde bölüşüp birbirlerine dönüş yapsınlar" Bu, isterse her biri için bir nisab belirlensin, ister ikisinden birinin malı için nisab belirlensin ya da nisab ancak iki malın bir araya gelmesi ile oluşsun ve birbirine karışan iki mal, fıkıh kitaplarında geçen şartlar ile üzerinden bir yıl geçmiş ise, iki tarafında koyunlarının değeri nisab miktarına ulaşmış ise ki -böylelikle birbirine karıştırılan iki mal tek malmış gibidir- yetkili kişi ikisinden herhangi birinden bunu alır. Diğeri de bu miktarca dönüş yapar. Ekin toprağı ve para gibi otlak dışında birbirine karışan mallara gelince, alimlerin sözlerinden tercih edileni şudur: Birbirine karışan iki maldan ikisi de ayrı olarak nisab miktarına ulaşmadıkça zekât gerekmez.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevap verdi: Koyunu olan kişilere gelince; onlar bunları zekâttan kaçmak için ayırıyorlar. Halbuki onlardan zekât düşmemektedir. Aksine mallarının tamamının zekatını vermeleri onların üzerine vaciptir. Kendilerine zekâttan kaçmak fayda vermez. Eğer onların, zekâttan kaçma maksatları olmamak üzere birbirinden ayrı malları var ise, onun ile beraber olan kimse de diğerrinin malı ile beraber kendi malının zekatını verir ve bunda bir sorun yoktur.

Şeyh Hamed b. Nasır'a şöyle soruldu: Hulta (iki farklı malın tek bir mal olarak gözükmesi) fiyatlara etki eder mi?

Şöyle cevap verdi: Alimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları, hulta, otlak hayvanlarının dışında olan mal birliğine bu etki etmez demişlerdir. Bazıları da bu mal birliğine etki ettiğini söylemişlerdir.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ Müellif burada otlak hayvanları derken, koyun ve deve gibi kendisine yem verilmeyen ve sadece mera ve diğer buna benzeyen yerlerde otlayan hayvanların sahiplerinin, farklı hayvanları birbirine karıştırarak, bunların hepsini tek bir sürü gibi göstermeleridir. Buna ise daha önce geçtiği gibi "Hulta" denmiştir. Otlak hayvanların dışında birleştirilip tek bir mal gibi gösterilen hayvanların dışında yapılan mal birliği ise, bazı ilim ehline göre hulta, bazısına göre de hulta değildir.

FASIL: HUBUBUTAYN VE MEYVELERİN ZEKÂTI
HAKKINDA

Bazı ilim ehline kahve hakkında soruldu: Kahve hububattan mıdır ve zekâtı verilir mi?

Şöyle cevap verdiler: Kahvenin hububattan (tohum ve çekirdekten) olduğu daha önce geçmişti. Bunun hükmü ise diğerlerinin hükmü gibidir. Çünkü kahve ölçülebilen ve biriktirilebilen bir şeydir.

Yine yağ hakkında soruldu? Şöyle cevap verdi: Yağ zekât düşmemektedir. Çünkü koyunlar zekât olarak verilir ve yağ da inek ve koyundan çıkan bir şeydir.

Abdullah b. Şeyh Muhammed'e Hurmanın ve çekirdeğin (tohumun) nisabından soruldu?

Şöyle cevap verdi: Hurmanın ve çekirdeğin nisabı, beş vesktir. Bununla beraber bu, onun yarısı olmuş olur.¹⁷⁵

Yine şöyle cevap verdi: Meyvelerin ve hubuButayn nisabı beş vesktir. Vesk ise Allah resulü (s.a.v)'nün saa ölçüsüne göre altmış saadır. Bizim saa ölçümüze göre ki bu zekât yetkililerin indinde bilinen bir şeydir. Bizim saa ölçümüz eski saa ölçüsünden daha fazladır. Hanbelilere göre meşhur olan, nisabın sınırlı olduğudur. Şayet yarım saa miktarı kadar dahi az bir şey eksilmiş olsa, zekât düşmektedir. (Yani, zekât alınmaz.) İmam Ahmed'den ikinci bir rivayette: Nisabda takrib vardır, bu derecede olacak şekilde bir sınır

¹⁷⁵ Vesk, genellikle nisab miktarını ölçmede ve ziraatta kullanılan bir ölçü ve ağırlık birimidir. Kelime manası ise yükür. Ziraatta ki malın çeşidine göre farklılık gösteren bir ağırlık birimidir. Usule binaen bir vesk, altmış saadır. Beş vesk ise üç yüz saaygani, şu an ki ölçü birimlerine göre 500 ile 600 kilogram yapmaktadır. Farklı bir kavle göre beş veske bin kilo da denmiştir. İki kavil arasında çok büyük bir fark vardır. Şu şekilde ise açıklanmıştır: bir sa', 1040 dirhem ayarında ki ölçeğe denildiğine göre, beş vesk, kesirsiz olarak 1.000 kilo ve eski okka ölçümü ile 780 okka eder.

yoktur. Biraz eksilmesi buna tesir etmez. "El-İnsaf" kitabında bunun en doğrusu olduğunu söylemiştir.

Yine tohumun ve kuru üzümün nisabından soruldu? Şöyle cevap verdi: Tohumun ve kuru üzümün nisabı, değeri vadi saa ölçüsü ile yirmi saa'dan eksik olacak şekildedir.¹⁷⁶

Yine şöyle cevap verdi: Üzüme gelince, şayet o üzümlerin sahipleri ondan taze bir şekilde yiyip faydalanıyorlarsa, bu üzümlere zekât düşmez. Ondan faydalandıktan sonra kalanları ise onların üzerine varsayar. Bu kalanlar ise beş vesk miktarına ulaşırsa, buna zekât vacip olur. İlim ehli ise, ancak tasfiyeden sonra nisabın hesaplanmasının itibarını zikretmişlerdir. Yenilecek olan şey tasfiye edilip tertemiz olarak yemeye uygun bir şekilde olursa, bu şekilde ne zaman nisaba ulaşırsa, o vakit zekât vacip olur.

Yine şöyle cevap verdi: şayet burada kendisinden verim alınan şeyin meblağı nisaba ulaşırsa, yine o şeyde sahibine yeterli olacak geçim var ise nisab miktarından eksik olmuş ise, buna zekât düşmez.¹⁷⁷ Ancak verimli arazinin malı nisaba ulaşmış ve orada hubabat namına bir yığın var ise veya bu malda ortak ise, adetimizce bunu vacip gören kimseye göre zekatının verilmesi gerekir.

¹⁷⁶ **Vadi:** Devasir vadisi. (yani bu bölgede uygulanan bir ölçü birimi olmasından dolayı bu şekilde denmiştir.) Saa-ı Arız'dan daha zayıf bir miktardır. Saa-ı Arız ise, nebevi saa ölçüsü ile beş saa'dır.

¹⁷⁷ Buradan maksat: kişi verimli bir araziden malını toplar ve kendisine yetecek kadar olanı alır, sonrasında geri kalan ise nisab miktarından aşağı ise ona zekât düşmez. Yani nisaba ulaşması için kendisine ayırmış olduğu miktarı diğerinin üzerine eklemeyiz.

Said b. Hacı'ye "Vesme"¹⁷⁸ den soruldu? Şayet bu tür, bir insanın mülkiyetinde olursa ve herhangi bir fiyata satılırsa, buna zekât gerekir mi? Yine Sedir nisaba ulaşırsa, zekât gerekir mi?

Şöyle cevap verdi: Bil ki! Yeryüzünden çıkan her şeyin zekâtı, kitap, sünnet ve icma'ya göre sabittir. İbn el-Münzir'in ve İbn Abdilberr'in zikrettiği gibi ilim ehli, buğday, arpa, hurma ve üzümün zekâtının vacip olduğuna icma etmişlerdir. Yine ölçü ve birikim olarak hasıl olan hubuButayn ve meyvelerin zekâtı da vaciptir.

Zira Allah resulü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Beş vesk'ten aşağısı sadaka değildir" Muttefekun Aleyhi. İmam Malik ve İmam Şafii şöyle demişlerdir: Meyvelerde ancak hurma ve üzümde zekât vardır. Yine hubaButayn da ancak ihtiyaç halinde, kut olarak (kavmin alışılmış olan yiyeceği) hasıl olanına zekât vardır. Bu şerhin muhtasarından zikredilmiştir. Bitti.

El-Kafi'de şöyle demiştir: yerden çıkanlar hususunda ancak şu beş şart dahilinde zekât verilebilir: Allah resulü (s.a.v)'nün: "Beş vesk miktarına ulaşmadan meyvenin ve tohumun zekâtı olmaz"¹⁷⁹ sözü gereğince, çıkan şeyin meyve ve tohum olması gerekir. İkincisi: vesk olarak hesaplanması için tartılabilir olması gerekir. Üçüncüsü: biriktirilebilen olması gerekir ki zekâtın üzerinde vacip olduğu her şey biriktirilen şeylerdir. Bu şekilde zekât, bütün biriktirilen, besin olarak ayrılan, tohum olarak ayrılan ve onlardan bakla olan hububata, yine hurma, üzüm, badem, fıstık ve çiğdeye düşmektedir. Bununla beraber samana, kâğıda ve çiçeğe zekât düşmemektedir. Çünkü bunlar tohum, meyve veya tartılabilir şeyler değildir. Dördüncüsü: ekilen şeyin bir insan eli ile ekilmesi, doğadan tabi olarak çıkmaması

¹⁷⁸ Bir bitki türüdür. Anadolu bölgesinde buna çivit otu diyenlerde mevcuttur. Bazı bölgelerde kansere karşı çok faydalı olmasından dolayı özel olarak yetiştirilmiş ve gelir sağlanmıştır. Bu türkü bitkilerden sorulmasının sebebi budur.

¹⁷⁹ Müslim rivayet etmiştir.

gerekir. Zira zekâtta ekinden çıkan şeyin salahiyetine bakılır. Fasit olmaması gözetilir. Şayet kendi eli ile dikmemiş ise bu doğal olarak sayılır ve kişinin kendi mülkü olmaz. Beşincisi: “Beş vesk miktarına ulaşmayanın zekâtı olmaz” hadisi gereğince beş vesk nisabına ulaşması gerekir. Müellifin sözü muhtasar olarak burada bitmiştir.

El-İkna'da şöyle der: Toplumun günlük yiyeceğinden biriktirilebilen ve tartılabilen tohumlara, yine hurma ve üzüm gibi tartılabilen ve biriktirilebilen her türlü meyveye zekât vaciptir. Ancak çiğdeye, pamuğa, zaferana, verse¹⁸⁰, çivit otuna, kızkılköke, gubeyra¹⁸¹ ağacına ve kınaya zekât düşmez. Yine aynı şekilde, şeftaliye, ayvaya, nara ve çiğdeye zekât gerekmez. Müellifin sözü muhtasar olarak burada bitti.

Alimlerin bu sözlerini ve ihtiva ettiği delilleri düşündüğün zaman orada vesmenin yani çivit otunun olduğunu görürsün. Bu bitki, yaprağı ile boyayan bir bitkidir. Bundan dolayı kendisine “Adlem” denir. Bunu “el-Mecma” da ve “el-Kamus” da şöyle denmiştir: “Vesme” (Nil kâğıdı) çiviotudur. Yahut yaprağı ile boyayan bir bitkidir.” Buna zekâtın olmadığını alimlerin sözlerinde görürsün. Çünkü bu tartılabilen ve biriktirilebilen tohumlardan değildir. Bir âdem oğlunun eli ile dikip ardından biriktirebileceği bir şey değildir. Şayet daha önce zikri geçen şartlar ile satılır ise, ancak sattığının değerinden zekâtı verilebilir.

Şeyh Abdurrahman b. Hasan şöyle dedi: Biz bunu sana bize bildirildiği gibi zikrediyoruz: sizin zekâtı toplama hususundaki yetkilileriniz bir kısmı veya hepsi, zekâtı nisap miktarına henüz

¹⁸⁰ Vers: Yemen ve Hindistan dolaylarında ekilen kırmızı bir bitki türüdür. Muhtemel olarak Necd alimlerine Yemen tarafından bu ot hakkında soru gelmesi hasebi ile cevap verilmiştir.

¹⁸¹ Gül ağacına benzeyen, Akdeniz kırsallarında yetişen ve meyve veren bir ağaçtır. Üzerinde bulunan güzelliklerden dolayı bazı bölgelerde kadınlar kendi ziynetlerini o ağaçtan elde etmek için ekerler.

ulaşmayan hububattan ve meyvelerden topluyorlar. Daha sonra bana: bu senin tarafından bize ulaşıdır, deniliyor. Bu ise zandır. Zira Allah resulü (s.a.v) sahih olarak bize ulaşan hadisinde şöyle demiştir:

“Beş vesk'den aşağısında sadaka yoktur”

Burada beş vesk; üç yüz saa'dır. Bu şeriatın naklettği ve İslam alimlerinin yanında ihtilaflı olamayan bir meseledir. Hiç kimse, Allah resulü (s.a.v)'nün koymuş olduğu sınırı aşma lüksüne sahip değildir. Zira Allah şöyle demiştir:

“Allah ve resulü herhangi bir konuda hüküm verdiklerinde artık mümin bir erkek veya kadın için işlerinde tercih hakları yoktur. Allah'ın ve resulünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır.”¹⁸²

Yine zikri yüce olan Allah şöyle buyurmuştur:

“Onun emrine aykırı davrananlar başlarına ya bir belânın gelmesinden yahut can yakan bir cezaya çarptılmaktan korksunlar!”¹⁸³

Bu konuda İmam Ahmed şöyle demiştir: “Fitne nedir bilir misin? Fitne, şirktir. Kişinin Allah'ın indirmiş olduğu bir şeyden bazısını reddeder de kalbinde eğrilikten bir şey oluşur ve helak olur. Allah bizi ve sizi helaka sebep olan şeylerden korusun! Yine İmam Ahmed buna benzer bir şey için de uyarıda bulunmuş ve demiştir ki: Allah'a ibra ediyorum! Bunu emretmiyor ve bundan razı değilim! Bana Allah'tan geleni haber verin, yaptığınız uyarıları bize sevdiren! Zira bu konuda ben, Allah'ın ve Resulü (s.a.v)'nün hükmündeki açık şeylerin kâfi geleceği kanısındayım.”

Bazılarına şöyle soruldu: Ölen kimsenin ekmiş olduğunda ve verasetinin dağılımından sonra ettiklerinin toplanması

¹⁸² Ahzab: 36

¹⁸³ Nur: 63

hususunda zekât var mıdır? Yine buradaki ekinin sayılması hususunda ziyade edilir ise, ziyade eden kimseye ayrı bir zekât düşer mi?

Şöyle cevap verdi: Ölmüş kimsenin ekmiş olduğu şeyin verasetinin sahiplenilmesinden sonra sayılmasına gelince, evet! Bu vardır. Çünkü hububata ve meyvelere zekât düşmektedir. İsterse onun sahibi, şayet mal nisap miktarına ulaşmış olursa, hayatta veya ölmüş olsun bu fark etmez. Şayet burada kişi bunu eleyip sayar ise ve buna ziyade ederse veyahut ziyade ettiği üzerinden sayarsa, ziyade eden kimsenin ziyadesi ile beraber toplanan ve sayılan mala zekât düşer.

Şeyh'e şöyle soruldu: bir yılın ekimi nisap miktarına ulaşması amacı ile diğer yılın ekimine eklenir ise, bununla beraber yaz ekiminin zekatından alınan pay bahar ekimi üzerine eklenir ise, bu halde ne olur?

Aynen şöyle cevap verdi: hubabata gelince, bunun üzerinde amel edilen şey şudur: nisap miktarına ulaşma amacı ile şayet bu bir senenin ekimi ise, cinsler farklı olsa bile biri diğerinin üzerine eklenir.

Yine şöyle cevap verdi: şayet bunların tamamı tek bir cins ise, hiç şüphesiz biri diğerinin üzerine eklenir. Ancak bunlar iki farklı cinsten ise, fakihler bunların birbirlerine eklenmesi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak bu konuda bugünlerde verilen fetva şudur: Bunlar birbirine eklenebilir. Buğday arpaya, darı akdarıya eklenebilir. Buradaki eklenmeden kasıt, buradaki mahsuller nisap miktarına ulaşmaması halindedir. Daha sonra ikinci bir mahsul gelir ve birincisi üzerine eklenir. Bunların tamamı nisap miktarına ulaştığında ise zekâtı verilir.

Yine şöyle cevap verdi: Nisap miktarına ulaşması amacı ile bir yılın mahsulünün diğerine eklenmesinden maksat, bazılarına göre bir

yılda, iki ekim yapılmasıdır. Şayet bu hilali seneye mutabakat etmiyor olsa bile böyledir. Zira bunun sekiz veya dokuz veya daha fazla sene içerisinde hasat edilmesi beklenir. Buradaki ilk ekimin ilk senenin sonunda oluşuna bakılmaz. Çünkü bu bir yılın ekiminin hesabıdır. Onların şu sözlerindeki çekingenlikleri ise şudur: “Bir yılın mahsulü, insanın senede ancak bir ekim yaptığına işaret eder. Sonra on iki ay geçmesinden sonra bir sonraki senenin mahsulünü eker. Burada ise birinci yılın mahsulü, ikinci yılın mahsulüne eklenmez. Bir yıl içerisinde ekmiş olduğunu yine aynı yıl ekmiş olduğunun üzerine eklediğinde ve onun yanında nisap miktarı tamam olduğunda, zekât vacip olur.” İşte bu, şu an bizim fetva verdiğimiz şeydir.

Yine şöyle cevap vermiştir: Hanbelilerin sözlerinin zahiri şudur: burada belirlenmiş vakit bir yıldır. Burada kış yaza, yaz da kışa eklenir. “El-Münteha ve Şerhinde” şöyle demiştir: Nisap miktarını karşılama amacı ile aynı yılın ekimi olan ve tek bir cinsten olan mahsuller birbiri üzerine eklenir. Soğuk yerlerde yetişen buğday, normal buğdaya eklenir. Çünkü bu, buğday cinsindendir. Çavdar da arpaya eklenir. Çünkü bunun cinsindendir. Bunun böyle olduğunu ilim ehlinde bir cemaat kesin olarak söylemişlerdir. Örneğin Muvaffakud-Din b. Kudame ve Mecdu-d Din b. Teymiyye bunu söylemişlerdir. “el-Furu”¹⁸⁴ da şöyle der: “Çünkü bu hubabata en çok benzeyendir. Aynı meyveler ve yemişler gibi daha doğru farklı bir cins yoktur. Bundan dolayı her bir cins için nisap miktarı itibar görür. Yine buna aynı yıl ekiminden toplanmış olan mahsul olma kaydı ile birbiri üzerine eklenir. Ancak buradaki mahsul, aynı yıl içerisinde iki defa toplanan ve yüklenenler için geçerlidir. Çünkü bu tek bir yılın mahsulüdür. Yine bu aynı, bir yıl içerisinde iki defa ekilip toplanan buğday gibi, tek bir yılın ekimi gibi diğerinin üzerine eklenir. Ancak toplamda, o senenin tamamında ayların arasını ayırmaksızın toplanan

¹⁸⁴ “El-Furu” Şemsu-d Din b. Muflih el- Hanbeliye ait hanbeli mezhebinin furuat meselelerini anlatan bir fıkıh kitabıdır.

mahsule gelince, bu konu hakkında Hanbeli alimlerinin ne dediği üzerinde durmadık.

Şafii alimlerinden olan el-Ezrai' "el-Minhac" şerhinde şöyle der: bir yıl içerisinde yapılan ekimler, birbiri üzerine eklenir. Burada en açık olan şey ise, bir yıl içerisinde iki ekimin hasadının ne olduğuna itibar etmektir. Şayet bunlar aynı yıl ekilmiş ve mahsul vermişler ise, kesin olmak üzerine birbirine eklenir. Bu yıldaki ekimin vaktinin uzamasının buna herhangi bir etkisi yoktur. Bu, belki bir ay, iki ay veya daha fazla uzayabilir. Ancak bu tek bir ekim olarak itibar görür. Ancak buğday gibi, tek bir yıl içerisinde iki veya daha fazla ekilen mahsul, sonbahar, ilkbahar veya yazın ekilir. Böylelikle bunlar birbiri üzerine eklenir.

Bu konuda muteber olan on söz vardır. Bunların çoğu nas ile varit olmuştur. En açık olanı ise daha önce zikri geçendir. Zira hasat, vucubiyetin istikrarının vaktidir. Buna itibar etmek en evla olanıdır. İkincisi: Aynı yılda ekilmiş olmalarına itibar etmektir. Üçüncüsü: İki ekimin ve iki hasadın arap takvimi ile en az on iki ay olmasına itibar etmektir. Dördüncüsü: İki hasat ve iki ekim vakti hasıl olmasına veya o yıldaki birinci hasat ile ikinci ekime itibar etmektir. Çünkü ancak bu şekilde olur. Beşincisi: İki ekimin ve iki hasadın aynı yılda olmasına itibar edilir. Bunu ise er-Rafii dördüncü söz ile alakalandırmıştır. Bunu diğerinden ayırmamıştır. Altıncısı: Tek bir fasıl da (tek bir yıl da) iki hasat olmasıdır. Yedincisi: Tek bir fasıl da iki ekim olmasıdır. Sekizincisi: Tek bir fasıl da iki ekim ve iki hasat olmasıdır. Yani iki ekiminde tek bir fasılda, iki hasatında tek bir fasılda olmasıdır. Bazıları buradaki faslın dört ay olduğunu söylemişlerdir. Dokuzuncusu: Birbirine katmaksızın aynı bir ağacın diğer bir yere taşınması gibi daha sonra ekmiş olsa bile, ilk ektiğinin hasadını almasıdır. Onuncusu: Ebu İshak'ın rivayetine göre bir yıl içerisinde ekilen birbirine katılmış sayılır. İki ekimin ve iki hasadın ihtilaf konusu olmasının bir etkisi yoktur. Zira bu güzel bir şeydir. Eş-Şamil

kitabında şöyle der: Bu zikri geçen sözlerin en iyisidir. El-Bendenici ise şöyle demiştir: Bu bir görüştür. Bunun üzerine seneden maksat, ekim senesidir. Bu ise beş yıldan başlar, sekiz yıla kadar gider. Yine el-Bendenici şöyle der: bunun en fazlası altı aya kadardır.

Bazıları ise şöyle cevap vermiştir: Ekinlerin zekâtı meselesine gelince; bu ancak kendisinin yanında beş vesk olarak bir yılı tamamlamış kişiye vaciptir. Çünkü yılın ekinleri nisap miktarını tamamlama hususunda birbirini kapsar.

Şeyh Abdullah b. Abdurrahman Eba Butayn şöyle cevap vermiştir: Yılın tek bir ekininin ve ekiminin birbirini kapsaması (yani birbirine katılması) hususu nisap miktarının tamamlamak içindir. Ekinlere gelince; onlardan bir cins, diğer bir cinsin üzerine katılmaz. Alimlerin icması ile hurmanın kuru üzüme katılamayacağı gibi. Ancak bunlardan bazısı bazısının üzerine katılabilir. Ekim hususuna gelince; İmam Ahmed'in mezhebinde de meşhur olduğu üzere, bir cins diğer bir cinsin üzerine katılmaz. Bu aynı şekilde Şafi mezhebinin ve Hanefilerin bir kısmının sözüdür. İmam Ahmed'den buğdayın arpaya, darının da diğer cinler üzerine katılabileceğine dair başka bir rivayet de varit olmuştur. Bu İmam Malik'in mezhebi olması ile beraber bu rivayeti el-Haraki, Ebu Bekr tercih etmişlerdir. Yine İmam Ahmed'den tohumların mutlak olarak diğer cinsler üzerine katılabileceğine dair üçüncü bir rivayet varit olmuştur. Allah en iyi bilendir. Katani ise (yani darı) birçok tohumun ismidir. Bunlardan bazıları; nohut, mercimek, tütüsü, pirinç ve bakladır.

Yine şöyle cevap vermiştir: Nisap miktarının tamamlanması amacı ile tek bir yılın ekiminin diğerlerinin üzerine katılması noktasındaki hüküm alimlerin yanında da bu şekildedir. Buna hadislerin umumu ile delil getirmişlerdir. Aynı Allah resulü (s.a.v)' nün: "gökten yağan yağmurun yeryüzündeki bitkileri ıslatması" ve "beş veskten aşağısında zekât olmaz" hadisleri buna delildir. Şöyle

demişlerdir: Bu hadisler, şayet senenin bir veya iki arasında olursa delil olur. Şu konuda da ihtilaf etmişlerdir: Nisap miktarını tamamlama amacı ile bir cins diğeri üzerine eklenir mi? Yani buğday ve arpa, darı ve tûtsüye eklenir mi? Bunun hakkında İmam Ahmed'den iki rivayet vardır.

Buna şu şekilde cevap vermişlerdir: Şayet bir insanın elinde kış nisabı, diğeri bir tarafta da yaz nisabı¹⁸⁵ var ise bu durumda kış ekininin zekatını verir. Yaz ekini gerekli nisap miktarına ulaşmaz ise, ona bir şey gerekli değildir.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e ekinlerin birbirine karışımının etkisinden soruldu?

Şöyle cevapladı: Bu, tohumların birbirleri üzerine eklenmesine mebni olan bir meseledir. Eğer ekinlerin birbiri üzerine katılabileceğini söylersek, nisap miktarı ne zaman tamam olursa o zaman zekatını verir deriz. Ancak yeryüzü divanını zekât verebilecek biri alırsa, o zaman zekâtın vucubuyeti buna bina edilir. Bu da otlak yiyen hayvanların otlamadığı otların birbirine karışımının etkisi (nedir?) sözü üzerine, bu şekildedir. Bu konuda cumhurun kavli: Bunun hiçbir etkisi olmaması üzerinedir.¹⁸⁶ İmam Ahmed'den ikinci bir rivayete göre bunun tohumlar ve meyveler hususunda etki gösterebileceğini söylemiştir. Yine bu İshak'ın kavidir ve el-Acurri ve İbn Akil bunu tercih etmişlerdir. Bu sözler üzere zekât alınır. Birbirine karıştırmak, ekinlere bir şey etki etmez diyenin sözüne gelince, o zaman o yerin sahibi, kendisinde olan yerin ücretini çıkarır,

¹⁸⁵ Buğday ve arpa, kış nisabıdır. (Yani: yaz için ayrılmış ekinlerdir) darı ve tûtsü ise yaz için ayrılmış nisaplardır.

¹⁸⁶ Buradan maksat: özel bir araziden olmamak kaydı ile yeryüzü otlarından beslenerek senesini bu şekilde geçiren ve bununla kifayet eden hayvanlardan bahsetmektedir. Yeryüzünde biten otlardan bu develer veya hayvanlar yediği için, bu yediklerinin zekâtı hakkında sormuşlardır.

daha sonra kalanlar nisaba ulaşmış ise onun zekatını verir. Ancak bu konuda en ihtiyatlı olan, divan zekatının¹⁸⁷ alınması ise nisap eksik kalacak olsa bile bunun zekatını vermektir. Zira divan (zekâtı) ekim noktasında yer sahibine bir ortak değil, sadece kiracının zimmetinde bulunan bir ücrettir. Çünkü bu ücret, kiracının zimmetinde bulunan malum bir ücrettir. Fakihler ise ekinlerin birbirine karıştırılmasını, ekim konusunda yer sahibi ile kiracının ortak olması hususunu örnek olarak getirmişlerdir. Ya da yer sahibinin dörtte biri veya beşte biri gibi bir ekini bilinen bir cüz olarak şart koşmasını da örnek olarak getirmişlerdir.

Yeri ise belirli bir sa' karşılığında kiralama meselesine gelince, bu gibi şeylerde bu, ekinlerin birbirine karıştırılması meselesinden uzaktır. Çünkü ekim sahibi olan kimsenin yanında nisap miktarı oluşmuş ise zekatını verir. Daha sonra yerin divanını yer sahibine verir ve bu şekilde zekâtтан bir şey eksilmiş olmaz.

Yine şöyle cevap vermiştir: Zekâtın verilmesinden önce veya sonra yer sahibinin divanı alması meselesi ise, ekinlerin birbirine karıştırılması hususunun etkisi üzerine bina edilen bir şeydir. Eğer bunun ana maldan çıkarılan bir etkidir dersek, o vakit yer sahibi divan zekâtı hususunda kendisine hasıl olan şeyi takdir eder. Eğer ekinlerin birbirine karışımının bir etkisi yoktur dersek, o vakit divan sahibinin kendi payı nisaba ulaşana kadar zekât vermesi gerekmez.

Yine ekimdeki ortaklar ve kendi aralarında olan (malın) nisaba ulaşmaması ve herkes için kendisine ait olan şeyler hakkında soruldu?

---

¹⁸⁷ Divan: zekât mallarının toplandığı ve hak edildiği yerlere dağıtılan yer. Burada kastı ise, nisap miktarı eksik çıksa bile öncelikli olarak bu kişi için divanın zekatını çıkarmasının ihtiyatlı olmasıdır.

Şöyle cevap verdi: ortaklardan her birinin kendisinde nisap oluşmuşsa, onlardan zekât alınır. Eğer nisap oluşmamış ise zekât gerekmez.

Yer sahibine düşen paydan zekât alınır mı diye soruldu?

Şöyle cevap verdi: eğer onun hakkı belli bir pay ise, onun zekatının payı kendisine düşer. Şayet divan ise şart koşulan şeyi vermesi gerekir.

Farklı bir yerde şöyle cevap vermiştir: Hulta (farklı olan ekinlerin birbirine katılması) otlak hayvanları hususunda, sahih bir hadis ile etki ettiği sabittir. Ancak bunun dışında olan hububat hususunda ilim ehlinin çoğunun dediğine göre hultanın bir tesiri yoktur. Şayet bu ikisinin arasında iki yüz sa' kadar bir şey ekilmiş ise, her ikisine de yüzer düşer. Oradaki diğer ekimden elli (sa') veya daha ziyade olmak üzere ortağından ziyade kendisine aittir. Bu iki kavle göre bunların tamamına zekât yoktur. Şayet biz, bu otlak hayvanların dışındakilere etki etmez dersek, bu açıktır. Şayet, o ikisi nisab da ortak olmadıkları halde etki eder dersek ki - zira ortak olan kişi nisaba ulaşmamıştır- buna zekât yoktur.

Şayet bu taksim edilir ve onlardan her biri ortağından ziyade kendisine ait olan diğer ekimin payından kendisine hasıl olanı eklerse, bunun nisaba ulaşip ulaşmadığına bakarız. Şayet ulaşmış ise zekât vardır. Ulaşmamış ise zekât olmaz.

Yine şöyle cevap verdi: hurma ağaçları hususunda ortak olan insanlar ise, onlardan bu işi bilen herkesin bir hakkı vardır. Herkes de onlardan kendi hakkını yürütür. Herkes de kendisine düşen payı hesaplar. Şayet burada bu, nisaba ulaşırsa ondan zekât alınır. Şayet nisaba ulaşmaz ise ondan zekât alınmaz.

Yine şöyle cevap verdi: Ortaklar arasında ayrılmış olan hurma ağaçlarına gelince, ortak olarak kullandıkları suyun dışında herhangi

bir ortaklıkları yok ise, bizim buradan anladığımız bu meselenin su ortaklığına etki etmediğidir.¹⁸⁸ Bunun üzerine herkes kendi mülkünü kendi başına temin eder.

Ve Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevap verdi: zekât babında otlak olan hayvanların dışında hultanın tesirine gelince, otlak hayvanlarında hultanın tesirinin olmasını söyleyenler arasındaki ihtilaf meşhurdur. İmam Ahmed'in mezhebinde meşhur olan ki bu aynı şekilde İmam Malik'in de mezhebi olan, hiçbir yerde hultanın tesirinin olmamasıdır. Yine İmam Ahmed'den otlak hayvanlarının dışında, değerli olan eşyalar hususunda da hultanın tesiri olduğuna bir rivayet vardır. Bu İmam Şafi'nin mezhebidir. Hal böyle iken bu Hultatu-l Evsaf'a¹⁸⁹ etki eder mi? (Hanbeli) ashabının indinde bu konu ile ilgili iki görüş vardır. Bu iki kavilden her birinin delili kendi yerinde incelenir. Eğer bu hüccet ise birinci söz daha zahir ve daha fazla söylenmiştir. Ancak bir kişi diğeri için cüzi miktarda bir ekim yapsa, burada ekim yapan amile ancak kendi payına düşenin zekatını vermek düşer. Ancak burada zekâtın amile şart olması doğru mudur, değil midir?

Muhammed b. Abdulvahhab'a, Allah kendisine rahmet etsin, (toprağın) biriktirilmiş olan su azıklarından sulanması hakkında soruldu?

---

¹⁸⁸ Buradan maksat; bu türlü durumlarda ortaklık hukukuna uygun olarak zekât tahsis edilir. Eğer ortaklık vaki ise zekât türü başkadır. Ortaklık vaki değilse, zekât türü farklı olarak tespit edilir.

¹⁸⁹ Vasıfların ortak olması demektir. Bunlar: otlağın, gecelenen yerin, yeyilen ve içilen yerin, hayvanları güden kimsenin bir olmasıdır.

Şöyle cevap verdi: Buradaki asıl, Nebi (s.a.v)'nin şu kavlidir: "Semanın ve pınarların suladığı yahut sulanmaksızın kendi ince damarları ile su emip yetişmiş olan yer mahsullerinde uşr¹⁹⁰; kuyulardan, kova ve kendi gayreti ile sunulanlarda ise yirmide bir zekât vergisi vardır." Buhari rivayet etmiştir.

Ancak bunun yarısı (yirmide biri) külfet ile sulandı ise ve diğer kısmı külfetsiz sulandı ise, bunu fakihler ise yüzde yedi buçuğa ayırmışlardır. Dediler ki: bu İmam Malik'in, İmam Şafii'nin rey ehlinin görüşüdür. Biz buna muhalefet eden bir şey bilmiyoruz. Bunun üzerine sen de icmayı anlayan birisisin. (icma olarak da) şunu söylemişlerdir: külfetli veya külfetsiz olanın (bedeli ve değeri) bilinmez ise,¹⁹¹ ihtiyaten üzerinde nas olan onda birlik birimi vermesi gerekir.

Yine marifet ehli kendilerine, sel ve sulama ile sulanan yerlerin hasadı hakkında şöyle cevap verdiler: eğer selin buradaki faydası, diğerinden büyük ise, tam olarak onda bir zekât vermesi gerekir. Eğer sulamanın faydası büyük ise, o zaman bunun yarısını vermesi gerekir. Eğer ikisi de aynı seviye de ise, o vakit yüzde yedi buçuk verilir.

Oğlu, Şeyh Abdullah ise şöyle cevap verdi: kaplar ile sulanan yerlerin zekâtı yirmide birdir.

Sel veya nehirler sebebi ile sulanan yerlerin zekâtı ise tam olarak onda birdir. Bunun zekatının ne zaman verilmesi gerektiği soruldu?

¹⁹⁰ Uşr; Onda bir zekât vergisi demektir.

¹⁹¹ Hangisinin daha değerli ve bedelli olduğu bilinmez ise demektir. Yani: külfetli olan mı daha değerli, külfetsiz olan mı? bu sorunun cevabını vermektedir.

Şöyle cevap verdi: Bu konuda ilim ehlinin indinde meşhur olan, zekât ancak hububat başakları sertleştiği zaman ve bu hubuButayn toplanmasından sonra harman yerine (bu türlü hububatların toplanma alanına) götürüldükten sonra vacip olur. Bu toplananlardan bazısı telef olursa, telef olanın zekâtı bırakılır, kalanın zekâtı verilir. Alimlerin herhangi birinden, hubuButayn hasadından önce telef olanların zekâtının verileceğini söyleyen birini bilmiyorum. Aksine alimlerin çoğu hatta tamamı bunun üzerine, hatta bunun icma olduğunu düşünüyorum: Eğer ekim, hasat edilmesinden önce semavi bir şekilde afete uğrarsa veya meyveler toplanmasından önce parçalanır ise, telef olanlardan zekât düşer. Ancak meyveler toplanır ve harman yerine koyulur ya da ekin hasat edilir ve hangara koyulur da daha sonrasında rüzgâr gibi veya zekâtının verilmesinden önce bu ekinler yanar ise işte bu, ihtilafın olduğu bir meseledir. Bazıları zekâtın vacip olduğunu, bazıları zekâtın düştüğünü, bazıları da hasat edilmese dahi verilebileceğinden mütemekkin olmasının vucubiyetini şart koşmuşlardır.

Buğdayların henüz başak iken zekâtının ne ile verildiği soruldu?

Şöyle cevap verdi: İlim ehlinin çoğunun bu konudaki sözü bunu caiz olmayışdır. Çünkü onlar ancak hubuButayn tasfiye edilmesinden, harmanın da kurumasından sonra zekâtının verilebileceği hususunda söz etmişlerdir.

Yine başka bir kimse bir (toplu olarak veya sayı ile) ekmek satın alan ve bunun zekâtını veren kişi hakkında soruldu?

Şöyle cevap verdi: bir insanın zekât malını başkasının üzerinden almış olduğu ekmekten geçiminden sağlaması hususunda bir ihtilaf bilmiyorum. Bu konuda men olan ise: Şayet zekâtını vereceği malı bir fakirden satın aldıysa, onu daha sonra ona geri verir.

Ancak bunun sahibi bu malı dindarlar için çıkarıp zekât ehline vermesinde ben bir beis görmüyorum.

Şeyh Abdullah el-Ankari şöyle cevap verdi: (pişmiş bir yemeği veyahut) ekmeği (toplu veya ferd olarak) ödünç alıp, bu aldıklarını zekât vereceği malının dışına çıkaran kişiye gelince, bunda herhangi bir beis yoktur. Zira buna borç ile sahip olmuştur. Bu malın tasarrufu o kimse de sabit olursa, onu istediği şekilde kullanması caiz olur. Ancak burada senin kafana takılan şey, zekâtın ancak üzerine düşen kimsenin vermesidir. Ancak bu zorunlu bir şey değildir. Bu kişinin zimmeti ile alakalı olan malın bizatihi kendisinde vacip olan şeydir. (Ancak senin dediğin) burada borç gibidir. O vakit bunu isterse üzerine vacip olandan çıkarsın veya başkası üzerinden çıkarsın fark etmez, bunun her biri caizdir.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e Haras'ın¹⁹² inkârı hakkında soruldu?

Şöyle cevap verdi: bunu hesap eden kimseye çalışmak ve araştırmak düşmektedir. Bunu ise Allah resulü (s.a.v) işçilerini meyvelerin eşitlenmesi üzerine sayım ve tespit için gönderdiğinde yapmıştır. Zira Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

*"Muhakkak ki sizin için Allah resulünde güzel bir örnek vardır."*¹⁹³

Şeyh Muhammed b. AbdulVehhab'a Haris'in (tespit eden kimsenin) bıraktığından soruldu?

Şöyle cevap verdi: Malların (Özellikle buğday ve hurma) verilecek olan zekatlarını hesap ederken haris kimsenin üçte bir ya da

¹⁹² Haras: hurma ağaçlarındaki yaş hurmaların kuru hurma, üzüm ağaçlarındaki üzümlerin, kuru üzüm sayısını tespit ettikten sonra bunların zekatının ne kadar çıkacağını hesap eden kişi veya tabirdir.

¹⁹³ Ahzab: 21

dörtte bir olarak bırakması hususuna gelince, ilim ehlinin çoğuna göre ve benim tercih ettiğim görüşe göre bu takdir edilmemiş bir maldır. Halbuki yenilecek kadar geride bırakılması ve haris kimsenin içtihadına göre henüz yaş iken ihraç edilmesi gerekir. Birçok delil bu konuda varit olmuş ve birbirini desteklemiştir.

Oğlu Şeyh Abdullah ise şöyle cevap verdi: burada haris kimseye, hurma sahiplerinin yemeleri, tasadduk ve hediye etmeleri için onlara, üçte bir veya dörtte bir bırakılması için emir verilebilir. İlim ehlinden bazısı da şöyle demiştir: her insana ihtiyacına yetecek olan verilir. Bunun için de hurma sahiplerine ihtiyaçları kadar bırakır. Hurmaların kurumasın önce yemek için ihtiyacı kadarını alır, akrabalarına ve sairlerine hediye edebilir. Ya da bunu tasadduk edebilir ve buna zekât düşmez. Ancak bunun dışında olanlara ise zekât düşmektedir. Bunun için beyan olmuştur ki, şayet bunu herhangi bir bedel (karşılık) beklemeden ihraç ederse, buna zekât yoktur. Ancak kendisine düşen o artık payları satar, ya da hediye edip bir karşılık beklerse, buna zekât düşmektedir.

Yine Abdullah b. Şeyh Muhammed'e haras hususunda terkedilenler hakkında soruldu. O, ekinlerin dışında sadece hurmalıklar için midir?

Haras hususunda sadece arkada zekâtı alınan malların sahipleri için bırakılan sadece meyvelerdir. Zira bu meyveleri yetiştiren insanlar sadece yaz dönemi çalışıyorlar ve meyveler geç olgunluğa eriyor. Ama ekinler ise (buğday, arpa, mısır vb.) bunun gibi değildir. Şayet bu insanlar hasat vaktinden önce yemeğe ihtiyaç duyuyorlarsa, bu konuda bizim takdir ettiğimiz, meyvelerden ev ehline bırakılmasıdır.

Yine şöyle soruldu: haris kimse bir insanın evi ve ehli için yiyebileceği kadarını bırakabilir ve bunu miskinlere hediye olarak taksim edebilir mi? aynı şekilde (binek hayvanı olarak işte kullanılan)

eşek ve işçiler gibi, bu noktada da ki sınır dörtte bir veya üçte bir mi? yoksa el-Emidi'nin ve İbn Akil'in sözlerine göre: "yiyecek kadarı kendilerine bırakılır, hediye ise bir iyiliktir" sözü mü alınır?

Şöyle cevap verdi: Bizim bu konudaki görüşümüz, eşeğin buna dahil olmadığıdır. Bunun sebebi ise ilim ehlinin ona ihtiyaç duyulduğunu zikretmesidir. Yine kendisine ait olandan bir şeyi hediye olarak infak ediyorsa bu da zekât olarak hesaplanmaz. Yanında ücretli olarak çalıştırdığı insanlar da ev ehline tabidir.

Senin "bunu sattığında elde ettiği karşılığın zekatını verir mi? sözüne gelince, bu mesele böyle değildir. Aksine satmış olduğunun aynısının karşılığının (miktarını hesaplayarak) zekatını eda eder.¹⁹⁴

Yine şöyle cevap verdi: hurma sahibinin yaz döneminde hurmaların kurutulmak üzere toplandığı vakit de kendisinin ve ailesinin, ondan yakını için hediye ettiğinin, ondan fakir için vermiş olduğu sadakanın hiçbirine zekât yoktur. Haris kimseye ise bunu geride bırakması emredilir. Bunu hurma sahipleri kalacak olan ile beraber üzerinden tespit etmez. Sadece geri kalanı tespit eder.

Bazıları da şöyle cevap verdi: Ancak sahibinin tasadduk ettiği hurmalara gelince, bu konu hakkında bize ilim ehlinin gelen; eğer sadakaları toplayan kişi bu hurmaları yenecek hale gelmesinden sonra ilk hesaplanan hurmalar gibi ev ahalisi içinde hesaplıyorsa, bunları kendisi ile tasadduk edebilecekleri ve yiyebilecekleri şekilde kıymet olarak bırakması gerekir. Alimlerin ihtilaf ettiğine göre bunu üçte bir, dörtte bir veya daha farklı bir biçimde yapar. Geri kalanının ise zekâtı verilir. Ancak haris kimse bunları (neredeyse) yenmekten geçecek bir zamanda hesaplamış ise bu konuda zahir olan, bulduğunu hesaplamasıdır. Zira nafaka ve yemek geçmiştir. Bunun

¹⁹⁴ Yani; malı sattıktan sonra, elde etmiş olduğu karşılığı, satmış olduğu malın değeri dışında hesaplayarak ayrı olarak vermez. Aksine satmış olduğu malın değerince, elde etmiş olduğu kazancı hesaplar ve onun zekatını verir.

dışında satılan veya verilen ise ücrete tabidir. Bu ise hurma ile beraber hesaplanır.¹⁹⁵

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevap vermiştir: bu işi koşturan kimse nisab miktarının tamamından - aynı kendisinin yanında beş vesk olup bir veskini bırakması gibi- ev sahibi için bir hesapta bulunmasından dolayı şöyle zikretmişlerdir: şayet ev sahibi bu bırakılan veski yer ise, geri kalan dört veskten kendisine herhangi bir şey gerekmemektedir. Ancak bu bırakılan veski yemez ise, sadece dört veskin zekatını verir.

Bazıları ise şöyle cevap vermiştir: fakirlere verilen hurma ağaçlarının meyvelerinde zekât yoktur. Meyve sahibinin yediğinde de zekât yoktur.

Abdullah b. Şeyh Muhammed'e balın zekatından soruldu? Şöyle cevap verdi: Bal'a gelince; baldan onda birlik bir zekât alınır. Bu ise tartı ve kilo ile bilinir.

Bazıları ise şöyle cevap verdi: Bal meselesi İmam Ahmed ve diğer alimlerin mezhebine göre şayet ondalık miktara yaklaşmış ise ondan onda birlik bir zekâtın alınır.

İmam Abdulaziz b. Muhammed b. Suud'a sebzelerin ve yeşilliklerin zekâtı hakkında soruldu. Buna zekât gerekir mi?

Şöyle cevap verdi: Alimlerin birçoğunun görüşüne göre buna zekât düşmemektedir. Ebu Hanife bunda zekât vacip olduğunu söylemiştir. Ancak doğru olan birinci sözdür. Buna delalet eden şey ise Allah resulü (s.a.v) hayatında yapmış olduğu kendi vefatının ardından bıraktığı raşid halifelerin amelidir. Bu deliller bunu düşünen ve kavmin siretini bilen kimseler içindir.

---

¹⁹⁵ Burada hurmadan maksadın ne olduğu yukarıda geçti.

Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab'a hasat vakti kapının kapanmasından soruldu?

Şöyle cevap verdi: hasat vakti kapının kapanmasına gelince, buna haramlığı üzerine cezmetmeye cüret etmem. Ancak kitap, sünnet ve ilim ehlinin kalamından varit olan manaya göre bu, zannımca caiz değildir. Bunlardan biri Allah'ın "Nun" suresinde cennet ashabı hakkında zikretmiş olduğu ayettir:

*"(Bahçe) Sahipleri daha sabah olmadan, bahçeyi devşireceklerine bir istisna payı bırakmaksızın yemin etmişlerdi."*¹⁹⁶

Onlar kapıyı kapatmamışlardı. Ancak onlar meyvelerin henüz yeni toplandığını iddia ederek, oraya miskinlerin gelmemesi için hile yapmışlardır.

Bazıları ise şöyle cevap vermiştir: *"Hasat gününde onun hakkını verin"*¹⁹⁷ ayeti hakkında İbn Cerir şöyle dedi: bazıları bunun farz olan zekât hususunda olduğunu söylemişlerdir. Sonra ise bunu Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir. Aynı şekilde İbn Müseyyeb ve el-Avfî İbn Abbas'dan şöyle dediler: ekim yapan ve hasat vakti gelince ondan bir şey ihraç etmeyen için Allah şöyle demiştir: "Hasat vakti gelince onun hakkını verin." Hasan dedi ki: Bu hubuButayn ve meyvelerin sadakasıdır. Yine bunu Katade ve diğerleri de söylemişlerdir. Başkaları da bunun zekât dışında bir şey olduğunu söylemişlerdir. El-Eş'as İbn Sirin'den, Nafi de İbn Umer'den bu ayet hakkında şöyle demiştir: onlar zekât dışında bir şeyler verirlerdi. Ata'dan gelen nakilde ise: o vakit kendisine kolay gelen yeşilliklerden verir. Bu zekât değildir demiştir.

İbn Mübarek Salim'den o da Said b. Cübeyr'den şöyle demiştir: "Hasat vakti onun hakkını verin" ayeti hakkında bu miskinlere zekât

¹⁹⁶ Kalem 17

¹⁹⁷ En'am 141

verilmesinden önce idi. Bu ise bir avuçluk veya hayvan yemi için bir demettir. İbn Lehiya'nın Derrac'dan o da Ebi-l Heysem'den o da Ebu Said'den merfu olarak yapmış olduğu nakilde bu ayet hakkında şöyle demiştir: "Ancak başaklardan düşen" bazıları da şöyle demiştir: bu vacip bir şey idi. Daha sonrasında bunu onda bir ve yüzde yedi buçuk olması ile nesh edilmiştir. Bunu aynı şekilde İbn Cerir, İbn Abbas'dan, İbn Hanefiyye ve İbrahim de zikretmişlerdir. İbn Cerir de bunu tercih etmiştir. Zira Allah da aynı "Nun" suresinde bahsettiği gibi budadıktan sonra tasadduk etmeyenleri ise zemmetmiştir. Bu konunun müstehab olmasına gelince, bu bilinen bir şeydir. Alimlerin ihtilafı ise, bunun vacip oluşundadır. Buradaki bir nimeti kendi bünyesi altında bulunan kimselere veren kimsenin, o nimetin hakkını eda etmemesi yaraşmaz. Malın ise, zekâtın dışında birçok hakkı vardır.

Şeyh Abdullatif şöyle cevap verdi: toplama ve depolama zamanında meyvelerden herhangi bir şey talep eden kimseye, şayet fakir ve miskin ise açlığını giderecek şekilde taksim edilir ve verilir. Zekât zamanı ise bu talep edilirse, zekât miktarı ve miskinlerin çoğu gözetlenerek verilir.

Şeyh Hüseyin, İbrahim, Abdullah, Ali, Şeyh Muhammed'in çocukları ve Hamed b. Ma'mer kardeş Abdulaziz'e şöyle yazdı: "Allah'ın salatı ve selamı sizin üzerinize olsun, bundan sonra; Allah tebareke ve teala, bütün yarattıklarına mallarının zekatlarını vermelerini vacip kılmıştır. Allah resulü (s.a.v)' de bu konuda Allah'ın isteği üzerineydi. Her maldaki nisap miktarını takdir etti. Sahihayn'da sabit olduğu üzere "beş veskten aşağı zekât yoktur" diyerek haber verdi. Bütün alimler de zekâtın en az beş vesk ile vacip olduğu üzere, bunun dışında zekâtın olmadığına icma' ettiler.

Bütün mezhep fakihleri ise beş vesk ağırlığının yüz kırk miskal olduğunu ortaya koydular. Yine miskalin, orta sınıf bir arpa tanesinin yetmiş iki vezin olduğunu ortaya koydular. Bizde bunu tahrir ettik ve

ancak zikrettiklerini bulduk.¹⁹⁸ Biz de nisap miktarını riyal üzerinden tahrir ettik. Çünkü riyal, gümüş adına bulunanların arasında en saf olarak zikredilecek olanı idi. Bu tahrir üzere riyal, sekiz miskal olmuştur. Bunun üzerine para mütehassısına bozuk riyaller hususunu sorduk. (Bize anlattı ve) bunun altıda bir olduğunu bizim için ortaya koydular. Bunun üzerine her riyalden de altıda bir oranında düşürdük. Bununla birlikte saf gümüşün nisabı on yedi buçuk riyal oldu. Katkılı olanlar ise yirmi bir riyaldir.

Allah kendisine mağfiret buyursun, Şeyh'in zamanında riyal kendisini bize tahrir edebilecek kadar itibar gören bir şey değildi. O vakitte insanların itibar etmiş oldukları nakit birimi zirr ve cedide idi.¹⁹⁹ Bu şekilde zirrin tasrif edilmesi, dokuz cedide ya da buna yakın bir rakam yapmaktadır. Bununla birlikte yirmi zirr, iki yüz cedideye yakındır. Bizim vaktimizde ise humur biriminin kullanımı düşmüş, rival birimi en çok kullanılan hale gelmiştir. İki humur olan altının nisabını da yirmi yedi zirr olarak tahrir ettik. Cedide birimde ise çok az bir gümüş bulunmaktadır. Böylelikle riyallerin kıymeti ile kaim olan bir fiyat önerisi ortaya konulmuştur. Aynı şekilde zekât konusunda daha ihtiyatlı olduğu için sair birimlerde riyaller ile kaim olmuştur. Kendisinin yanında zirr biriminden altın veya başka bir şey varsa bunun nisabı, daha önce zikrettiğimiz şeydir. Onun zekatını bu nisaba ulaşıncaya verir. Biz de insanlarda eksik olan bu hususlarda kendilerini tembih etmen için, seni tembih etmeyi arzu ettik. Zekât hususu ise zikrettiğimiz gibi şu an devam ettiğiniz üzere, yüzde iki buçuktur. Ancak burada bizim maksadımız, kendisine ulaşıldığında zekâtı verilmesi gereken nisap miktarında tembihte bulunmaktır."

¹⁹⁸ Tahrir etmekten maksat, eski ve kullanılmayan farklı birimlerin, günümüz birimleri ile mukayese edilerek makul bir birim üzerinden nisap miktarını ortaya koymaktır.

¹⁹⁹ Şeyhin zamanında kullanılan para birimleridir.

Yine Abdullah b. Muhammed şöyle cevap verdi: Altın ve gümüşün nisabına gelince, gümüşün nisabı, yirmi bir riyal kadardır. Bu, bunun ilk nisabıdır. Bunun zekâtı da yüzde iki buçuğa ziyade olacak şekilde veya buna kendi hesabı ile ziyade ettiği iledir. Altının nisabına gelince, bizim bu konuda amel ettiğimiz, onun yirmi yedi zirr miktarında olmasıdır. Bu ise bizim bildiğimiz humur birimi ile böyledir. Şuhus biriminden de yirmi olacak kadardır.

Diğer bir yerde şöyle cevap verdi: İlim ehli altının nisabını yirmi miskal olarak zikretmişlerdir. Biz de bunu ağırlık olarak tahrir ettik ve o da yirmi yedi zirr miktarında oldu. Gümüşün nisabı ise iki yüz dirhemdir. Bunu ise tahrir ettiğimizde yirmi bir riyal olduğunu gördük. Kendisinde altından veya gümüşten bu miktar bulunan kimseye, üzerinden bir yıl geçmesi şartı ile zekatını vermesini emrettik.

Şeyh Hamed b. Nasır, şöyle cevap verdi: Altının nisabının takdiri ise yirmi miskaldır. Biz de bunu bugün insanların kendi aralarındaki tabirleri ile yirmi yedi zirre yakın olarak tahrir ettik. Gümüşün dirhemi ise iki yüz dirhemdir. Onu ise insanların bugün kendi aralarındaki muamelelerine göre yirmi bir riyale yakın tahrir ettik. Bu da yaklaşık yüz beş cedideye denk gelmektedir. Bu zikrettiklerimizden herhangi biri bir Müslüman da bulunursa, üzerinden bir yıl geçmesi ile bunların zekatını verir.

Yine şöyle cevap verdi: Eril'in nisabına gelince, bu konuda ki fetva, yaklaşık olarak onun yirmi bir riyal kadar olduğudur. Allah en iyi bilendir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a cedededen zekât verilmesinden soruldu. Bu caiz midir?

Şöyle cevap verdi: Bu meselenin çeşitleri vardır. Aynı cinsten cedide ile ihraç edilirse, buna cevaz vermişlerdir. Eğer burada bunun kıymeti, katkı ile ziyade edilirse, o zaman onun kıymeti gibi bunun

kıymetini de yüzde iki buçuk olarak ihraç eder. Ancak katkılı olanın katkısın olandan -kıymetin eşit olması ile beraber- ihraç edilmesine gelince, işte bunun, bazı geç dönem ilim ehli men edildiğini zikretmişlerdir. Bazıları da buna cevaz vermiştir, sahih olan da budur. Bunun delili ise, daha önce zikri geçtiği gibi bunun kıymetinin ihraç edilmesi ve bunun yerini almasıdır. Zira katkılı olanın ihraç edilmesine, kıymet ile ihraç edilmesine cevaz vermeyenler cevaz vermiştir. Bilakis Şeyh Takıyyuddin şöyle demiştir: Fiyatların nisabı, her dönem bilinen bir şeydir. Katkısından ve katkılısından, küçüğünden ve büyüğünden olmak üzere her dönem bilinen şeydir. Ancak eksigi ile beraber katkılının iyisinden ihraç edilmesi, bu ise aynı gümüş ile katkı olması sebebi ile fiyatlara müsavi olan cenzere misali gibidir. Zira katkının az olması sebebi ile cenzere daha fazlasına denk gelmektedir. Bu ise caiz değildir.

Oğlu Şeyh Abdullah ise şöyle cevap verdi: cedide birimi, gümüş ile kaim olan bir birimdir.

Yine oğlu Şeyh Süleyman şöyle cevap verdi: onun iki nakit ile ilhak edilmesi doğru değildir. Çünkü o, aslen nakit değildir. Bunun için nakit olmayan bir şey nakit olan bir şeye nasıl katılır? Bunu birinin diyeceğini sanmıyorum. Benim indimde söylenmesi en evla olan şudur: bu ve bunu benzer olanlar, katkılı olanlara mülhaktır ve buna bakılır. Şayet kendi içinde gümüşten olanlar ile veya diğer bir gümüşe katılarak nisap miktarına ulaşmış ise - buna imam Ahmed'den Malik ve Ebu Hanife'den rivayet olduğu gibi gümüşün altına katılması da diyebiliriz- onun zekatını iki nakit zekâtı olarak verir. Eğer ondaki gümüşten olanlar, bir gümüşün veya altının diğerine katılması ile beraber dahi olsa nisap miktarına ulaşmamış ise -ki burada gümüşün altına katılması demedik- bunun zekatını ticaret zekâtı olarak verir. Aynı el-Mecd'in katkılı birimler hususunda şayet ticaret içinse, ticaret zekâtı olarak verir dediği gibidir. Ben ise ilim ehlinden el-Mecd'in dışında bunu zikreden birini bilmiyorum. Bilakis

katkıları hususunda, şayet mutlak olarak nisap miktarına ulaşmamış ise, onda zekât yoktur demişlerdir. Zira bana da her ne kadar bu konuda ilim ehlinde bir söz bulamamış olsam da zahir olan budur. Bitti.

Şeyh Hasan b. Hüseyin b. Şeyh Muhammed şöyle cevap verdi: Bil ki! Alimlerimizce kat'i olan, bunun birimlere ilhak edilmesidir. Zekât babında da aynı birimlerin kıymet ile hesaplandığı gibi bunun da hesaplanmasıdır. Bu şekilde söylemişlerdir. Onlar, orada bulunan gümüşü temyiz etmeye itina göstermiş olsalar da ondan ancak az bir şey bulmuşlardır. Gümüşün ise iki nakite ilhak edilmesi hatadır. Bunu söyleyen kimse mübalağa yapmıştır. Nakit olmayan bir şey nakit olan şeye nasıl ilhak edilebilir? "Bazı cedidelerde bulunan yarım gümüştür, bazıları ile katkısız gümüşdür, bu elde tutulamayacak kadar yaşak (zayıf) bir şeydir. Riyalin tasrifi yedilik birim ile ya da cedideden sekizlik birim ile hesaplanır" diyen kimsenin sözüne gelince, bu batıldır.

Said el Hacci şöyle cevap vermiştir: "Takıların zekâtı yoktur" zikrinden dolayı, kullanım için sayılan mübah takılarda zekat yoktur. Bunu Taberani rivayet etmiştir ve bu, İbn Umer'in, Aişe'nin Esmâ binti Ebu Bekr'in ve tabiinden bir cemaatin sözüdür. Az da olsa çokta olsa, kadınların takınmayı adet edindikleri her altın mübahtır. Dedi ki: İbn Hamid şöyle dedi: şayet bin miskale ulaşırsa haram olur ve zekatının verilmesi gerekir. Kadınların açık olarak dinar ve dirhem ile süslenmeleri de veya boyunlarına gerdanlık takmaları da caizdir. Bu sebeple buna zekât düşmektedir. Bitti.

Yine el-Mübdî' kitabından, **el-İkna'** da şöyle demiştir: mübah olan takılarda zekât yoktur. Kadınların takınmayı adet edindikleri bilezik, gerdanlık ve halhal gibi altın ve gümüş, bin miskalin üzerine çıksa bile onlar için mübahtır. Hatta bu, açık olarak ortada takınılan dirhem ve dinar veya boyna asılan gerdanlık için de geçerlidir. Bitti.

Şeyh Takıyyuddin el-Hısnî eş-Şafîî şöyle demiştir: mübah takılara zekât gerekir mi? sorusuna gelince, bu konuda iki görüş vardır. Bunlardan biri: Hayır! buna zekât düşmez. Çünkü bu daha zahirdir. Zira Aişe (r.ah) kardeşinin yetim kız çocuklarını bunun ile süslemiştir ve buna zekat vermemiştir. Bunu İmam Malik "Muvatta" da rivayet etmiştir. Kolye olarak boyna asılan delikli dinarlar ve dirhemlerin süs olarak kullanılmasının cevazına gelince ise, bu konuda iki yöne gidilmiştir. Biri: buna cevaz veren alimlerdir. El-Esnai şöyle demiştir: "Bu konuda ihtilafın anlatılması yasaktır. Aksine kadınların bunları takınması herhangi bir kerahat olmaksızın caizdir." Kendisi bunu el-Bahr kitabında açıklamıştır. Bitti.

Ancak buradaki asıl sorulan mesele, şuhusun takı olarak kullanabilirliği ile ilgilidir. Takı olmasından mütevellit veya daha önceki şartların oluşması sebebi ile mücerret olarak bunda da zekât yoktur. Lakin kişi burada şuhusu (veya müşhasayı) zekâttan kaçmak maksadı ile takı olarak kullanıyorsa, o zaman ona zekât düşer.

FASIL: BİRİMLER HAKKINDA

Abdullah b. Muhammed b. Şeyh'e bu birimlerin vacip olanının zekâtı hakkında soruldu?

Şöyle cevap verdi: Bu birimlerin zekâtı, bir senenin geçmesi akabinde rıyaller ile olur. Çünkü bu, fakirler için en faydalı olandır. Zira bu birimler, fakihlerinde dediği gibi kâğıt ve maldansa fakirler için daha nasıpkardır. Çünkü arız²⁰⁰ birimi, (ölçüler) ticaret için addedilen malların adıdır. Bir insan ise, herhangi bir şeyi ancak kar elde etmek için satın alır. Bu da bütün mal çeşitlerinin ticaret arzıdır. (Birimidir)

Muhammed b. Abdulvahhab'a satılık iki devesi olan ve ticaret sahibi olan kimseden soruldu?

Şöyle cevap verdi: iki veya daha fazla veyahut daha az devesi olup ticaret sahibi olan kimse çalışkan kimsedir. O kimse ticaret sahibidir ve bu develer de satış içindir. Şayet bunların üzerinden bir yıl geçerse ticareti ile beraber onların da zekatını verir. Ticareti ile beraber hesapladığı ve bunlarla ticarete niyet eden kimsenin günlük kut²⁰⁰unda bir artı yoktur. Ancak onu bir kut (yani bir azık) olarak sayarsa, üzerinden bir yıl geçmesi üzerine satış için niyet ederse, buna zekât düşmektedir.

Oğlu Abdullah şöyle cevap verdi: Develeri badiyeye (yani: çölde otlayan develere) denk sayan kimseye gelince; şayet onun maksatı develerin üremesi ise ve onların değişimini ve satışını gözetmiyorsa, sadece onların zekatını otlak hayvan zekâtı olarak verir, ticaret zekâtı olarak vermez. Koyunlar da bu şekildedir; şayet bu hayvanları tutmasından maksat ticaret olduğu halde, bunları badiyeden sayıyorsa ve semizlendikleri zaman satacaksa, buna düşen ticaret zekatıdır. Ekmek ve hurmaya gelince; şayet bunların sahibi

²⁰⁰ Anz: nakit dışında ticaret için addedilen bir zekât birimidir. Ticaret arzı ise: ticaret için sayılan mal demektir.

kendi ekiminden bu malları kazanmışsa, ekim zekatını vermekten başka kendisine zekât düşmez. Ta ki onları satar, daha sonra bir yıl geçmesi için onun parasını tutar. Şayet bugün tüccarların yaptığı gibi insanlardan borç olarak bu duruma hasıl oldu ise, bunun her yıl zekatını verir. Her yıl başında da diğerleri gibi ticaret birimleri ile kaim olur. Bu da fakihlerin şu sözünün manasına gelmektedir; ticaret maksadı ile olmadığı müddetçe üzerinden yıllar geçse bile ondalık zekatların tekrarı yoktur. Şayet binek olarak kullanılan dişi develer ticaret içinse bu, sene başında birim olarak kaim olur.²⁰¹ Şayet ticaret için değil de sahibi meslek icabı, cihat veya hac için kullanıyorsa, buna bakılır. Şayet uysal olarak sene genelinde onları gütmemiş ise ona zekât düşmez. Ancak senenin tamamında onları uysal develer ile beraber güttü ise, buna hulta zekâtı vacip olur.

İmam Ahmed'in dediği işçiler ise: onlar aynı çölde kendisine yük yüklenen develer gibidir. Onlara zekât düşmez.²⁰² Birimlerden ortaya konan ise bu birimlerin miktarınca kaim olur. Dirhem ile kaim olunca da zekatını verir.

Yetim arazisinin değerinden soruldu?

Şöyle cevap verdi: Değeri üzerinden bir yıl geçmediği müddetçe satılık arazide zekât yoktur. Şayet müeccel dirhem üzere antlaşma yapılmışsa, onu elde ettiğinde zekatını verir.

Pamuğun değerinden soruldu?

Şöyle cevap verdi: Eğer pamuk ticaret içinse ve işçinin malı da varsa, bunun zekatını malı ile beraber hesap eder.

---

²⁰¹ Yani, o senenin birimi ne ise, ona göre zekâtı ihraç edilir.

²⁰² Yani: yanında çalıştırdığı işçi sayısına bakarak, her biri için ayrı zekât hesaplanmaz. Onların üzerinden mal sahibine ayrı zekât düşmemektedir.

Şeyh Muhammed b. Nasır b. Ma'mer şöyle cevap verdi: Bir adamın yanında ekim zekâtı olarak verilecek ekmek veya hurması varsa ve bunu ticaret maksadı ile istiyorsa, bunun zekatını ticaret zekâtı olarak verir.

Takılarının bir kısmını satıp, satmış olduğu fiyat ile başka takılar alan, bu sattığı kısmın fiyatı ile aynı anda hem alış hem de satış yapan ve satın almadan önce üzerinden bir yıl geçen mal sahibi kadından soruldu. Buna zekât gerekir mi?

Şöyle cevap verdi: Evet! Şayet değeri üzerinden bir yıl geçerse ve o kadın da aynı hal üzere devam ederse, ticaret yapsa da yapmasa da ona zekât gerekir.

Şeyh Muhammed b. İbrahim b. Abdullatife arkasında sahil yerlerinde bulunan mallar, kahve veya buna benzer şeyler bırakan adamdan soruldu. Kendisine miras kana kimse o mallar hakkında satış ve benzeri şeyleri icraata dökmeden önce, üzerinden bir yıl geçse, bunun zekât verilir mi?

Şöyle cevap verdi: şayet vefat eden kimse arkasında sahilde yetişen arızlar, kahve veya buna benzeyen şeyler bırakmış ise buna, bu mallar varisin yanında arız olarak devam ettiği müddetçe zekât düşmez. Ancak varis kimse onu, ticarete dönüştürmek maksadı ile mutlak bir nakde veya karşılığında bir arız'a satar ise buna zekât gerekir. Senenin başlangıcı da malı ticarete çevirdiği zaman başlar.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a arızın takviminden (yani: ne zaman kaim olacağından) soruldu?

Şöyle cevap verdi: bu arızlar, sene başında riyaller ile kaim olur. Çünkü bu fakirler için daha faydalıdır. Yine fakihlerin de dediği gibi bu arızlar, fakirler için ekmek ve mülkten daha nasipkardır.

Şeyh Abdullah b. Abdurrahman Eba Butayn -Allah kendisine rahmet etsin- şöyle cevap verdi: Arızların zekatının bizatihi kendisinden değil de onun kıymetinden ihraç edilmesi bir görüştür. Yine bu, Malik'in ve Şafi' mezhebinde meşhur olandır. Bu mesele Ebu Hanife ve iki arkadaşının yanında ise; arızın yüzde iki buçukunu ihraç etmek caizdir. Bu da Şeyh Takıyyuddin'in tercihi İmam Şafi'nin eski iki kavlidir. İmam Ahmed'den ise şu rivayet vardır: Zekâta kıymetin ihraç edilmesi caizdir. Bazı ashab da şöyle demiştir: Eğer bu rivayette geçtiği gibi dersek, arızların zekatının bunlardan ihraç edilmesine cevaz veririz.

Yine şöyle cevap verdi: Burada en faziletli olan, zekâtı diğerlerinden değil, altın ve gümüşten vermesidir. Ancak bir şey az ise ve istihkak da fazla ise, burada bu zekâtın tohum ve hurma ile kıymet olarak verilebileceğini umarım.

FASIL: FITIR SADAKASI

Şeyh Hamed b. Nasır'a, fıtır zekatının kime vacip olduğu hakkında soruldu?

Şöyle cevap verdi: Büyüğe küçüğe, erkeğe kadına, özgüre ve köleye yemekten bir sa' olmak üzere vaciptir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a, kendisinde sadece takı bulunan veya yanında çalıştırdığı işçiler olanın fıtır zekatından soruldu?

Şöyle cevap verdi: Fıtır zekâtı, ancak ona güç yetirebilen kişi için vaciptir. Kendisinin yanında takılardan bir şey olup da ondan satmış olsa bile, ona vaciptir. Ancak yanında işçi çalıştıran herhangi bir şey yoktur. Meyveleri olan kimsenin, o meyveler rehin tutuluyor olsa bile (saklanıyor olsa bile) zekatını vermesi vaciptir. Veya kendisinde ancak zimmetinde olan mallar varsa ve ancak istediği valit borç isteyebilecek birisi ise, kendisinde yaşlık dahi olsa hurmalar kendisinden alınır. Tam anlamı ile rutab oluşu haiz olduğunda, bayram namazından önce (zekât olarak verilebilmesi için) diğer hurmalardan ayrılır.

Şeyh Abdullah b. Hamed el-Hicazi şöyle cevap verdi: Vacip olduğu vakitte, fıtır zekâtı vermeye güç yetiremeyen fakire, fıtır zekâtı vacip değildir. Bu fakir de mezahir kıssasında da olduğu gibi sonucunda kendisine verilen fıtır zekatını, fıtır zekâtı olarak vermek zorunda değildir. Bu kıssa ise; Ramazan ayında eşi ile cima edip, Allah Resulü (s.a.v)'nün kendisinden, ona gücü yeten biri ve kendisine vacip olmasına rağmen, ikisinden herhangi birine bunun kefaretni vermelerini emretmemiştir. Yine aynı şekilde, (Şayet gücü yetmeyen kimseler olsalar bile) ona güç yetirdikleri vakit eda etmelerini de emretmemiştir. Bu da, fakirin kendisine fıtır zekatı verilse bile, kendisine verilen bu sadakayı tekrar kendisinden fıtır zekatı olarak ihraç etmemesinde bir sorun yoktur ve kendisinden bunu kaza etmesi de istenmez.

Şeyh Abdullah b. Şeyh Muhammed'e Fıtır zekatının miktarından soruldu?

Şöyle cevap verdi: onun miktarı hususunda sabit olan, hurmadan bir sa', arpadan bir sa, kuru üzümünden bir sa' süzme peynirden de bir sa'dır. Buğday hususunda ise, bazı hadislerde Allah resulü (s.a.v) yarım sa' kadar buğday, daha önce zikri geçen cinsleri de üzerine tamamlamak üzere sa' üzerinden hesap yapmıştır. Bunu İmam Ahmed ve Ebu Davud rivayet etmişlerdir. Buhari ve Müslim'de geçen ise, Muaviye (r.h)'nun yaptığıdır ki, birçok ilim ehli de bu görüşte ve Şeyh Takiyyuddin'in de tercihi budur; Hurmadan bir sa' olarak hesaplamaya ihtiyaç yoktur. Zira hurma, hacmi ölçülebilir bir şeydir. Şayet sa' hesabı üzerinden iki kilo ihraç etse bu kafidir.

Diğer bir yer de de şöyle cevap vermiştir: bize zahir olan, hurmanın bir sa' miktarının, takribi bir buçuk kiloya denk gelmesidir.

Şeyh Abdullatif b. Abdurrahman şöyle cevap verdi: "Ramazan da verilen Fıtır sadakasına gelince; alimler topluluğu, bunu ancak kâmil bir sa' miktarının karşılayacağını söylemişlerdir. İbn Umer ve Ebu Said'in hadislerinde de olduğu gibi hangi sınıftan olursa olsun: Yemek, arpa, hurma, peynir, kuru üzüm sınıfından ancak bir sa' miktarında olanın karşılayacağını söylemişlerdir.

Bazıları da o beldenin ehlinin günlük yiyeceğinden verilmesinin cevazını zikretmişlerdir. Bu, mısır veya pirinç gibi hangi yiyecek olursa olsun böyledir. Bazıları da Şam semrasından ki bu buğdaydır- diğerlerinden ziyade bir sa' karşılayacağını söylemişlerdir. Bu görüş merfu' olmamakla beraber, Muaviyenin kendi görüşü olup söylemiş olduğu şeydir. Ancak kendisine Ebu Said muvafakat etmeyerek muhalefet etmiştir. Ancak bazı alimler az da olsa, bunun konu üzerinde Muaviye'ye muvafakat etmişlerdir. Bitti.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevap verdi: depolanmış meyvelerden verilen fitır sadakasının, tecrübe edilene göre miktarı iki kilonun üçte biridir.

Şeyh Said b. Hacci'ye hurma, arpa ve buğdayın bulunması ile beraber, mısır ve tütüden fitır zekâtı ihraç edilir mi yoksa edilmez mi? diye soruldu.

Şöyle cevap verdi: Şari' kimse (Allah resulü) Allah'ın salâtı ve selâmı onun üzerine olsun fitır zekatını, hurma, arpa, kuru üzüm, yiyecek ve peynir (yoğurt) olarak tahsis etmiştir. Alimlerden bazıları da hadisin zahirinin gereği olarak bu cinlerden tamamı ile verilebileceğini söylemişlerdir. Onlardan bazıları sadece o belde ehlinin günlük yiyeceğinden verileceğini söylemişlerdir. Çünkü bu cinlerin tamamı Medine döneminden kut (günlük yiyecek) olarak kullanılıyordu. Yiyecek lafzı ise mutlak olarak sadece buğday için kullanılır. El-Minahu-l Vefiyye kitabında şöyle der: Fitır, boş işlerden ve müstehcenliklerden temizlik olarak ve miskinlere yemek olsun diye meşru kılınmıştır. Boş işler, sözlerde batıl konuşmaktır. Müstehcenlik ise, zikrinden utanılan her şeydir. İbn el-Arabi (Ahkamu-l Kuran sahibi) şöyle demiştir: "Oruç fitır zekâtı üzerine mebnidir. Şayet ihraç ederse, orucu kabul edilir."

İmam Münziri'nin ve rivayet sahibi İmam Ebu Davud'un zayıflamadan rivayet etmiş olduğu, İbn Abbas hadisinde dedi ki: "Allah resulü (s.a.v) fitır zekatını oruçlu kimse için boş sözden, müstehcenlikten bir temizlik ve miskinlere yemek olarak farz kıldı. Her kim onu namazdan önce eda ederse, o makbul bir zekattır. Her kim de namazdan sonra eda ederse, o da sadakalardan bir sadakadır." Bitti. Şayet bu oruçlu kimse için bir temizlikse, bunu en güzellerinden vermek en iyisi ve güzeldir. Özellikle Allah'ın şu kavlinde olduğu gibi

"Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın" 203

İbn Abbas dedi ki: Yiyeceğin en iyisinden verilmesi onlara emredildi. Malların ezik ve kötü olanın verilmesinden de nehyedildi ki bu da onun habisi olanıdır.

Şayet bu sabit ise, el-Mubdi kitabında şöyle demiştir: "İbn Umer'den "Allah resulü (s.a.v) fitır zekatını hurmadan ve arpadan bir sa' olmak üzere Müslümanlardan hür ve köle olana, erkek ve kadın olana, küçüğe ve büyüğe farz kıldı. Onu da insanlar namaza çıkmadan önce verilmesini emretti." Muttefekun Aleyhi hadisi gereğince, fitır zekâtı vaciptir." Bunun vacip olanı arpa, buğday, hurma ve kuru üzümünden Allah Resulünün sa' ı ile bir sa' vermektir. İcmaen ise; iki rivayetten birine göre peynir (yoğurt)'den verilmesidir ki bu bir görüştür. Bunun delili ise Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilene göre dedi ki: "Biz Fitır zekatını Allah resulü bizim ile beraber olduğu zamanlarda, yemekten bir sa', arpadan bir sa', hurmadan bir sa', üzümünden bir sa' ve peynir (yoğurt)'den bir sa' verirdik.

Bu sınıfların dışında kalan, bulunmaması takdirinde değil, bulunması kudret dahilinde olan hiçbir şey, fitır zekatını karşılamaz. İbn Hamid'e göre et ve süt gibi yiyecekler kut olarak ihraç edilebilir. Bu Ebu Bekr'e göre de böyledir ki onun sözü Ahmed'in sözüne en benzeyenidir. El-Haraki'nin sözünün zahiri ise; kuru incir gibi kur olarak kullanılan hurma, tutsu ve darı gibi hakkında nas zikredilen her türlü hubuButayn yerine geçebilecek olandan bir sa' ihraç edebilir. Şeyh Takıyyuddin de kendi beldesinin kutu olan pirinç gibi yiyeceğin bunu karşılıyor olmasını tercih etmiştir. Bu da alimlerin birçoğunun sözdür. Zira Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

"Ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden" 204

Bunun böyle olduğunu da İbn Razin cezmetmiştir.

Şemsu-l İdah kitabına olan haşiyesinde şöyle demiştir: Ebu Hanife şöyle demiştir: "Burada vacip olan Muaviye hadisi gereği de, yarım sa' vermektir. Cumhurun delili ise "yemekten bir sa" sözü gereği Ebu Said'den gelen hadistir. Hicaz ehline göre yemek (Ta'am) ise, buğdaya verilen isimdir. Ebu Davud'un rivayetinde ise de şöyle varit olmuştur: "ya da buğdaydan bir sa' verilir." İlim ehli de aynı şekilde bunun içine kuru üzümün, bulgurun, arpanın ve hurmanın gireceği üzerine de icma' etmişlerdir. Ancak bulgur husunda alışılmış olmayan bir ihtilaf vardır. Kuru üzüm konusunda da müteahhirun alimler ihtilaf etmişlerdir. Peynir meselesi ise iki kısımdır. El-Eşheb sadece bu beş tanesinin ihraç edilebileceğini söylemiştir. Yine İmam Malik'ten bunların dışında ihraç edilenin, fıtır zekatını karşılamayacağına dair rivayeti vardır. İmam Malik debu beş üzerine kıyas ederek, bakla gibi o beldenin ehlinin kut olarak kullanılan yiyeceğini de bunlara dahil etmiştir. Fakihlerin tamamına göre de bunu kıymet olarak vermek caiz değildir. Ancak buna Ebu Hanife cevaz vermiştir. Derim ki: ashabımız fıtır cinsinden olan her türlü hububattan onda bir verilmesini vacip görmüşlerdir. Bitti.

Malikilerin kelamına gelince; eş-Şerhu-l Kebir kitabında şöyle demiştir: Malik, o belde ehlinin günlük yiyeceğinden ihraç edileceğini söylemiştir. Bitti. El-Feşeni el-Maliki "el-Minahu-l Vefiyye, Ala-l Mukaddimeti-l İzziyye" kitanında şöyle demiştir: "Fıtır zekâtı vaciptir. Bunun ise Allah resulü (s.a.v) farz kılmıştır." Daha sonra kendisi daha önce geçen İbn Umer ve Ebu Said'in hadislerini zikretti. Daha sonra ise şöyle devam etti: (Fıtır zekâtı) bir beldenin zekâtı günlük kutundan bir sa' olarak verilir. Bu (İmam Malik'in) el-Medevvene de zikri geçen mezheptir. Bu şayet kendi kut'larının diğer kut' lar gibi olsa da ya da daha edna veya daha a'la olsa da böyledir. Bitti.

Abdullah b. Zeyd el-Kayravani “er-Risale” kitabında şöyle demiştir: “Allah resulü (s.a.v) fitır zekatını her küçük ve büyüğe, erkeğe ve kadına, Müslümanlardan olup hür ve köleye Allah resulü (s.a.v) sa’ miktarı ile buğdaydan, arpadan, peynirden, hurmadan, kuru üzümünden, akdarıdan ve darıdan, pirinçten ve o beldenin yaşamını teşkil eden her türlü kut’dan bir sa’ farz kılmıştır.” Sözü burada bitti.

Bu konuda Şafilere sözüne gelince; Muhammed b. Kasım -fitır zekatının vucubiyetini zikrettiğinde- Ebu Şuca’a binaen şöyle demiştir: “Belde kut’undan bir sa’ olarak ihraç eder. Belde de ise birbirinden daha galip olan (yani daha maruf olan) bir kut (günlük meşhur olan yiyecek) bundan zekâtı ihraç etmek vaciptir.” Bitti. Şihabuddin Ahmed b. El-Hicazi de Musannif fitır zekatının vucubiyetini ve değerini zikrettikten sonra “ez-Zebid” kitabı üzerine yapmış olduğu şerhte şöyle demiştir:

Bunun cinsi muaşşardır... (yani: hadiste zikri geçen yiyeceklerdir.) Beldenin genel kutu ise mutahhardır... (yani: temizdir.)

Burada cinsinden maksat; bir sa’ olmasıdır. Muaşşardan maksat ise, kendisi hakkında ondalık²⁰⁵ veya yarısının caiz olduğudur. Zira nas, muaşşaratın cinsi hakkında, buğday, arpa, kuru üzüm, hurma gibilerle varit olmuştur. Bunun üzerine sen de diğer kut’ları kıyas et! Burada mutahhardan maksat da ihraç edilebilir olmasıdır. Bu ise bölgenin değişmesi ile değişebilir.

²⁰⁵ Bu birimlerin hesapları daha önce, konu ile ilgili bölümlerde zikredildi.

KİTAB-I SIYAM

İmam Abdülaziz bin Muhammed bin Suud'a, Ammar'ın sôzü soruldu: "Kim yevmuşşek gününde oruç tutarsa, şüphesiz Ebu'l-Kâsım'a (Rasûlullah)'a isyan etmiştir," dedi.

Bu söz; Ammar'ın sôzü mü, yoksa Allah Resulü'nün sôzü müdir? diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bilakis bu söz, okunuş siğası ile Ammar'ın sôzündendir. Fakat alimlere göre bu, merfu hükmündedir. (Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e, nispet edilir.) Çünkü böyle bir şey kanaatle (Rey) ile söylenmez.

Bu, sahabenin şu sôzü gibidir: Bu, sünnetten'dir veya bize falanla emrolunduk demeleri gibidir.

Şeyh Muhammed'in Oğlu Abdurrahman bin Hassan Rahimehullah Şöyle cevap verdi: Osman ibn Mansur'un, iki nüshasından haberdar oldum. Havanın kapalı olmasından dolayı hilalin görülmesine engel olduğu için, Şaban ayının 29'undan sonraki 30. Günü oruç tutmayı nehy eden kimselere, sapık, cahilliğini ve aldatıcı kimseler olduğunu içeriyordu (Osman İbn Mansur, Şek günü) "Ramazan niyetiyle tuttuğu orucun kesinlikle farz olduğunu iddia ediyor." Ahmed b. Hanbelin mezhebinden olan ve muhakkik olanlar alimlerden ve onların dışındakiler (Yevmu's-Şek) günü orucun vacip olmadığını, bilakis bugünde oruç tutmanın haram yahut mekruh

olacağı görüşü hiçbir kimseye kapalı (gizli) değildir... Onlardan biride Hafız Muhammed ibn Abdul Hadi el Hanbelidir.

Hava kapalı ve bulutlu olduğundan dolayı hilal görülmediği zaman Şaban ayının otuzuncu günü oruç tutmanın vacip olduğu ne Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den ne de Sahabe Radiyallahu anh'umdan rivayet sabit olmamıştır. Bunu kim iddia ediyorsa, bize delil olarak sahih Rivayet getirmesi gerekir.

Aynı şekilde, İmam Ahmed'den (yevmu's-şek - şek günü) oruç tutmanın farz olduğu görüşü sabit değildir. İmâm Ahmed'in, sahih olan görüş, o gün orucun farz olmadığıdır.

İmâm Ahmed'in ashabından olan, Harrâki, el Hallal, En Necad, İbn Şakila, Hamid ve diğerleri gibi ashâbından (yevmu's-şek günü) oruç tutmanın farz olduğu olduğunu söyleyen kimselerin buna delilleri yoktur. Aksine, yanlarında sahip oldukları şeyden, daha güçlü deliller mevcuttur. Bu mesele de müteşabih hadisler hüccet olmaz. Müteşabih hadislerin, apaçık ve muhkem hadislere döndürülmesi gerekir. Müteşabih ayet ve hadisler iman edilir amel edilmesi kesinlikle caiz değildir. Burada yapılması gereken, müteşabih ayet ve hadisleri, muhkem naslara arzedilmesi ve muhkem olan âyetler ve hadislerle amel edilmesi gerekir, müteşâbih âyet ve hadislere ise sadece İman edilmesi gerekir.

Benim kanaatim şudur ki; İlim ehli arasında bir meselede ihtilaf çıktığı zaman, birinin görüşü diğerinin görüşüne hüccet değildir. Bilakis, ihtilaf ettikleri şeyde, Allah'ın Kitabına ve Resulünün Sünnetine döndürülmelidir. Rabbimiz şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! ...Bir şey hakkında çekişirseniz Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız onu Allah'a ve Rasul'e götürün." ²⁰⁶

Hiç şüphe yok ki, Şaban ayının otuzunda oruç tutmak farzdır diyenin hiçbir geçerli delili yoktur.

Aksine, hiçbir teville tâbi olmayan sahih ve sarih deliller, o gün orucun tutulmayacağına işaret etmektedir.

Buhârî'nin Sahih'inde Müminlerin Emiri'den, Şu'be bin Haccac hadisindeki rivayet ettiği hadiste bunlardan birisidir. Ebu Hureyre'nin naklettiğine göre Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Hilal'i gördüğünüzde oruç tutun ve hilal'i yeniden gördüğünüzde oruç tutmayı bırakın. Hilali göremezseniz Şa'ban ayını otuz güne tamamlayın!" ²⁰⁷

İmam Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail el-Buhari, Sahih'inde bunu böyle nakletmiştir. Bu rivayet, Şaban'ın otuz güne tamamlanması için yeterli açık ve hiçbir şekilde teville ihtiyaç duymayan bir hüccettir.

Bilakis, meseledeki ihtilafı giderir. Müslim'in Sahih'inde Ebu Hureyre hadisinden rivayet ettiği ile çelişmez. "Ebu Hureyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre; Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Ramazan hilalini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevval hilalini gördüğünüz zaman iftar ediniz. Eğer hava bulutlu ise otuz gün oruç tutunuz. (Ravehu Müslim) Başka bir lafızda: "Eğer hava bulutlu olursa o ay için otuz gün taktir edin." Başka bir lafızda ise şöyle rivayet edilmektedir. "Hava bulutlu olursa ay'ı 30 gün üzerinden takdir edin"

²⁰⁶ Nisa- 59

²⁰⁷ Ravahu: Tirmizi, Ebû Davud, Darimi ve Ahmed

Bütûn bu lafızlar, Buhârî'nin tabirine uygundur ve onunla çelişmez ve kim onları Buhârî'nin rivayet ettiğine aykırı kılsa. O'nun aklı kısadır.

Bunlar arasında: İmam Ahmed, Ebu Davud ve Darakutni'nin, İmâm Hafız Ebu Said Abdurrahman bin Mehdi'den, o da Muaviye bin Salih'den, o da Abdullah bin Ebi Kays'dan, o da Aişe'den rivayetle şöyle dedi: "Rasulullah -Sallallahu Aleyhi Vesellem- (Ramazan orucunu kontrol etmek ve korumak için) Şaban ayının günlerini saymaya dikkat ettiği kadar başka aya dikkat etmezdi. Sonra Ramazan ayının hilâlini gördüğünde oruca başladığı. Şaban ayının hilâli kendisine görünmezse, otuz güne tamamlar, sonra oruca başladı. ²⁰⁸

Bu meselede hiçbir şekilde teville ihtiyaç duyulmayan sarîh ve sahîh bir hadistir. Bu rivayet hakkında, Büyük Hafız İmam Ebu el-Hasan el-Darakutni dedi ki: Bu ravileri ve isnadı sahîh olan bir hadistir. Ebu'l-Hasan'ın söylediği budur. O, hadis ilminde zamanının imamıdır ve sözlerinde isabet etmiştir. Bu hadisin isnadındaki ravilerin hepsi sika ve güvenilir dir. Hepsî sahîhinde Rivayet etmiştir.

Kuşkusuz Abdullah bin Kays ve Muaviye bin Salih, İmam Müslim'in adamlarından (ravilerinden) dir. Muaviye bin Salih'in bu hadise sahîh demesinden dolayı tan kimseye Darakutni, Muaviye bin Salih'e güvenmesi nedeniyle bu hadisin isnad zincirinin tasihi konusunda onu mutaassıp davranmıştır diyen kimse hakka isabet etmemiştir.

Çünkü O sikadır. İmam Müslim bunu sahîhinde hüccet olarak zikreder. Abdurrahman bin Mehdi, Ahmed bin Hanbel, Ebu Zur'a ve diğer imamların, Sahîhinde, O'nun güvenilir bir Müslüman olduğunu söylerler. Bu Konuda konuşanda bir delil ile konuşmamıştır. En iyisini Allah bilir.

İmam Ahmed, Ebu Davud et-Tayalisi, Ebu Davud el-Sicistani, el-Tirmizi, en-Nesa'i, Ebu Ya'la el-Mawsili, Ebu el-Kasım et-Taberani, İbn Huzeyme, İbn Hibban Sahihlerinde ve diğerlerinin, İkrime'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiği hadisde: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle buyurdu: "Orucu hilali gördüğünüz de tutun ve hilali gördüğünüz zaman açın. Şayet hava kapalı olursa (hilali görmenize mani olursa) sayıyı otuza tamamlayın" ²⁰⁹

Bu Ebu Davud et-Tayalisi'nin lafzıdır ve bu hadis sahihtir. Ravilerinin hepsi güvenilirlerdir ve Sahih'te sabittir.

Tirmizi, "Bu hadis sahihtir, meselede zahirdir, mazereti kesmiştir ve hiçbir şekilde tevile açık değildir" dedi.

Ve Hafız Ebu Bekir el-Hatib'in, İbn Kuteybe'den, o da Hazım bin İbrahim el-Becili'den, o da Semmak'tan, o da İkrime'den, o da İbn Abbas'tan Rivayet ettiği lafzı şöyledir:

İnsanlar ramazan hilalinin görülmesi hakkında tartışılar ve bazıları: "Bugün, bazıları yarın dedi, bunun üzerine bir bedevi Rasulullah'a geldi ve onu (hilali)gördüğünü söyledi. Rasulullah, "Lailahe illallah Muhammedur-Rasûlullah'a şahitlik eder misin?" dedi. Bedevi "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem "Ey Bilal! İnsanlara bildir de yarın oruç tutsunlar" buyurdu.

210

²⁰⁹ Nesâî, Siyâm, Dârimî, Savm, Ahmed b. Hanbel, İmam Malik, Muvatta, Siyam, 3

²¹⁰ Tirmizi, ; İbn Mace, ; Ebu Davud; Nesâî; Dârimî; Hakim, Müstedrek, Rivayet etmişler

Sonra şöyle dedi: "Orucu hilali gördüğünüz de tutun ve hilali gördüğünüz zaman açın. Şayet hava kapalı olursa (hilali görmenize mâni olursa) sayıyı otuza tamamlayın. "Ramazandan (bir-iki gün) önce oruç tutmayınız.

El-Hafız Ebu Bekir dedi ki, İbn Ömer'in hadisinden alınması daha uygundur, çünkü O'nun hadisinde açık bir Beyan ve tevil edilemeyecek kadar net bir ifade içermektedir.

Başka bir rivayet üzerine: Ebu Davud, en-Nesa'i, Ebu Hatim ibn Hibban el-Besti ve Ebu'l-Hasan el-Darakutni' Rivayet ettiği Sahih ve Hüccet olan rivayet. Revahu Cerir ibn AbdulHamid, o da Mansur'dan, o da Rabi'den, o da Huzeyfe'nin *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şöyle dediğini haber verdi: "Ramazan ayını, hilâli görmedikçe veya sayıyı ikmal etmedikçe öne alıp başlamayın." ²¹¹

Bu, Darekutni'nin lafzıdır. "Bu hadisin ravilerinin hepsi sika ve güvenilirlerdir. Tümü sahihlerinde rivâyet etmiştir."

Havanın bulutlu olduğundan dolayı hilal görülmediği takdirde, Şaban ayının otuza tutmamlanması ve o gün orucun farz olmadığı açıktır.

Yine aynı şekilde, İmam Ahmed, Nesai ve Darekutni'nin Hüseyin İbn Haris el Cedeli'den rivayet edilen Hadisde dedi ki:

Abdurrahman ibn Zeyd ibn el-Hattab, yevmu's-şek - günü bir hutbe verdi ve şöyle dedi: "Yalnız ben Resûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem'in ashabı ile oturdum ve onlara sordum, Onlarda, bana *Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şöyle dediğini haber verdiler: "Ramazan hilalini gördüğünüz zaman oruca başlayın. Bir daha

---

²¹¹ Ebu davut - Nesai Rivayet etmiştir

gördüğünüzde de iftar edin. Şayet, Ramazan ayının son gününde hava bulutlu olup da hilali göremezseniz orucunuzu otuz güne tamamlayın" buyurdu.

Başka bir Hadis ise şöyle rivâyet edilmektedir. Revahu İmâm Ahmed, Ruh'tan, o da Zekerıyya'dan , o da Ebi Zübeyir'den, o da Câbir İbn Abdullah'ın şöyle dediğini isitti. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle dedi: " "Orucu hilali gördüğünüz de tutun ve hilali gördüğünüz zaman iftar edin. Şayet hava kapalı olursa (hilali görmenize mâni olursa) sayıyı otuza tamamlayın "Hadisin İsnadı Sahihtir.²¹²

Başka bir rivayette ise şöyle haber verilmiştir.

Hafız Ebu Bekir el-Hatib, Kays bin Talk'dan, o da babasından rivayet ederek Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şöyle dediğini haber verdi:

Bir adam gelerek ona (Rasulullah'a) sordu: "Ey Allah'ın Resulu, İnsanlar bazıları bugün sabahın o Ramazan olduğunu söylüyorlar, insanların bazıları da Ramazan olmadığını söylüyor. (Hilal hakkında tartışıyorlar bunun hakkında ne dersin?) dedi. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Orucu hilali gördüğünüz de tutun ve hilali gördüğünüz zaman iftar edin. Şayet hava kapalı olursa (hilali görmenize mani olursa) sayıyı otuza tamamlayın "dedi.

Ve bu hadisin, râvileri hakkında konuşulmuş olsa bile, şüphesiz delil ve şehadet için geçerlidir.

Sıla İbn Zufer'den rivayet edilen, Ebû İshâk hadisinde

Ebu Davud, Nesai, İbn Mâce ve Tirmizi tarafından rivayet edildiğine göre: "Sıla İbnu Züfer anlatıyor: "Biz, şabandan mı,

²¹² Buhârî ve Müslim Rivayet etmiştir.

Ramazan'dan mı olduğu şüphe edilen günde Ammâr (radiyallahu anh)'ın yanında idik. Bize kızartılmış bir koyun getirildi. Cemaatten biri: "Ben oruçluyum" diyerek geri çekildi. Ammâr: "Kim bugün oruç tutarsa, muhakkak olarak Ebu'l-Kâsım Aleyhissalâtu vesselâm'a isyan etmiştir" dedi".²¹³

Merfu olmaksızın rivâyet edilen bir haberde! Sahabe'den (radiyallahu anh'um ecmai'nden) bir gurubun; yevmu'-ş- şek günü oruç tutmayı nehy ettikleri bildirilmiştir.

İmam Ahmed bin Hanbel, Mervezi'nin rivayetini delil getirerek, Şaban ayının otuzuncu günü, havanın bulutlu olmasından dolayı hilâl gözükmeyen ise, o günün yevmu'-ş- şek "şüphe günü" olduğunu bildirmiştir. İmâm Ahmed'in, bu sözü şüphesiz doğrudur. Bugün, yevmu'-ş- şek günü oruç tutmak farzdır demenin hiçbir delili yoktur.

Yevmu'-ş şek günü; orucun Farz olmadığını söyleyenler, mana bakımından bahsi geçen hadisleri destekleyen ve güçlendiren yönden bazı şeylerden bahsetmişlerdir.

Birinci husus: "Ramazan orucu farzdır, bugün de Ramazan'dan olmadığı için oruç tutmak farz değildir" dediler. Ramazandan olmadığına delil ise hüküm ve manadır.

İkinci husus: dediler ki: bulutlar hakkındaki şüphenin, Hâkimin şahadetine güvenmediği kişinin şahitliği ile meydana gelen şüpheden başka bir şey değildir. Dolayısıyla şek günü oruç tutmak gerekmez.

Aynı şekilde, bulutlar bunu açıklıyor, bulutlar oruç tutmak için bir sebep değil, bilâkis orucun tutulması hilâlin görülmesi veya

---

²¹³ Ravahu Tirmizi

görüldüğüne şahadet sebebidir. Zira burada asıl olan bulutlar değil, hilalin görülmesidir.

Üçüncü husus: Dediler ki: Bu ibadettir ve diğer ibadetler gibi kesin olarak vaktin girmesi gerekir. (Bir ibadetin başlangıcında şek ve ihtimal var ise cevazına hükmedilmez".)

Buradaki beyan şudur ki: Şeriat, belli bir zaman diliminde yerine getirilmesi istenen vakitli (muvakkat) ibadetler için sebepler ve işaretler ortaya koyar; bu yüzden, namazın kılınması için vaktinin girmesi gerekir. Eğer vaktinde şüphe ederse, namazı kılması caiz değildir.

Eğer (yevmu-ş şek günü orucun) vacip olmadığına dair zikrettiğiniz, deliller, Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde Abdullah bin Ömer'den rivayet ettikleri ile çelişir denilirse;

Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki Mâlik'e, Nâfi'den dinlediğim, onun da, İbni Ömer Radiyallahû anhuma'dan, onun da Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum:

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Ramazan'ı anarak şöyle buyurmuşlar: Hilâl'i görmedikçe oruç tutmayın; onu görmedikçe iftar etmeyin. Şayet hava bulutlu olursa onu takdir edin. ²¹⁴

Mulafiler yukarıdaki rivayet edilen hadisdeki (" اقدروا له ")

Onu takdir ed'in anlamı, ona benzer bir sayı ile daraltın demektedirler.

Rabbimizin ayetinde geçtiği gibi:

وَمَنْ قَدَّرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ *Kimin rızka daraltılmışsa* ²¹⁵

²¹⁴ Revahu Müslim ve Buhârî

²¹⁵ Talak-7

Bu getirilen şüpheye karşı biz deriz ki: Bu hadiste (yevmi-ş şek günû) orucun farz olduğuna dair bir delil yoktur, bilakis farz olmayana karşı bir delildir.

"Onu takdir etmek" deyiminin anlamı: O'nun Miktarını hesap edin. Böylece "ayın" miktarı otuz gündür. Bir şeyin değeri, onun miktarının ulaştığı âdet kadardır.

Sizin dediğiniz gibi; " Birşeyin kısıtlanması veyahut daraltılması anlamında değildir.

Buna delil, Müslim'in Sahih'inde İbn Ömer'den rivayet ettiği hadistir. "Şayet hava bulutlu olursa onun miktarını otuz olarak hesâb edin."

Aynı şekilde, Buhari de Sahih'inde İbn Ömer'in hadisini nakletmiştir. "Bu ay, yirmi dokuz gecedir. (Şaban ayının) hilâlini görmedikçe oruca başlamayın. (Şaban ayı) size görünmezse, Şaban ayını otuz güne tamamlayın."

Hadisde ki "adedi tamamlayın." fiili: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, havanın bulutlu ve kapalı olmasından dolayı hilal görülmediği zaman, bir ay olmadan, başka bir ay onaylamazdı. Bundan dolayı Şaban ile diğer aylar arasında hiçbir fark yoktur. Kaide bütün aylar için geçerlidir.

İmam Ahmed, Veki'den, o da Süfyan'dan, o da Abdülaziz bin Hâkim el-Hadramî'den rivayet etti dedi ki: İbn Ömer'i şöyle derken

işittim: Bütün yıl boyunca oruç tutsam şek günü mutlaka orucumu açarım.

Sonra İmam Ahmed'den gelen rivayetleri zikretti, bunlar aşağıda zikredildiği gibi, El-Muğni ve El-İnsaaf'tan alıntılar zikredilmiştir.

El-Hafız Muhammed ibn Abd al-Hadi Rahimehullah'ın sözlerinden iletmek istediklerimi sonlandırdım.

O halde sıklıkla tekrarlanan Sahih hadislerin babında bahsettiği şeyi düşün. Ben bu fasılda zikredilen meseleyi enine ve boyuna inceledim ve araştırdım. Sen de onu bileceksin.

İmam Ahmed b. Hanbel -Rahimehullah- şöyle demiştir: İsnadını ve onun sıhhatini bilip de Sufyân es-Sevrî'nin görüşünü benimseyen kimselere hayret ediyorum. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "O'nun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir fitne gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azab isabet etmesinden sakınsınlar" ²¹⁶ Fitnenin ne olduğunu bilir misin? Fitne şirktir. O'nun sözleri rededildiği zaman kalpte bir sapıklık meydana gelir, sonra da helak olur.

El-Muğni'nin sahibi, Allah ona rahmet etsin, İmam Ahmed'den bu konuda üç rivayet zikretmiştir.

Vücubu Rivâyet: Temrîz sîgasıyla Rivayet edilmiştir.

(Zayıf hadisler temrîz sîgasıyla rivayet edildiğinden isnadsız nakledilen zayıf hadislerle sıhhati hakkında kesin kanaat bulunmayan rivayetlere denir.)

Şeyhul-İslam, El Furu Kitabı'nın sahibi ve bu ikisinden başka kimseler bu rivayete zayıf demişlerdir.

El-Muğni'de şöyle denir. (Bu meselede) İnsanların İmam'a uyduğu rivayet edildi.

Ve ondan üçüncü bir rivayet vardır ki, (Yevmuşsek gününde) Oruç tutması farz olmadığı gibi, oruç tutarsa Ramazan mükâfatını alamaz.

Ebu Hanife, Malik, Şafii ve onlara uyan ilim ehlinin çoğunun görüşü bu yönde dir.

Ebu Hureyre'nin naklettiğine göre Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur: "Hilal'i gördüğünüzde oruç tutun ve hilal'i yeniden gördüğünüzde iftar ediniz. (Havanın bulutlu ve kapalı olmasından dolayı) Hilal'i göremezseniz Şa'ban ayını otuz güne tamamlayın!" ²¹⁷

Derim ki, Ebu Hureyre'nin hadisi, daha önce el-Hafız'ın sözlerinde belirtildiği gibi, otuzuncu gecede, havanın bulutlu ve kapalı olmasından dolayı hilalin görülmemesi durumunda Şaban'ı otuza tamamlayın emri açık ve sarihdir. Eğer bu konuda bu hadisten başka bir şey olmasaydı, hadisin sarih olması ve sıhhatinden dolayı onu alıp amel etmek lâzım olurdu.

Bu hüküm, Ümmetini irşat eden ve bunu onlara emreden Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hükmüdür.

El-İnsafta şöyle geçmektedir: Bulutlar otuzuncu gece hilalin zuhurunu engelliyorsa, Ahmed'in ashabına göre oruç tutmak farzdır. Ama bu mesele, Hanbeli mezhebinin ihtilaf ettiği fıkhi

---

²¹⁷ Revahu İmâm Buhârî

meselelerdendir. Hilal görülmeden ve Şaban ayını otuza tamamlamadan oruç tutmak farz değildir. Burada bitti.

Derim ki; Muğni'de zikrettiği bu rivayet ve Ona göre, üç mezheb İmâmı ve âlimlerin çoğuna göre (yevmu-ş şek günü) oruç tutmak farz değildir."

El-İnsaafta dedi ki: Şeyh Takiyüddin dedi ki: Bu Ahmed'in sahih ve açık görüşüdür ve dedi ki: Vacibin asıl olmasıyla ne Ahmed'in ne de sahabenin sözlerinde mevcuttur burada bitti.

El Furu Kitabı'nda; Ahmed'in ashabının hepsi, yevmuşşek günü oruç tutmanın vacip olduğuna dair İmâm Ahmed'in görüşünü delil getirmişlerdir.

Ve dedi ki: "Ahmed'den o gün oruç tutmanın farz olduğunu sarih bir görüşü, ne emrettiğine dair bir haber, nede o da izafe edilen bir rivayet bulamadım.

Derim ki: İmâm Ahmed'in mezhebinde tasnif edilen her şey hakkında geniş bilgi sahibi olan El Furu'nun sahibi, yevmuşşek günü oruç tutmanın vacip olduğunu inkâr etmektedir.

Eğer o gün oruç tutmanın vacip olduğunu İmâm Ahmed'e izafe ediyorsanız, size el Furu Kitabı'nın Sahibi yeterli olacaktır.

Orucun haram olduğunu söyleyenler, ileride zikredilen şeyleri delil olarak getirmektedirler.

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Sizden o aya yetişen oruç tutsun."* ²¹⁸

O'nun kulları, o aya şehadet etmedikçe, oruç tutmakla ibâdet etmezlerdi ve ona şehadet etmek, şüphesiz onu hilâli görmektir.

Beraat-i asliyye Bir şeyin bulunduğu delillerinden biri de bir şeyin hal üzere devam ettiği yani Şaban'ın kalmasıdır.

Abdullah bin Ömer'in hadisindeki tevillere gelince. "فأقروا له".

Yani dar manası vermeleridir. Bu çok zayıf bir tevildir, çünkü Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem bu kelimenin manasını açıklamıştır. Hafız'ın sözlerinde açıkça ifade edildiği gibi, bu kelimenin manasını Şaban ayının otuza tamamlanması olduğunu belirtmektedir.

El-İnsafta, orucunun farz olmadığına dair bir rivayeti zikrederken şöyle demiştir: Dedi ki: Ebu'l-Hattab ve İbn Akil, El Faik'te zikredilen bu rivayeti tercih etmişler. Aynı şekilde, El-Tesbirah'ın Sahibi ve Şeyh Takiyüddin ve arkadaşları, bu rivâyetle ihticac etmiştir.

El İnsaf Kitabının sahibi dedi ki: (yevmu-ş şek günü) oruç tutmak haramdır. El Furu Kitabında şöyle denmektedir: Ebu'l-Kasım bin Mendeh el-Esbahani ve Ebu'l-Hattab, İbn Akil ve diğerleri bu rivayeti aldılar.

Bu rivayete göre denir ki: yevmu-ş şek günü oruç tutmak mekruhtur

Yine şöyle denilmektedir: Yevmu-ş şek günü oruç tutmak, tahriminden dolayı nehy edilmiştir. Ahmed bin Hanbel tarafından nakledildiği söylenmiş ve Ka'dı İyad tarafından zikredilmiştir.

Derim ki: Şek günü orucunu haram kılındığı İmâm Ahmed'in rivayeti, bu meselede sahih hadis olduğunu delâlet etmektedir.

"Şabanın sayısını otuza tamamlayın" buyruğu. Şaban ayının otuza tamamlanması için, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in

emridir. Daha önce geçen Ammar'ın ve diğerlerinin Rivayet ettiği Sahih hadisler gibi, Yapılması emredilen birşeyin, zıttıda haramdır.

El İnsaf Kitabında zikredilen Hanbeli imamları,

Ka'dı Ebu Ya'la, Ebu El-Hattab, İbn Akil, İbn Razin, İbn Mandeh, Şeyhul İslam İbn Teymiyye ve tüm Ashabı gibi fakihlerin hepsi, (İmâm Ahmed'in Yevmu-ş şek günü) oruç tutmanın vacip olduğu sözünü kavlini terkettiller ve onu zayıf olduğunu söylediler.

Şek günü oruç tutmanın kerih veya haram kılmayı tercih ettiler, bu yüzden üç imama, o gün oruç tutmanızı menetme konusunda muafakat ettiler.

İmâm Ahmed'in görüşünün de bu olduğunu sahiclediler. Şeyhul-İslam ve El Furu'nun sahibi gibi bazı Âlimler de, şek günü oruç tutmanın vacip olduğunu İmâm Ahmed'e nispet etmelerinide yasakladılar. Bunun inkârı, onu kendisine mal eden cahil mutaassıplara yönelikti.

Hafız İbn Hacer, Buhari'nin şerhinde şöyle demiştir: Alimler hadis mânâsında şöyle demişlerdir; Ramazan'a ihtiyat niyetiyle oruç tutarak Ramazan'ı karşılamayın.

Tirmizî hadisi rivayet ettiği zaman şöyle demiştir: İlim ehline göre, bir kimsenin Ramazan'dan, yani Ramazan'dan önce oruç tutmasından hoşlanmaz ve kerih görürlerdi. Burada bitti.

Şera El Umde'de şöyle geçmektedir. Hafız İbn Hacer'in dediği gibi, Orucun hükmü hilalin görülmesi ile alakalıdır. Kimde! Oruç hilâl görülmeden bir veyahut iki gün önce başlarsa, bu mesele hakkında hükme itiraz ve tan etmiştir.

Şafî mezhebinden el-Ruyani, Ramazan'ı bir veya iki gün öne çekmenin yasak olduğunu Hadis babında zikretmiştir. Şarih dedi ki:

Nekadarda güzel söylemiştir. Ben derim ki: Evet şek günü oruç tutmanın nehy edilmesi haram olduğunu gerektirir.

Hafız İbn Hacer, Buhârî'nin Şerhinde şöyle demiştir: Alimler hadis mânâsında dediler ki: Ramazan'a ihtiyat niyetiyle oruç tutarak Ramazan'ı karşılamayın.

Allâme İbnü'l-Kayyim rü'yet-i hilâl meselesinde derki: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, ancak, ya hilâlin muhakkak bir surette görülmesiyle ya da bir tek şahidin tanıklığı ile Ramazan orucu-na başladır. Nitekim bir keresinde İbn Ömer'in şahidliği ile ve bir keresinde de bir bedevinin şahidliği ile oruca başlamıştı. Onların haberle-rine itimad etmiş ve "Şahidlik ederim" sözünü söylemelerini teklif etmemiştir. Şayet bu iş bir haber ise Ramazan'da bir tek kişinin haberi ile yetinmiş demektir; eğer şahidlik konusu ise şahide, "Şahidlik ederim" demesini teklif etmemiştir.

Şayet hilâli görmez ve hiç kimse de hilâli gördüğüne şahidlik etmezse, Şaban ayını otuza tamamlardı. Otuzuncu gece görüş alanına bir sis yahut bulut girer de hilâli göremezse Şaban ayını otuza tamamlar, sonra oruç tutardı. Hava bulutlu olduğu gün oruç tutmaz, oruç tutulmasını da emretmezdi. Aksine hava bulutlu olduğunda Şaban ayının günlerinin sayısını otuza tamamlamayı emreder, aynen öyle de yapardı. İşte yaptığı, işte emri!

Ve bu onun söylediği ile çelişmez: "Eğer hava kapalı olur da hilali göremezseniz, onu takdir edin."

فإن القدر

Kıymet takdir etmek ve hesap yapmaktır.

المقدر

Miktardan murat edilen ise, tamamlamadır. Hadisde belirtildiği gibi, "Otuza tamamlayın"

İkmalden murat edilen ise; İmâm Buhârî ve diğer rivayetlerde olduğu gibi; Şaban ayının otuza tamamlanmasıdır.

Abdullah İbn Ömer radiyallahu anh'u 'dan nakledildiğine göre Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem bir gün Ramazan hakkında konuşmuş ve şöyle buyurmuştu: "Hilâl'i görünceye kadar sakın oruç tutmayın ve hilal'i yeniden görünceye kadar da İftar etmeyin. Hava bulutlu olup da Hilâl'i göremezseniz sayıyı tamamlayın!" ²¹⁹

Bekleme süresinin tamamlanması emredilen ay, oruç un tutulduğu ve bayram edilen bulutlu olan aydır.

Bundan daha açık olan Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu sözüdür: Abdullah İbn Ömer radiyallahu anh'u'dan nakledildiğine göre Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur; "Ay yirmi dokuz gecedir. Hilal'i görünceye kadar oruç tutmayın. Hava bulutlu olduğundan hilal'i göremezseniz o ayı otuz güne tamamlayın!" (Revahu Buhârî)

Bu lafız, ayın başlangıcını ve sonunu ifade eder. Bunun anlamı şudur: Kelimenin delalet ettiği mânâsını tahrif edip ve mânâ yönünden delalet ettiği şeye itibar etmek câiz değildir. (Yani lafzı terk edip manayı almak sahih değildir. Doğru olan, hem lafzı hemde manayı birden almaktır.)

"Ay otuz ve yirmi dokuz çeker. Eğer hava bulutluysa (hilâl görülmemişse) ayı otuza tamamlayın"

İbn Abbas'ın bildirdiğine göre Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle dedi:

---

²¹⁹ Revahu Buhârî

"Ramazan ayı girmeden oruca başlamayın. Ramazan hilalini gördüğünüzde başlayıp, bir daha gördüğünüzde de orucu bitirin. Başlarken hava kapalı olur da hilali görmezseniz, Şaban ayını otuza tamamlayın" buyurdu."²²⁰

Huzeyfe b. el-Yeman'ın bildirdiğine göre *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle buyurdu: "Ramazan hilalini görmeden veya (hava kapalı ise) Şaban ayını otuza tamamlamadan oruca önceden başlamayın. Oruca başladığınız zaman da bir daha hilali görene kadar veya orucunuz otuz güne tamamlanana kadar orucu bitirmeyin" buyurdu.²²¹

Âişe radiyallahu anha bu konuda şöyle demiştir: "*Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*: (Ramazan orucunu kontrol etmek ve korumak için) Şaban ayının günlerini saymaya dikkat ettiği kadar başka aya dikkat etmezdi. Sonra Ramazan ayının hilâlini gördüğünde oruca başlardı. Şaban ayının hilâli kendisine görünmezse, otuz güne tamamlar, sonra oruca başlardı."²²²

"Ramazan hilalini gördüğünüz zaman oruca başlayın. Bir daha gördüğünüzde de bayram yapın. Son gününde hava bulutlu olup da hilali göremezseniz orucunuzu otuz gün üzerinden takdir edin" buyurdu.²²³

"Ramazan hilalini görmeden oruca başlamayın. Bir daha görmeden de orucunuzu bitirmeyin. Son gününde hava bulutlu olup da hilali göremezseniz orucunuzu otuz gün üzerine takdir edin."²²⁴

---

²²⁰ Revahu- Tirmizî

²²¹ Revahu- Nesai ve Ebu Davud

²²² İbn Hibban ve Darekutni Sahih demiştir. Revahu: Ahmed, Ebû Dâvûd Rivayet etmiştir

²²³ Revahu Buhârî ve Müslim

²²⁴ Revahu Buhârî ve Müslim

Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Hiç kimse Ramazan ayını birkaç gün önceden oruca başlayarak karşılamasın. Ancak bu günler kişinin mutad (adet olarak) nafil olarak tuttuğu oruca denk geliyorsa bir sakıncası olmaz" buyurdu.²²⁵

Havanın bulutlu olmasından dolayı hilalin görülmemesi ve (yevmu-ş şek günü) oruç tutmanın nehy edilmesinin deliline İbn Abbas'ın Merfu olarak Rivayet ettiği hadiste dahildir.

İbn Abbas der ki: Oruca önceden başlayanlara şaşıyorum. "Ramazan hilalini gördüğünüz zaman oruca başlayın. Bir daha gördüğünüzde de iftar (bayram) edin. Ramazan ayının başında hava kapalı olup da hilali göremezseniz, Şaban ayını otuz güne tamamlayın" buyurdu.²²⁶

Havanın bulutlu olduğu günde hilali görmeksizin ve Şaban ayında otuza tamamlamaksızın, o gün oruç tutmak, Ramazan ayından önce oruçmak olduğu açıktır.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem dedi ki:

Hilali görünceye veya (Şaban'ın) sayısını otuz'a tamamlayıncaya kadar (Ramazan ayını) öne almayınız, sonra (Şevval) hilali(ni) görünceye veya (Ramazan'ın) sayısını otuza tamamlayıncaya kadar oruç tutunuz."²²⁷

Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Ramazan hilalini gördüğünüzde oruca başlayın, bir daha gördüğünüzde de iftar edin.

²²⁵ Revahu Buhâri

²²⁶ Revahu Tirmizi ve Nesai

²²⁷ Revahu Ebû Dâvûd, Nesai, sıyâm; Dârekutnî, Sünen

Eğer sizinle hilâl arasında bulut varsa (Hava kapalı olur da Ramazan'ın ilk hilalini göremezseniz) Şaban'ı otuza tamamlayın ve oruca erkenden başlamayın" buyurdu.²²⁸

Rib'i'nin bildirdiğine göre Resulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Ramazan hilalini gördüğünüz zaman oruca başlayın. Bir daha gördüğünüzde de orucu bitirin. Son gününde hava kapalı olup da hilali göremezseniz orucunuzu otuz güne tamamlayın. Başlarken Şaban ayını otuza tamamlamadan veya öncesinde Ramazan hilalini görmeden oruca başlamayın. Başladıktan sonra da bir daha hilali görmedikçe oruçlarınızı otuz güne tamamlayın" buyurdu.²²⁹

Semmak, İkrime'den haber verdi, o da İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: İnsanlar ramazan hilalinde hakkında şüpheyeye düştüler ve bazıları Ramazan bugün, bazıları yarın dedi. Bunun üzerine, "Bir bedevî, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Veselleme geldi. "Ben hilali gördüm" dedi. Rasûlullah, "Lailahe illallah Muhammedur-Rasûlullah'a şahitlik eder misin?" dedi. Bedevi "Evet" dedi. Bunun üzerine Nebi sallallahu Aleyhi Vesellem "Ey Bilal! İnsanlara bildir de yarın oruç tutsunlar" buyurdu. "Ramazan hilalini gördüğünüzde oruca başlayın, bir daha gördüğünüzde iftar edin. Hava kapalı olur da Ramazan'ın ilk hilalini göremezseniz Şaban'ı otuza tamamlayın ve oruca erkenden başlamayın" buyurdu.

Bu hadislerin hepsi sahihtir, bir kısmı Sahiheynde, bir kısmı da İbn Hibban ve Hâkim Sahihlerinde, bir kısmı da sahir sahihlerinde rivâyet edilmektedir.

Bu Rivayetlerin bir kısmında illet olsa bile, istitlâlin (çıkarımı) bir bütün olarak sıhhatini geçersiz kılmaz.

²²⁸ Revahu Tirmizi, Nesa'î, Dârimi, Ahmed ve Mâlik

²²⁹ Revahu Tirmizi, Nesa'î, Dârimi ve Ahmed

Bu hadislerin bir kısmı, bir kısmını tefsir eder. Bir kısımda, diğer bir kısmını destekler ve bunlardan maksad üzerinde ittifak edilmektedir.

Ve bu, Allah'a hamd olsun, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat âlimlerinin öğretmiş olduğu ilimdir.

Onlar, ilimle bilinir, ilimde onlarla bilinir.

Allah'a hamd olsun! Onlar bu ilmi, kendilerinden öncekilerden hıfz ederek aldılar ve kendilerinden sonra gelenlere aktardılar. Ancak kendisine hidayete erdirmeyi ve nefsinin şerrinden korunmayı ilham eden Allah'tan başkası ona hidâyet etmez.

Onlara (Alimlere) karşı alçaklaşan kişi, "Sayfa 267'de zikredilen" Osman ibn Mansur ve benzerlerdir gelince; onlar ki! haset, zulüm, buğuz, cehalet ve inatla bu İslam davetini ve Hanefî dinini inkar etmeleri, cahilliklerinden ve dalaletlerinden dolayıdır. Fakat bizlere Hak ve batılı bilip Sünnete ve Kitaba sınıksız sarılmayı öğreten Allah'a hamdolsun.

Bazılarının iddiasına gelince, havanın bulutlu veya kapalı olmasından dolayı hilalin görülmemiş olmasına rağmen bazı sahabeler, Şaban ayının otuzunda oruç tuttuklarını delil olarak getirmektedirler.

Buna birkaç yönden cevap verilir. Abdullah İbn Ömer'in oruç tuttuğunu rivayet ettiğine gelince, Oğün oruç tuttu ama kimseye de o gün oruç tutmanın farz olduğunu söylemedi.

Birinci husus: "(Şaban'ı) otuz güne tamamlayın"- "اَقْرُوا لَهُ ثَلَاثِينَ" ibaresi ile sahih olarak gelmişse, rivayet edilen hadiste göre bildiğim kadarıyla kendilerine hüccet alabilecekleri bir şey yoktur.

İkinci husus şudur ki: Sahabenin sözü, başka hiçbir sahabilerin sözü ona muhalif olmadıkça, İmam Ahmed gibi bazı alimler için hüccettir. Ama bir sahabenin sözüne muhalif başka bir sahabe sözü varsa işte o zaman hüccet değildir. O zaman sahabenin sözü nas ve hadis ile çelişirse ve ihtilaf vuku bulduğunda, bu ihtilafı Allah'ın Kitabına ve Resulünün sünnetine arz edilmesi gerekir.

Ve kim delili Kur'an ve sünnete muafakat etmişse, o zaman O'nun görüşü sahih ve sözü doğrudur ve bu görüş üzere ittifak ve amel edilir.

Bunun delili; Rabbimizin bize emrettiği ve Farz kıldığı şu ayetidir. Allah Subahanehu şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Rasul'e itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de... Bir şey hakkında çekişerseniz - Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız onu Allah'a ve Rasul'e götürün. İşte bu daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir." ²³⁰

Bu büyük ayetle cevabı bitirdik, çünkü bu ayetle, her iddia sahibinin iddia ettiği davada, meseledeki problem ve sorunları çözen bu ayettir.

"Ve ma tevfiķi illa billah Aleyhi tevekkeltü ve ileyhi unib"
"Başarı ancak Allah'tandır, O'na güvendim; O'na yöneliyorum.

İbn Recep El-Hanbeli Letaifu'l-Mearif derki: Şaban'ın sonundaki oruçla ilgili üçüncü oturumda, İmran bin Husayn'ın hadisini zikrettikten sonra şunları söyledi:

Bu meselede Üç durum vardır:

Birincisi: Ramazan'a ihtiyaten Ramazan niyetiyle oruç tutması ve bu haramdır.

İkincisi: Adak, kefare, nezir ve benzeri maksatlarla oruç tutarsa, cumhura göre caiz olup, Şaban ile Ramazan ayının arasını ayıran günde oruç tutmayı nehy görenler, o gün nafile oruç tutmayıda nehy etmişlerdir.

Üçüncü Husus: Şaban ayının son gün tutulan oruç mutlak olarak âdet ve alışkanlık olarak tuttuğu oruç olması gerekir. Ama Şaban ile Ramazan ayını ayıran günde oruç tutmak Şarinin emriyle haramdır.

Şafii, Evzâî, Ahmed ve diğerleri,arefe günü âdet ve alışkanlık orucu tutma hususunda ihtilaf etmiştir. Mezkûr yasağı: "Farz ile nâfilenin karışma korkusu var" diye izah eden de olmuş ise de: "Nâfileyi âdet edinene de cevaz verilmiştir" diyerek buna da itiraz edilmiştir. Bazıları yasağı: "Ramazan'a hükmetmek, rü'yete yani hilâlin görülmesine bağlanmıştır, kim bir-iki gün önceden başlarsa bu prensibe ta'n etmiş, (aykırı hareket etmiş olur)" diye izah etmiştir.

Daha önce de açıklandığı gibi, Ramazan ayına onda olmayan bir gün ilave edilerek oruç tutmanın haram olması, Bayram günü oruç tutmanın haram olması gibidir. Bunun manası; Kitap Ehli'nin oruçları sırasında nasıl bir duruma düştüklerinden sakındırmak için bu konuda ısrarcı oldular.

Aynı Seleften bazı kimseler, ihtiyaten oruç tutarlardı. Öyle oruç tutanın aleyhinedir. Farz olan oruç ile nafile orucun arasını ayırmak gerekir.

Aynı şekilde Şöyle cevap verdi: Şaban'ın son günü (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmak İmâm Ahmed'in mezhebindeki Âlimlerin müfredatından (ihtilafı) olduğu bilenen birşeydir.

Şeyh-ul İslâm İbn Teymiyye Rahimehullah; İmam Ahmed'in (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmayı farz gördüğünü tekzip ederek şöyle dedi: İmâm Ahmed'in sözlerinde vacip olduğuna dair bir delil yoktur". Bilakis O'nun keliması da, mustehab veya mübah olduğu konusunda ihtimal vardır dedi.

İmam el-Hafız Muhammed ibn AbdulHadi'nin, (Şaban'ın son günü) orucun yasaklanmasıyla ilgili olarak zikredilen şeyleri, derleyip tasnif ettiği bir çalışması vardır.

İbn Ömer'den olunan bazı rivâyetlerinde burada zikredmiştir. Eğer hava bulutlu ise, (Havanın kapalı olmasından dolayı hilal görülmediyse) Şaban otuza tamamlayın. İbn Ömer'den Merfu olarak Rivayet etmiştir. Hadisin senedinde kopukluk vardır. Diğer sahih hadislerden dolayı, Şaban'ın son günü oruç tutmanın haram olması noktasında hüccet olarak kabul edilir.

Şeyhimiz Muhammed ibn Abdulvahhab Rahimehullah Şaban'ın son günü oruç tutmanın haram olduğu görüşünü almıştır ve bunu dört yönden izah edip açıklamıştır.

Birincisi: O gece, esasa göre Şaban ayındandır ve kesin olarak olmadıkça Ramazan ayından değildir.

İkinci husus: Bir veya iki gün Ramazan'ı öne almak (bir iki gün önce oruca başlamak) haramdır. Ve kimde Şaban'ın son günü oruç tutarsa, Ramazan ayını öne almış demektir.

Üçüncü yönü ise: O gün, orucun haram olduğunu bildiren sahih ve sarîh hadislerdir. "Şaban'ı otuza tamamlayın"

Dördüncü yönü ise: Ammar hadisidir. "Kim şüphe gününde oruç tutarsa, Ebu'l-Kâsım'a isyan etmiş olur."

Bir de soranın şu sözü soruldu: Bulutlar ve yağmur dan dolayı (Hilâl'in) zuhurunu engelliyorsa? Hadis-i şerifte bu sözü delil olarak zikredilmiştir: Hava bulutlu olup da hilali göremezseniz o ayı taktir edin." (Hesaplayarak belirleyin)

Dediler ki: (القدر) manası ayette olduğu gibi daraltmak dır. "Kimin rızkı daraltılmışsa, Allah'ın kendisine verdiğiinden nafaka versin. " ²³¹

(Yevmu-ş şek günü- Şaban'ın son gecesi) Müminlerin Emiri Ömer İbnu'l-Hattab oruç tutmuş ve bazı sahabeler de oruç tutmuştur. Bununla alakalı olarak ne dersiniz?

Ve Şöyle cevap verildi: Bu görüşü Hanbelîlerin bir kısmı, bir kısmı da üç İmamın görüşüyle beraberdir. Ama âlimlerin çoğu bunun (Şaban'ın) son günü oruç tutmanın vacip veya makbul ve mustehab olduğunu söylemediler.

El-İnsafta şöyle denilmektedir: Havanın bulutlu veya kapalı olmasından dolayı hilal görünmüyorsa o gün oruç tutmak farzdır.

Yine orada El-İnsafta şöyle bir nakil vardır. Havanın Bulutlu veya kapalı olmasından dolayı hilal görünmüyorsa o gün oruç tutmak vacip değildir.

Şeyh-ul İslâm İbn Teymiyye göre, o gün oruç tutmak vacip değildir. Ve Şeyh şöyle devam etti. Bu, Ahmed'in kendisi hakkında açıkça ifade edilen mezhebi ve görüşü budur. Abdullah bin Ömer

ihtiyat gereği oruç tutması haric, ne onun (Ahmed'in) sözlerinde, ne de herhangi bir Sahabe radiyallahu anh'um un sözlerinde (Şaban'ın son günü oruç tutmanın) vacip olduğu dair bir rivayet yoktur.

İbnü'l Kayyim, İbn Abbas'ın radiyallahu'nun ; yevmu-ş şek günü oruç tutmayı inkar etmiş ve Abdullah ibn Ömer'in o gün oruç tutmasına karşı çıktığını zikretti.

El-Hafız Muhammed ibn AbdulHadi, Allah ona rahmet etsin dedi ki: Huzeyfe ve İbn Abbas radiyallahu anhma'dan merfu olarak gelen rivayet te; Yevmu-ş şek günü oruç tutmayı nehy etmişlerdir.

İmam Ahmed, Mervezî'nin rivayetini, "Şaban ayının otuzuncu gününde (yevmu-ş şek günü) havanın bulutlu ve yağmurlu olmasından dolayı hilâlin gözükmediği durumda" oruç tutmayın." Hadisi Delil olarak getirmektedirler. Hiç şüphesiz bu görüş sahih ve doğru olan bir görüştür. Nasıl olurda, İmam Ahmed, o gün oruç tutun der.

El-Hafız dedi ki: Müteahhirun âlimlerinin getirmiş olduğu; "فأقروا" taktir edin hadisi onlar için delil değildir. Bilâkis bu lafız (yevmu-ş şek günü) oruçun tutulmayacağına dair delildir.

Çünkü "أقروا" taktir edin manası şudur: Değerini miktarını hesaplayın, yani Şaban ayını otuz güne taktir ediniz. Müteahhirun âlimlerinin iddia ettiği gibi bir şeyi daraltmak veya sıkılaştırma değildir. Sonuç olarak bu lafız, aksine o gün oruç tutmanın farz olmadığına karşı bir delildir.

Buna delil, Müslim'in Sahih'inde İbn Ömer'den yaptığı rivâyetdir: "Hava bulutlu olup da hilal'i göremezseniz o ay'ı hesaplayarak belirleyin takdir edin.!"

Yani otuz sayısını tamamlayın. Onların delil olarak getirdikleri hadisleri nakleden İbn Ömer dir. Sahih ve sarih olan şudur ki; Bu hadislerin anlamı, Şa'ban ayının otuza tamamlanmasıdır.

Ebu Davud, en-Nesai, İbn Mace ve et-Tirmizi tarafından rivayet edilen Ammar hadisini (yevmu-ş şek günü) oruç tutmanın yasak olduğuna delil olarak gösterdiler.

Sıla bin Züfer (r.a.)'den: şöyle demiştir: Biz (Ramazan'dan mı Şa'ban'dan mı olduğunda) şek edilen gün Ammar bin Yasir Radiyallahu anh'unun yanında idik. Pişirilen bir koyun getirildi. Cemaatin bir kısmı onu yemekten uzak durdular. Bunun üzerine Ammar Radiyallahu anh'u: "Kim bu gün oruç tutarsa şüphesiz Ebu Kasım (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'e isyan etmiş olur, dedi. (Revahu-İbn Mace)

Derim ki: İmamların Rivayet ettiği hadis, Hadis Ehli'nin yanındaki hükmü merfudur.

Ama Ebû Hureyre'den rivayet edilen Hadis-i: "Havanın bulutlu olduğundan dolayı hilal görünmüyorsa, Şaban'ı otuza tamamlayın." Emri gayet açık ve sarihtir. Bu Hadis İmâm Buhârî'nin yanında Sahih'tir.

Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre: Nebi sallallahu Aleyhi Vesellem veya Ebu El Kasım Sallallahu Aleyhi Vesellem dedi ki: " (Ramazan) hilalini gördüğünüzde oruca başlayın, bir daha gördüğünüzde İftar (bayram) edin. Eğer Hava kapalı olur da Ramazan'ın ilk hilalini göremezseniz Şaban'ı otuza tamamlayın." ²³²

El-Hafız dedi ki: Bu hadis kesinlikle tevil kabul etmez ve bununla birlikte birçok hadis zikretmiştir.

²³² Revahu- Ahmed, Mâlik, Dârimi, Tirmizî, Nesaî ve Ebû Dâvûd Rivayet etmiştir.

Âişe Radiyallâhu Anhâ rivayet edilen Hadisde: Resulullah Sallallâhu Aleyhi Vesellem, Şaban ayının günlerini hesapladığı kadar başka bir ayın günlerini hesaplamazdı. Sonra Ramazan hilâlini görünce oruca başlardı. Eğer bulut araya girer (hilâli göremez) ise Şaban'ı otuz gün olarak hesaplar, sonra Ramazan orucuna başlardı.²³³

Bu ve benzeri hadisler, çok açık ve net olduğu için Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, ümmetine Eğer Hava bulutlu olup Hilâl'i göremezsiniz otuza tamamlayın rivayeti bir şerhe ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu ve diğer hadisler, (yevmu-ş şek günü) bazı nedenlerden dolayı gece hilalin görülmemesi durumunda, o gün oruç tutmayı reddedenlerin iddiasını doğruluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sünnet olan Şaban ayının otuza tamamlanmasıdır. Şeyhimiz Muhammed ibn Abdulvehhab'ın görüşü de budur.

Aynı şekilde şöyle cevap verdi: Mer'î ismindeki şahsın, Şaban ayının 30. günü oruçunu tutmayı tasihi ile ilgili risalesinden bahsediyorsun. Yani havanın bulutlu olmasından dolayı Hilal'in görülmeyişi zaman oruç tutmakla ilgili Mer'î'nin sözünün deli getiriyorsun ve buna karşılık ise sahih kitaplarda, müsnedlerde e serlerdeki hadislerin her birini terk edip, bir mukallidin delil ve hüccetsiz sözü delil olarak zikredilecek. Bu asla caiz olan bir şey değildir. Böyle bir şeyle amel etmek söz konusu bile olamaz. Yani o kadar Hadis hafızlarının nakilleri ve rivayetleri bırakılacak, Mer'î ve ondan daha düşük olanların sözleri, Selefin önüne geçirilecek öylemi?

Aynı şekilde şöyle cevap verdi: Mer'î'nin yevmul şek gününde oruç tutmayı sahlilediğini zikrettin. Şaşarım sana! Öyleyse Daha önce geçen Ammar bin Yasir'in rivayeti: "Kim bugün oruç tutarsa

---

²³³ Revahu Ebu Dâvud, Savm

şüphesiz Ebu Kasım (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'e isyan etmiş olur." Sahih iken, Kim! Mer'î veya bir başkasını doğrular?

Başka bir Sahih Hadis: "Eğer Hava bulutlu ve yağmurlu ise Şaban'ı otuza tamamlayın."²³⁴

Başka bir hadis: "Hilâl'i gördüğünüzde oruç tutun ve tekrar gördüğünüzde bayram edin."²³⁵

Bunun üzerine Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem-'in havanın bulutlu olmasından dolayı Şaban'ın tamamlanmasını emretti.

Bir şeyin yapılmasını emretmesi, onun zıttının yapılmasında nehy etmektir. Şaban hakkındaki ikinci hadisin siyakı ve umumiliği, hem bu hadisi hemde diğer hadislere şamildir içine alır. İster Zilhicce olsun, isterse Muharrem ayı olsun kaide geçerlidir. Nedir O? "Hava bulutlu ise ve hilalde görülmemişse sayı tamamlanır. "Buradaki anlatım daha da uzar gider.

Ayrıca nasıl olurda, Mere'i, Şeyh El-İslam ve El Furu'nun sahibi İbn Muflih ve El-Hafız Muhammed bin Abdul-Hadi' ile nasıl boy ölçüşe bilir? Onlar ki, sünnete tâbi ola muhakkiktirler. Ve delil onlarla birliktedir.

Dolayısıyla hiç kimse elde ettiği delilleri bırakıp başkalarına yönelemez.

Eş-Şerhu'l-Kebir ve el-Muğni'de bu imamların söyledikleri desteklenmektedir. Subhan Allah! Anlayışında ne kadar çokyanılan vardır. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.

²³⁴ Revahu Buhârî

²³⁵ Revahu Tirmizi ve Nesai

Şeyh Abdüllatif Rahimehullah, Osman bin Mansur'a verdiği cevaben, dedi ki:

Havanın bulutlu olmasından dolayı hilalin görülmediği takdirde otuzuncu gün oruç tutma konusundaki açıklamasına gelince, O bu sözünü teyit etmek için meseleyi, "Sünnetin İmamı Ahmed ibn Hanbeli överek ve onu medih ederek mukaddime yaptıktan sonra, o'nunda bu yola suluk etti diyerek kendi görüşünü isbat etmek istedi."

İlk olarak Osman bin Mansur'un, buradaki telaffuzu tartışılır. Neden? Çünkü: Onun: Bu meselede Sünnet İmamı bu yola suluk etmiştir (girmıştır) diye cümle kullanması hatadır. Bu ibare, Arapça olmayan Nebatî (ammice) bir ifadedir. Arap lügatında bu mesele için "seleke" ifadesi kullanılmaz. Çünkü "suluk etti" kavramı, tarika, yola, mezhebe ve bunun gibi şeyler için kullanılır. Felanca mezhep imamı buna suluk etmiş denmez.

Sonra İmam Ahmed'i, Ebu Davud ve diğerlerinin onun tercihi hakkında söyledikleri methiyeleri zikreder. Tamam söylemi ve o övgüleri haktır; fakat burada faydası yoktur ve onun mutlaka doğruyu söylediğini göstermez, çünkü bu sadece hata yapmayan masum için söylenir.

İmam Ahmed bin Hanbel birtakım meselelerde fetva vermiştir. Ama daha sonra vermiş olduğu bu fetva ve görüşünden dönmüştür. Mesela Kabirde Kur'an okumanın yasaklanması gibi meşhur meselelerde vermiş olduğu fetvaları geri almıştır.

Akılla bir kimse, O'nun yanılmaz ve hatasız olduğunu iddia etmez. Yine aynı şekilde ümmetin imamlarına tabi olanlar, imamların faziletleri ile ilgili birtakım övgü dolu sözler söylerler bu bilinen bir şeydir.

Muhalif olan kişinin, yani o gün yani şek günü oruç tutmanın haram olduğunu beyan edenlerin, fazileti ilgili getirmiş olduğu şeyler

daha mübağalakalıdır. Çünkü sahabe tabin ve etba-i tabi-in yevmuş şek günü oruç tutmamışlardır.

Eğer medih edilen ve övülen biri bu meselede hüccet olacak olsaydı! O zaman Yukarıdaki zikredilen Sahabeler ve tabi-inin Hüccet olma noktasında daha bahtiyardır.

Eğer bu Hüccet değilse o zaman medhiye noktasında getirmiş olduğu bu mukaddime tartışma esnasında getirilecek bir hüccet değildir. Sonra sizin hasmınız size teslim olmaz. Ahmet ibn-i Hanbel bu konuda ve bu mesele de böyle söylüyor diye size Teslim Olmaz. Daha açık bir ifadeyle, sizlerin şek günü oruç tutmanın vacip olduğuna dair hiçbir deliliniz yoktur.

Muhaliflerimizin bu meselede getirmiş olduğu şüpheleri çürütecek delilleri sana teker teker zikredeceğim. Aynı şekilde İmam Ahmed ibn-i Hanbel'den, bu mesele hakkında yedi görüş gelmiştir ve onları da sana anlatacağım. Her görüşü ikrar eden bir taife vardır ve her taifenin de kendince dayandığı bir hücceti vardır.

Şek günü oruç tutmanın vacip olduğu hükmüne varan kişinin görüşü, o gün oruç tutmanın caiz olduğunu söyleyen kişiye delil veya hüccet değildir. Veya şek günü oruç tutmanın haram olduğu hükmüne varan kişinin görüşü, o gün oruç tutmanın haram olduğunu söyleyen kişiye delil veya hüccet değildir. Yani bir sözün ispatı için başka bir söz delil ve hüccet olmaz. Hüccet ve delil Allah'ın kitabından ve Resul'ünün sünnetten geliyorsa o zaman delil olur. Kişilerin reyleri ve görüşleri Asla hüccet değildir. Birçok yoldan rivayet edilen Nebv-i hadisler, şek günü oruç tutmayı yasaklamaktadır. Dolayısıyla şek günü oruç tutmanın haram olduğunu söyleyenlerin elinde, sağlam delilleri mevcuttur. Hiç bir

görüş ve kimseninde bu delillere karşı koyamaz ve hiç bir muhalifte bu delillere muhalefet edemez. Allah'ın emri geldiği zaman yani kitap ve sünnetten bir Emir ve yasak geldiği zaman sığınılacak bir yer yoktur. Kim ne derse desin artık haber gelmiştir.

*Biz, inşallah evvelen bu mesela ile alakalı Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem den gelen hadisleri zikrederim sonra muhalifilerimizin delillerini çürütelim. Buhari'nin Sahih'inde naklettiği, Şu'be bin Haccac Sahih'inde ki, Müminlerin Emiri hadisi bunlardandır, dedi ki: Bize Muhammed bin Ziyad haber verdi dedi ki: : Ebû Hureyre radiyallahu anh'u şöyle derken işittim. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ramazan hilâlini görünce oruç tutunuz. Şevval hilâlini görünce de oruca son veriniz. Ramazan'ın başlangıcı bulutlu bir güne rastlarsa, şâbanı otuza tamamlayınız."*²³⁶

İmam Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail el-Buhari'nin, Sahih'inde rivayet ettiği hadis delil olarak yeterlidir ve Şaban'ın otuza tamamlama konusunda açık ve nettir hiçbir şekilde teville açık değildir.

Bilakis, meseledeki anlaşmazlığın ayırıcısıdır.

O halde hüccet ulaştıktan sonra bu ameli terketmek için başka nebir bahane kalır?

Bunlar arasında İmam Ahmed, Ebu Davud ve Darekutni'nin, İmam El-Hafız Es-Sabit Ebi Said Abdurrahman bin Mehdi'nin, Muaviye bin Salih'ten, onun da Abdullah bin Ebi Kays'dan rivayet ettikleri vardır. Âişe -Allah ondan ve babasından râzı olsun- bu konuda şöyle demiştir: "Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Vesellem-

---

²³⁶ Revahu Buhârî, Savm

(Ramazan orucunu kontrol etmek ve korumak için) Şaban ayının günlerini saymaya dikkat ettiği kadar başka aya dikkat etmezdi. Sonra Ramazan ayının hilâlini gördüğünde oruca başlardı. Şaban ayının hilâli kendisine görünmezse, otuz güne tamamlar, sonra oruca başlardı."²³⁷

Derim ki: İşte bu Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in filî ve sünnettir. Onun emri, yevmu-ş şek günü orucu terk ettiği ve onu bir yılığına terk ettiği sabittir.

El-Hafız Şemseddin Muhammed ibn Abdul-Hadi dedi ki: Bu, bu konudaki açık ve sahih bir hadistir ve tevil kesinlikle kabul edilmez.

El-Hafız Ebu el-Hasan el-Darakutni dedi ki: Bu hadîsin isnad zinciri sahihtir.

İbn Abdul-Hadi dedi ki: O, hadis ilminde devrinin imamı olan el-Hafız Ebu'l-Hasan'ın söylediğidir ve o sözünde isabet etmiştir. Bu isnad zinciri güvenilirdir, hepsi sikadır. İmamlar Sahih'inde tahrir etmişler Muaviye bin Salih sikadır ve İmâm Müslim, onu Sahih'inde ihticac etmiştir. İbni Mehdi, İmam Ahmed, Ebu Zura'a ve diğerleri O'nun güvenilir ve sika olduğunu söylediler.

İmam Ahmed, Ebu Davud el-Sicistani, el-Tirmizi, el-Nesa'i, Ebu Ya'la el-Mevsili, Ebu el-Kasım et-Taberani ve İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın Sahih'inde ve başkalarının da , İbn Abbas'tan rivayet ettikleri İkrime hadisinde Rasûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem şöyle buyurdu:

---

²³⁷ Ahmed, Ebû Dâvûd

"Ramazan hilâlini görünce oruç tutunuz. Şevval hilâlini görünce de oruca son veriniz. Ramazan'ın başlangıcı bulutlu bir güne rastlarsa, şâbanı otuza tamamlayınız. Ramazan'ı bir veya iki gün önce oruçla karşılamayın." Bu, Ebu Davud et-Tayalisi'nin lafzıdır. İbn AbdulHadi bu hadis sahih ve ravilerinin hepsi güvenilirdir ve sikadır dedi. Bütün hepsi Sahihlerinde rivayet etmişler. Tirmizi bu hadisin hasen sahih dedi.

Görüldüğü gibi bu mesel açık ve sarihtir, mazereti geçersiz kılar ve hiçbir şekilde teville ihtiyaç duymaz.

Ravahu Hafız Ebu Bekir el-Hatib, Ebu Kuteybe'nin Hazım bin İbrahim el-Bejeli'den, o da Semmak'tan, o da İkrime'den, o da İbn Abbas'tan rivayet ettiği lafız şu şekilde dir: İbn-i Abbas radiyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre söyle demistir: Bir gün İnsanlar, Ramazan hilâlinde şüpheye düstüler, İçlerinden bir grup bugün, diğer grubun ise yarın olduğunu söyledi. Harra'dan, bir bedevi geldi. Ramazan Hilâlini gördüğüne şهادette bulundu. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'a* getirildi. *Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem:* "Allah'tan ba ka ilah bulunmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eder misin?" buyurdu. Bedevi, evet ederim deyip, Hilali gördüğüne şهادette bulundu.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Ey Bilal! Kalk ve İnsanlara bildir de yarın oruç tutsunlar" buyurdu. Bilal radiyallahu anh'u, İnsanlara söyle nida etti. "Ramazan hilalini gördüğünüzde oruca başlayın, bir daha gördüğünüzde de orucu bitirin. Hava kapalı olur da Ramazan'ın ilk hilalini göremezseniz (Şaban'ı) otuza tamamlayın ve oruca erkenden başlamayın" buyurdu."

El-Hafız Ebu Bekir dedi ki: Bu rivayet, sarih bir izah ve tevil edilemeyecek bir ifade içerdiği için İbn Ömer'in hadisinin alınmasında daha uygundur.

Bende derim ki: Bu hadiste yevmu-ş şek günü oruç tutmak açık bir şekilde nehiy edilmiştir.

Bunlar arasında Ebu Davud, en-Nesa'i, Ebu Hatim İbn Hibban el-Besti ve Ebu'l-Hasan el-Darakutni'nin Rivayet ettiği hadiste vardır. Ravileri sika ve güvenilir, hadis ise bu meselede hüccettir. Revahu Cerir ibn AbdulHamid, Mansur'dan, o da Rebi'den, o da Huzeyfe'den haber verdi dedi ki: Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdular ki: "Ramazan ayını, hilâli görmedikçe veya sayıyı ikmal etmedikçe öne alıp başlatmayın. (Hilâli görüp veya sayıyı tamamladıktan; sonra müteakip hilâli görünceye veya sayıyı tamamlayıncaya kadar orucu tutun.". ²³⁸

Darakutni'nin lafzı bu şekilde dir.. el-Hafız ibn Abdul Hadi dedi ki: Bu hadisi, imamların hepsi Sahih'inde rivayet etmiştir. Havanın bulutlu olmasından dolayı hilalin görülmemiş ise, Şaban'ın otuzunda oruç tutmanın farz olmadığı açıktır. Nesai'nin bir mürselinde rivayet ettiği bir Hadiste, "Eğer hava bulutluysa, Şaban'ı tamamlayınız."

İmam Ahmed, El-Nesa'i ve Darakutni' in, Hüseyin İbn el Haris el Cedeli'den rivayet edilen hadiste dedi ki: Abdurrahman bin Zeyd İbn el Hattab, yevmu-ş şek günü (İnsanlara) hutbe veriyordu. O şöyle dedi: Ben, Allah'ın Resulu'nün Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ashabı ile oturdum ve onlara sordum, ancak bana Resûlullah'ın (Sallallahu Aleyhi Vesellem'in) şöyle buyurduğunu haber verdiler: "Onu Hilâl'i gördüğünüzde oruç tutun ve tekrar onu gördüğünüzde İftar (bayram)edin. Eğer hava bulutlu ise ozaman (Şaban'ı) otuzu tamamlayın." (Revahu Nesai)

Revahu İmam Ahmed, o da Ruh'tan, o da Zekeriya'dan, o da Ebu Zübeyr'den, o da Cabir bin Abdullah'ın şöyle derken işittiğini haber verdi. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu:

"Ramazan hilalini gördüğünüz zaman oruca başlayın. Bir daha gördüğünüzde de iftar edin. Şayet, Ramazan ayının son gününde hava bulutlu olup da hilali göremezseniz (ay) otuz güne tamamlayın" buyurdu. İsnadı Sahihtir. ²³⁹

Hafız Ebu Bekir el-Hatib'in, Kays bin Talk'dan, o da babasının'dan, o da Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şöyle dediğini haber verdi.

Adamın biri, Rasulullah'a geldi ve dedi ki: Ya Rasulullah! Bugün sabah olduğu zaman, insanlardan bir kısmı bugün Ramazan değil der. (Bunun hakkında ne dersin?) Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Hilâl'i gördüğünüzde oruç tutun; tekrar Hilâl'i gördüğünüzde (İftar) bayram yapın. Şayet hava bulutlu olursa onu (ay'ı) otuza tamamlayın."

Bu hadisin isnadındaki ravirilerin hakkında konuşulsa bile, diğer hadisleri desteklediği için, hiç şüphesiz şahit getirilmesinde hiçbir sakınca yoktur. Bu hadis için Abdulhadi dedikleri böyledir.

Ebu Davud, En-Nesa'i, İbn Mâce ve Tirmizi'nin, İbn İshak'dan, o da Sılatl bin Zufer'dan rivayet ettiği hadiste getirelen hüccetten bir tanesidir.

Sıla bin Züfer el-Absîs'den; haber verdi dedi ki: Oruç tutulup tutulmayacağına şüphe edilen yevmu-ş şek günü, biz Ammar radiyallahu anhu'nun yanında idik. Kızartılmış bir kuzu getirildi, bazı insanlar yemek istemediler. Bunun üzerine Ammâr: Kim bugünde oruç tutarsa, şüphesiz Ebu'l-Kâsım (Rasûlullah'a) isyan (muhafeft) etmiştir," dedi. Bura'daki yasak şek günü oruç tutmanın yasak olmasıdır.

El Hafız İbn AbdulHadi dedi ki: (Yevmu-ş şek) şübhe gününde oruç tutmanın yasaklanmasına dair, Merfu olarak sahabe radiyallahu anh'dan bir grup sahabenin oruç tutmayı nehy ettiklerine dair rivayet edilmiştir. Huzeyfe ve İbn Abbas, yevmu-ş şek günü oruç tutmayı nehy edenlerden dir.

İmam Ahmed, Allah ona rahmet etsin, el-Mervezi'nin rivayetini delil getirerek, Şaban ayının otuzuncu günü, havanın bulutlu olmasından dolayı hilâlin gözükmediği gün, yevmu-ş şek günü olduğunu söylemiştir. İmâm Ahmed'in bu sözü şüphesiz sahih ve hiçbir şekilde şüphe edilemez.

Çünkü bugün, Ramazan ayı da olabilir ve Şaban ayından da olabilir. Asıl olan bugünün Şaban ayından olmasıdır.

Eğer sen bunu bilersen! O zaman muhaliflerin, (yevmu-ş şek günü) yani Şaban ayının son günü oruç tutmanın Ramazan ayında oruç tutma olduğu için, bugün de oruç tutmanın vacib olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddialarını getirmiş oldukları şu rivayet ile desteklemektedir. İmâm Ahmed Rahimehullah'ın mezhebi bu görüşte ve bunun yanı sıra, Ömer ibn el-Hattab, Vahiy Katibi Muaviye İbn Ebi Süfyan, Ali İbn Ebi Talib, müminlerin annesi Aişe Esmaa Bint el-Sıddık, İbn El-Âs ve Ebu Hureyre'nin ve Enes İbn Mâlik'in yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vacip olduğu görüş üzere olduğunu iddia etmektedirler.

Muhaliif şunu da belirtmektedir: Ömer İbn Hattab'ın, el-Ukberi'nin, Sevbân'dan, o da babasından, o da Mekhul'dan Rivâyetini hüccet alarak yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vacip olduğunu iddia eder:

Ömer İbnü'l-Hattâb'in radiyallahu anh'u'dan gelen rivayeti: Velid b. Müslim Sevbân babası Mekhûl senediyle rivayet edildiğine göre Ömer İbn el-Hattâb o gece gökyüzü bulutlu olduğu zaman oruç tutar ve "Bu öne geçmek ve önce başlamak değildir. Bu bir araştırmadır" derdi. Ali'den radiyallahu anh'u'dan gelen rivayet: Şafiî'nin Abdülaziz bin Muhammed ed-Derâverdi Muhammed bin Abdullah bin Amr bin Osman onun annesi Hüseyin'in binti Fâtîma'dan gelen rivayete göre Ali bin Ebu Tâlib: "Şa-ban'dan bir gün oruç tutmam bana göre, Ramazan'dan bir gün oruç yememden daha iyidir." demiştir.

Muâviye'den gelen rivayet: Ahmed'in, Mugîre Saîd bin Abdülaziz Mekhûl ve Yunus bin Meysera bin Halbes senediyle rivayetine göre, Muâviye bin. Ebu Süfyan: "Şaban'dan bir gün oruç tutmam bana, Ramazan'dan bir gün yememden daha iyidir." derdi.

Amr bin Âs'tan gelen rivayet: Ahmed'in, Zeyd bin Habbâb İbn Lehîa, Abdullah bin Hübeyre senediyle rivayetine göre: "Amr b. Âs, Rama-zan olup olmadığına şüphe edilen günde oruç tutardı."

Ebu Hureyre'den gelen rivayet: Ahmed'in Abdurrahman bin Meh-dî, Muâviye bin Salih, Ebu Hureyre'nin azathısı Ebu Meryem senediyle rivayetine göre, Ebu Hureyre demiştir ki: Acele edip Ramazan orucuna bir gün Önce başlamam bana göre geri kalmamdan daha iyidir. Çünkü acele ettiğimde kaçırdığım gün olmaz. Geri kaldığımda kaçırdığım gün olur.

Âişe'den gelen rivayet: Saîd bin Mansur, Ebu Avâne Yezid bin Humeyr senediyle Ramazan olup olmadığına şüphe edilen günde Âişe'ye sormak için giden haberciden Âişe'nin şöyle dediğini aktarır: Şaban'dan bir gün oruç tutmam bana göre Ramazan'dan bir gün yememden daha iyidir.

Ebu Bekir'in kızı Esmâ'dan Allah her ikisinden de razı olsun gelen rivayet: Yine Said'in, Yakub bin Abdurrahman'dan, Hişam bin Urve'den, Münzir'in kızı Fâtıma senediyle gelen rivayetine göre: Ramazan hilâli, hava kapah olduğu için görülmediği vakit, Esmâ mutlaka bir gün önce oruca başlar ve böyle yapılmasını emrederdi.

İbn Ömer'den gelen rivayet: Abdürrezzak'ın kitabında, Ma'mer, Eyyub senediyle rivayet edildiğine göre, İbn Ömer, (şek gününde) havada bulut olduğu vakit oruç tutardı, bulut olmadığı zaman oruç tutmazdı.

Son Ebubekir el Eslim dedi ki: Ahmed bin Hanbel'i şöyle derken işittim "Gökyüzünde bir bulut yahut görüşü engelleyen bir durum olursa oruç tutar; gökyüzünde görüşü engelleyen bir durum olmazsa oruç tutmaz." demiştir. Ebu Abdullah'a dedim ki, O (Abdullah ibn Ömer) Bunu Ramazan'dan sayar mıydı? O da evet. Abdullah ibn Ömer, o günü Ramazan'dan sayardı. Sonra sabahladığı zaman, oruç tutmaya azmederdi ve o günü Ramazan'dan sayardı.

Sonra sahabelerden bir kısmının faziletini dile getirerek hüccet mahiyetinde zikreder. Bundan sonra da şu iddia da bulunur: Şek günü dediğimiz gün, havada bulut ve illetin olmadığı ve gökyüzü açık veya sis olmadığı günün yevmu-ş-şek şüphe gününü der. Herkesin söylemiş olduğunun tam tersini söyler. Bunun akabinde, İmâm Ahmed'in, havanın yağmurlu veya kapalı olduğu günde oruç tutmanın vaciptir dediği nassını zikreder.

Ebubekir el Eslim şunları da zikrederek: El-Hallal ve Ebu Bekir Abdul Aziz'in, buna dair nas getirdiği ve Kadı Ebu Ya'la, Harrâki, el-Zerkeşhi ve İbn Kudame'nin, yevmu-ş-şek günü oruç tutmanın farz olduğuna dair rivayet naklettiklerini zikreder.

Sonra İmâm Ahmed'den (yevmuş-şek günü) oruç tutmanın vaçip değilse, caiz olduğuna dair görüşü zikreder. Bunada şu şekilde

cevap verir: "Burada nefyin olması, birinci rivayetin ispatıdır. Dolayısıyla o nefyü ispat yapış oldu. Daha sonra El İnsaf Kitabı'ndaki, İmam Ahmed'in şu sözünü zikreder. Bir Adım İleri: " Şaban ayının, Otuzuncu gecesinde havanın bulutlu olmasından dolayı hilâlin gözükmediği durumda, Ramazan niyetiyle oruç tutmak vaciptir." Ahmed'in ve ashabının mezhebi budur ve Bu görüşü destekleyen birtakım yazılar ve risaleler tasnif etmişlerdir. Daha sonra Ahmed'in, zikretmiş olduğu naslarda bu a (yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vaciptir) anlamına gelir.

Sonra Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye'nin vacip olmadığına dair sözlerini zikreder ve ibareleri de isteği gibi kullanmıştır. Kafasına göre kullanmış olduğu ibarenin aslı cevap sadetinde gelecektir.

Daha sonra İbn Müflih'in el Furu Kitabı'nda, farz ve caiz olan iki rivayeti zikreder.

Daha sonra Şeyhul İslâm'ın sözlerinin mustehab ile mübah arasında döndüğünü iddia etmiş ve bu hususta tafsilatin olduğuna dair bir haber zikreder ve buna dairde birtakım sözler aktarır.

Sonra, Cem'u'l-Cevami'nin müellifi, Yusuf bin Abdul Hadi'nin sözlerini arkası sıra getirir. Ama bundan kasıt Hafız Şemseddin değildir.

Ebû Bekir el Esrem, Şeyh İbn Teymiyye'nin şu sözüne itiraz eder. "Ahmed İbn Hanbel'in kelâmında vacip olduğuna delâlet eden bir asıl yoktur." İbn Teymiyye'nin bu sözü: Bildiği hâlde bilmemezlikten gelen kişinin davranışı gibidir der ve Ahmed bin Hanbel'in şu sözünü delil olarak getirir. "Ahmed İbn Hanbel, Ramazan niyetiyle oruç tutardı."

"Şüphesiz ki bizler, eğer oruç tutmaya ramazan niyetiyle hükmedersek, orucun hükmü hilali görmektir yani oruç tutmakla aynı

hükümündedir. Ahmed'in kalamı farz olduğuna dair bir nas olmasa bile, cümlelerin içeriğinin manası vacip olmasıdır. Asıl olan Buradaki lafızlara değil, manaya bakmaktır. (Asıl olan! Lafızlardır. Mana ikinci Olarak gelir.)

Sonra müftü şöyle zanneder. " İbn Müflih, İmam İbn Teymiyye'nin sözlerini kabul etmemiştir." Sonra de şöyle dedi der " O, Cem'u'l-Cevami'nin sahibini şeyhin arkadaşlarından yapmıştır.

Şeyhin yaşadığı zaman nerede ve onun vakti nerede? Burda Şeyhin arkadaşı olan, Muhammed Ahmed ile Cem'u'l-Cevami'nin müellifi olan Yusuf bin Abdul Hadi'yi birbirine karıştırmıştır.

Sonra Ebu Bekir el Esrem, İmâm Ahmed Rahimehullah'dan bir söz zikreder derki: Âdem bin Ebi İyas hakkında bir sözden bahsetmiş ve şöyle dedi: "Şaban'ın sayısını otuzu tamamla" anlamına gelen bu lafızda tek kalmıştır.

Bu lafzı, Şu'be'nin arkadaşı Gander, Abdurrahman ibn Mehdi, İbn İsa, İbn Yunus, Şebâbe, Asım ibn Ali, en-Nadr ibn Şumeyl, Yezid ibn Harun ve İbn Davud'dan nakleder.

Sonra İbnü'l-Cevzi'nin de şöyle dediğini zikreder ve derki: "Bura'daki fazlalık olan kelime, Âdem bin Ebi İyas'ın, hadise tekfsir mahiyetinde olan bir ziyadesi olabilir. Yoksa hadise bundan başka hangi şekilde ziyade ve ilave olabilir ki?

İbn el Cevzi devamında der ki: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in; " Eğer Hava bulutlu olursa siz onu otuza tamamlayın." Bu hadisini, cemaatten bir topluluğun rivayet etme ihtimali bile vardır. Burada Otuzu, Ayın sonu olması, bu mesele hakkında söylenen sözlerin doğruya en yakın olanıdır.

Yine aynı şekilde, Ebû Bekir el Esrem, Muhammed bin Ziyad'ın, Rivâyetini kusurlu görmüş ve ona tan etmiştir. Çünkü Said İbn el-Museyyib, ona muhalefet etti ve Ebû Hureyre Radiyallahu anh'dan gelen rivayeti şu lafızla zikretti " Eğer Hava bulutlu ve kapalı olursa, siz otuza tamamlayın."

Bu rivayetin, hadislerin ne anlama geldiğini açıklamış ve Şaban'ın zikredilmesinin sebebi ise, İbn Ebî İyas'ın tefsirinden olduğu söylendiğini iddia etmiştir.

Daha sonra İbn Ömer'in hadisini zikretti: "Eğer Hilâl'i görürseniz oruç tutun ve tekrar gördüğünüzde İftar (bayram) edin"

240

Sonra dediki; lafızdaki "افدروا" manası, "daraltın" manasındadır veya "siz onu bilin" manası vermekte caizdir. Abdullah ibn Ömer'in rivayetinin ravisi, bunun manasını daha iyi bilir der ve Abdullah ibn Ömer'in şu sözünü delil getirir. "Ay yirmi dokuz gündür" Son gün, bir sonrakine hazırlık gibidir.

Dedi ki: Çünkü oruç her müminin üzerine yakın ile farz olduğu sabittir. Ancak oruç tutmakla sorumluluk ondan kalkar.

Sonra hasmını zem edici ve kötileyici anlamında birşeyler zikreder: Söylemiş olduğu çirkin sözler, Şeyhul İslam'a iftira sadedinde dir. Şeyhin söylediği, Allah Resûlu Sallallahu Aleyhi vesellem'in, ashâbının yoludur.

Daha sonra İmam Ahmed'i, med etme sadedinde bir şiiri zikreder ama bu öyle bir şiirki, şairlerin yanında zikretmekten

utanılan bir şiir dir. Ve bunun tartışması uzun sürer, nekad ar konuşsakta bir faydası yoktur.

"Ben! Zamanımın bana, şişmanlığım dan dolayı kısas uyguladığını görüyorum. Zaman beni, sağa sola savurarak toza toprağa buluyor."

Söylemiş olduğu şu beyite bir bak! Zikretmedigimiz kısmı bu kıtadan daha acayıptir ve manası da bozuktur.

Bu şiirin takdiri nedir? Alından yakalanmaktır. (Yani sorumlu tutmak)tır. Şişmanlıktan dolayı kısas olur mu? Hayır şişmanlıktan dolayı kısas olmaz.

Keza söylemiş olduğu şiirde zamana nispet etme vardır. Ne diyor? "Zaman bana kısas uyguluyor" diyor.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi vesellem şöyle buyurdu: "Zamana sövmeyin! Çünkü Allah subahanehu dehr (zaman) benim diyor"

Bura'daki "cevlan" kelimesinin anlamı ise; zihninin ve Fehmin dolaşması anlamındadır. Yani zihinde ve kafada istikrar ve seButayn olmamasıdır. Buda hissi bir hareketle, dolaşıp durmak anlamına da gelir.

Sonra, "cevlan" kelimesinin buradaki anlamı hem menfi hemde müspet olmak üzere iki anlamda da kullanılabilir. Çünkü bu Kelime mastardır. Dolayısıyla burda birkaç anlama gelecek bir kelimeyi neden kullanmıştır anlaşılır değildir.

Diıyor ki: "Ben! Zamanımın bana, şişmanlığım dan dolayı kısas uyguladığını görüyorum." şuandaki duruma ve hale şişmanlık getirmiş. Başına ne geldiyse şişmanlık yüzünden gelmiştir. Bura'daki "Lâm" sebep beyan etmek içindir.

Ne kadar güzel bir şiir söylenmiştir...

"Eğer Sen! karnına ve fercine ne istiyorsa verirsən.

Bunlar ikisi birden, zem edilecek son noktaya ulaşırlar." Şişmanlık ögüle bilecek birşey değil. Bilakis zem edilecek birşeydir. Sonra müellif, gelen o kadar sahih hadisler ve rivayetlere karşı, cevap olarak içinde bozuk ibare ve hatalı kelimelerle İmâm Ahmed'i öven yazılar ve şiirler yazmış ve karşısında kişileri de cehalet ve bağınazlık ile tan etmiştir. Bu ve benzeri kişilerin durumunu Rabbimiz şöyle tarif etmektedir.

*"Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rabler edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de.. Oysa onlar, tek olan bir ilaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar."*²⁴¹

Buna, mücmel ve mufassal (genel ve ayrıntılı) olmak üzere iki yönden cevap verilir. Mücmel olana gelince, sahâbeler, Tâbiîn ve ümmetin imamları ittifak etmişlerdir ki, kime, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünneti ve hadisi ulaşmış veyahut beyan olmuşsa onunla amel etmesi vaciptir.

Bir meselede Rasulullah 'ın hadisi varken, sahabe olsun, ilim ehli olsun ve bunlardan başka kim olursa onların sözlerini alması kesinlikle caiz değildir.

İbn Abdilber der ki: Sevgili kardeşim asılları muhafaza edip onlarla ilgilenmeye özen göster. Şunu iyice bil ki, kur'an ve sünneti muhafaza etmekle meşgul olan, fukahanın sözlerine bakıp, bunları içtihadlarına yardımcı, tetkik yollarına anahtar, birçok mânaya yorumlanabilen kapalı ifadelere tefsir olarak gören, mutlaka bağlanması gereken sünnetleri taklid edercesine imamlardan herhangi birini üzerinde hiç düşünmeksizin taklid etmeyen, âlimlerin meşgul olduğu sünnetleri ezber ve anlama işinden uzak kalmayan, araştırma ve anlamalarda onları takip eden, yaptıkları çalışmalardan

dolayı onlara şükranlarını sunan, çoğunluğu oluşturan doğru görüşlerden dolayı da onları takdir eden, ancak kendilerini görmedikleri gibi onları da hatalardan uzak görmeyen kişi, selef-i salihin yoluna tutunmuş, doğru yolu bulmuş ve Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Vesellem-'in sünnetine ve sahâbilerin yoluna tâbi olmuştur."

İmâm Safii şöyle demiştir: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünneti bir kimseye açıkça belli olduktan sonra, o kimsenin, herhangi birinin görüşünden dolayı, o sünneti terk etmesinin helal olmadığına alimler icma ettiler.

İbn Abdilberr şöyle der: Ümmetin alimlerinden yanında Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den herhangi bir şey konusunda hadis var olduğu sabit olup da onu reddeden hiç kimse yoktur. Ancak nesih bulunduğu iddiası, bir başka haberle çelişme veya icma ya da boyun eğmek gerekli olan bir uygulama ya da senediyle ilgili bir tenkit bulunması müstesnadır. Bunların dışında bir kimse böyle hareket edecek olursa imam olarak kabul edilmesi şöyle dursun, adaleti bile sakıt olup düşer. Allah onları böyle durumlara düşmekten korusun.

Ömer bin Abdülazîz rahîmehullâh, şöyle demiştir: "Rasûlullâh sallallâhu Aleyhi Vesellem'in sünnetine karşı hiç kimsenin reyî (görüşü) geçerli değildir" İmâm Şafîi'den de, buna benzer söz rivayet olunmuştur.

Ümmetin İmamlar -Allah onlardan râzı olsun- kendilerini taklit etmeyi nehiy etmiş, dine karşıda dikkat ve ihtiyatı olmayı emretmişlerdir.

İsmail b. Yahya el-Müzeni 'el-Muhtasar'ının mukaddimesinde şöyle diyor: (İmam Şafi Rahimehullahın öğrencisi)

'İşte bu muhtasar, istifade ve tetkik etmeyi dileyen kimseye onu gereği gibi yaklaştırabilmek için Şafii'nin ilminden ve görüşlerinden ihtisar ettiğim kitaptır.

Bununla beraber İmam, kendisinin ve gayrının taklidini yasaklamıştır.

Dolayısıyla bu kitaba bakan ona dini için baksın ve kendi nefsi için de ihtiyatlı olsun.

İmâm Şâfi'î (Rahimehullah) der ki: "Sahih hadis bulununca benim mezhebim odur."

Ebu Davud Ahmed'e sorarak: Evzaî'ye Malikten daha fazla mı ittiba ediliyor?' Dediğimde bana: 'Beni taklit etme. Maliki, Şafii'yi, Evzaî'yi ve Şafii'yi de taklit etme. Sen de onların aldığı kaynaktan al' dedi.

Ebû Yusuf derki: Nereden söylediğimizi tetkik edip bilmeden bizim reyimizle fetvâ vermek hiçbir kimse için helâl olmaz."

İmam Malik dedi ki: 'Her kim İbrahim en-Nahai'nin sözünden dolayı Ömer radiyallahu anh'u nun sözünü terk ederse, o kimse tevbeye davet edilir' demiştir.

İbrahim'in çok gerisinde veya onun emsali bir kimsenin sözü için Allah-u tealanın ve Rasulullah sallahu Aleyhi vesellem'in sözünü terk eden kimsenin hükmü ne olmalıdır?

İmâm-ı Mâlik derslerinde vakar ve ciddiyet sahibi olup, lüzumsuz sözlerden tamamen uzak kalırdı. Bu husûsu, ilim tahsil edenler için de şart koşardı. Bir talebesi şöyle dediğini nakleder: "İlim tahsil edenlere vakarlı ciddî olmak ve geçmişlerin yolundan gitmek

gerekir. İlim sahiplerinin, bilhassa ilmi müzakereler sırasında kendilerini mizahtan uzak tutmaları gerekir. Gülmemek ve sadece tebessüm etmek, âlimin uyması gereken âdâbdandır."

Harun Reşid, İmam Malik'in mezhebi ve eseri "Muvatta"yı Abbasi Devleti'nin Kanunnamesi yapmak istediler. Ancak İmam Malik buna izin vermedi ve şöyle dedi:

Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi Vesellem-'in ashabı fer'î konularda ihtilaf ettiler ve farklı bölgelere dağıldılar. Her birinin görüşü de isabetlidir.

İmâm Şafî şöyle demiştir: "Hadis sahih olduğunda, o benim mezhebimdir."

Er-Rebi b. Seleyman el-Cizi şöyle der: "Bir adamın bir meseleyi Şafî'ye sorduğunu duydum. Şafî şöyle diyordu: Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir." Soru soran adam: Ey Ebu Abdillah, (Şafî) sen de bu görüşte misin? Şafî endişelendi, rengi sarardı. Kızarak şöyle dedi: Yazıklar olsun sana. Rasûlullah'tan bir hadis rivayet ettiğimde ben o görüşte olmazsam beni hangi yer üzerinde barındırır, hangi gök beni gölgelendirir? "Evet, başım ve gözümün üstünde yeri vardır" diyerek bu sözü durmadan tekrarlamaya başladı."

El-Humeydî'nin rivayetinde, Şafî şöyle dedi: Beni belimde zûnnar, kiliseden çıkarken mi gördün? Ben sana Rasûlullah şöyle buyurdu, diyeyim, sen bana; "Bu görüşte misin diyorsun? Rasûlullah'tan rivayet edeyim de o görüşte olmayayım?"

Bu konuda pek çok delil vardır. Öyle zannediyorum ki, muhalif hadise İmân ediyor. Ve kimde, hadise İmân etmemiş (inkâr) ediyorsa,

Ümmetin İmamların o kimsenin tekfiri hakkındaki sözleri gizli (kapalı)değildir.

Sahabeden, Ömer, Ali ve onlardan gayri adı geçenlerin (yevmu-ş şek günü) oruç tuttıkları şeklindeki delile dayanarak çıkarımına gelince,

Cevap Olarak şöyle deriz: El-Hafız Şemseddin bin Abdul Hadi dedi ki: Yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vacip olduğuna dair herhangi bir sahabeden, rivayet, kavi ve söz sabit olmamıştır. Bu babta en meşhur olan, İbn Ömer'den rivayet edilen kısımdır. O da (rivayette) o gün oruç tutmanın farz olduğuna delil değildir.

O'ndan başka, kimselerden nakledilen şey ya ondan sabit değildir ya da oruç tutmanın vacip olduğuna delil değildir.

Ömer'den rivayet edilene gelince, Mekhul'dan rivayet edilmiştir. Mekhul ile onun arasında uzun bir zaman vardır. Senesinde kopukluk vardır. Dolayısıyla rivayet edilen hadis zayıftır. Eğer rivayet edilen hadis sahih olsa bile bu bir fiildir. Yevmu-ş şek günü oruç tutmanın farz olduğunu dair bir emir değildir. Fiil farklı bir şeydir, emir farklı birşey dir.

Keza Ali radiyallahu anh'dan rivayet edilen haberin senesinde kopukluk vardır ve vacip olduğu noktasında açık değildir. Fâtıma binti Hüseyin Ali'ye ulaşmamıştır.

Aynı şekilde Muaviye'den gelen rivayetin senesinde kopukluk vardır. Onu rivayet eden Mekhul ve İbn Huleys'dir. Onlar ile Muaviye radiyallahu anh'u arasında çok uzun zaman vardır. Birbirlerini görmemişler.

Hakeza Amr ibn el-As'tan rivayet edilen hadisin senedinde de kopukluk vardır. İbn Hubeyre, Amr ibn el Âs'a yetişmemiştir ve onun rivâyet zincirinde İbn Lehi'a vardır ve o rivayette farz olduğuna dair bir işaret yoktur, çünkü bu sadece bir fiildir emir değildir.

Ebû Hureyre'den rivayet edilende ise, ihtiyat ve onu tercih etme vardır deriz.

Aişe'den rivayet edilen hadisin isnadı için Ahmed dedi ki, burada Şu'be ve Abdullah bin Kays'ın hata etmiştir. Bu rivayette ihtiyat ve tedbirli olmaktan başka bir şey olmadığıdır.

Aynı şekilde Esmâ'dan ve sahabeden nakledilenlerinde bir kısmının da sabit olmadığı bilinmektedir. (Rivayetler çoğu zayıftır)

Ve sabit olduğunu varsaysak bile, başka bir sahabe muhalefet ettiği için o rivayet, bu konuda hüccet olmaz. Burada hem sahabe hemde de sahih hadisler, yevmu-ş şek günü oruç tutmak vaciptir diyenlere muhalafet olduğu için getirmiş oldukları sahabenin fiilleri hüccet olarak kabul edilemez.

İmam Ahmed'in mezhebi bu olduğuna dair delil getirmesine gelince, bu konuda İmam Ahmed'en yedi rivayeti vardır.

Birincisi: (Şek günü) Ramazan'dan dir diyerek o gün kesin olarak oruç tutmak vaciptir. Şemseddin Abdulhadi bununla alakalı olarak şunu söyler:

Bu en zayıf olan isnattır ve İmâm Ahmed'en böyle bir nakil olmamıştır.

Şeyhul İslâm der ki: İmâm Ahmed'in kelâmında, vacip olduğuna dair bir asıl yoktur. Kim! O'nun, naslarını ve kelâmını düşünecek olursa, İmâm Ahmed'in vacip kılmadığını görecektir.

İkincisi: (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmak vaciptir. Ramazan'dan zannederek tutmak vaciptir. Fakat bunun da bir delili yoktur.

Üçüncüsü: (Yevmu-ş şek günü) Ramazan ayından olma ihtimali olduğu için, o gün ihtiyatan oruç tutmak mustehab tır. Bunun üzerine İbn Ömer'in ve İmam Ahmed'in kavilleri, o gün oruç tutmanın mustehab olduğuna hamledilir.

Denil ki; Bu söz, İmâm Ahmed'en en meşhur olandır ve mezhebi de bu görüş üzeredir.

Dördüncüsü: (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmak caizdir.

Beşincisi: (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmak mekruhtur.

Altıncısı: (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmak haramdır. Cumhurun görüşünde olduğu gibi, o gün oruç tutmak caiz değildir. İmâm Şafî der ki: Bir kimsenin, (Yevmu-ş şek günü) Ramazan'dan diyerek veya nafil olarak oruç tutması caiz değildir. Fakat nezir, adak ve âdeti olarak tutmuş olduğu oruç varsa ve o güne denk geliyorsa tutması caizdir. Ebû Hanife ve İmâm Mâlik der ki: (Yevmu-ş şek günü) Ramazan'dan diyerek oruç tutmak caiz değildir. Ama raamzan dışında başka bir şey için oruç tutması caizdir.

Yedincisi: (Yevmu-ş şek günü) oruç tutmada ve terketmek de, Halifenin görüşüne müracaat edilir. Halife neye karar verirse ona göre hareket edilir. Çünkü ümmetin birliği asıldır. Hasan'ı Basri ve İbn Sirin'nin görüşü de bu şekildedir.

Hanbel bin İshak der ki; Ben Ebu Abdullah'ı şöyle derken işittim. "(Yevmu-ş şek günü) oruç tutmak, ancak İmâm (halife) cemaatle beraber olursa, o gün oruç tutmayı caiz görüyorum."

Abdullah ibn Hanbel'e sordular: "Bizler, raamzandan bir şey kaçırmayalım diye oruç tutarız." O da dedi ki: " Öf Öf! Sizler cemaatle beraber oruç tutun."

Eğer sen, bunu ve her bir görüş üzerine amel eden Hanbel'i Âlimlerinin büyüklerinden birinin olduğunu bilersen, işte ozaman O'nun bu sözünde batıl olduğunu da bileceksin.

(Yani Hanbeli mezhebinin içinde de, yevmu-ş şek günü oruç tutma hakkında ihtilaf vardır ve kendi aralarında yedi görüş bulunmaktadır. Hanbeli Âlimlerinin ileri gelenlerinden her biri, bu yedi görüşten biriyle amel etmiştir. Ve bu yedi görüşten birini, İmâm Ahmed'e nispet edip İmamın görüşü bu denmez.)

Bu mesele hakkında El-Hallal şöyle dedi, Ebu Bekir böyle dedi Abdul Aziz farklı dedi, El-Kâ'di farklı birşey dedi , El-Harraki daha farklı bir şey dedi , el-Zerkeşhi'de hazeka farklı bir görüş dedi: Yukarıdaki âlimlerin her birinin görüşü ve sözü, kendisi gibi âlim olanın görüşü ve sözüne karşı ve muhaliftir.

O zaman bizim yapmamız gereken, bu kimselere muhalif olanlar, Ümmetin İmamlarından ve cumhurdan delil getirdikleri zaman, yani cumhur böyle dedi, ümmetin Alimleri böyle dedi diye geldikleri zaman kuvvet ve sağlamlılık bakımından daha bahtiyar olurlar.

Sahabelerin çoğunluğunun sözleri ile, (yevmu-ş şek günü) orucun farz olduğunu söyleyenlerin sözlerini karşılaştırırsanız, aradaki azami fark size apaçık ortaya çıkacaktır.

Ve eğer onlara, muhaliflere, yukarıdan gelirsene (Allah'ın ayetleriyle, Rasul'unun sünnetleri ve sahabenin icmasıyla) geldiğin zaman, sayıları çok da olsa, sözleri batıl olur ve direkleri yıkılır.

El Furu Kitabının sahibi İbn Müflih -Allah ona rahmet etsin, İmâm Ahmed'in (yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vacip olduğu) sözüne ve İmâm Ahmed'e nispet edilmesine ve itiraz etmiştir.

İmâm Ahmed'in sözünün metni şu şekildedir: Eğer bulutlar, sis ve havanın kapalı olması Hilâl'in görülmesine mâni olacak olursa, Ramazan niyetiyle oruç tutmak vaciptir. İmâm Ahmed'in mezhenin ekseriyeti bu görüş ile amel etmişler. Onların aktarmış olduğu haber mezhebin zahiridir ve naslarda buna delâlet eder.

Sonra şöyle dedi: Ben, Ahmed'in vacip olduğunu söylediğine ve emretmediğine dair bir nakle rastlamadım, bu yüzden ona izafe ve nispet edilmez. Bundan sonra Şeyhimiz der ki; Ne İmâm Ahmed'in kelâmında ne de herhangi bir arkadaşının kelâmında (yevmu-ş şek günü) oruç tutmanın vacip olduğuna dair bir asıl yoktur.

İmâm Ahmed'in ashâbı (arkadaşları) İbn Ömer'in hadisini ve filini delil olarak aldılar. Ama rivayetin zahirî oruç tutmanın vacip olduğu açık delil değildir. Ancak bu nehiy ile karşı karşıya gelen bir ihtiyattır.

Birtakım kıyasları hüccet olarak getirdiler. Fakat getirmiş oldukları kıyaslar, ibadetlerde ihtiyat ve tedbir amaçlı olduğuna delâlet etmektedir. Bilakis, vacip olan veya aslının vacip olduğu hususunda ihtiyata işaret eder. Mesela Ramazan ayının otuz olması gibidir. Bizim meselemize gelecek olursak, vacip olduğu ispat edilmemiş olup, temel prensip ayın bitmesidir ve zikrettikleri şey, meshin süresinden şüphe edilmesi varsa, meshe engel olduğudur.

Burada asıl olan yıkamak olduğu için şüphe ile amel edilir mi? Hayır şüphe olduğu zaman asıl ile amel edilir. Şeyhin sözleri, fecrin doğusunda şüphe varsa şüphe ile sahur yapabilir mi? Diyerekten son buldu.

Onların, Şeyhul İslam'dan aktarmış olduğu, İmâm Ahmed'in, caiz ve mübah gördüğüne dair zikrettiği şeye gelince evet doğrudur ve bunu söyledi. Fakat bunun farz olduğunu söyleyenlere ve bunu İmâm Ahmed'e nispet edenlere karşı reddiye olarak cevap verdi. İbnü'l-Lahm, el-İhtiyarat Kitabı'nda şöyle der: Son olarak "Şeyh, bu mesele için zikredilen hadislerden dolayı (yevmu-ş şek günü) oruç tutmanın mekruh olduğu görüşüne meyilli idi." Burada bitti.

İşte bunlar, Şeyhul İslam'ın ve İbn Müflih'in, adaletine şahit olduğu olduğu vera sahibi İmâm Şemseddin İbn Kayyim'in sözleridir.

Allame İbnü'l-Kayyim bu meseleyle alakalı yaptığı açıklamada şunları söyledi: İmâm Ahmed'in, Şaba'nın otuzuncu gecesini, havanın bulutlu veya kapalı olmasından dolayı hilâl'in gözükmediği durumda Şaban otuza tamamlayın ve o gün oruç tutun diye emretmezdi. Bilakis Şaban ayını otuza tamamlayın diye emrederdi. İmâm amelî ve fiilî bu şekildedir.

O'nun sözü, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu hadisiyle de çelişmez: Rasulullah dedi ki: "Hava bulutlu olup da hilâl'i göremezseniz o ay'ı takdir edin!" Rivayetteki, "القدر", kesin hesaptır ve kastedilen, bulutlu olan ayın bekleme süresini tamamlamaktır. İmâm Buhârî'nin rivayet ettiği hadisde olduğu gibi: "Hava bulutlu olduğundan hilâl'i göremezseniz o ayı otuz güne tamamlayın!"

Yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vacip olduğu söyleyenleri getirmiş olduğu diğer delil de; Abdullah İbn Ömer'in hadisindeki "onu takdir edin." Lafzını, delil getirerek bunu "onu daraltma" manasına hamlettiler. Buna binan şöyle tevil ettiler. Buradaki daraltma, O'nun gibi bir aydaki sayıyı daraltmaktır. Buda ne anlama gelir? Bir ay en fazla yirmi dokuz güne kadar daraltılır.

Allah'ın ayetide bu anlamda: "Kimin rızkı "قدر" daraltılmışsa" bura'daki قدر daraltılmışsa anlamındadır dediler.

Bu iddialarına verilecek cevabımız, Allâme İbnü'l-Kayyim, Hafız İbn AbdulHadi ve bunlardan başka Hanbel'i Âlimlerinin, kaza cumhurun zikretmiş olduğu, Abdullah ibn Ömer'in rivayeti, yevmu-ş şek günü oruç tutmaya delil değildir demeleri bizim cevabımızdır.

Bilakis o rivayet, yevmu-ş şek günü oruç tutulmayacağına delildir. Çünkü "اقدروا له" manası hesaplayın demektir. Birşeyin miktarının ulaştığı yerdir. Doğal Olarak ay'ında ulaştığı enson yer otuz gündür. Onların dediği gibi "daraltın manası" uzaktan yakından alakası yoktur.

Cumhur Ulemanın belirtmiş olduğu mana ortaya çıktı. Mücmel mufasssala haml olunur, muteşabih muhakeme haml olunur. Eğer Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in murad ettiği sana açıkça belli olduysa artık mesele anlaşılmıştır. Daha önceki geçen rivayetler, sayıyı tamamlayın, Şaban'ı otuza tamamlayın gibi benzeri rivayetler, "اقدروا له" manasının hesap edin anlamında olduğunu desteklemektedir.

Havanın bulutlu olmasından dolayı hilâlin gözükmeyişi durumunda oruç tutmanın vacip veya mustehap olduğu söyleyenlerin görüşüne gelince:

Bu kimseler, Ramazan ayına niyet ettikleri için bu geçerlidir.

Muhakkiklerin yanında sahih olana gelince: Yevmu-ş şek günü oruç tutmak caiz değildir ve böyle de emredilmemiştir. Selefen oruç tutanlar da o gün oruç tutmanın vacip olduğunu söylememişler.

Bu meseledeki hüccet ve sahih olan; Yevmu-ş şek günü oruç tutulmaz diyenlerin yanındadır.

İster Ramazan'dan şahsın ister başka nedenler olsun yevmu-ş şek günü oruç tutulmaz.

İmâm Buhârî'nin rivayet ettiği hadiste olduğu gibi: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* şöyle buyurdu: "Hilâli gördüğünüzde oruç tutun ve tekrar gördüğünüzde İftar bayram edin. Eğer hava bulutlu ise, Şaban'ı otuza tamamlayın."

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünneti bir kimseye ulaşmışsa ve o da hadiste sahihse, bundan sonra artık hiçbir kimsenin, *Rasulullah*'ın sünnetini bırakıp, herhangi bir görüşüne ve reyine dönmesi caiz değildir.

Sonuç olarak deriz ki: Hava bulutlu ve yağmurlu olmasından dolayı hilâlin gözükmeyeceği durumda Şaban otuza tamamlanması vaciptir. Bu Emir umum olup tek Şaban ayı için geçerli olmayıp Tüm ayları kapsamaktadır.

Şeyh Süleyman bin Sehman der ki: Yevmu-ş şek günü oruç tutma meselesinde, Şeyh Abdullatif şöyle der: Muhakkiklerin üzere olduğu ve sahih hadislerin içerdiği hüküme gelince; mukallitlerin itimat ve iddia ettiklerinin tam tersine dir. Yevmu-ş şek günü, Seleften oruç tutanlar, bugün oruç tutmayı vacip olduğunu söylememişler ve o gün oruç tutmayı da İnsanlara emretmemistirler. O gün oruç tutmayanada tazir veya ceza uygulamışlardır.

Ama cahil ve İflas (zarar) ise, Bugün oruç tutmanın vacip olduğu iddia ettiler ve insanlara da bu gün oruç tutmayı emretmektedir.

Hatta içlerinde öyleleri var ki; yevmu-ş şek günü oruç tutmanın caiz olmadığını söyleyenleri hem döverler hemde beldelerinden sürgüne gönderirler.

Yapmış oldukları bu eylem gerçekten çok şaşılacak bir şey dir. Nereden buldular bu hükmü, hangi kitaplara tâbi oldular da bu çirkin fiili işlemeye kendilerini mecbur hissettiler.

O'nlardan birine, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu dediğin zaman, onlarda: Bizim mezhebimizin büyük İmâmı böyle dedi derler. Bu çok acayip birşeydir. Bu ve benzeri meselelerde, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, sünnetini bırakıp kendi mezhep İmâmılarını taklit etmeleri ne zaman caiz olmuştur. Madem imamı taklit etmeleri gerekiyor da, neden onu şu kavlinde taklit etmiyorlar.

İmâm Ahmed der ki: Hadisin, İsnadını ve sıhhatini bildikleri hâlde, Süfyan'ın görüşü ne gidenlere şaşarım.

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"O'nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden sakınsınlar."*²⁴²

'Sen fitnenin ne olduğunu bilir misin? Fitne, şirktir. Ona muhalefet edenlerin kalplerinin eğrilip, onların şirke düşmesinden korkulur.' der.

Eğer sen, bu meseledeki İmâm Buhârî'nin rivayet ettiği Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hadisini "Eğer Hilâl'i görürseniz oruç tutun ve tekrar gördüğünüzde İftar bayram edin. Eğer hava bulutlu olursa siz Şaban'ı otuza tamamlayın." bildiye nasıl olurda Rasulullah'ın sünnetini bırakıp başkalarının görüşüne müracaat eder.

Burada yevmu-ş şek günü oruç tutmanın vacip olduğu söyleyenlere ve iki gün oruç tutulmaz diyenlere, cezalandıran kimselere karşı çıkma vardır diyerek meseleyi sonlandırdık.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e; Hilallerin arasındaki (bir günlük, iki günlük veya küçük ve büyük olması) gibi farklılıklar dan soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Hilâllerin büyüklük ve küçüklük durumuna göre değişiklik arz etmesi veya ayın menziline yüksek veyahut alçak olması durumuna itibar edilmez; hilâl ancak görüldüğü geceye ait sayılır.

Şeyh Hamd bin Abdul-Aziz, Şeyh Abdullah bin Faysal'a şunları yazdı: Bazı kardeşler hilalin büyüklüğü konusunda kafaları karıştı.

Dedi ki: Biz Şeyh Abdullah bin Abdul Latifle yazıştık ve bu onun cevabıdır, inşallah sizin buna bakmanız gerekiyor çünkü orada size yeterli ve şifa olacak cevabı bulacaksınız.

Dedi ki: O hâlde şunu hatırla ki, hilâlin menziline yüksekliğinden dolayı kafa karışıklığı meydana geldi. Allah Subhanehu seni muhafaza etsin. Sen ki! İslam'ın garipliğini ve insanların çoğunun başına gelenler emir ve nehiye muttali olma meselesinde içlerinde düşmüş oldukları birtakım sıkıntılarında biliyorsun. İbadetlerin kaynağı, sünnete tâbi olmak üzeredir. Şeriat koyucu ve hüküm belirleyici Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'dir.

Kim Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hüküm vermediği bir mesele veya emretmediği ibâdet konusunda ihtiyatlı olmak isterse, o kimsenin, itikadının, fiilinin ve beyanın lazımı şu anlama gelir.

Şeriat ve kanun koyucu olan Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, görevini ve tebliğini eksik yapmış tam yapmamıştır. İşte bu, büyük bir musibet ve kocaman bir felakettir. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, oruç tutmayı ve bayram yapmayı, keza emri ve nehyi, hilalin görülmesine bağlamıştır. Yoksa orada konuşulduğu

gibi, hilâlin büyüklüğüne ve küçüklüğüne bağlamıştır. Emir konusunda Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ne demiştir.

"Hilâl'i görünce oruç tutun ve tekrar gördüğünüzde bayram edin."

Yasaklama konusunda şöyle buyurdu: " Siz Hilâl'i görmeden oruç başlamayın ve Hilâl'i görmeden bayram yapmayın." Vallahu mustean; Bizler, emir ve işlerini, karışıklık ve telbis üzerine bina edenlerle imtihan olunduk. Aynı şekilde bu kimseler, asli ve furi meselerde sürekli muhalafet üzeridirler. Hatta bu kimseler, oruç meselesinde de hilalin menzilinın yüksekliğine göre hükmeder ve bunuda insanlara elzem kırlarlar. Yine bu kimseler, Ramazan orucuna, şek günü oruç tutarak başlarlar. Böyle durumlarda senin yapman gereken, sünnette sarıl ve bu konuda sabretmendir.

Çünkü: *"Öyleyse) sabret! Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır. Yakinen inanmayanlar sakın seni gevşekliğe sevk etmesinler."*²⁴³

Bazı kimselere şöyle sordular: Allah sizlere rahmet etsin. Şu söz hakkında ne dersiniz, Ehlil Bâdiye ve başka belde halkı Hilâl'i gördü. Hilâl'i görmeyen kimseler oruç tutması gerekir mi ve bunun delili nedir? Hilâl'i görmeyenlerin, oruç tutması gerekemez diyenler, Kureyb hadisini delil olarak getirmekle isabet mi ettiler yoksa hatamı ettiler? Bizleri bu konuda aydınlatırsanız mutlu oluruz. Allah Subhanehu ecrinizi versin ve sizleri mükâfatlandırsın.

Cevap olarak bizim sözümüz şu dur: Kulunu hidayete erdiren ve doğruya ileten Allah'a hamdolsun.

Ey Müslümanlar topluluğu! Hilâl'i gören, ister ehli'l Bâdiye'den (Bedevî)'den olsun, ister başka bir belde hakkından sadece bir kişi olsun ister uzak ister yakın yerlerde bulunsunlar bütün

müslümanların buna uyması, buna göre oruca başlaması gerekir. Bu kimseleri dinlemeyip o gün İftar eden kimse, oruç kaza yapması gerekir.

والدليل على ذلك: هدى نبينا محمد صلى الله عليه وسلم وقطعه: بروى سماعك عن عكرمة عن ابن عباس

Bunun delili ise; Hidayet ve yol gösterici olan, Nebimiz Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in fiilidir.

Semmak, İkrime'den haber verdi, o da İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: Şek gününde (Şaban ayının son günü mü, yoksa Ramazan ayının ilk günü mü olduğu belli olmayan gün) insanlara birbirleriyle ihtilaf ettiler. İbn Abbas dedi ki: Bedevinin biri Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e gelip: "Ramazan hilalini gördüm" dedi. Allah Resûlu Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in de O'nun kulu ve Resulü olduğuna şahadet eder misin?" diye sorunca, bedevi: "Ederim" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlu; Bilal'e: "Ey Bilal! İnsanlara duyur da yarın oruca başlasınlar" buyurdu."

Abdurrahman ibn Zeyd ibn el-Hattab radiyallahu anh'u, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şöyle dediği haber verdi: Hilâl'i gördüğünüzde oruç tutun ve onu tekrar gördüğünüzde bayram yapın.

Haris İbn Hattab der ki: Bizler, Hilâl'i gördüğümüz zaman, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, bizlere, ibadete (oruca) başlamamızı emrederdi. Bu babta ki hadisler, sarîh ve nettir. Hilâl'i, sadece bir kişi görse bile, diğer sair bütün topluluğun tutması farzdır. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu kavli "Hilâl'i gördüğünüzde oruç tutun" Bütün insanların, oruç tutma noktasında net olarak emridir. Çünkü "صوموا" daki "و" cemi vavidir. Eğer hilâl görülmüşse oruç tutmak vaciptir.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sözüne ve fiili ne ancak kibirli, inatçı kimse ve Allah'ın hudutlarını çiğneyen kimse muhalafet eder. Bizler Allah'tan afiyet dileriz.

Kureyb'in hadisini delil getirene gelince, keşke o, sükût ederek kendisini gizlemiş olsaydı.

Dolayısıyla Kureyb'in hadisi, bir taraf ve bir belde halkının, bir kısmı görse, diğerlerinin oruç tutmakla yükümlü olmadığına dair bir delil içermemektedir.

Onlar, bu hadisen öyle bir delili ve manayı nasıl çıkardılar ben bilmiyorum. İçinde gerçeklik olmayan bir şeyi iddia eden kişi, imtihan şahitlerini yalanlamış olur. Böyle bir söz, şeriat ahkâmına uyan ve şeri meseleleri bilen bir kimseden çıkmaz.

Bu kimsenin, nefisini ve hevasını yalanlayarak, Allah'a tevbe etmesini temenni ediyorum. Çünkü Rabbimin, merhamet ettiği müstesna, nefis kötülüğü emreder. Heva ise insanı, Allah yolundan saptırır ve sahibini cehenneme yuvarlar. Biz deriz ki: Kureyb'in hadisine gelince:

Nitekim Halife Muâviye ile görüşmek için gittiği Şam'dan ramazan ayının son günlerinde Medine'ye dönen Küreyb'in orada hilâlin cuma gecesi görülüp oruca başlandığını söylemesine karşı İbn Abbas da Medine'de hilâli cumartesi gecesi gördüklerini ve ramazan otuz güne tamamlanıncaya veya hilâli görünceye kadar oruca devam edeceklerini, Şam'daki durumun kendilerini bağlamadığını, Resûlullah'ın böyle emrettiğini söylemiştir.²⁴⁴

İtiraz edene gelince: Oruç'un, Hilâl'ini gören topluluğa vacip olup da görmeyen topluluğa vacip olmadığını nereden anladı?

---

²⁴⁴ Müslim, Ebû Dâvûd

Âlimler arasındaki ihtilaf birbirlerine zıt olan, Şam, Hicaz, Irak ve Yemen gibi Ülkeler içindir. Bu ülkelerde Hilâlin doğuşu birbirinden farklı olduğu zaman ihtilaf fıkıhı doğmuştur. Yoksa, bir beldenin içindeki farklı bölgeler için değildir. Âlimler derler ki: Her beldenin kendine ait hükümleri vardır. Çünkü Marifet Ehli'nin ittifakı ile Hilâl'in doğması farklılık gösterir. Onların nazarında durum budur. Ancak ihtilaf iki kavil üzerine bina edilmiş olur. Hilâl; gökyüzün ortaya çıkan ve ayın kavuşum öncesi ve sonrasında yeryüzünden uçları sivri ince bir yay gibi görünen şeklinin adıdır. İster insanlar buna şahit olmasın veya taki insanların onu görünceye kadar ona hilâl denmez. (Yani hilâl: insanlar onu görünceye kadar mı hilâldir. Yoksa insanlar, görmese de gökyüzünde ortaya çıkan parlama hilâl mi dir.)

Bununla alakalı, İmâm Ahmed'in mezhebinde iki görüş vardır. Takuyuddin İbn Teymiyye bunu aktarmıştır.

Hilâl, Gökte ortaya çıkan ve parlaklığa verilen isimdir diye tarif ediyorsa, hilâlin bir adamın şahitliği ile kendisine bildirilen dünya Ehli'nin her birine oruç tutmak vaciptir görüşündedir.

Ama ancak hilâlin ortaya çıkmasıyla insanların bildiği cisime hilâl diyorsa, hilâl görüldüğü takdirde, Sadece o belde ve yöre sakinlerine oruç tutması ve bayram yapması vaciptir görüşündedir. Hilâl'in doğması bir olan beldelere vaciptir. Mesela, Mekke, Necid ve Amman gibi Hilâlin doğuşu müşterek olan her belde, semt, şehir ve bölge Hilâl'in gözükmesi ile oruç tutması veya bayram yapması vaciptir. Mesela böyle çok uzayıp gidiyor, lakin bizim o kadar vaktimiz yok.

Şöyle diyen kimsenin sözüne gelince: Hilâl'i, Her belde halkının kendisi görmesi gerekir. Bu Sahih olmayan bir sözdür ve bununla da amel edilmez. Biz, eser ve hadis kitaplarında böyle bir şey görmedik. Bu görüş, yani Kureyb'in hadisiyle, Sünnete muhalif olan kimse hiç mi Allah'tan korkmaz? Daha önce de belirttiğimiz gibi,

Kureyb'in hadisinde böyle bir delil yoktur. Son olarak şöyle deriz. "Kime ilmi fayda vermiyorsa, cahilliği ona zarar verir.

Şeyh Abdurrahman ibn Butayn Rahimehullah'a , "Ramazan'ın ilk gecesi Yatsı namazının farzın da, oruç (sıyam) ile ilgili ayetleri okumanın fazileti varmıdır? Diye soruldu. Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Böyle bir faziletin aslını bilmiyorum. Yalnız İmâm Ahmed'den gelen rivayet de, Ramazan ayının ilk gecesinde, "Kalem süresini" okumayı mustehab görmüştür. Keza Şeyh Takuyuddin'de bu görüşte olup, Kalem süresini okumayı mustehab görmüştür. Ama "Maide suresinin" son ayetinin okunmasını mustehab gören bir âlim bilmiyorum dedi.

Yine Şeyh'e: Bir kimse haber verdi dedi ki; " (Falanca bir belde ahalisi, Şevval Hilâl'ini gördü ve bayram ettiler" (Bu haber karşısında bize düşen nedir?) diye sordu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Haber verenin haberine göre; falanca bedeninin halkı Hilâl'i gördü ve bayram yaptılar dese, Buna iki kişinin şahitliği gerekir. Fakat burada şöyle bir tafsilat vardır.

"Hilâl'in görüldüğü ve bayram yapıldığı belde, şer'i bir Ka'dı varsa ve bunuda iki şahit doğruluyorsa, biz bu habere itibar eder ve onunla amel ederiz. Ancak o belde de İtibar edilecek bir Ka'dı yoksa ve herhangi bir yerde görülen hilâl ile hilâl görülmeyen yerlerdeki Müslümanların da oruca başlamaları veya bayram yapmaları sadece duyulması varsa bu yeterli değildir. Çünkü rüyetin gerçekleştiği konusunda kesin bilgi gerekir ve bizler gelen böyle bir habere itimat etmiyoruz.

Şöyle Soruldu: Hilâlin görüldüğü haberi, Kitabî (yazı, mesaj, risale ve benzeri) yolla verilmesinin hükmü nedir?

Şöyle Cevap verildi: Bana göre zahiren bununla amel etmektir. Buradan benim anladığım, eğer ben böyle bir haber görürsem, ben bu habere itibar ederim. Çünkü fukaha şunu haber verdi: Dediler ki: "Herhangi bir yerde usulüne uygun şekilde hilâlin görülmesi durumunda ister uzak ister yakın yerlerde bulunsunlar bütün Müslümanların buna uyması, buna göre oruca başlaması veya bayram yapması vaciptir. Herhangi bir yerdeki rü'yete bu bölgeye yakın olan yerlerde itibar edilmesi gerekir.

Bu böyle bir haberin aslı şöyle olmalıdır. Hilalin görüldüğünü, yazı (Risale, Mektub ve mesaj) yoluyla verenlerin sika ve güvenilir ve o beldenin, Kâ'dısının gözetimi altında olması gerekir. Hilâl'i gözetleme yapılan belde halkının hepsi, Hilâl'i gözetleme yapan kişilere hilali gördünüz mü diye soramazlar yani her biri duyma yoluyla Hilâl'i görme haberine ulaşmaz. Bazıları duyma, bazıları haber verme ve bazıları bu tür yazma yoluyla habere ulaşabilir. "Fer-i'nin" (Hilâl'i ilk görenden) haber vermesi kabul görmüş de aynı şekilde Ka'dının vermiş olduğu, yazılı emir karar namesine de uyulması ve itibar edilmesi gerekir.

İlim Sahipleri der ki: "Şahiligin üzerine şahitliğin kabul edilmesi ancak Ka'dı'nın yazılı kararnamesi, başka bir Kâ'dıya yazılı emri kabul edilen yerde geçerlidir. Kâ'dı'nın, başka bir Ka'dı ya yazmış olduğu yazı, şahidin, başka bir şahidlik üzerine şahitlik gibidir.

(Bir Ka'dı'nın, yazılı kararnamesinin kabul edilmemesi, ancak bir üst Kâ'dı'nın kararnamesiyle iptal veya nesih edilir. Dolayısıyla bir şahitlik hükmünün üstüne başka bir şahitlik gelirse alttaki şahitlik fes veya lav olmuş olur.) Yoksa, Ka'dı'nın yazılı kararnamesi ve şahitlerin hükmü reddedilmez.

El Kâfi'deki bu mesele hakkındaki sözüne gelince: Şahitliğin başka bir şahitlik üzerindeki şahitliğin kabulü açık ve sarihtir.

Bir kadının Ramazan hilalini görmesiyle ilgili şahitliğinin kabulü için iki vecih (*sebeb ve illet*) zikrediyor.

İkinci Sebebi zikreden şöyle demektedir: Bu yüzden asla şahitlik imkânı bulunmakla beraber fer'e şahitliği kabul edilir. Onun sözü, imkân nispetinde fer'e şahitliği kabul etmeye delalet ediyor.

El-furu sahibinin söylediği de bunun benzeridir. Anladığımı kadarıyla o, aslında şahitliğinin kabulüne imkân olmamakla beraber ferde şahitliğin kabul edileceğine itibar etmiştir.

Nitekim daha önce bu imkân olsa da olmasa da buna (ferde şahitliğe) Müslümanların itimad ettiklerini söylemiştik. Belki de el İkna Kitabı'nın Şarihinin, metin sahibinin sözü hakkında söylediklerini görmüşsündür... (*Oradaki sözü: Kadının şahitliğinin kabulü ile ilgili sözünü görmüş olabilirsin.*) Allah'ın indirmiş olduğu haderler ilgili kadının şahitliği olmaz. Yani: "Zina ve benzeri meselerde Fer-i'nin (*kadının*) şahitliği olmaz.

Sonra dedi ki: Şarih burada şunları da demektedir; Allah'ın indirmiş olduğu hadlerde durum böyleyse, ibadet bölümünde de kadının (Fer-i'nin) şahitliği kabul olmaz.

Sonra dedi ki: Bunun açıklaması şu şekildedir; " Fer-i'nin, ibadetler ile ilgili hükme hiçbir etkisi yoktur. O'nun yazısınada, hükmüne de İtibar edilmez.

Takuyuddin İbn Teymiyye der ki: Dini meselelerde ve müşterek ibadetlerde hüküm veren Allah ve Resulüdür. El Furu Kitabı'nda, bu sözün peşi sıra derki; Hilalin görülmesi, zeval vaktinin ve benzeri şeylerin ispatı hüküm değildir. Yani (bir şeyin sebebini ispat etmek hüküm değildir. Mesela: Hilâl görüldü, güneş doğdu veya

öğle zeval vakti oldu demek kesinlikle hüküm değildir. Bu sebeplerin ispatıdır.)

Buda şuna delâlet etmektedir. Dolayısıyla kadının Hilâl'in görüldüğüne dair yazısı, hüküm değildir ve ibadeti ispat etmede değildir. Öyleyse kadının yazısının ibadete kabulü için ters düşmez ve ibadetlerde hüküm ifade etmemesine de munafî değildir.

Âlimler şunu da açıkça belirtmektedir. Derler ki: Bunun, ibadet vaktinin hükmüne sirayet etmez. Ancak bu bir fetvadır. Buradan anlaşılan şudur ki; Onların (Ka'dı'ların) sözleri, hilâlin görülmesi noktasında bir fetvadır. Fetvada da ancak yazı ile amel edilir. Kâ'dı'nın yazılı kararnamesi ise şu şekildedir: Benim yanıma, falan ve filankes geldiler ve hilalin görülmesi ile ilgili şahitlik yaptılar. Dolayısıyla bu, Hilâl'i asıl gören adına, kâ'dı'nın şahitliğidir.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Fetva Verdi: Res Ehinden (Res: Azerbaycan'da bir kuyunun bulunduğu mıntıka) iki kişi, cuma gecesi, Ramazan hilalini gördüklerine dair şahitlik yapsalar, belde sakinleri de, bu iki kişiyi teskiye (güvenilirlik) olduğu söyleseler. Bizde bu kişilerin hilâli gördüklerine dair şahitlikleriyle amel ederiz. İnşaallah....

Şeyh Muhammed İbn Şeyh İbrahim İbn Şeyh Abdullatif der ki: Hilâl mesele ile yaptığım araştırmalar sonucunda, kimi âlimlerin sözlerine müracaat ettim ve âlimlerin bu sözlerini sana aktarmak ve seninle müzakere yapmak istedim.

El Muğni Kitabında bu meseleyle alakalı şöyle bir fasıl vardır. "İki kişinin şahitliği ile insanlar otuz gün oruç tutsalar ve Şevval hilâlinide görmeseler bu kimseler ittifak ile bayram yaparlar."

Bu faslın benzeri, Şerh-ul Kebirde'de zikredilmiş ve şu ilave yapılmıştır. Çünkü ay, otuz günden fazla olmaz. Abdurrahman ibn Zeyd İbn Hattab'ın hadisinden dolayı da durum böyledir der bitirir.

Bu eserlerde mutlak olarak kullandılar ve bulut kaydı (şartı) getirmediler ve dolayısıyla fark olmadığı ortaya çıkmış olur.

Şarih'in, işaret etmiş olduğu Abdurrahman ibn Zeyd hadisinde Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Eğer iki adil şahid, şahitlik yaparsa ona göre oruç tutun ve bayram edin!" ²⁴⁵

El Furu Kitabın'da şöyle bir fasıl açılmıştır: "İnsanlar, iki şahidin şehadeti ile otuz gün oruç tutsa ve hiçbir kimde, Şevval hilâlini görmese bayram yaparlar." Denildi ki: Hayır! Eğer hava açık olursa bayram yapamazlar. Ebû Muhammed el Cevzi, bu görüşü tercih etmiş ve El Musteva Kitabın'da zikretmiştir. Çünkü Hilâl'in olmaması kesinliktir. O zaman yakın zan üzerine gelir ve o da şahitlik der bitirir. (Hilâl'in gözükmesi yakındır. Hilâl görüldü mu yoksa görülmedi ise zandır ve bu durumda asıl olan hilâl dir der.)

Et Tashihi Kitabının Sahibi, el Furu Kitabın'da ki Faslı aktardık tan sonra, bir kişinin şahitliği ile insanların oruç tutmasındaki ihtilafı zikreder. Buna binaen, kişinin bayram yapmaması şu iki nedenden biridir.

Sonra dedi ki: El Hâviyiîn Kitabındaki kelâmın zahirî budur ve ashabda bu görüş üzeredir. El Hâviyiîn Kitabında şöyle geçmektedir: "Ve kimde, iki kişinin şahitliği ile oruç tutarsa ve havanın bulutlu olmasından dolayı, Şevval hilâlini görmese bayram yapar. Ama hava açık ve bulutlu değil vede Şevval hilâlini görmediyse bu durumda bayram yapamaz ve otuz birinci günde oruç tutar. Sahih olanda bu der bitirir. Bizim Ashabımız der ki: Bir kimse, otuz gün oruç tutmuşsa, ister hava açık olsun isterse kapalı bayram yapar.

Böylece şu ortaya çıkmıştır: Mezheb Âlimlerinin görüşü, "İnsanlar iki şahidin şehadeti ile otuz gün oruç tutmuşlar ve Şevval

²⁴⁵ Revahu Müsned-i Ahmed

Hilâl'ini görmeseler bile bayram yapmalarıdır. İster hava bulutlu olsun ister açık olsun durum budur."

Fakat Ebû Muhammed el Cevzi, bunun hilafına görüş belirtmiştir. Keza El Hâviye Kitabında da, bunun hilafına görüş mevcuttur. Bunu daha önce zikretmiştik. Yanlız orada şöyle bir ibare vardır. "Otuz gün oruç tutanlar, Şevval hilâlini görmedikleri zaman, eğer hava açıksa kapalı değilse, otuz birinci gün oruç tutmayı zikreder. Yanlız oruç tutmayı, temriz sikası ile zikretmiştir.²⁴⁶

Şeyh Muhammed bin Abdülvehhab Rahimehullah Şerh'in Muhtasarında şöyle der: Eğer insanlar, iki kişinin şahitliği ile oruç tutsalar ve Şevval hilâlini de görmeseler, Abdurrahman ibn Zeyd'in hadisni delil alarak bayram yaparlar. Ama insanlar, bir kişinin şahitliği ile oruç tutarlarsa burada iki vecih vardır.

Birincisi: O kimseler, Abdurrahman ibn Zeyd'in hadisni delil alarak bayram yapmazlar ve bitirir. Şeyh Rahimehullah, burada mutlak ifade kullanmış ve bulut ile kayıtlandırmamıştır.

El-Muharrer fi'l-Fıkhi Kitabın'da şöyle denir: Eğer insanlar, bir kişinin şahitliği ile oruç tutsalar ve Şevval hilâlini de görmeseler bayram yapmazlar. Bu, havanın bulutlu olduğu zaman gibidir. Derler ki: Nasıl adil iki kişinin şahitliği ile oruç tutuyorlarsa, aynı şekilde bayramda yapar der bitirir.

Böylece bir kişinin şahitliği ile bayram yapılmasındaki ihtilafı zikreder ve iki kişinin şahitliği ile yapılan bayramdaki ihtilafı zikretmez ve burada da havanın bulutlu olmasıyla veya havanın açık olması arasında bir fark yoktur der bitirir.

Şerhu'l Umde'de, bu meseleyle alakalı şöyle demiştir: Eğer insanlar, iki kişinin şahitliği ile oruç tutsalar ve Şevval hilâlini de

²⁴⁶ Temriz sikası: Kuvvetli olmayan, zayıf bir şekilde görüş belirtilmiştir.

görmeseler, Abdurrahman ibn Zeyd'in hadisni delil alarak bayram yaparlar. Aynı şekilde burada mutlak ifade kullanmış ve bulut ile kayıtlandırmamıştır. Hanbel'i Âlimlerinin, bu meseledeki ibarelerini araştırma zordur. Ama ben, bu meseleye muhalafet eden davet İmâmlarından birini görmedim. Benim görebildiğim, onların bu meselede muafakat etmeleridir.

Şeyh Abdurrahman Eba Butayn Rahimehullah der ki: Rez Ehli'den iki kişi, cuma gecesi Ramazan hilalini gördüklerine dair şahitlik yapsalar ve oranın halikada şahitleri tezkiye etse (onlar güvenilir ve adil kimseler) deseler, bizlerde onların şahitliği ile amel ederiz der bitirir.

Bundan sonra, eğer sen! Bizim zikrettiklerimize muhalif birşey bulursan bize söyle. Çünkü muzakereden maksat, bir hükmün herkes tarafından ortaya çıkması ve hak olanı herkesin bilmesidir.

Şeyhul İslam'ın bu meseledeki sözü, arkadaşlarının sözü gibidir. Fakat bura'daki sözü, daha açık ve daha kapsamlıdır. Şeyin buradaki sözü daha açık ve kapsamlı olduğu için, Şaban ve Ramazan ayını tamamlama meselesine burada getirdim.

Şeyh Rahimehullah El Umde'nin Şerh'in der ki: Eğer insanlar iki kişinin şahitliği ile oruç tutsalar ve Hilâl'i görmedikleri için sayıyı otuza tamamlasalar bayram yaparlar. Çünkü iki kişinin şahitliğinin lazımı, sayıyı tamamladıktan sonra Hilâl'i görmeseler bile bayram yapmalarıdır. İnsanlar, bu iki kişinin şahitliği ile oruca başladılar ve dolayısıyla bayram yapmaları gerekir. *Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şu hadisi buna işaret etmiştir. "Eğer iki adil müslüman hilâlin görüldüğüne şahitlik yapsalar, sizde o zaman oruç tutun bayram edin."

Sayı tamamlandıktan sonra, hilâl görölmediği için (bu iki şahidin) hatası ortaya çıktı denmez. Çünkü tamam olan hilâl açıktır hiçbir kimye gizli kalmaz. Hilâl tam ise ve iki kişide hilâli gördüklerine dair şahitlik yapsalar bu kabul görür. Keza yine aynı şekilde bu iki kişinin şahitliği, hilâlin görüldüğüne dair bir şahitlik ise durum yine aynıdır.

Ama insanlar, hilâli görmediklerinde (yevmu-ş sek günü) oruç başlasalar ve otuz gün oruç tutmuş olsalar Şevval Hilâl'ini görmedikleri zaman bayram yapmazlar. Çünkü onlar, Hilâl'i görmeden oruç başladılar ve Şaban'ı otuza tamamlamadıkları için otuz birinci günde oruç tutmaları gerekir. Şeyh Rahimehullah'ın sözleri burada bitti.

Şeyh Eba Butayn'e, Bedevîlerin şahitliğini soruldu?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bedevîlerin, hilâlin görüldüğüne dair şahitliğinin kabul görölmesine gelince; bu kimselerin hükmü, medeni (şehirde) yaşayan insanların hükmü gibidir. Dolayısıyla meçhul'ul hâli olan bir kimsenin şehadetiyle amel edilmez. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, bir bedevînin şehadetiyle amel etmiştir. Burada muhtemelen Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, o bedevînin hâli ve durumundan haberdardı. Âlimler bu konuda, bedevî ile şehirli arasını ayırt etmemişlerdir.

Şöyle Soruldu: Şevval Hilâl'ini iki kişinin şahitliği hakkında ne dersiniz?

Cevap: İki kişi, Şevval hilâlini gördüklerine dair şahitlik yapsalar ve bunda hâkimin yanında ispat edemeseler veya hâkim bu iki kişinin şahitliği ne itibar etmiyorsa, ozaman bu iki kimse ve bu kimselerin adaletine ve şahitliğine itibar eden kimseler bayram yaparlar mı? Eğer hilâllin görüldüğüne dair bir kişi şahitlik yapsa,

bununla ilgili İmâm Ahmed şöyle der: O kişide bayram yapmaz. İmâm Mâlik ve Ebû Hanife'nin görüşüde böyledir. Bunun delilide Ömer radiyallahu anh'u ve Aişe radiyallahu anh'a'nın Rivayet ettikleri hadisidir.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu ki: "Muteber oruç, hep beraber tuttuğunuz gündekidir. Muteber iftar (bayram), hep beraber İftar (bayram) ettiğiniz gündekidir."

İmâm Şafiî'nin, Şevval hilâlini gören tek kişi gizlice iftar (bayram) yapar dediği rivayet edilmiştir. El Meci der ki: Bir kişinin, bunu açığa çıkarması icma ile caiz değildir.

İki adil şahit görsede durum ayındır. Hâkimin huzurunda şahitlik yapmadıysalar veya hâkimde bunların şahitliğine itibar etmiyorsa o, iki kişide bayram yapmaz ve o iki kişinin şahitliğine ve adaletine güvenen kimselerde bayram yapamazlar. Çünkü müslümanların, kelime birliğinin dağılma sebebi var ve hükmü herkes için geçerli kılmak vardır. Bu görüş, Şeyh Takuyuddin'in görüşüdür. Şeyh Muaffak şöyle demiştir. O iki kişinin, bayram yapması caizdir. Çünkü Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Eğer adil iki kişi Şahitlik yaparsa, oruç tutun bayram yapın."

Yine Şöyle cevap verildi: Kim Şevval hilâlini, tek başına kesin ve net bir şekilde gördüyse, o kimse bayram yapmaz. Bu İmâm Ahmed'in, Mâlik'in ve Ebu Hanife'nin görüşüdür. Denildi ki: O kimse açığa vurmadan bayram yapar. Buda İmâm Şafiî'nin görüşüdür. Hanbel'i Âlimlerinden bazıları da, İmâm Şafiî'nin görüşünü almıştır.

Ve yine Şöyle cevap verildi: Eğer Şevval hilâlini tek kişi görmüşse, başka bir kimsenin, o kişinin şahitliği ile bayram yapması caiz değildir. Keza o kişinin, ailesi ve yakınlarında bayram yapamaz.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, şu hadisinden soruldu: "Sizin, orucunuz tuttuğunuz gündür. Bayramınızda, bayram yaptığınız gündür." Bu Hadis hakkında ne dersiniz?

Şöyle Cevap verildi: Şevval hilâlini, tek başına gören kişide, İnsanlar ile beraber oruç tutmak asıldır diye bu hadisi delil olarak alır. Zaten ekseriyetin görüşü de budur. Denildi ki: Âlimlerden olan bir tarifenin görüşü de: "Şevval hilâlini tek başına gören kimse, bayramı gizliden yapar." Ramazan hilalini gördüğüne dair bir kişi şahitlik yapsa ve insanlarda O'nun şehadetine güvenmezse, dört mezhebe göre, o kişinin oruç tutması gerekir.

İmâm Ahmed'en gelen bir rivayete göre de; O kişinin, oruç tutması gerekmez der. Şeyh Takuyuddin'de, yukarıda geçen Hadis-i delil alarak, tek kişi görmüşse, onun oruç tutması gerekmez der.

Şeyh Abdulaziz'e, Bir belde de hilâl görüldüğünde, farklı beldedeki müslümanların nasıl amel etmesi gerektiği Hakkında soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Müslümanların yaşadığı beldede, hilâlin görüldüğü sabit olsa ve o beldenin müftüsünün sözüyle de amel ediliyorsa, ozaman farklı beldedeki müslümanların yapması gereken şey, hilâlin görüldüğü haberi geldiği zaman oruç başlamaları gerekir. Ancak küfrün egemen olduğu yerlerdeki müftünün sözüyle amel edilmez.

Şeyh Abdullah ibn Şeyh Muhammed'e, temyiz çağına gelmiş çocuğa, oruç emredilir mi? Diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Buluş çağına ermemiş çocuğa gelince; eğer oruç tutmaya güç yetire biliyorsa oruç tutması emredilir. Oruç tutmazsa hafifçe cezalandırılır dedi.

Şeyh Abdullatif İbn Abdurrahman'a, çocuk için oruç tutmak nezaman farzdır? diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bütün ibadetler, buluş çağına erdiği zaman farz olur. Ancak çocuğun velisine gelince, velilerin, çocuklarına namaz, oruç ve benzeri ibadetleri yapmaları noktasında İslami hayata alıştırmak için emretmesi ve terbiye etmeleri gerekir.

Şeyh Hamd bin Atik'e şöyle bir soru soruldu: Bir kadın, oruçluyken güneş batmadan önce kan görse, o gün orucunu tamamlar mı, yoksa bozması gerekir mi?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: O gün tutmuş olduğu tam değildir bozması gerekir. Çünkü kanı görmüştür.

Şeyh Abdullah ibn Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab'a Soruldu: Allah Subhanehu, onlara ecrini ve sevabını bol bol versin. Allah yolunda cihad için sefere çıkan mücâhidin, ulaştığı yerde ne kadar ikamet edeceği belli olmayan ve mukim mi, seferimi olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, mücahitlerin düşmanla karşı karşıya geldiklerinde bir takım zorluklar beraberinde gelmektedir. Ne gibi? Mesela havanın çok sıcak olması veya güneşin altında kalmaları gibi birtakım mesakketler vardır. Böyle bir durumda Mücahidin oruç tutması, vacip mi, caiz mi ve mustehap mıdır? Bu mesele hakkında seleften nakiller veya rivayet edilen hadisler varsa bizleri faydalandırın. Allah Subhanehu ecrinizi versin.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Elhamdulillah Rabbil Âlemin. Birinci kısma gelince: Cihat seferine çıkan mücâhidin oruç tutması caiz midir? Mücâhidin, cihat edeceği belde de ne kadar

ikamet edeceği belli değil ve sorunuzda belirttiğiniz gibi, mücâhidin durumu meşakkatliyse özellikle şiddetli sıcak ve güneşin altında hareket etmelerinden dolayı oruç tutmaması ve kazaya bırakması caizdir. Bunun delili, Kitap, sünnet ve icmadır. Kitapdaki delil, Allah subhanehu'nun şu kavlidir.

*"Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun)."*²⁴⁷

Bu ayetler, hiçbir şekilde tevile ihtiyaç duymayan sarîh ve açık nasırdır. Yani, hasta ve seferi olan kimseler, Ramazan'da oruç tutmazlar. Oğün oruç tutamadıkları sayınca başka gün tutarlar.

Müfessirler derler ki: Bu ayeti kerime, oruçun farz kılınması ile ilgili ilk nazil olan ayettir. Allâhu Teâlâ, bu ayetle, müminlere oruç farz kılmıştır. Oruç, diğer ümmetlere farz kıldığı gibi, bu ümmete de farz kılmıştır. Rabbimiz, müminlere kolaylık olsun diye, bu günlerin, sayılı günler olduğunu açıklamıştır. Bu günlerin sayısı sınırlıdır. Yani sayılamayacak kadar bir süre değildir. Bizlerin kullandığı ifade olan, (Sayılı günler çabuk geçer) ibaresini Rabbimiz Tebareke ve Teâlâ Kitabı'nda zikretmiştir. *"Dediler ki: "Sayılı günler dışında ateş bize dokunmayacaktır."*²⁴⁸

*Sayılı günler ifadesi başka bir ayette ise şöyle geçmektedir. "Onu çok az bir fiyata, sayılı birkaç dirheme satmış, ona fazla değer vermemişlerdi."*²⁴⁹

²⁴⁷ Bakara, 183-184

²⁴⁸ Bakara- 80

²⁴⁹ Yûsuf, 20

Burada farz kılınan oruç, Ramazan orucu olduğundan dolayı, Allah Azze ve Celle "sayılı günler" ifadesini zikretmiştir. Ebu Leyla dedi ki: "Bu görüş Müfessirlerin, cumhurunun görüşüdür.

"Oruç, sayılı günlerdedir..." Her aydan üç gün oruç tutmaları farz kılınmıştı ki sayılı günlerden kasıt da budur. Denildi ki: Her ayın üç günü ise; "Aşura günüdür. İbn Abbas radiyallahu anh'u, Katade ve Atâ Rahimehullah görüşü: Sayılı günler den kasıt; "Eyyâm-ı biyd (aydınlık günler) ayın en parlak olduğu hicrî ayların 13, 14 ve 15. geceleridir demiştirler.

Ebu Hayyan dedi ki, Ebu Abdullah Muhammed bin Ebi El-Fadl El-Merisy'i Rayil ez Zulümat Kitabın'da şöyle der: "sayılı günlerden kasıt" Ramazan ayından başka gündür diyenler; *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şu hadisini delil getirirler: "Ramazan ayı orucunun farz kılınmasıyla daha önce tutulan tüm oruçların hükmü neshedildi." Dolayısıyla burada zikredilen oruç, başka günlerde tutulan oruçtur. Daha sonra, Rabbimiz bu ayette, hasta veya yolcuyu zikretti ve o'ndan sonraki ayette ise, hükmünü zikretti. Eğer buradaki oruçtan kasıt Ramazan orucu olsaydı tekrarlama olurdu. Çünkü; Bakara surerinin, 183.ayetiyle 184.ayeti oruç bahsediyor dolayısıyla tekrar olmuş olurdu. Ama ayette Rabbimiz, "fidye" ibaresini kullanmaktadır. O da, şuna delâlet etmektedir. "Tehir" isterseniz tutun, isterseniz tutmayın manasına gelmektedir. Fakat Ramazan oruçada, muayyen olarak farzdır. Orada ister tutun, isterseniz tutmayın diye bir ruhsat yoktur. Orada kastedilen, Raamzandan başka günlerdir. Ebi El-Fadl El-Merisy'i'nin sözleri burada bitti.

Muhakkiklerin ekseriyetine göre; buradaki "sayılı günlerden kasıt" Ramazan ayıdır. Çünkü Allah Azze ve Celle'nin, "oruç size farz kılındı" iradesiyle kastedilen, bir gün, iki gün, üç gün ve daha fazlası da olabilir. Daha sonra Allah Subahanehu, bunu, Şehri Ramazan

olarak açıklıyor. Eğer burada, Ramazan ayına hamledilme imkânı varsa, başka günlere hamledilerek, başka günlerin neshinin ispatı yapılamaz. "Oruç size farz kılındı" ayetine gelince; Buradaki ayetle, bundan önceki oruçlarını hepsinin nesih edildiği haberidir. Böyle bir şey mümkünse, o zaman geçmiş ümmetlerin Şeriatinde vacip olan bütün oruçların nesih olduğuna hamledilir veya bu ümmete, ramazan dışında vacip olan oruçları nesih eder. Buhârî ile Müslim, Âişe Radiyallahu anh'dan rivetine göre: (Allah Rasul'u ve Ashabı) "Aşûra günü oruç tutulurdu. Ramazan orucu farz kılınıncı Aşûre orucunu dileyen tuttu, dileyen de tutmadı."

183. ve 184. Ayetin tekrar edilme meselesine gelince: Daha yolcu olsun mukim olsun yoksulu doyuran kişi istedikten sonra oruç tutmayabilirdi. Bu, Yüce Allah'ın kendisine verdiği bir ruhsat idi. Ancak daha sonra: "Kim de hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun..." âyeti nazil oldu. Bu âyetle de: "...Orucu güçlükle tutabilenler ise, fidye olarak yoksul doyururlar..." ruhsatı yer almadı. Bu şekilde yeni âyetle fidye verip oruç tutmama hükmü neshedilmiş oldu.

Allah Subahanehu, ayetinde "fidye" ibaresini zikretmiştir. Daha önceki Raamzan orucu muhayyer di. Yani bir kimse dilerse oruç tutar dilerse fidye veriyordu. Daha sonraki ayette, Ramazan orucu, hasta, mukim ve seferi herkesi kapsayan genele vacip oldu. Hasta ve seferi kimse oruç tutmasa bile, ayette belirtildiği gibi, tutamadığı günlerin "fidyesini" vermek zorundadır.

Yukarıdaki zikretmiş olduğumuz iki görüş; (sayılı günler) her aydan üç gün mü, yoksa Ramazan ayında tutulan oruç mu görüşlerine göre lazımı olan sahih mana nedir?

Birinci görüş: Ayette nesih edilmesi gerekir. Zahirî manası budur.

İkinci görüş: Bu ayet, Ramazan orucunun farz olduğunu gerektirir, ama muhayyerlik (genişlik) vardı. Daha önce, bir kimse, ister tutar isterse fidye verirdi. Daha sonraki ayette de (bir nesih vardır.) İlk ayette bir kimse oruç tutmak veya fidye vermekle muhayyer bırakılmasını nesih ederek, sadece yolcu ve seferi kimseler hariç herkesin oruç tutması gerekir. Seferi ve hasta olan kimselerin de, tutamadığı günlerin fidyelerini vermek zorundadırlar. Ayetleri arka arkaya okunması; nuzulün peşpeşe geldiği anlamına gelmez. Burada bitti.

Fethul Bari'nin Siyam kitabının İlk başlarında, İmâm Buhârî'nin, ihticac ettiği, "Ey İmân edenler! Oruç size farz kılındı." Ayetini zikrettikten sonra şöyle der: Allâhu teâlâ, bu ayetinde oruçun başlangıcına işaret etmektedir. Anladığım kadarıyla, burada İmâm Buhârî'ye göre tam anlamıyla farz olmadığıdır. Daha sonra İmâm Buhârî, maksadının ne olduğunu ifade eden üç rivayeti zikrediyor.

İlk Rivayet: Talha hadisiyle, Farz olan sadece Ramazan orucu olduğuna işaret etmekte, Aişe ve İbn Ömer hadisiylede, Aşure günü tutulan oruçun farz olduğuna işaret etmektedir.

Musannif sanki şunu söylemek istiyor: Bu rivayetler ile, Ramzan orucunun mendup olduğuna hamledilen bir emir vardır. (Mendup:Dinen yapılması istenmekle beraber terkedilmesine ceza ve kınama sonucu bağlanmayan durumlarda şâriin hitabı şer'î talep dir.)

Sonra da Allah Subahanehu bunu, Ramzan oruçuyla sınırlandırdığına delil getiriyor. Ey İmân edenler! Oruç size farz kılındı." Hangi oruç? Belli değil.

Daha sonra Rabbimiz, bizlere "Şehri Ramazan" ayetiyle açıklıyor. Zaten bu da ayetin zahiridir.

Ramazan'dan önce oruçun, farz olup olmadığı konusunda Selef ihtilaf etmiştir. Cumhurun ve İmâm Şafî'nin yanında, Ramazan'dan önce farz olan bir oruç yoktu. Başka bir görüş ise, Hanefî mezhebinin yanında, Ramazan'dan önce, aşure orucu farzdı. Ama ne zaman Ramazan orucunun farz kılınmasıyla, aşure orucu nesih edilmiştir.

Şafiîlerin delili, Muâviye Hadis-i dir: Allah subhanehu, Ramazan'dan önce hiçbir oruç farz kılmamıştır. İnşallah oruç bölümünün sonunda bu hadisi zikredeceğiz.

Hanefilerin delili, İbn Ömer ve Aişe radiyallahu anh'uma hadisleridir. Bu babta zikredilen hadisler, emir sigâsı ile rivayet edilmiştir. Keza Müslim'in Rivâyet ettiği, Rubeyyi bint Muavviz b. Hâris hadisidir.

Er-Rubeyyi binti Muavviz radiyallahu anh'u şöyle dedi: Nebi sallallahu Aleyhi Vesellem, Âşure gününün sabahında Ensar köylerine haber gönderip şöyle buyurdu: "Herkim iftar ederek sabahladı ise günün geri kalan kısmında oruç tutsun! Herkim de oruçlu olarak sabahladı ise orucuna devam etsin!"

Aişe radiyallahu anh'uma şöyle dedi:

"Cahiliyede Kureyş, Âşure günü oruç tutardı. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'de Âşure orucunu tutardı. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Medine'ye geldiğinde de Âşure orucunu tuttu ve ashabına da Âşure orucunun tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınca, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Âşure günü

oruç tutmayı terketti. Bundan sonra dileyen Âşure orucunu tuttu, dileyen de tutmadı."²⁵⁰

Seleme İbn Ekva radiyallahu anh'u şöyle demiştir: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem Eslem kabilesinden bir adama şunu emretti: "İnsanlara şunu ilan et: Kim bir şey yiyip içtiyse günün geri kalan kısmında oruç tutsun. Kim bir şey yiyip içmediyse bugünü oruçlu geçirsin. Çünkü bugün aşura günüdür". (Merfu olarak Rivayet edilmiştir)

Bu ihtilaf üzerine şunu bina ettiler: Farz olan orucun sahih olması için, geçeden niyet etmek şart mıdır değildir? Burada bitti. Anlattıklarımızın hepsi, Allah Azze ve Celle'nin şu âyeti: "Sayılı günler" ile alakalıdır.

Rabbimiz Tebareke ye âlâ şöyle buyurdu: *"(Oruç) sayılı günlerde (size farz kılındı). Sizden her kim hasta ya da yolculukta olur (ve oruç tutmazsa) onun yerine başka bir günde (oruç tutsun)."*²⁵¹

Allah Subahanehu bu ayetinde, hasta ve yolcuya, Ramazan'da oruç tutmama ruhsatını vermiştir. Çünkü, bu kimseler için meşekkati olduğuundan dolayı, Rabbimiz rahmeti ve keremiyle, mümin kullarına bu ruhsatı vermiş ve hasta ve yolcunun, daha sonra tutmadığı günlerin kazasını da ifa etmelerini emretmiştir. Cumhurun ve Selefın yanındaki görüş; Hastalık ve yolculuk durumunda kişinin orucunu bozması gerekir bu ruhsattır. Hatta seleften bazılarına göre; hastanın ve yolcunun, Ramazan'da oruç tutmaması vaciptir (yemesi vaciptir). Rabbimiz, hasta ve yolcunun başka günler oruç tutmasını emretmiştir.

---

²⁵⁰ Buhari, Müslim , Malik, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed bin Hanbel Müsned

²⁵¹ Bakara, 184

Sonra Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Ona güç yetiremeyenlere de bir fakir doyumu fidyedir."*²⁵²

Bu âyetde: "Oruç konusunda oruç tutabilecek güçte sağlıklı ve mukîm olan yaşlı erkek ve kadınların oruç tutmamaları, bunun karşılığında fidyeye olarak tutamadıkları gün sayısınca bir yoksulu doyumaları yönünde ruhsat vardır. Meşhur olan kiraat da böyledir ve bugünkü elimizde olan mushaflarda yazılı olan budur. Bu kavi, Muaz İbn Cebel, seleften ve haleften olan bazı İmâmların görüşüdür.

İmâm Buhârî'nin, Seleme b. el-Ekva'dan rivayet ettiği hadisde : "Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem zamanında Ramazan ayında önceleri dileyen oruç tutar, dileyen de tutmaz bunun karşılığında fidyeye olarak tutmadığı gün sayısınca yoksulu doyururdu.

"...Sizden bu ayı idrak eden, onda oruç tutsun; hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun..." âyeti nazil olunca önceki uygulamaya son verildi."

İmâm Buhârî'nin haber verdiği göre İbn Ömer, bu âyeti: "(... Fidyeye olarak yoksulları doyururlar...) lafzıyla okumuş ve şöyle demiştir:

"Bu âyetin hükmü: "...Sizden bu ayı idrak eden, onda oruç tutsun; hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun..." âyetiyle neshedildi."

İmâm Buhârî'nin rivayet ettiğine göre: İbn Abbâs bu âyeti: "(...Oruçla mükellef kılınıp tutmaya güç yetiremeyenler...) lafzıyla okumuş ve şöyle demiştir:

"Bu âyet neshedilmiş değildir. Burada oruç tutmaya gücü yetmeyen yaşlı erkek ile yaşlı kadın kastedilmektedir. Bunlar her bir gün yerine bir yoksulu doyururlar ve tutmadıkları günleri kaza etmezler."

Konunun özeti şudur: Sağlıklı ve mukîm olan kimseler hakkındaki ayetin neshi sabittir. Yani bu kimselerin oruç tutması farzdır. Li Enbe Rabbimiz Bakara suresinin 185 Ayetinde şöyle buyurdu: "İçinizde kim, o aya ulaşırsa oruç tutsun."

Ama İbn Abbas'ın gelen rivayette olduğu gibi; oruç tutmaya gücü yetmeyen yaşlı erkek ile yaşlı kadının oruç bozmaları ve onun yerine fidye vermeleri gerekir ve farzdır. Çünkü böyle kimselerin, tutamadıkları oruç, ileriki günlerde tekrardan kaza etmeleri tutmaları, yaşları ve durumları gereği mümkün değildir.

Bu kimselerin imkânı olup olmadığı konusunda âlimlerden iki görüş vardır. Bura'daki maksat şudur: Allah subhanehu'nun; Yolcu ve hasta olan kimselerin, oruç tutmaları konusunda ruhsat verdiği nasla sabittir. Daha önce de dediğimiz gibi bu hüküm; Âlimler arasında icma edilmiştir. Tabiki yolcu ve hastalar, Ramazan'da oruç tutmazlar ama diğer günler tutamadığı günlerin kazasını yapmaları vaciptir.

FASIL

Yolcu olan bir kimse, ikamet edeceği gün belli olmayacak şekilde kaldığında veya işinin ne zaman biteceğinde bilmiyorsa (iki gün mü veya beş ay mı kalacağı belli değil) işi biter bitmez memleketine dönecek olan kişinin durumu, âlimlerin yanında en sahih olan, bu kimsenin seferi hükmünde olmasıdır.

Aksine İbnü'l-Münzir bu konuda icma nakletti ve Eş-Şerhu'l-Kabir'de şöyle dedi: İbnü'l-Münzir dedi ki: Yolcunun ikamet etmeye karar vermediği sürece üzerinden yıllar geçse bile o kişi namazını kısalta bilir der ve burada bitti.

Âlimler, seferinin yolculuk yaptığı yerde, kaç gün ikamet edeceği gün hakkında ihtilaf etmişlerdir.

(Bir kimse, ne zaman seferi ve mukim olur ve Ruhsatlar ne zaman sona erer ve ne zaman başlar.)

Hanbelilere göre yolcu, dört günden fazla veya yirmi vakitten fazla kalmaya niyet ederse namazlarını tam kılar. Bundan az olursa kısaltarak kılar. Şerhul Kebir'de İmâm Ahmed'en meşhur olan görüş şudur: Bir yerde, oturmaya elverişli olmasa dahi, oturmaya niyet eden veya yirmi namazdan fazla farz bulunacak bir zaman durmaya niyet eden kimse mukim sayılır; namazlarını kısaltamaz. El Esrem ve başkaları, İmâm Ahmed'en bunu rivayet etmiştir. Keza bu Hirakî'nin zikretmiş olduğu görüştür. Yine ondan şu aktarılır: Bir kimse, dört günden fazla kalmaya niyet ederse durum aynıdır ve mukim hükmündedir. Bunu Ebu Hattab ve İbn Akil'de aktarmıştır.

Bir kimse üç günden fazla kalmaya niyet ederse, mukim dir. Üç gün ikamet ederse seferi hükmünde dedir. Bu, İmâm Sevr, İmâm Mâlik ve İmâm Şafî'nin görüşüdür. Yine Said İbn el-Museyyib'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir yerde dört gün kaldığında, namazı dört rekât olarak kılar. Çünkü "üç" adedi, azınlığın sınırıdır. Bir hadiste Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Muhacir olan bir kimse hacc ibâdetlerini edâ ettikten sonra Mekke'de üç gün ikâmet edebilir."

Bu Hadis şuna delâlet etmektedir ki: seferilik müddeti üç gündür. Üç günden fazlası mukim hükmünde olur.

Îmâm es Sevri ve Ehli Rey şöyle der: Seferi kimse bir belde on beş gün ve daha fazla kalmaya niyet edince mukim olur ve artık namazlarını tam kılar. Eğer on beş günden az kalmaya niyet ederse seferiliği devam eder. Bu görüş; İbn Ömer, Said bin Cübeyr ve Leys bin Saad'dan rivâyet edilmiştir.

Bu görüş İbn Abbas ve İbn Ömer radiyallahu anh'u'dan nakledilen şu söze dayanır: "Seferî olduğun halde bir beldeye girer ve bu belde on beş gün kalmaya niyet edersen, namazını tam kılar. Eğer buradan ne zaman sefere çıkacağını bilmezsen namazlarını kısaltarak kılar."

Rey Ashabı der ki: Abdullah ibn Ömer'e ve İbn Abbas'a bu konuda kimse muhalif olmamıştır.

Ali radiyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Seferi kimse bir belde on gün kalacak olursa, namazı tam kılar. Ve şöyle diyen bir kimsenin, bugün çıkacam, yarın çıkacam veya buna benzer durumda olanlar namazını kısaltır.

İbn Abbas radiyallahu anh'u der ki: Seferi kimse bir belde on dokuz güne niyet ederse namazı kısaltır. Ondokuz günden fazla kalırsa, namazını tam kılar. Çünkü: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem bazı seferlerinde on dokuz gün kalmıştır. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem o süre içerisinde namazları ikişer rekât olarak kılmıştır.

Abdullah ibni Abbas (Radiyallahu Anhuma) şöyle dedi: "Nebi (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Mekke'ye geldi ve orada on yedi gece ikame etti. Bu müddet zarfında namazları kasr ediyordu."

Yine İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz, bir yerde ondokuz gün kaldık ve namazı kısaltarak ikişer rekât kıldık. Eğer biz, ondokuz günden fazla kalacak olursak namazı tamamlardık.²⁵³

Hasan'ı Basri der ki: Seferdeyken namazını ikişer ikişer olarak kıl. Yalnız şehre ulaştığında, namazını tam kıl ve oruçunu tut.

Aişe radiyallahu anh'a der ki: Azık ve erzak çantayı bıraktığında, namazını tam (dört rekât) olarak kıl. İmâm Tâvus., Mekke'ye geldiğinde, namazı dört rekât olarak kıları.

Enes (Radyallahu Anh) şöyle dedi:

“Rasulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) ile birlikte Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Rasulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem), biz, Medine'ye tekrar dönene kadar namazları ikişer rekât ikişer rekât olarak kıldırıyordu.”

Ravi, Yahya bin İshak (Rahmetullahi Aleyh) der ki:

Enes Radiyallahu Anh'a Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Mekke'de ne kadar ikamet etti? diye sordum. Enes Radiyallahu Anh:'On gün dedi.” (İsnadı Sahih Muttefekun Aleyhi)

İmâm Ahmed, Câbir ve İbn Abbas radiyallahu anh'umanın hadisini rivayet eder ve der ki: Nebi sallallahu Aleyhi Vesellem, Mekke'ye Zilhicce'nin dördüncü sabahında geldi. Arafat'a çıkmalarına beş gün vardı. Terviye gününe kadar pazar, pazartesi, salı ve çarşamba günlerinde Müslümanlarla birlikte Mekke dışındaki Ebtah denilen açık alanda konakladı ve namazı ikişer rekât kıldı.

²⁵³ Revahu-Buhârî

Rasûlullah, bu dört gün boyunca, namazlarını kasr ederek kıldı. Bununla birlikte orada kalmayada niyet etmişti. Ve kimde, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem gibi, orada kalmaya karar verirse, namazını kısaltarak kılar. Yanlız dört günden fazla kalacak olursa, o zaman namazını tam olarak kılar.

El Esrem der ki: Ben, Ebu Abdullah'ın misafir (seferinin) ikameti hakkındaki icma olan Enes'in hadisini rivayet ederken işittim. O şöyle diyordu: O'nun şu sözü, herkesin anlayamacağı bir söz dür.

Dedi ki: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem; On gün kaldığında, namazı kısaltarak kıldı. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem; Zilhicce'nin dördüncü sabahında geldi. Sonra dedi ki: Terviye günü, Sekizinci, dokuzuncu ve onuncu günü de dedi. Bu rivayetin açıklaması şu şekilde yapmıştır. O, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Mekke'de (minada) kalmasını da hesap ediyor. Yoksa benim yanımda bundan başka bir izahı olamaz. Dolayısıyla Rasulullah'ın kaldığı dört gündür. Terviye günü, orada Sabah namazını kılmasıyla, yirmi birinci namazın tamamlanması vardır. Dedi ki: Yirmi bir namazlık, bir yerde kalmaya niyet edilirse, namazı kısaltır. (Yani dört günden bir namaz fazlası ile) Ama yirminci namazdan fazlasına niyet ederse, namazını tam olarak kılar. Tabiki buda, dört günden fazladır. Doğal olarak burada, dört günlük ile sınırlandırmanın sözüne muhalif olduğu apaçık şekilde ortadadır.

Rey Ashâbının kavline gelince; Sahabeden hiçbir kimsenin bunların sözüne muhalif olduğu bilinmez iddialarına gelince: Bu Sahih olmayan bir iddiadır. Çünkü sizinde gördüğünüz gibi, apaçık şekilde varid olan ihtilafı aktardık. İbn Abbas'ın, Rasulullah'ın ondokuz gün kaldı sözüne gelince; Bunun açıklaması şu şekildedir: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, ondokuz gün kalmaya karar vermedi. İmâm Ahmed der ki: Rasulullah, "Fetih gününde" onsekiz gün kalmıştır. Çünkü Rasulullah, Huneyne yönelmek istemişti ama bu

gerçekleşmedi. Sonra Rasulullah, kalmaya karar verdi. Buda Rasulullah'ın ikametidir. İbn Abbas radiyallahu anh'u'da bunu rivayet etmiştir. Bu rivayette, Hasan'ın sözüne (Namazını ikişer ikişer kıl, şehire ulaştığında namazını tam olarak kıl ve oruçunu tut demiş ti.) delildir. Burada bitti.

Hafız İbn Hacer, İbn Abbas'ın hadisini, Ahmed bin Hanbel'in hamletmiş olduğu mamadan farklı bir manaya hamletmiştir. İbn Abbas'ın bununla kastedtiği, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Mekenin fethinde orada kalgıdı (ikamet) ettiği müddeti belirlemektir. İbn Hacer derki: Bu, namazı kısaltma (kasır) ve kısaltma yapa bilmesi için nekadar ikamet etme babıdır. İbn Abbas'ın "Biz, bir yere, ondokuz gün sefere çıktığımızda, namazı kısaltırdık. Ama nezaman ondokuz günden fazla kalırsak, namazı tam olarak (dört rekât) olarak kılardık" sözüne gelince; Bu rivayetin zahiri; sefer ondokuz günden fazla olursa, namazın tam olarak kılınması gerekir ve mukim hükmündedir. Ama kastedilen mana bu değildir.

Ebû Ya'la, Şeyband'an, o da Ebû Âvane'den bu hadisi açıklarken şöyle dediğini haber verdi dedi ki: Bu lafzın manası şudur. "Biz, yolculuk yaptığımız zaman, orada ondokuz gün kalırdık." Hadisin baş kısmındaki "ekame" kaldık ibaresi bunu teyit etmektedir."

Tirmizi'nin, başka bir tarik ile Âsım'dan rivayet ettiği hadisde: İbn Abbas der ki: Biz, ondokuz günden fazla kalırsak, namazı dört rekât olarak kılardık." Bu rivayette, etimmu tamamlamak yerine, salleyna kılardık lafzı gelmiştir.

Enes radiyallahu anh' hadisindeki şu ibare gelince "Biz, orada on gün kaldık" lafzı, İbn Abbas'ın rivayet ettiği hadise muhalif değildir. Çünkü İbn Abbas'ın hadisi, Mekke'nin fethi ile ilgilidir. Enes'in hadisinde, Veda haccı ile ilgilidir. İbn Abbas, hadisinin babından

sonraki babta gelecek olan hadis, "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ve ashabı, Zilhiccenin dördüncü günün sabahı geldiler. Hiç şüphesiz Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, ondördüncü gün Mekke'den çıkmıştır. Zira Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Mekke ve çevresinde kaldığı gün sayısı, on gün in gecedir. Enes radiyallahu anh'nun dediği gibi, Rasulullah'nın, Mekke'de kaldığı tam olarak dört gündür. Çünkü Rasulullah, Mekke'den sekizinci gün ayrılmış ve Minada öğle namazını kılmıştır.

Bunun için İmâm Şafî der ki: " Seferi olan bir kimse, konakladığı yerde, dört gün kalırsa namazını kısaltarak kılar.

İmâm Ahmed der ki:Seferi olan bir kimse, konakladığı yerde, yirmi bir namaz vakti kalırsa, namazını kısaltarak kılar.

İbn Rüştün demiş olduğu, "İmâm Buhârî, Enes Hadisinin, İbn Abbas hadisine dahil olduğunu açıklar" sözüne gelince: İmâm Buhârî der ki: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, on gün kalması, ondokuz gün kaldığı günün içerisine dahildir"

O bununla şunu kastedilmiştir: Belirleyici olarak daha fazlaydı almak, isabetli ve sahih olandır. Yani ondokuz günde namazı kısaltma olayı varsa, on günde kısaltma hayli hayli olması gerekir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir şey vardır. Rivayet edilen iki kıssa, tek kıssa anlamına gelmektedir.

Fakat İbn Abbas'ın ve Enes'in rivayet ettikleri kıssa, bir değil ikisi birbirine farklı kıssalardır.

İbn Abbas'ın rivayeti, İkamet etmeye niyet etmeyen kişiye delildir. Çünkü Rasulullah, tereddüt içindeydi. İhtiyaçını gidermek için hazırlık yapıyordu. (Bir an önce işimi bitirip gideyim diyordu)

Enes'in rivayeti, Kalmaya niyet eden kimsenin delil getireceği rivâyettir. Çünkü Rasulullah, hac mevsiminde, o müddet boyunca orada kalmaya karar vermişti.

İbn Abbas'ın hadisinden delil çıkarmaya gelince: Mukîm olan bir kimsede asıl olan, namazı tam olarak kılmasıdır. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Sefer müddetindeyken, bu müddet ten daha fazla kaldığına dair bir haber gelmeyince, netice olarak Rasulullah'ın, ondokuz gün seferde kaldığı gün sınır olmuş oldu. Buna ek olarak şunu da diye biliriz. Yolculuk sefer esnasındaki geçen zamana da ikamet denir. Bir yere, belde ismi verilirken, o beldenin çevresi, sınırları, köyleri, kasabaları ve diğer yerleri o beldeye şamil dir.

Îmâm Taberî der ki: Mekke'de kalma noktasında bu ifade mutlak olarak kullanılır. Çünkü burası, haç ibadetinin yapıldığı yerlerdir. Mesela Mina'yı da buna dahil etmiş oldu. Çünkü Mina, Mekke'ye tâbi olma zorundadır. Ama asıl kastedilen Mekke dir. Dolayısıyla bundan başka bir yere yönelecek değildir. Îmâm Ahmed'de bu lafzı kullanmıştır. Allah subhanehu en iyisini bilendir.

İbn Abbas'ın hadisinden önce şöyle der: Rasulullah, Mekke'de geceli gündüzlü, ondokuz gün kalmıştır. El-Megazi'de başka bir tarik ile rivayet etmiştir. Yalnız Asım'dan rivâyetle, Mekke'de lafzı ziyadesi olmuştur.

İbn Münzir, Abdurrahman bin Esbahani 'den, o da İkrime'den tariki ile rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, bu tarik ile rivayet ederken, onyedi ibaresini zikretmiştir.

Hafs İbn Kıyas ve Asım tarikiyle gelen rivayette, Ubbad, İkrime'den rivâyetle der ki: "ondokuz gün" lafzını zikretmiştir. Yalnız

bunu bir (talik)dipnot olarak söylemiştir. Beyhakî ise, ondokuz ifadesini hadise dahil ediyor.

Aynı şekilde, Ebû Dâvûd'un tahrir ettiği, İmran bin Husayn hadisinde şu ifade vardır. Ben, fetih yılında, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ile beraber gazveye çıktım. Mekke'de kaldığımız onsekiz gün boyunca, namazlarını kısaltarak kıldı.

Yine Ebû Dâvûd'un, İbn İshak tarikiyle rivayet ettiği Zuhri hadisinde şu ibare vardır: "Rasulullah, Mekke'de onsekiz gün boyunca kaldı ve kaldığı süre boyunca namazlarını ikişer rekât olarak kıldı.

Yine Ebû Dâvûd'un, İbn İshak, Zuhri ve İbn Abbas tarikiyle rivayet ettiği hadise şu ibare vardır. "Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Mekke'de fetih yılında on beş gün kaldı ve namazını kısaltarak kıldı. Beyhakî, bu ihtilafların arasını şöyle cem eder.

Rasûlullah'ın, ondokuz gün kaldığını söyleyen kimse, Rasulullah'ın, Mekke'ye geldiği ve çıktığı günleri de saymıştır.

Onyediyende, bu günleri hesap etmemiştir.

Onsekiz diyende, bunlardan birini hesaplamıştır.

Onbeş diyenlerde, bunun isnadı ceyyid (sağlam) değildir. Çünkü diğer rivayetlerin ravileri sikadır. İbn İshak bunu münferit olarak rivayet etmemiştir. İmâm Nesa'î, Irak İbn Mâlik ve Ubeydullah tarikiyle rivayet etmiştir. Eğer bu rivayetin sahih olduğu anlaşılırsa, ravinin onyediy gün olduğunu zannetmiştir manasına hamlonur. Dolayısıyla Ravi, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in, çıktığı ve geldiği günleri hesap etmedi ve onbeş gün dedi. Netice itibariyle rivayetlerin, en racih olanı, ondokuz gün rivâyetidir. İshak İbn

Rahuye, bu görüşü benimsemiştir ve gelen sahih rivayetlerin çoğu bu şekildedir. İmâm es Sevri ve Kufeliler, en düşük rakamla gelen onbeş gün rivayetini tercih etmişlerdir.

İmâm Şafii ise, İmran bin Husayn'ın hadisini almıştır. Yalnız Şafii, kalmaya karar veren kişi hakkında olarak tercih etmiştir.

Şafii âlimlerinin arasındaki, varış gününün o güne dahil etme konusundaki ihtilafa rağmen, ilk baştan beri dört gün kalmaya karar veren kişi, namazını tam olarak kılar. Bu bir özetidir. Kimini öne, kimisini sonraya bırakılarak hazırlanmıştır. Burada bitti.

Allah sana rahmet etsin. Allah Rasul'u nün, seferlerinde izlemiş olduğu yolu düşündüğünde, Rasulullah'ın, maslahata göre kısa ve uzun zaman kaldığını göreceksin. Rasûlullah'dan şöyle bir haber gelmemiştir. Sizden biri, dört gün bir belde de kaldığı zaman, namazlarını tam olarak kılsın, orucunu tutsun ve şeriatin caiz gördüğü ruhsatları kullanmasın diye bir emri yoktur. Hakeza sahabden de böyle bir şey gelmemiştir. Bununla birlikte Allah subahanehu, Rasulune apaçık bir beyanı farz kılmıştır. O' Rasul' ki, Ümmetine tepliğ etmiş, emaneti yerine getirmiş, ashabına nasihat etmiş ve Allah yolunda da cihad etmiştir. Vefat edinceye kadar Rasul, görevini yerine getirmiş eksik birşey bırakmamıştır. Artık sen bunları bildiysen şu rahatlıkla göreceksin. Bu meselede, Sahabenin ve onlara güzelce uyan Tâbii'nin tercih ettiği şey, yolcu olan bir kimsenin, namazını kısaltması ve orucunu bozması Allah'ın onlara verdiği bir ruhsattır. Ama gideceğin yerde kalmaya karar verirsen seferilik hükmü kalkar ve mukim olarak amel edersin. İnteha.

Bu Rasulullah'ın, izlediği yolu ve menheci gösteren rivayetlerdir. İbn Kayyim Rahimehullah Bu meselede, Tebuk Kazvesinin faydaları üzerine konuşmuştur. Bahsetmiş olduğu

başlıklardan biri de şudur. İbn Kayyım der ki: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* Tebuk'da yirmi gün kalmış ve kaldığı günler boyunca namazını kasr (kısaltmıştır). Keza *Rasulullah* ümmeti için şöyle dememiştir: "Hiçbir kimse, yirmi günden fazla kalacak olursa namazını kısaltmasın dememiştir." Ancak *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in Tebukta kalması yirmi güne denk gelmişti. Sefer halinde bu şekilde kalma ister kısa zaman olsun ister uzun zaman olsun, orada kalmaya niyet etmediği müddetce sefer hükmünü ve fıkını iptal etmez. Selef ve halef bu meselede çokca ihtilaf etmiştir. Sahih Buhari'de, İbn Abbas radiyallahu anh'dan rivayet edilen bir hadise İbn Abbas der ki: "*Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, kimi seferlerinde ondokuz gün kalmış ve kaldığı sürecede namazlarını iki reket kılmıştır."

İmam Ahmed bin Hanbel'in kelamının zahiri (sözünden anlaşılan) şudur ki; İbn Abbas'ın fetih yılında Mekke'de, kalmayı irade etmişti. O şöyle der: "*Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, Fetih günü, onsekiz gün orada kaldı. Ama o aslında Huneyne gitmek istiyordu. Yani *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* orada kalmaya kararlı değildi. İbn Abbas'ın bahsetmiş olduğu "ikamet" kalma budur."

Başkasıda şöyle der; İbn Abbas radiyallahu anh'nın kastı. Allah Rasulu'un Tebukta kalmasıdır. Cabir Radiyallahu anh'da buna bener bir ifade kullanıştır. Cabir Radiyallahu anh; "*Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, Tebukta yirmi gün kalmıştır ve kaldığı günlerdede namazını kısaltmıştır. Bunu İmam Ahmed bin Hanbel rivayet etmiştir.

Mesvere ibn Makreme der ki: Said ile beraber Şam'ın bazı köylerinde kırk gece geçirdik. O, namazını kısaltırdı. Bizde namazı tamamlardık. (Biz kısaltmaz tam olarak kılardık.) Nafii der ki: "İbn Ömer, Azerbaycan'da altı ay kaldı. Kar onun dönmesine engel oldu ve namazlarını seferi olarak kıldı. Hafs ibn Abdullah der ki: Enes ibn Malik Şam'da iki sene kaldı ve namazlarını kısaltarak kıldı. Enes der ki:

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ashabı, "Ram Hürmüz'de" kaldıkları yedi ay sürece namazlarını kısaltarak kıldılar. Hasan der ki: Abdurrahman ibn Semere ile birlikte Kabil'de kaldık, namazları kısalttı ama cem etmedi. İbrahim der ki: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Ashabı, rey denilen yerde, bir sene ve daha fazla kaldılar. Hakeza Sicistanda iki yıl kaldılarda bu süre zarfında Cuma namazını ve bayram namazını kılmadılar. İşte bu da Rasulullah'nın ashabının izlemiş olduğu ve tabi oldukları yol budur ve doğru ve sevap olanda onların yoludur.

Daha sonra yukarıda gelen ve zikredilen rivayetleri, İmam Ahmed ibn Hanbel aktarılan bu eserleri şuna hamletmektedir. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ve ashabı orada kalmaya niyet etmemişlerdi. Bilakis onlar, bugün döneriz veya yarın döneriz demişlerdi. (Burada İmam Ahmed'in, görüşüne tam manada katılamayız.) Bu meseleye tekrardan bakıp incelemek gerekir. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Mekkeyi fethetmesi büyük bir hadisedir. Bundanlayı Mekkenin fethi için insanlar orada kalmaya niyet edebilir geldiği gibi düşünülemez. Çünkü orada, İslam devletinin temellerini kurulması, şirkin ortadan kaldırılması ve Kabenin içindeki putların yıkılması ve izlerinin silinmesi, Kabe'nin çevresindeki Araplara zemin hazırlaması gibi birtakım maslahatlar vardır. Şu bilinen bilinen kesin bir şeydir ki, tüm bu işleri yapmak için günler ihtiyaç vardır. Üç veya dört gün için bunlar tamamlanmaz. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ve ashabı bu ve benzeri nedenlerden dolayı orada kaldı ve bunlar bilinene şeylerdir. Hakeza Abdullah ibn Ömer'in Azerbeycan'da altı ay kalmasında aynıdır. Kardan dolayı dönüş yapmadı ve kaldığı süze zarfınca namazlarını kısaltarak kıldı. Şuda bilinen bir gerçek ki, kar öyle birkaç günde eriyip bitmez. Hakeza Enes ibn Malik'in Şamda iki sene kalması ve namazı kısaltması da böyledir. Diğer örnek ise, Sahabenin Ram Hürmüzde, yedi ay

kalması ve namazı kısaltması da bu şekilde dir. Yani cihad ve muhasara altında kalmak üç dört günde bitecek bir şey değildir.

İmam Ahmed'in Ashabı şöyle der: Bir kimse, Sultanın hapsedmesi, cihada katılması veya hastalık gibi nedenlerden dolayı bir yerde kalacak olursa namazını kısaltır. Zannı galibi, işi ister kısa zamanda bitecek olsun ister uzun zamanda durum bu şekildedir ve sevap ve doğru olanda budur. Fakat bununlar birlikte bir şart ve kayıt getirdiler. Ancak getirilmiş olan şartın ne Ku'an'da, ne sünnette ne icmada nede sahabenin amelin hiçbir delili yoktur. Derler ki, Bunun şartı, dört günden az olan seyahat hükmünü kesintiye uğratmayan süre içinde ihtiyacının bitmesi ihtimalidir.

Denilir ki: "Bu şartı nereden aldınız *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* Mekke ve Tebuk'te dört gün boyunca kaldı onlara hiçbir şey söylemedi ve dört günden fazla kalmaya niyeti olup olmadığını dair ashabına bir açıklama yapmadı."

Ve onların namazlarında onu taklit ettiklerini ve kaldığı süre boyunca kısalığıyla ona uyduklarını bilmekteydi. Bunu açıklamak en önemli görevlerden biri olduğu gibi, Ondan sonra gelen sahabeler de aynı şeyi yapmışlar ve kendileriyle birlikte namaz kılanlara bir şey dememişlerdir.

Sonra birtakım kimselerin kavillerini zikretti ve şöyle dedi: Dört mezhep imamı şöyle der: Bir kimsenin, giderilmesini istediği bir ihtiyaçdan dolayı, gitmiş olduğu beldede yarın döneceğim veya yarın çıkacağım diyorsa o kimse namazını kısaltır. Ancak Şafii'nin bu meselede iki kavli vardır. İmam Şaffi der ki: Bu kimse, onyedi gün boyunca namazını kısaltır. Ama onyedi günü aşarsa namazını kısaltmaz der.

İbn Münzir El İşraf Kitabın'da şöyle der: "İlim ehli icma etmiştirki; Seferi olan bir kimse, mukim olamaya niyet etmediği müddetce namazını kısaltır. İsterse yıllar geçse de namazını kısaltır" der bitirir. İbn Münzir'in aktarmış olduğu bu icma hakkındada düşünülmesi ve araştırılması gerekir. Zannederim ki, onun kasdetmiş olduğu icma, Cumhurub icmasıdır. Netice olarak bunun bakılıp incelenmesi gereken bir meseledir. Allah en doğrusunu bilir.

FASIL

Ramazan Ayında Kimler oruç Tutmaz ve Kimlere Ruhsattan Faydalanır.

Ramazan Ayında oruç tutmaya manasi olan kimseler birkaç kısımdır. Birinci kısım: Üzerinde icmma edilen Allah'ın Kitabın'da belirttiği şu kimselerdir. Rabbimiz şöyle buyurdu: "Sizden her kim hasta veya yolculukta olursa, sayılı olarak başka günlerde (oruç tutmak) vardır." (Bakara - 184) Bunlar hasta ve yolcu olan kimselerdir. Bunlarda iki kısma ayrılır. Özet olarak bu kimselerin, ramazan ayında oruç tutmamaları ve ruhsattan yararlanmaları caizdir.

Sahabe'nin, Allah'ın şu ayetinden: "Ona güç yetiremeyenlere de bir fakir doyumu fidye vardır." Ve diğer kıraat olan "يُطْفِئُونَهُ" oruç zor gelenler bir fakir doyumu fidye verirler.

Birincisi: Oruç tutmuş olduğu taktir, kendisine ve çocuğuna zarar gelmesinden korkan hamile kadın.

İkincisi: Aynı şekilde kendisine ve çocuğuna bir zarar isabet etmesinden korkan emzikli (çocuk emziren) kadın.

Üçüncüsü: Yaşlılık: Oruç tutamayacak kadar yaşlı olan kimseler, oruç tutmayıp yerine fitre verebilirler.

Dördüncü: İleri derecede açlık, susuzluk sebebi ile beden ve ruh sağlığının ciddi derecede zarar görmesi söz konusu olan kimse orucunu bozabilir.

Sahabe radiyallahu anhum'dan, bu dört kısım kimselerin oruç tutamıcağına dair görüş gelmiştir. Bu kimselerin, fidye ile beraber tutamadıkları orucu kaza etmeleri vaciptir.

Bazılarıda, kaza etmesi gerekmez fidye vermesi yeterlidir demişlerdir. İmam Ahmed, Salih'in rivayetinde der ki: Hamile ve çocuk emziren kadın, oruç tutmaları taktirde nefislerine bir zararın dokunmasından korkarlarsa, o zaman ramazan ayının ruhsatından istifade ederek o gün oruç tutmaz ve başka günler tutamadığı günlerin kazasını yapar ve fidyasını verir. Ben bu meselede, Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadisi delil alıyorum der bitirir.

İbn Abbas ve İbn Ömer radiyallahuma derler ki: Bu durumda olan kadın, fidye vermesi yeterlidir kaza etmesi gerekmez. İbn Abbas Bakara suresinin 184 ayetini "يُطَوَّقُوهَ" (ona güç yetiremeyen) şeklinde okurdu.

Bu ayeti "يُطَوَّقُوهَ" şeklinde okuyan kimseye görede bu ayet, bir sonraki "*Sizden her kim o aya şahid olursa oruç tutsun.*" (Bakara - 185) ayeti ile nesih edilmiştir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz kadınlar için, oruç tutamadıkları takdirde. Fidye vermelerinin vacip olduğu Üç sahabeden sabit olmuştur ve muhalefet edende yoktur.

Ancak kaza edip etmeme konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Ata, İbn Abbas'dan şunu rivayet eder der ki: Hamile ve çocuk emziren kadın, çok yaşlı oruç tutamayacak şekilde yaşlanmış olan ve İleri derecede açlık, susuzluk (sebebi ile beden ve ruh sağlığının ciddi

derecede zarar) görecek kimseler oruç tutmayıp bir miskin dıyurur. Said bunu rivayet etmiştir.

Ücretli veya Ücretsiz olarak bir çocuğu emziren süt anneye gelince; İbn Akil der ki: Süt anne veya çocuğun annesi böyle bir duruda oruç tutmaya bilir. Çünkü böyle durumlarda meşakket olduğundan dolayı çoğu zaman zarar vardır. Bunun misali aynen mudaribe ortaklığı gibidir. Belli bir ticaret için yolculuğa çıkacak kimsenin, ister kendi adına çıksın isterse ortağı adına çıksın her durumda seferiyken ruhsattan istifade eder oruç tutmaya bilir. Sütannenin durumu da bunun aynısıdır. (Mudârebe terim olarak bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade eder.) Bunu zor işlerde de genelledi.

Zor ve meşakkatli işlerde çalışan bir kişi, oruç tuttuğu takdirde sağlığına bir zarar gelmesinden korkuyorsa, orucunu tutmayabilir. Ancak çok ağır olmayan günlük işlerde çalışmak orucu terk için özür sayılmaz.

Zor durumda olan bir kimseyi, kurtarmak veya selamete ulaştırmak ancak orucu bozmakla gerçekleşiyorsa oruç tutmaya bilir veya boza bilir.

Düşman bir beldeyi, muhasaraaltında aldığında veya kuşattığında, farz olan oruç tutulması takdirde sahibini güçsüz ve takatsiz bırakıyor. Bu durumda oruç tutmamak caiz midir?

Bu mesele hakkında iki görüş vardır. Hallal bu rivayetleri, Kitab-ı Siyerde zikretmiştir.

Bumesele Hakında, kimileri orucu bozmak caiz dediler. Kimileride oruç tutmaları gerekir ve bozmaları caiz değildir demişlerdir.

El İnsaf Kitabında Şöyle denir: Ahmed ibn Hanbel der ki: “Müslümanlar, Düşman arazisinde olduğu zaman ve birbirlerine yakın

isler savaş zamanı oruçlarını bozarlar. Şeyh Takuyiddin bu görüşü tercih etmiştir. Cihad vakti oruçlarını bozarlar. Çünkü cihad için gülcü ve kuvvetli olmaları gerekir. Kendiside bunu yapmıştır ve böyle amel etmelerini emretmiştir. Düşman, Dimeşk (Şam'a) geldiğinde, Şeyh Takuyiddin oruç tutmamış ve diğer kişilerinde oruç tutmamasını emretmiştir. Şeyh bunu, El Fâik Kitabında zikretmiştir. Evet doğru olanda bu dur.

Şeyh Şöyle der: Kendisi, malının kaybolmasından korkuyorsa ozamanda orucunu bozar.

Şerh-ul Kebirde şöyle geçmektedir: Oruç tuttuğunda, hastalığının nüksetmesi veya daha şiddetlenmesinden korkuyorsa (açlık veya susuzluk sebebi ile beden sağlığının ciddi derecede zarar görmesi) söz konusu olan kimse orucunu bozabilir.

İmam Amed ibn Hanbel der ki: Bir kimsenin çok şiddetli şehveti arzusu varsa, bu kimsede orucunu boza bilir.

Cariye (kız çocuğu) hakkında denir ki: Bu kimsenin (yani ilk ergen olduğu vakit) ilk oruçunu tuttuğu zaman, bitkin ve halsiz kalmış ise orucunu bozar ve diğer sair günler kazasını yapar.

Şeyh Takuyiddin, El Umde Kitabı'nın Şerhinde der ki: Ebu' el-Âla' İbn eş-Şahhir'in, Aişe annemizden rivayet ettiği "Şâhid Hadîs" der ki: Aişe radiyallahu anha Oruçluyken susuzluk, onu bitkin hale getirdi. (Bunu gören Rasulullah) ona dedi ki: (Ey Aişe!) Sen orucunu boz, başka bir gün kazasını edersin diye buyurdu. Şeyh Takuyiddin der ki: Harb bunu güzel bir isnad ile rivayet ettiştir der burada bitirir. Allah en iyi bilendir.

FASIL

Sail Şöyle Sorrmuştu: (Yolculuk yaptığımız beldede kalacak müddetimiz belirsiz. Bir gün mü, on gün mü, aynı daha fazlası yıl mı belirsiz. İş ne zaman biterse o gün dönecek. Böyle bir durumda

oruç tutmak caizmidir, müstehapmıdır ve mekruhmudur? Bizlerde caiz olduğu görüşünü alsak.) İsabet etmiş olurmuyuz.

Allah onu doğruya iletsin. Soru soranın kişinin sorusuna verdiğimiz cevap tan sonra sonuç olarak ortaya şu çıkmıştır.

Bizler, böyle bir durumda oruç tutmanın caiz olduğunu söylesek! Acaba orada kalma müddetinin belirsiz oluşu yani (çok uzun zaman aylar yıllar) da kalmasından dolayı oruç tutmak vacipmidir?

Deriz ki: İlim ehlinin sahih olan kavline göre bu sahih değildir. (Oruç tutması vaciptir diyen yok.) Buradaki asıl problem, mutehap mıdır yoksa caizmidir meselesindedir. Bir misafir, bulunduğu yerde kalmaya niyet etmeyip bugün, yarın çıkacağım diye uzun zaman orada kalacak olsa veya bulunduğu belde kaç kün kalacağı belli olsa ve orada kalmaya ve yurt edinmeye niyet etmesede o kişi seferi hükmündedir. (Namazı kısaltır ve orucu kazaya bırakır.) Sonuç olarak mesele şu raya bağlanmıştır: “Seferdeyken oruç tutmak caizmidir müstehapmıdır?

Bil ki! Bu mesele hakkında, selef olsun halef olsun ilim sahipleri ihtilaf etmiştir. Ömer ibn Hattab, Ebu Hureyre ve Abdurrahman ibn Avf radiyallahu anhum ‘un görüşü; “Seferdeyken bir kimsenin oruç tutması caiz değildir. Eğer seferdeyken oruç tutmuşsa, tuttuğu günlerin kazasını yapması gerekir.”

İmam Ahmed ibn Hanbel der ki: “Ömer ibn Hattab ve Ebu Hureyre, seferdeyken oruç tutanların, mukimken tutmuş oldukları orucu iade etmelerini emrederer.”

Zuhri haberverdi, o da Ebi Seleme'den, o da Ebu Abdurrahman ibn Avf'ın şöyle dediğini haber verdi: "Seferdeyken oruç tutmak, mukimken oruç tutmamak gibidir.

Bu görüşü, Ebu Muhammed ibn Hazım ve Zahirilerden başka kimseler almıştır.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu kavlini delil getirirler. "Seferdeyken oruç tutmak birr (iyilik, ihsan, takva) dan değildir." Ravahu Buhari Hadis üzerine ittifak edilmiştir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, seferdeyken oruç tutmamıştır. Bir kavmin, seferdeyken oruç tuttuğu haberi, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e geldiğinde dedi ki; "Onlar, asi kimselerdir dedi." ²⁵⁴

İbn Mace'nin rivayet ettiği hadisde, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem dedi ki: "Ramazan ayında, Seferdeyken oruç tutan kimse, mukimken oruç tutmayan kimse gibidir."

Şerh'ul Kebir Kitabında şöyle ifade geçmektedir. Genel olarak İlim ehli bu kavlin hilafınadır. İbn Abdilber der ki: Bu görüş, Abdurrahman ibn Avf'dan nakledilen bir görüştür. Fakihler, O'nun görüşünü terk etmişlerdir ve hadisde bu görüşü reddetmektedir.

Fakihlerin hücceti ise; Hamza ibn Amr el Eslemi'nin rivayet ettiği hadisdir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, ona: "Seferdeyken istersen tut" dedi. Enes rivayet ettiği hadise: Ebû Nadrâ'dan, o da Ebû Saïd-i Hudri (Radiyahallahu anh)'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Saïd : Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile birlikte Ramazanın 16. sında

---

²⁵⁴ Ravahu Müslim ve Tirmizi

gazaya çıktık, bâzımız oruç tuttu, bâzımız tutmadı. Ama ne tutan tutmayanı ayıpladı ne de tutmayan tutanı” Dedi. Revahu Müslim. Onların, getirmiş olduğu rivayetler, seferde oruç tutmamanın faziletine hamd olunur. Burada bitti.

Burada şunun delili de vardır. Şarih ve ondan başka Hanbeli fakihleri ve Alimleri, Seferdeyken oruç tutma mustehap olmama noktasında hem fikir olmuşlardır.

Her iki tarafın delillerini güzelce inceleyip tahlil eden ve taassubu terken kimse, şunu bilir ki; Sonuç itibari ile seferdeyken oruç tutmanın caiz olduğudur. Elbetteki buna muhalif deliller vardır. Netice itibari ile daha önce de dediğimiz gibi, seferdeyken oruç tutmak caizdir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in iki işinden en son olan sünnet olandır. Bu meselede de Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, en son işi ameli, seferde olan biri için, oruç tutması ve tutmaması hakkında bir şey dememiştir. O kimseyi muayyer bırakmıştır. Dileyen tutar dileyen tutmaz. İmam Zuhri ve başklarının bu meseledeki görüşü bu şekildedir.

Müstehaba gelince, o hâlde, sahih ve açık delillerle birlikte, (seferde oruç tutmanın mustehap) olduğu görüşü nefy edilmiştir. Seleften bir gurubda (seferde oruç tutmanın mustehap) olduğu görüşü üzere olmuştur. Tefekkür eden ve taklidi terk eden kimse, buradaki getirilen delilleri inceleyip sevap olan görüşe ulaşacaktır.

İbn Hazm El Muhalla bil Asar Kitabında şöyle der: Kişinin seferde oruç tutması caiz değildir dememize gelince; İnsanlar bu meselede ihtilaf etti. Kimisi şöyle dedi: Ramazan girdikten sonra yolculuğa çıkan kimse, Ramazan'ın bütün hepsini tutması gerekir.

Bir grup, oruç tutmakta hürdür, dilerse oruç tutsun, dilerse orucunu bozsun dediler. Ve bir grup, orucunu bozması gerektiğini, oruç tutmanın caiz olmadığını söyledi. Daha sonra, Seferde oruç tutmak muhayyerdir diyenlerde birkaç kısma ayrıldılar. Bir grup, seferde oruç tutmak daha faziletli dir dediler. Diğer grup ise, oruç tutmamak daha faziletlidir. Diğer grup, seferde oruç tutmakta, tutmamakta eşittir dileyen tutsun dileyen tutmasın dediler. Diğer grup ise, Seferde oruç tutmak caiz değildir. Bilakis orucunu bozması gerekir dediler.

Birinci görüş için, İlk rivayeti Ali radiyallahu anhu'dan yapamaz.

Hammad bin Seleme haber verdi, o da Katade'den, o da Muhammed İbn Sirin'den, o da Ubayde el-Selmani'den, o da Ali bin Ebi Talib'den haber verdi dedi ki: Kim, Ramazan ayında sefere çıkarsa oruç tutması gerekir. Çünkü Rabbimiz şöyle buyurdu: "Sizden o aya yetişen oruç tutsun." ²⁵⁵

Ubeyde'dende bu nun benzeri rivaye olunmuştur. Hakeza İbn Abbas tarikiyle de bunun benzeri rivayet edilmiştir.

Müminlerin annesi Aişe radiyallahu anha'dan rivayetle, Aişe radiyallahu anha' Ramazan ayında sefere çıkmayı nehiy etmiştir. Ve aynı şekilde Ebu Mucliz ve İbrahim en-Nakah'i'den de aynısı rivayet etdirmiştir.

Seferde Oruç tutmayı ve bozmayı caiz dir diyenlere gelince, İmam Mâlik, Şafî ve Ebu Hanife bu görüş üzeredirler. Bu imamlar,

Allah'ın şu ayeti ile: **"Şayet bilseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."**²⁵⁶ Farklı görüşe ayrıldılar.

Âlimlerin getirmiş olduğu delillerden bir tanesinde, Seleme İbnu Muhabbak'in, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den yapmış olduğu rivayettir.

Rasulullah şöyle buyurdu: "Kendisini, doyacağı yere kadar götürecek bir bineği olan kişi ramazana nerede erişirse, orucunu tutsun." Ravahu Ahmed Musned ve Ebu Davud Sünen de rivayet etmiştir. İbn Sa'id, Ebi ed-Darda ve Cabir tarikiyle şöyle rivayet etmiştir. Rasulullah ve Müslümanlar ilk defa oruç tutmaya başladıkları Ramazan ayının on ikinci (bir rivâyette sekizinci) günü Bedir'e gitmek üzere Medine'den ayrıldılar. Bir veya iki gün oruçlu olarak yola devam ettikten sonra Peygamber efendimiz, Müslümanlara oruçlarını açmalarını emretti. Tereddüt ettiklerini görünce de dönüp onlara şöyle seslendi: "Ey söz dinlemeyen cemaat! Ben orucumu açtım, siz de açınız!"²⁵⁷

Müminlerin annesi Aişe Allah radiyallahu anha'dan şöyle haber verilmiştir. Aişe radiyallahu anha seferdeyken oruç tutar namazı tam olarak kılardı. Ebu Musa, seferdeyken oruç tutardı.

Osman İbn Ebu el Âs ve İbn Abbas'dan gelen rivayette dedi ki: Eftal olan, seferdeyken oruç tutmaktır.

Benzeri Ebû Abdirrahmân el-Misver bin Mahreme ve Abdurrahmân bin. el-Esved bin Abd el Yequssu, Tavus'dan rivayet etmişirler. Dedi ki: "En faziletli olan, seferdeyken oruç tutmaktır." El Esved İbn Yezid'den de benzeri rivayet etmiştir.

²⁵⁶ Bakara, 184

²⁵⁷ Vâkıdî, el-Megâzî, I, 47; Belâzüri, Ensâb, I, 350.

Seferde oruç tutmak ve tutmamak eşittir diyenlerin getirmiş olduğu deliller: Hamza bin Amr el-Eslemi hadisidir. O' şöyle dedi: Âişe Radiyallâhu Anhâ haber verdi dedi ki: Hamza ibni Amr el-Eslemi Radiyallâhu Anh, Ya Resûlallah! (Güç yetirebildiğim için yolculukta şahsen ben oruç tutuyorum. Ramazan'da yolculuğa çıkarsam yolculuk sırasında oruç tutayım mı?

Resulullah Sallallâhu Aleyhi Vesellem şöyle cevap verdiler:

"Dilersen tut, dilersen tutma."²⁵⁸

Ebu Harun'un, rivayet ettiği Mürsel hadisede ise şöyle buyrulur. İki kişi yolculuğa çıktı. Biri oruç tuttu, diğride orucunu bozdu. Bu Rasulullah'a ulaşınca dedi ki; "İkisinde hakka isabet etti."

Enes ve Ebu Ebu Said el-Hudri Radiyallâhu Anhumanin rivayet ettikleri hadisede ise şöyle haber verdiler.

Biz Resulullah Sallallâhu Aleyhi Vesellem ile beraber (seferde) idik. Bir kısmımız oruçlu, bir kısmımız oruçsuz idi. Ne oruçlu oruçsuzu ayıplıyor ne de oruçsuz oruçluyu kınıyordu.²⁵⁹

Ata radiyallahu anh'dan yapılan rivayet te ise Şöyle dediği haber verildi: (Seferdeyken) Dilersen oruç tut, dilersen iftar yap demıştır.

Seferdeyken Oruç tutmanın daha faziletli olduğunu söyleyenlerin getirdiği delillere gelince: Hamza İbn Amr El-Eslemî Radiyallahu anh'dan naklen haber verdi ki, şöyle dedi:

²⁵⁸ Buhari, Savm: 33; Müslim, Sıyâm: 103; Muvatta, Sıyâm: 24; Tirmizî, Savm: 19; Ebu Dâvud, Savm: 42

²⁵⁹ Buhari, Savm: 37; Müslim, Sıyâm: 98; Muvatta: 23; Ebu Dâvud, Savm: 42

"Ya Resulullah, ben seferde oruç tutmaya kendimde kuvvet buluyorum. Acaba (tutsam) bana bir günah var mıdır?"
Bunun üzerine Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem:

"Bu Allah'tan bir ruhsattır. Her kim onunla amel ederse ne ala, kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur." buyurmuşlar. Harun kendi rivayetinde: "O, bir ruhsattır." dedi, Allah'dan- ifâdesini söylemedi. ²⁶⁰

Seferdeyken oruç tutmamanın faziletli olduğu haberleri. Said ibn Vakkas'dan rivayet edilmiştir. İbn Ömer'den sahih olarak gelen rivayette şöyle dediği haber verilmiştir. İbn Ömer Seferdeyken oruç tutmaz, yanında bir arkadaşı vardı ve şöyle derdi: Ey Nafi, onun için sahur hazırla. Nafi' dedi ki: İbn Ömer şöyle derdi: Rabbimin ruhsatı ve seferde oruç tutmadığın için sana ücret vermem bana daha sevimlidir derdi.

Ebu Muhammed ibn Hazım der ki: Biz bu sözlerden hiçbirini söylemiyoruz ve iddia da etmiyoruz. Bu yüzden bazılarını bazılarına tercih etmemiz gerekir. Çünkü hepsi Ramazan ayında yolculuk sırasında oruç tutmanın caiz olduğu konusunda hemfikirdir. Buda bizim görüşümüze muhalefettir. Görüşümüze muhalif olduğu için zikredilen görüşleri reddetmemiz gerekir. Allah Subhanehu'dan yardım ve destek isteyerek şöyle deriz.

Rabbimiz şöyle buyurdu: ***"Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."*** ²⁶¹

Yolculukta oruç tutmanın caiz olduğunu iddia eden kimse, büyük bir günah ve yalanların en büyüğü ile gelmiştir. Çünkü o kimse,

²⁶⁰ Ravahu Buhari.

²⁶¹ Bakara-184

Allah'ın kelamının yerlerini değiştirmiş ve tahrif etmiştir ve böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız ve bu bir "ar" kusurdur. Muhakkik olan bir kimse, böyle bir şeye rıza göstermesi düşünülemez.

Rabbimiz şöyle buyurdu: "Oruç size farz kılındı. *"Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."* ²⁶²

Bilakis bu ayet orucun neshedildiği bir dönemde nazil olmuştur. Çünkü hüküm, Ramazan orucunun başında idi. Dileyen oruç tutar, dileyen orucunu açar ve her gün bir fakiri doyurur. Ama oruç tutmak daha faziletli olduğudur.

Bu ayetin aslında: Seferdeyken oruç tutmanın veya oruç tutmanın yasak ve caiz olduğu ile ilgili bir hüküm yoktur. Sonra İbn Hazım, dolayısıyla buradaki hüküm, Sünen ve eserlerde gelmektedir der ve konuyla alakalı hadisleri ve rivayetleri aktarır.

İbn Muhabbak'ın hadisine gelince; bu sakıt bir rivayettir. Çünkü senesinde Abdussamed İbn Habib vardır. O, Basralı ve Hadisede leyyin dir. O da Sinan İbn Seleme el Muhabbak'dan rivayet etmiştir. El Muhabbak meçhul biridir.

Ve İbn İyad'ın rivayetine gelecek olursak; Mürsel bir hadisdir. Mürsel hadis hüccet olamaz.

Hamza İbn Amr hadisine gelince; O, torunundan (Hamza İbn Muhammed İbn Hamza) gelen bir rivayettir. Babası ve Kendisi Hadisde zayıftır. Ancak Sabit olan Hamza hadisidir. İnşallah onu zikredeceğiz.

Ebi Said, Ebu Derda ve Cabir hadisine gelince; İki nedenden dolayı hiçbirinde onlar için bir hüccet yoktur.

Bunlardan biri, Rasulullah'ın, Ramazan'da oruçluydu diye bir ibare yoktur. Eğer bununla ilgili net bir bilgi yoksa, bu hadisle kesin bir hükme varmak ve delil olarak getirmek caiz değildir. Kur'an'a aykırı ve Hadisde geçmeyen lafzı tevil ederek ve uydurarak delil olarak getirmek caiz değildir. Bazen kişi, nafile oruçta tuta bilir.

İkincisi: Eğer bu konuda bir nas olmuş olsaydı, yine onların lehine bir hüccet olmazdı. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in iki amelinden en sonu asıl olandı. Bu konuda Rasulullah'ın en son ameli, Ramazan'da seferdeyken oruç tutmamasıydı. Eğer bundan önce seferdeyken oruç tutması mübah olmuş olsa bile, Rasulullah'ın en son ameli ile bu nesih edilmiş oldu. İleride inşallah bunu anlatacağız.

Mukim'ken hilali gören kimsenin, sefere çıktığı zaman oruç tutması vaciptir diyen kimseye gelince: Onlar, Allah'ın şu ayetini: "Sizden kim, o aya yetişen oruç tutsun." delil olarak getirdiler. Bu ayet onların lehine değildir. Çünkü Allah Subhanehu, "kim ayın bir bölümüne tanık şahid olursa oruç tutsun" dememiştir. Rabbimiz, "Sizden kim Ramazan ayına ulaşırsa oruç tutsun" diye buyurmuştur. Hakeza onların bu görüşü, şu ayet batıl kılar. ***"Sizden her kim hasta veya yolculukta olursa, sayılı olarak başka günlerde (oruç tutmak) vardır.*** ²⁶³

Rabbimiz burada; yolculuğu ve hastalığı oruç tutmaya engel ve mâni olduğuna hamletmiştir. Ayrıca Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Fetih yılında Ramazan ayında, seferdeyken orucunu bozmuştur. Rasulullah, Allah'ın neyi murat ettiğini en iyi bilendir.

Ebu Muhammed dedi ki: Eğer onlar için ne Kur'an'dan ne de Sünnet'ten bir delil kalmadıysa, O halde, "Her şeye gücü yeten ve kuvvet sahibi Allah'a hamd ederek ve onun yardım ve inayeti ile görüştüğümüzün delillerini zikrederim. Sonra kendi görüşünü destekleyen ayetleri zikretti...

*"Sizden her kim hasta veya yolculukta olursa, sayılı olarak başka günlerde (oruç tutmak) vardır."*²⁶⁴

"Bu ayet, İslam ehlinin (İlim Ehlinin) ittifakıyla muhkem dir ve ne neshedilmiş, ne de (belirli bir şeye) tahsis edilmiş bir ayettir" dedi. Sonra Cabir Hadisini zikretti: Bâzı kimseler oruç tutuyorlar.» Demişler. Bunun üzerine Resulullah (Sallallahu Aleyhi Vesellem): "Onlar âsilerdir, onlar âsilerdir." buyurmuşlar. Seferde oruç tutmak, takva- iyilik değildir.²⁶⁵

Daha sonra Abdullah İbn eş-Şihhir Hadisini zikretti

"Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem onu yemeğe davet etti ve ona dedi ki: "Allah Subhanehu misafirden neyi kaldırdı bilirmisin?" O da neyi kaldırdı? (Ya Rasulullah!) dedi. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Şüphesiz ki Allah! yolcudan orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır."²⁶⁶

İşte zikrettiğimiz bu rivayetler mutevatir ve açık eserleridir. Bu eserlere muhalif bir şey yoktur. Dolayısıyla bunların dışına çıkmak ve (bunlara muhalif bir şey yapmak) kesinlikle caiz değildir.

---

²⁶⁴ Bakara -184

²⁶⁵ Revahu Buhari

²⁶⁶ Bunu Ahmed ve dört Sünen sahibi hasen bir isnadla rivayet etmişlerdir.

Eğer şöyle denilecek olursa: Bu haberlerin hepsi, sefer oruç tutmaya umumî "genel" olarak manidir. Ancak siz Ramazan'ın dışında, oruç tutmayı mübah görüyorsunuz. Bizde evet deriz. Çünkü naslar, bizim söylediğimiz şekilde gelmiştir.

Allah Subhanehu söyle buyurur: *"Güvenlikte olduğunuz zaman, hacca kadar umreyle faydalanmak isteyen için kolay olan bir kurbandır. Her kim bulamazsa hac sırasında üç gün, döndüğünüzde de yedi gün oruç tutmalıdır."*²⁶⁷

Allah Azze ve Celle; seferdeyken üç gün oruç tutmayı farz kılmıştır ve bu da gereklidir.

Rasulullah Arefe günü oruç tutmaya teşviki ile ilgili inşallah zikredeceğimiz şeyi söylemiştir.

Rasulullah, hacı olan yolcuya bunu teşvik etmiştir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Oruçların en faziletlisi, Davud'un orucu dur. O, bir gün oruç tutar, birgün oruç tutmazdı." ²⁶⁸

Rasulullah, burada umumî ifade kullanmış ve hususî ifadeyi kullanmamıştır.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Kim, Allah yolunda bir gün oruç tutacak olursa, Allah, onun yüzünü cehennemden uzaklaştırır." ²⁶⁹

²⁶⁷ Bakara - 196

²⁶⁸ Revahu: Buhari, Müslim, Nesai ve Tirmizi

²⁶⁹ Revahu: Buhari, Müslim, Nesai ve Ahmed, İbn Mace ve Darimi rivayet etmişlerdir.

Burada görüldüğü gibi, Rasulullah, insanları, Seferdeyken oruç tutmaya teşvik etmiştir. Dolayısıyla bize vacip olan, bütün nasları ele almaktır.

Netice olarak, Seferde sadece Ramazan orucu tutulması çıkartılmıştır. Ama Ramazan ayı dışındaki nafil olsun, vacip olsun oruçların, seferdeyken tutulması üzere kalmıştır. Dolayısıyla bir nassın, başka bir nassın dolayı terk edilmesi caiz değildir.

Daha sonra Ömer, Aişe, Ebu Hureyre, İbn Abbas, İbn Ömer, Abdurrahman bin Avf, Said bin Müseyyib, Urve bin Zübeyr, Şabi, Zühri, Ali ibn el-Hüseyn, İbn Muhammed, el-Kasım İbn Muhammed ve Yunus İbn Ubeyde'den eserler zikretmiştir. İsmi zikrettiğimiz selefimiz, yolculukta oruç tutmayı inkâr ederlerdi. Demişlerdir.

"Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem seferlerinden birinde, gölge altına alınmış bir adamın başına toplanan bir kala-balık gördü ve: 'Nedir bu?' diye sordu. Oradakiler: 'Bu adam oruçlu' dediler. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem de: "Yolculuk sırasında oruç tutmak bir değildir" buyurdu.

İbn Hacer "Yolculuk sırasında oruç tutmak birr değildir" hadisi hakkında birtakım kimselerin sözlerini aktardıktan sonra der ki: Burada racih olan cumhurun görüşüdür. Ancak şuda varki, seferdeyken oruç tuttuğu zaman bir takım meşakket cekecek ve bazı zararlara uğrayacaksa, kişinin orucunu bozması daha faziletlidir. Ruhsatı kabul etmekten yüz çevirdiğini zanneden kişi içinde durum aynıdır.

İmam Ahmed'in, Ebi Tuhme'den yaptığı rivayette der ki: Bir adam İbn Ömer'e yolculukta oruç tutacak kadar kuvvetli olduğunu söyledi. İbn Ömer'de ona şöyle dedi: Kim Allah'ın ruhsatını kabul etmezse, ona Arafat dağları gibi bir günah vardır. Buda ruhsattan yüz çeviren kişiye hamlolmuştur. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi

Vesellem şöyle buyurmuştur: “Kim benim sünnetimden yüz çevirecek olursa o benden değildir.”

Aynı şekilde, kimde yolculukta oruç tutmasından dolayı, kibirden veya nifaktan korkarsa, orucunu açması kendisi için daha hayırlı olur. Abdullah ibn Ömer, böyle bir görüşü ortadan kaldırmıştır. Taberî, Mücahid'in tariki ile nakleder der ki: "Yolculuk yaparsan oruç tutma, eğer sen oruç tutarsan arkadaşların diyecek ki; oruçlunun işini görün ve ona yardımcı olun, onu şu eksikliğini tamamlayın ve onun şu işini halledin gibi birtakım şeyler diyeceler ve seninde hiçbir ecrin kalmayacak.

Yine aynı şekilde, Mücahid tarikiyle, Cenâde ibn Ebi Umeyye'den, o da Ebu Zer'den aynısını rivayet eder. Cihad bahsinde gelecektir. Keza Mevrak, o da Enes'den rivayet ettiği tariki ilede bu rivayetin aynısı gelmiştir. Sonra Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem, oruçlarını bozup, oruç tutanlara hizmet edenler için şöyle buyurur: “Bugün oruç tutmayanlar, eciri alıp götürdüler.

Aynı şekilde Seferde oruç tutmayı red dedenler şunu delil getirmektedir: Daha önceki geçen hadisde olduğu gibi: “Eğer bir meselede Rasulullahın iki farklı uygulaması varsa.” Böyle durumlarda; Sahabe, Rasulullahın amellerinden veya sünnetlerinden, en son yaptığı amel ve sünneti neyse onu alır ve ona göre amel ederlerdi. Daha sonra da Rasulullahın seferde oruç tutma hadisi nesih edilmiştir düşüncesine girdiler.

İlk olarak şunu getirmektedir: Önceden geçen şu ifadeler, İmam Zuri'nin sözüne eklenmiş ve haberin zahirine isnad edilmiştir. Der ki: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem oruç tuttuktan sonra orucunu bozmuştur ve sonrada seferde oruç tutan kimseye isyanı nispet etmiştir. Ama buradan getirilebilecek hiçbir delil yoktur.

Çünkü İmam Müslim, Ebu Said el Hudri'nin hadisini tahrir ederken şöyle der: *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* bu kassadan sonra, seferde oruç tutmuştur der.

Bahsedilen rivayetin aslıda şu şekildedir: Bana Muhemmed bin Hatim rivayet etti. Dediki, Bize Abdurrahman b. Mehdi haber verdi, o da Muaviyetu ibn Salih'den, o da Rabia'dan rivayet etti dedi ki, bana Kazea rivayet etti dediki: Ebu Said-i Hudri Radiyallahu anh'a geldim, başında kalabalık insanlar vardı. Bunlar dağılınca: "Ben, sana bunların sorduklarını sormayacağım." dedim. Ona sefer hakkında sual sordum.

Ebu Said şu cevabı verdi: "Biz oruçlu olduğumuz halde *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ile birlikte Mekke'ye sefere çıktık. Bir yerde mola verdik, *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*: Siz düşmanınıza yaklaştınız, artık oruç tutmamak size daha kuvvet kazandırır, buyurdu.

Bu, bir ruhsat idi. Onun için kimimiz oruç tuttu, kimimiz tutmadı. Ama bu seferden sonra, *Rasulullah* ile beraber olduğumuz seferlerde, biz ve *Rasulullah* oruç tuttuk. Bu hadis konuyla ilgili bir nastır. *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, oruç tutanları isyana nispet etmesinden cevap alınmış olur. Çünkü onları oruçlarını bozmaya çağırdı ve onlarda bu emre muhalefet ettiler ve bundan dolayı *Rasulullah* onlar asi olanlardır dedi.

Buda bizim dediklerimizi destekleyen bir haberdur. Seferdeyken kime oruç tutmak çok zor ve ağır geliyorsa onun orucunu bozması daha eftaldir. Bunu destekleyen haber nedir? Eğer düşman ile karşılaştığında, kendisini güçlü ve zihinde olması orucunu açması gerekiyorsa o zaman orucu bozması daha elzem olandır. Zaten yukarıdaki zikrettiğimiz hadiste bunu desteklemektedir. "Siz

düşmanınıza yaklaştınız, artık oruç tutmamak size daha kuvvet kazandırır, buyurdu."

Taberani Tehzib'de Hayseme tarikiyle şunu rivayet etmiştir: Enes İbn Mâlik'e seferdeyken oruç tutmak hakkında sordum. Dedi ki: Ben kölelerime oruç tutmalarını emrederdim. Bende ona dedim ki, peki o zaman "başka günlerde (oruç tutmak) vardır." Ayetini, nasıl anlamamız gerekir? Dedi ki: "Bu âyet indirildiği zamanlarda biz yolculuğa aç bir vaziyette çıkar, yemeğe oturduğumuz zaman da karnımız doymazdı. Fakat bugün tok olarak çıkıyoruz, yediğimiz zaman da doycak kadar yiyebiliyoruz." Görüldüğü gibi Enes İbn Mâlik radiyallahu anh, seferdeyken oruç tutmanın ne zaman faziletli ve ne zaman oruç tutulması gerektiğini işaret etmiştir.

Meşhur olan; "Seferdeyken oruç tutan, mukim'ken oruç yiyen kimse gibidir." Hadisine gelince: İbn Mâce İbn Amr hadisni, merfu olarak zayıf bir isnad ile rivayet etmiştir.

Taberânî ise, Ebû Seleme an Aişe tarikiyle rivâyet etmiştir. Rivayetin senedinde İbn Lahî'ah vardır ve zayıftır. El Esrem ise, Ebu Seleme tarikiyle ve o da babasından merfu olarak rivayet etmiştir.

Ebu Seleme babasından mevkuf olarak rivayet etmiştir. (Mevkuf hadislerde isnad Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e ulaşmaz; sahabîde son bulur.) Hakeza bu hadisi, Nesai ve İbn Munzir tahrir etmiştir. İsnadında kopukluk vardır. Çünkü Ebu Seleme, babasından işitmemiştir. Sahih olduğunu varsayarak bile, yukarıda ilk bahsedilen şey üzerine hamledilir. Dolayısıyla seferdeyken oruç tutmamak, oruç tutmaktan daha faziletli olduğudur. Yine de Allah en iyisini bilendir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in "Seferde oruç tutmak birr (takva) değildir." Hadisinin cevabına gelince: Buna cevaz vermek için birtakım sebep ve teviller aramışlardır.

Bazıları dediler ki: Rasulullah bunu, bir sebebe binaen söylemiştir ve hüküm bu sebeple sınırlandırılır. Hüküm bu durumda olanlar için geçerlidir. İmam Buhari'de Kitabına koymuş olduğu bab başlığında da bu görüşe meyletmiştir. Aynı Şekilde İmam Taberî'de bu meseleyle ilgili atıfta bulunduktan Ka'b bin Asım el-Eş'ari'nin hadisi zikretmiştir. Hadisin Lafzı şöyledir: "Câbir Şöyle dedi; Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile beraber sıcak bir günde seferdeydik. Bir ağacın altında (ağrı sızısı) varmış gibi uzanmış ve etrafına insanlar toplanmış, gölgelendirilmekte olan bir adam gördü: Rasulullah arkadaşınıza ne olmuş? diye sordu. Ashâb: Ey Allah'ın Rasulu onun bir ağrı ve sızısı yok.Oruç tuttuğu için sıcak adama dokundu cevâbını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: Seferde oruç tutmanız birr "takva" değildir." Allah'ın size vermiş olduğu ruhsatı almanız sizin üzerinize vaciptir dedi."Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bunu, bu durumdaki kimseler için söylemiştir.

İbn Dakik El Eid der ki: Bu kıssadan çıkarılan faide şudur: Seferdeyken oruç tutmanın mekruh oluşu, yukarıdaki Hadisde geçen kimse ve benzerleri için ve oruçun kendisini yoran ve sahibine meşakkatli gelen veya Allah'a yakınlaşma gibi oruçtan daha evla olan ibadetleri terk etmeye sebebiyet veriyorsa. Dolayısıyla bu durum ve haldeki herkes için "Seferde oruç tutmak takva-iyilik değildir" hadisinin hükmü geçerlidir. İbn Dakik El Eid şöyle devam etti: Seferde oruç tutamazsın görüşünde olanlar derler ki: Lafız umumidir. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem hiçbir kayıt ve sınırlama getirmeden, "Seferde oruç tutmak takva-iyilik değildir" buyurmuştur. Bundan dolayı Lafız umumidir ve İtibar edilecek olan lafzın umumiliğidir. İbn Dakik El Eid der ki: Buradaki farka dikkat etmek gerekir. Sebep, bağlam ve karinelerin umumiliği taksis etmesi ve mutekellimin maksadına delalet etmesiyle (mutekellimin maksadı: ağacın altında halsiz olarak uzanan adama orucunu bozmasını emretmesi) ile âm olan lafzın sadece bir sebepten dolayı

gelmesindeki farkı gözetmek gerekir. Hırsızlıkla ilgili ayeti Kerimenin, Saffan bin Umeyye'nin elbisesinin çalınma hadisesi üzerine inmesi gibi. Saffan bin Umeyye radiyallah anh'den rivâyete göre: Bir adam Saffan bin Umeyye'nin hırkasını çalmıştı. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in huzuruna götürüldü de Rasûlullah sallallah Aleyhi Vesellem adamın elinin kesilmesini emretti.

Saffan: Ey Allah'ın Rasûlu! Ben davamdan vazgeçtim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: Ey Ebu Vehb adamı huzuruma getirmezden önce vazgeçseydin ya! buyurdu ve elini kestirdi.²⁷⁰

Bağlam ve mutekellimin maksadına delalet eden karinelere gelince: Mücmel "kapalı" kapalı olanları açıklama ve ihtimalli olanları da belirleme noktasında yol gösteren dir. Bu konuyla ilgili olan hadisde olduğu gibi. İmam Şafii Hadisde geçen "iyilik ve takva" değildir ibaresini, ruhsatı kabul etmeyen kimselere hamletmiştir. Bunun manası farz olan takva değildir. Öyle ki terk ettiğin zaman, günaha gireceğin takva değildir. İbn Huzeyme ve başkaları birinci mana üzere karar kılmıştır. (Birinci mana: Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Hususî bir sebepten dolayı bunu söylemiştir. Bizde hususî sebep üzerine bu hadisi alırız.) Bu hadis: "Ağacın altında olan adam ve benzerleri için geçerlidir."

Tahavi "birr" hakkında der ki: Bu hadisde ki birr den kasıt, mertebelerin en üstün olanı olan kâmil takva dır. Yani (Seferdeyken oruç tuttuğun zaman en faziletli ve en yüce ibadeti yapmış sayılmaz.) Tabiki buradan kastımız, orucu takvadan çıkarmak değildir. Elbette seferde oruç tutmak güzel ve salih amellerden dir. Ama oruç tuttuğun vakit birtakım sıkıntılara ve zorluklara girdiğin hâlde, hâlde oruç tutuyorsan, Sakın! Çok takvalı ve güzel bir amel yaptığını

²⁷⁰ İbn Mâce, Hudûd: 28; Dârimi, Hudud: 6

zannetme. Çünkü bazen oruç bozmak, oruç tutmaktan daha faziletli ve daha takvalı olabilir. Mesala cihad meydanlarında düşman ile karşı karşıya kaldığın zaman, oruç bozmak, oruç tutmaktan daha faziletli olduğudur. Bunun misali şuna benzer; "Miskin, şu kapı kapı dolaşmayı meslek edinen, bir şeyler istemek için halkı dolaşıp halkın da kendisine bir iki lokma, bir iki hurma verdiği dilenci değildir. Miskin, kendisine yetecek zenginliği olmayan, kendisine verilmesi için halk tarafından zaruret durumu bilinmeyen, kendisi de kalkıp halktan bir şey istemeyen kimsedir." ²⁷¹

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem bu hadiste, "miskini" miskin kimseyi, miskinlik sıfatından çıkarmıyor. Bilakis burada, kâmil manada fakir ve malı olmayan ihtiyaç noktasında doruk noktasına ulaşmış kişinin miskin olduğunu ifade etmektedir.

Tahavinin getirmiş olduğu tevîl ve tefsir zayıf olduğu açık ve nettir. Kimseye kapalı ve gizli kalmaz. (Tahavi birr ve takvayı, kâmil manada diye tevîl etmiştir.)

İbn Hazım El Muhalla'nın Şerhin'de böyle tefsir ve tevîl yapma kınamış ve şöyle demiştir: Onların yaptığı bu açıklama (tefsir ve tevîl) kelimeleri yerinden oynama ve tahriftir. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e iftira etmek ve ona yalan nispet etmektir. Hadisin karşısında (ona muhalif) başka bir nas yokki, sen buna kâmil manada takva diye bir açıklamaya gidiyorsun. Veyahut ortada, kâmil demeyi gerektiren bir içma (bu hadisin zahirine muhalif bir içma) ve nas yoktur. Dolayısıyla nasların hepsini iptal etsin ve bunuda zahirinden çıkarsın. Buda olacak şey değildir. Yine şöyle de denir: Eğer sen bu teville gelirsen, ohalde Allah Subhanehu'nun şu ayetindeki: *"İyilik yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir."* ²⁷²

²⁷¹ Revahu Buhari ve Müslim

²⁷² Bakara-177

Buradaki ayette de kâmil manada takva de! Bununla o hadisin arasında hiçbir fark yoktur der. İbn Hazım sözü burada bitti.

Hafız İbn Hacer'in, Ebu Said el Hudri radiyallahu anh'nun hadisi hakkındaki yaklaşımı; "Bu meselede nastır" demesi şaşılacak bir şeydir.

Ebu Said el Hudri der ki: " Biz, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile beraber bir Seferdeyken oruç tutuyorduk ve bir menzilde konakladık. Rasulullah dedi ki; "Siz, sabahleyin düşmanınız ile karşılaşacaksınız. Oruç tutmamanız sizi daha güçlü ve kuvvetli yapar buyurdu." Buda bizim için bir azimet olduda bizde, orucumuzu bozduk. Daha sonra bizler, bu seferden başka seferde, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in oruç tuttuğuna şahit olduk. "

Ebu Said el Hudri'nin, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ile beraber tutmuş olduğu oruç, Ramazan'da yasakladı diye bir açıklama yoktur. Bu orucun Ramazan orucu olma ihtimali olmadığından, nafile oruç olma ihtimali vardır. (Yani Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in tavsiye ettiği oruç, seferdeyken tutulan nafile oruç olabilir.)

İbn Hazım'in, yolculukta oruç tutanları, isyana nispet etmesinden cevap çıkar. Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem onlara oruç tutmayın dedi ve onlarda Rasulullah'a muhalefet ettiler. Buda bizim şu görüşümüze (kavlimize) delildir. Bizler dedik ki: "Seferdeyken, oruçun kendisine meşakkatli gelen kimsenin orucunu bozması veya tutmaması daha hayırlı ve faziletlidir. "Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in"Onlar âsilerdir" sözüde bunun delilidir. Seferde oruç tutmak caizdir. Ama Seferdeyken oruç tutmamak daha faziletli dir. İşte onların, Allah ve Resulune asi olma noktasında da açık ve sarihtir. Rasulullah onlara oruç tutmayın dediği vakit, onlar Rasulullah'ın emrine muhalefet ettiler. Buradan kastedilen; seferdeyken oruç tutmayı söyleyenler için, asla sarih bir huccetleri

yoktur. Bilakis Seferdeyken oruç tutmayı yasaklanan deliller daha çok ve açıktır. Bu delillerden sonra, seferdeyken oruç tutmak caizdir. İmam Ahmed'in ve başkalarının mezhebindeki görüş budur. Ancak "seferdeyken oruç tutmak mustehaptır demek!" Bu görüş, haktan gerçekten çok uzaktır. Allah Subhanehu en iyi bilendir.

Başka Bir Yerde Şöyle Cevap Verildi: Ramazan ayında, seferdeyken oruç tutulabilir hemde bozulabilir. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* seferdeyken oruç tuttuğu da olmuş, tutmadığı zamanlarda olmuştur.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen Rahimehullah der ki: Seferi olan bir kimsenin, Ramazan ayında oruç tutup ve tutmama meselesine gelince; Hadisin delalet ettiği mana şudur. Seferi olan kimsenin yolculuğu (cihad, ziyaret, ticaret ve benzeri) mübah olan bir yolculuk ise, oruç tutup ve tutmama arasında muhayyer bırakılır.

İmam Tirmizi, Aişe radiyallahu anha'dan şunu rivayet etmiştir: "Hamza bin Eslem'i, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e, Ramazan'da seferdeyken oruç tutmak hakkında sorduğu zaman, *Rasulullah* şöyle buyurdu: "Dilersen tut, dilersen tutma."

***

Ebu İsa der ki: Aişe radiyallahu anha'nun hadisi, hasen ve sahih olan bir hadisidir. Ebu Davud, Ebu Said el Hudri'den rivayetle der ki: "Biz, *Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ile birlikte Ramazan'ın 16. sında gazaya çıktık, bâzımız oruç tuttu, bâzımız tutmadı. Ama ne tutan tutmayı ayıpladı ne de tutmayan tutanı." demiştir. Konuyla alakalı, bu iki rivayetten başka rivayetlerde vardır.

Şeyhin oğlu Şeyh Abdüllatif şöyle cevap verdi: Ramazan ayının cihada denk gelmesine gelince; ben! Bu durumda sünnete muafakat edilmesi ve en faziletli olan amelî tercih ediyorum. Allah

Subhanehu ve Teâlânın, kullara vermiş olduğu ruhsatı, kabul etmeme noktasında ittifak etmemelerini diliyorum.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e şöyle soruldu: Bir kimsenin malı çalınsa ve mağdur olan kişide ancak orucunu bozarak malını kurtarıyor ve selamete çıkarıyorsa ne yapmalıdır.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bir kimsenin veyahut bir belde halkının malları hayvanları çalınsa ve o belde halkıda mallarını ancak oruçlarını bozarak geri alabiliyorlarsa, bildiğim kadarıyla oruçlarını bozmaları caizdir.

Şeyh Said bin Hacci'ye; Ramazan oruçunu tutmak için geceden niyet etmek vaciptir deniliyor. Peki niyet, gecenin bir bölümünde edilirse yeterlimi, yoksa bütün geceyi kapsarmı?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Şerhul Kebir'de şöyle denilmektedir: Vacip olan bir orucun, sahih olabilmesi için kişinin geceden niyet etmesi gerekir. İmam Mâlik ve İmam Şafî'nin mezhebi bu şekildedir. El Kâfî'de; Hafsa'nın Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den aktarmış olduğu şu rivayet vardır. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem dedi ki: "Kim, geceden oruca niyet etmezse, o kişinin orucu geçerli değildir." ²⁷³

El Mubdeu Kitabın'da ise şu ifadeler vardır: Bir kimsenin farz olan orucu, ancak geceden niyet ederse sahih olur. İbn Ömer, Hafsa'nın, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den şöyle rivayet ettiğini haber verdi: "Kim, fecirden önce oruç tutmaya karar vermezse (niyet etmezse) onun orucu sahih değildir. Ravahu hamase Aişe radiyallahu anha'dan merfu olarak gelen rivayette, Rasûlullah

---

²⁷³ Revahu Ebu Davud

Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Fecirden önce oruca niyet etmeyenin orucu da olmaz." ²⁷⁴

Rivayet edilen hadislerin, zahirî şunu göstermektedir ki; "geçenin herhangi bir vaktinde niyet edilirse, oruç tutmak için yeterlidir. Çünkü haber mutlak olarak gelmiştir. Artık bundan sonra oruç bozan cima ve yemek gibi fiiller gerçekleşmiş olsun isterse olmasın. (Yani bir kimse, gecedan oruç tutmak için niyet etti ve bir vakit geçtikten sonra fecir doğmadan önce tekrar yer içer ve cima ederse orucuna bir zarar gelmez.)

Müellif rivayet edilen hadisi nas olarak belirlemiş ve bu şekilde amel etmiştir. Burada bitti.

Artık bu anlatılan dan sonra, sen şunu bilmiş oldun ki; "Fecirden önce farz olan bir oruca niyet edildiği vakit, tutulan o oruç sahihtir."

Şeyh Eba Butayne, sahurla alakalı Soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Az birşey dahi olsa (bir bardak su içmek, birkaç hurma yemek veya bir lokma ekmek yemek) gibi şey dahi olsa sahur yapmak sünnettir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz, bir yudum su içse bile sahur yapsın." ²⁷⁵

Şeyh Abdullah İbn Muhammed'e, Ramazan ayında, gündüz vakti (açıktan) yiyen ve içen kişi hakkında soruldu.

---

²⁷⁴ Revahu Darekutni

²⁷⁵ Ravahu Ahmed - Musned

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Ramazan ayında, gündüz vakti (açıktan) yiyen ve içen kişi, terbiye edilir ve edeplendirilir. (Dövülür ve tazir uygulanır.)

Şeyh Eba Butayne şöyle bir şey soruldu: Bir kimse, geceleyin gözüne ilaç damlatsa ve tadını da gündüzleyin hissetse, bu kişinin durumu hakkında ne dersiniz?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Geceleyin gözüne ilaç damlatan ve tadını da gündüzleyin hisseden kimsenin orucuna bir zarar dokunmayacağını ümit ederim.

Birtakım şeylerin kokusunu alma ve dumanın çekilmesi hakkında soruldu. Şöyle cevap verildi: Oruç tutan bir kimse, nefsinin hoşuna giden veya gitmeyen şeyleri kokladığı zaman orucuna bir zarar gelmez. Ancak duman bunun dışındadır. Dumanın kosunu ve tadını hissetmek için içine çekildiği zaman orucu bozar. Fakat koklama kastı olmadan içine duman girecek olsa oruç bozulmaz. Çünkü bu durumdan kaçmak mümkün olmadığı için oruca bir zarar gelmez.

Şeyh Said bin Hacci'ye, oruçluyken kan aldırma ve göze sürme çekme hakkında? soruldu

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: El İkna ve diğer kitaplarda şu ifadeler geçmektedir: "Bir kimsenin vücudundan kan aldırması, burnu kanaması ve deri zedelenmesi den dolayı kan akmasıyla oruç bozulmaz. Enes Radiyallâhu Anh anlatıyor: Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, gözüm ağrıyor, oruçlu olduğum halde sürme çekiyorum (bu, orucumu bozar mı?)" diye sordu.

Resulullah Sallallâhu Aleyhi Vesellem: "Hayır (bozmaz)" dedi.²⁷⁶

El Kâfi'de ise şöyle denilmektedir: Oruçlu iken sürme çekse ve sürmenin tadı boğaza inse bu durumda oruç bozulur. Çünkü göz, menfez bir geçit yeridir. Ama Sürmenin, boğaza kaçıp kaçmaması noktasında bir şüphe var ise bu durumda oruç bozulmaz ve tamamlanır. Müellif bunu bir nas olarak kabul görmüştür.

İmam Şafii der ki: Sürme çekme orucu bozmaz. Şeyh Takuyuddin'de bu görüş üzeredir. Bundan sonra sen şunu bildin ki! Ramazan'da bu fiilleri terketmek, en ihtiyatlı olan davranıştır.

Şeyh İbn Abdulaziz şöyle cevap verdi: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem yatacağı zaman, üç kere sağ ve üç kere sol gözüne sürme çekti. Asıl olan, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünnetine tâbi olmaktır. Ama Ramazan ayında, gündüzleyin sürme çekmenin sünnet olduğunu zanneden kişiden hüccet istenir. Buna binaen bizde deriz ki: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Ramazan'da gündüzleyin misvak kullandığına dair hadiste olduğu gibi, Ramazan ayının gündüzün de sürme çekmişmidir? diye sorarız. Keza bizler, zevvaldan sonra misvak kullanmayı nehy eden fukahanın sözünü terk ederiz. (Fakihler derler ki: Öğle vaktine kadar misvak kullanıla bilir. Ama öğleden sonra terk edilir.)

İbn Kayyim der ki: "Ramazan'da gündüzleyin her vakitte misvak kullanmak kerih değildir." Bizim de görüşümüz bu şekildedir.

Ramazan ayının gündüzün de sürme çekmeye gelince, Muhakkikler, ihtilaflı olan meselede uzak dururlar. Kendilerine muhalif olan kişinin sözünü terk ettiklerine dair bir nas olmadığı

---

²⁷⁶ Tirmizî, Savm: 30

sürece ihtilaf olan ortamlardan uzak dururlardı. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: Sizi şüpheye düşüren şeyden, sizleri şüpheye düşürmeyen şeye yönelin." Oruçlu kimse için evla ve gerekli olan, Ramazan ayının gündüzün de sürmek çekmekten sakınmasıdır. Çünkü sürmenin, boğaza sirayet etmesi, tercübe ile sabittir.

Şeyh Eba Butayne şöyle Soruldu: Bir kimsenin öpmesi sonucu, meni veya mezi geldiğinde, bunun hükmü ne olur?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: İmam Ahmed'in mezhebindeki meşhur olan ve İmam Mâlik'e muafakat eden görüş, öpme sonucu meni ve mezi gelmesi durumunda oruç bozulur.

İbn Teymiye ise, İmam Şafii ve Ebu Hanife'ye muafakat ederek orucun bozulmadığı görüşünü savunur.

Şeyh Muhammed bin Abdülvehhab'a, havanın bulutlu olduğu bir vakitte iftar eden cemaat hakkında soruldu. Hava bulutlu olduğu için, güneşin batmasından tam olarak emin olamadılar. Bu kimselerin durumu nedir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bu kimseler için en hayırlı olan, ihtiyat bakımından oruçlarını kaza etmeleridir. Bize sevimli olanda budur.

Şeyh Muhammed'in oğlu Şeyh Abdullah şöyle cevap verdi: Kim'de geçenin devam ettiğini zannederek yer ve içer ve daha sonra da zannettiğinin aksine fecir doğmuş ise bu kişinin, orucunu kaza etmesi hakkında İmam Ahmed'in ve başkalarının mezhebinde ihtilaf vardır. Şeyh Takuyuddin, bu kişinin kaza etmez görüşünü tercih eder. Biz ise, vaciben değilse, ihtiyaten kaza etmesini emrederiz.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, (İftar vakti) muezzine uyararak ve ona tâbi olarak, ezanı okunduktan oruç açmanın hükmü nedir? Diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Müezzine uyma ve ona tâbi olarak oruç açmaya etmeye gelince, eğer hava bulutluysa bu durumda muezzine uyutulması caiz değildir. Çünkü müezzin, o vakit içtihat ederek ezanı okumaktadır. Bu durumda yapılması gereken, kişinin kendi içtihat etmesidir. Kesin olarak veya zannı galibiyle güneşin battığı kanaati hasıl olursa, işte o zaman iftar yapar. Yani bir kimsenin, içtihat ve tahkiki ile iftar yapabilir ve caizdir. Ama hava açık orta bir işkal yok ise müezzine tâbi olunur.

Şeyh Süleyman bin Sehman'a şöyle diyen kimsenin kavli Soruldu: " Bir kimseye, Ufukta güneşin ışınları gidinceye kadar iftar etmesi caiz değildir. Ne zaman güneşin ışınları kaybolur, ancak o zaman iftar yapabilir." (Yani güneşin, yuvarlağı kaybolduktan sonra geriye kalan şiddetli kırmızılık, kaybolmadan iftar etmesi caiz değildir.) Diyen hakkında ne dersiniz?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Böyle söyleyen ve bu iddiada bulunan kimse, mürekkep cahil ve birşey bilmediğini bilmeyen çok cahil kimsedir. Bu kişinin, teşvik ettiği, güneşin ışınları gidinceye kadar iftarını tehir edeceksin görüşü, rafizilerin mezhebidir. Çünkü rafiziler, o vakte kadar iftarını ertelerler. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Benim ümmetim, sahuru geciktirdikleri ve iftarda da acele ettikleri sürece daima hayır üzeredirler."

Şeyhul İslâm İbn Teymiyye'ye güneş battıktan sonra oruçlu olan kişi, sadece güneşin batmasıyla iftar yapması caiz midir? Diye sorulduğunda;

Şeyh şöyle cevap verdi: "Elhamdulillah! Güneşin yuvarlağı kaybolduğu zaman oruçlu olan kişi iftarını yapar. Güneş battıktan sonra, geride kalmış kırmızılığa itibar edilmez. Asıl olan, güneşin yuvarlağı kaybolduğu ve doğu tarafından karanlık başladığı zaman oruçlu kimse iftarını yapabilir. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Gece karanlığı bu taraftan bastırıp, gündüz şu taraftan geri çekilir ve güneş batarsa artık oruçlunun iftar etme vakti gelmiştir." ²⁷⁷

Bundan sonra, Şeyhin anlatmış olduğu şeyi iyi bir şekilde düşün! Güneşin yuvarlağının tümü kaybolduğunda, oruçlu kimse iftarını yapar ve güneş batışından sonra ufukta kalan kırmızı ışınları aldırış etmez.

Sen bunu bildiğin zaman, şu meseleyide bilmiş olacaksın. Güneşin ışınları yani şiddetli kırmızılık kaybolduktan sonra, ezan okumaya ruhsat veren kişiler, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in sünnetini ve emrini yasaklayıp, Şii ve rafizilerin mezhebine ve yoluna girmeyi emreden aynı kişilerdir. Şii ve rafiziler, gökyüzünde yıldızlar çıkıncaya ve ufuktaki keskin ve şiddetli kırmızılık gidinceye kadar ezan ve iftarı, ertelenmesini emredeler. Şeyh Rahimehullah, ortadaki problemi kaldırarak şekilde net bir ifade kullanmıştır. Şeyh demişti ki: "Hüküm! Güneşin yuvarlağının kaybolmasına bağlıdır. Güneşin yuvarlağı kaybolduğu zaman, ezan okunur ve iftar edilir. Ufukta kalan kırmızılığa itibar edilmez."

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Ramazan'da, cima eden kişiye keffaret gerekir. Keffareti; Bir köleyi azat etmek, buna güç getiremediği takdirde, iki ay arka arkaya oruç tutmak gerekir,

²⁷⁷ Ravahu İmam Buhari

bunada güç getiremediği takdirde altmış yoksulu (miskini) doyurması gerekir.

Aynı şekilde Şöyle Cevap Verildi: Fecir doğduktan sonra, oruçlu olduğunu unutup ve sonra da hanımıyla cima eden kişi hakkında meşhur üç görüş vardır. Bunlar İmam Ahmed'en gelen rivayetlerdir.

Birincisi: Oruçlu olduğunu unutup hanımıyla cima eden kişi, kasten bilerek cima eden kişi gibidir ve ona keffaret gerekir. Malikiler ve Zahiriler bu görüş üzeredirler.

İkincisi: Keffaret gerekmez. Ancak onun kazasını yapar. Bu görüşü, İbn Batta, İmam Mâlik'den rivayet etmiştir.

Üçüncüsü: Ne keffaret, ne de kazası gerekir. İmam el Acurri, Ebu Muhammed El-Cevzi ve Şeyh Takiyüddin bu görüş tercih etmişlerdir. Ebu Hanife ve Şafii'nin mezhebide bu görüş üzeredirler. Müslim'in Şerhin'de demiştir ki: bu, âlimlerin çoğunluğunun ve cumhurun görüşüdür. Bu görüş bizim için en muhtemel ve racih olan görüştür.

Şeyh Hamd bin Nasır bin Mamer şöyle cevap verdi: Ramazan ayının gündüzünde, cehalet veya unutarak cima eden kişiye, cahillerin hükmü mü, unutanların hükmü verilir? Veya bu ikisinin arasında bir fark var mıdır? Meşhur olan, keffareti gerekli görenlerin yanında, ikisinin hükmü birdir. Bazı fakihler, hükmü bilmeyen ile vakti bilmeyen arasında bir ayırım yapmışlardır.

Şaban'dan olduğunu zannederek Ramazan'ın ilk günü, ya da şafağın doğmadığına zannederek cima eden, vaktin cahili olaran kimseden, keffaret düşer demişlerdir.

Vaktin cahili olan kimse, unutarak cima eden kimse gibidir. Hatta unutandan daha evla (özür) sahibidir.

Şeyh Takiyüddin der ki: "Vakit cahili olan veya unutarak Ramazan sabahı cima eden kişiye, kazada yoktur, keffaret yoktur" der.

Said bin Hacci, yevmuş şek günü, oruç tutmayı zikrettikten sonra şöyle der: Ramazan orucuna tâbi olan diğer meseleler sabit olmaz. Yani; Ramazan ayına tâbi olan, fecrin doğması, vaktin girip girmemesi, hilalin görölüp görünmemesi gibi vakitlerde (gündüzleyin yapılan cimada) keffaretin gerekliliği sabit olmamıştır. Eğer bunu anlaşılmış ise, Şunu bil ki; Yevmuş şek günü, cima eden kişiye, keffaret gerekmez, kaza edip oruç tutması gerekir. Çünkü bir belde ehli hilali gördüğü zaman herkesin oruç tutması gerekir. (Herkes oruç tutarken, bugün yevmuş şek günü oruç tutmak caiz değildir diyerek hanımı ile cima ederse) onun, o günü kaza etmesi gerekir ve başka bir gün oruç tutar. Rabbimiz şöyle buyurdu: "Sizden kim Ramazan hilalini görürse, o gün oruç tutsun."

Şeyh Hamd bin Abdülaziz şöyle cevap verdi: Şaban'ın son günü, havanın bulutlu olduğu ve benzeri şeylerden dolayı hilalin görölmediği vakitte yani yevmuş şek günü cima eden kimsenin durumu tartışılmıştır. Fukahanın cumhuru der ki: onun kefareti vaciptir. İbn Teymiyye'nin bu meselede, keffaret gerekmez görüşü meşhurdur. Konuyu bir asıl üzere bina eder. Bura'daki asıl; Şeriatlar İlim geldikten sonra gereklidir. (Herhangi bir meselede, emrin ve yasağın ilimi ulaştıktan sonra, o fiil ve amelî yapman ve terketmen gerekir.)

Şeyh bu konuyla ilgili delil ve hüccet getirmiştir. Onlardan bir tanesi, kıblenin değişmesidir. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in* Kâbe'ye doğru ilk kıldığı namaz da bir ikinci namazı idi.

Müslümanlardan bir grupla birlikte yeni kibleye doğru namaz kılmıştı. Onunla birlikte namazı kılan biri mescitten çıktıktan sonra başka bir mescitte ikinci namazını kılan bir cemaatle karşılaştı. Henüz rükûda idiler. Onlara: "Allah da şahit olsun ki *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ile birlikte Kabe'ye doğru namaz kıldım" deyince, cemaat namazını bozmadan Beytu'l- Makdis'ten Kâbe'ye doğru döndü. İbn Teymiye bu rivayeti zikrettikten sonra dedi ki: İşte bu bir hüccet tir. Şeriatlar, ancak İlim geldikten sonra geçerli olur. Çünkü insanlar, yakın bir şekilde namazın ilk bölümünü Beytul Makdis'e doğru kıldılar. Ama ne zaman kiblenin değişmesi haberi gelince, namazlarını bozmadan Kâbe'ye yönelerek tamamladılar ve onlardan namazlarını geri iade edilmesi istememiştir.

Lakin "Ramazan'da unutarak cima eden kişiye keffaret vaciptir meselesi hakkında" denir ki; İctihat makamına gelmiş ve ilim belli bir seviyeye ulaşmış kişi, içtihat sonucu ulaştığı üzerine fetva verir. Bu meselede, insanlara ruhsat vermek ve bunu da açık bir şekilde beyan etmek âlimlerin ve ilim ehlinin yanında kabih ve çirkin bir cahilliktir. Çünkü Her meselede ruhsata tâbi olmak zındıklıklık ve şeriat ile oynamaktadır. Zaten şeyhlerimiz, AbdurRahman bin Hassan, oğlu Şeyh Abdul Latif, Şeyh Ali bin Hüseyin ve diğerleri bizleri bu konuda uyarır ve ikaz ederdi.

Şeyh Muhammed bin Abdullatif şöyle cevap verdi: Şek günü, cima etme meselesine gelince; Âlimlerin yanında geçerli ve sahih olan görüş, şek günü cima eden kişiye ne keffaret gerekir ne de kaza.

Şeyh Abdullah bin Abdurrahman Eba Butayne soruldu: Neden bir erkeğe, mutlak olarak keffareti gerekli oluyorda, bir kadının, unutarak ve ikrah altında orucu bozduğu zaman ondan keffaret düşüyor?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bu meselede çok fazla ihtilaf vardır. Mezhepteki meşhur olan görüş, oruç olduğunu unutarak cima eden erkeğe, keffaret ve kazası gereklidir. Ramazan ayında, unutarak cima edenle, bilerek cima eden kişi arasında hiçbir fark yoktur. İmam Mâlik bu görüş üzeredir. İmam Ahmed'en gelen rivayette ise: O kişiye keffaret gerekmez. İbn Batta bu görüşü tercih etmiştir. Hakeza İbn Batta'dan şöyle bir rivayette vardır; Ona kazada gerekmez. İmam El Acurri ve İbn Teymiyye bu görüşü tercih etmişler. Ebu Hanife ve Şafi'i'nin mezhebidde bu görüş üzeredir. Zorlayarak yapan kişi, kendi isteğiyle yapan kişi gibidir. Mezhepteki meşhur olan görüş bu şekildedir ve bu meselede İmam Mâlik ve Ebu Hanife'ye muafakat etmiştir. İmam Ahmed'en gelen başka bir rivayette ise, O kiye, kazada gerekmez keffarete gerekmez der.

Kendi isteğiyle, cima eden kadının orucu bozulur ve iki rivayetten birinde ona keffaret gerekir denilmektedir. Bu Ebu Hanife ve İmam Mâlik'in görüşüdür. Diğer rivayette ise; ona keffaret gerekmez. Buda Şafi'i'nin görüşüdür.

(Eşi) tarafından zorlanarak, Ramazan'da cima eden kadın hakkında da iki rivayet vardır.

Birincisi: Ebu Hanife ve Mâlik'in görüşünde olduğu gibi orucu bozulur.

İkincisi: Orucu bozulmaz. Buda Şafi'i'nin iki görüşünden biridir.

İmam Ahmed'en gelen rivayette ise; orucu bozulur, ama keffaret gerekmez. Buda Âlimlerin ekseriyetinin görüşüdür.

Unutarak Ramazan ayında cima eden kişiye, keffaret gerekir mi, gerekmez mi hakkında iki görüş vardır.

Birinci; Ramazan'da unutarak cima eden kadına Keffaretin gerekmesiyle ilgili iki görüş vardır.

Birincisi: Kadının hükmü, erkeğin hükmü gibidir. Şeyh Kâ'di bunu söylemektedir ve Mezhepte meşhur olan görüş de budur.

İkincisi: Cumhurun görüşüne göre, keffaret gerekmez.

Sizlerin, El Kâfi'deki zikretmiş olduğunuz kadın ile erkek arasındaki fark ibaresine gelince. O şöyledir: Ramazan ayında cima etmek, keffareti gerekli kılan bir haktır. Bu konuda malın verilmesi vaciptir. "Kendi cinsi arasındaki" ibareye gelince, "الوطء"dan dolayı gereken bir haktır. Sonuç olarak; cimadan dolayı, mal ile bir keffaret gerekir. Yani (60 miskini doyurmak, köle azat etmek ve benzeri şeyler mal ile yerine getirilmesi gereken fiilerdir.) başka nedenlerden dolayı bozulan oruçta mesela, yemek yemek, su içmek gibi sebeplerden dolayı bozulan oruçta keffaret gerekmez. Mehri veren erkek ise, cimayı yapan erkek olduğu için, keffareti ödeyecek olanda erkektir.

Şeyh Said bin Hacci şöyle cevap verdi: Ramazan orucunu kaza eden kişi, oruçluymken (yani Ramazan'da tutamadığı oruçun kazasını, başka aylarda tutarken) cima ederse ona keffaret gerekmez. Çünkü zamanın hürmeti ve saygınlığı yoktur.

El Kâfi'de şöyle denir: Ramazan ayının dışında, tutulan oruçlarda keffaret gerekmez. Keffaret sadece Ramazan ayında cima ederse gerekli ve vacip olur. Çünkü zamanın saygınlığı ve hürmeti diye bir şey yoktur.

Şerhu-ı Zubde Kitabın'da denir ki: Ramazan orucunu, cima ile bozan kimseye keffaret gerekir dedikten sonra şöyle ilave yapar. Cimanın dışında Ramazan orucunu bozan kimseye keffaret gerekmez veya Ramazan ayının dışında, cima ile oruc bozan kimseye de keffaret gerekmez.

Şeyh Hüseyn bin Ali bin Hüseyn'e Ramazan'da hastalanan, sonra kısa bir süre iyileşen, ardından ikinci bir hastalığa yakalanıp ölen bir adam hakkında soru soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bir adam ramazanda ölürse, tutamadığı günlerin kazası olmaz. Ramazan'dan sonra iyileşir ve borcunu eda edebileceği bir süre geçerse ve yapmazsa, onun adına tutamadığı günlerin kazası gerekir veya onun adına velisi kefarecini öder. Bu meselede ihtilaf vardır.

Bu soruya Şeyh Abdullah Eba Butayne şöyle cevap verdi: Hastalığı nedeniyle ölürse farz orucu kaza etmez, adağına gelince, adak orucunu tutması gerekiyorsa velisi onun adına oruç tutmakla yükümlüdür.

Yine Şöyle Cevap Verildi: Hasta, namazı bir müddet terk ederse ve hastalığı sebebiyle şuurunu kaybeden veya akli örtülen kimseden, namazın farzı düşer. Eğer namaz kılıyorsa ve kendisi ile nefsini bilmiyorsa, o kişinin namaz kılmasına hamledilir ve namaz kıldığı kabul edilir ve onun adına namazı kaza edilmez. Oruçta bu hükümdedir kaza edilmez. Nezire gelince; En sahih olan görüşe göre, nezir (adak orucu) kaza edilir.

Şeyh Abdullah el Ankeri şöyle cevap verdi: Kim ramazan günlerinde bir mazeretten dolayı orucunu bozarsa, sonra özürü ortadan kalktı ve tutamadığı günlerin kazasını yapma imkânı buldu ve ölene kadar kazasını eda etmediyse, her gün için kendi onun adına bir fakiri doyurulur ve onun adına oruç tutulmaz. Çünkü ölen bir kişinin adına oruç tutmak, sadece adak orucunda geçerlidir. Ramazan orucu için geçerli değildir. Özrü ölünceye kadar devam edene gelince, onun adına hiçbir şey yapılmasına gerek yoktur.

Bazı kimler şöyle cevap verdi: Ramazan'dan borcu olduğu halde, yeni Ramazan'a ulaşan kimse, mevcut Ramazan orucunu tuttuktan sonra, eskiden kalma orucunu kaza eder ve -ikinci Ramazan'a kadar geciktirdiği için- kefaret/fidyе de verir.

Şafilere göre kişinin tutmadığı kaza borcu üzerinden kaç Ramazan geçerse kaza ile birlikte geçen yılların sayısı kadar fidye vermesi gerekir.

Şeyh Abdullah Eba Butayne, Ramazan orucunun kazası peşpeşe tutmak gerekir mi? Diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Peşpeşe tutmak gerekmez dedi.

Aynı şekilde Şeyh Rahimehullaha Şöyle sordu: Muharrem hilaliyle ilgili şüphe varsa ne yapılması gerekir?

Şeyh Şöyle cevap verildi: İmam Ahmed'en gelen rivayette dedi ki: Eğer gelecek olan ayda bir şüphe olacak olursa, üç gün oruç tutarız. Ama beyaz günlere gelecek olursak, bu mesele geniştir. Eğer üç gün oruç tutmak gerekirse, istenilen şey hasıl olmuş yerine gelmiş olur.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e Mevlüt gününe mahsus kurban kesme ve Recep ayının yirmi yedinci gününe mahsus yapılan, kurban kesme, oruç tutma, Şaban ayının ortasında (Berat Kandili) muassıs yapılan amel (kurban kesme, oruç tutma ve benzeri ameller hakkında ne dersiniz?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bahsedilen bu şeyler (ibadetler) bidat ve sapkınlıktır. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Kim bu işimizde (dinimizin aslında) olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey reddedilir." ²⁷⁸

Bur hadiste Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şu kavlide vardır. "Sizi (din adına) sonradan ortaya atılan işlerden sakındırırım. Çünkü sonradan ortaya atılan her iş bid'attır ve her bid'at sapıklıktır" buyurdu.

Ravahu Sinem'i Ebu Davud İbadetler ise, emir, nehiy ve tâbi olmak üzere bina olmuştur. Bu emir ve işler, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem tarafından emredilmediği gibi, Hulefa-i Râşidîn den, sahabe radiyallahu anhum'dan ve tâbi-in'den de kimse yapmamıştır. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'den sahih olan şey: "Kim bu işimizde (dinimizin aslında) olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey reddedilir." Bahsedilen mesele ve ibadetler, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in emretmediği şeylerden dolayı reddedilmesi gerekir. Ve Allah'ın ve Resulünün bu tür amelleri inkâr ve reddettiği için bizlerinde yalanlanması ve reddetmesi gerekir.

Rabbimiz şöyle buyurdu: *"Yoksa, Allah'ın izin vermediği şeyleri, kendilerine dinden şariat kılan/kanun yapan ortakları mı var?"*²⁷⁹

Yukarıdaki bahsedilen şeyler, cahillerin ve üzerlerinde Allah'ın hidayeti bulunmayan kimselerin sonradan ihdas edilen emir ve şeylerdir. Aşure günü, aileye cömert davranmayla alakalı hadise gelince; Şeyhul İslâm İbn Teymiyye bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiş ve şunu eklemiştir. Böyle bir günü bayram havasında olmadan, o gün aileye cömert davranılabilir.

²⁷⁸ Revahu Buhari 2697 Muslim 4492

²⁷⁹ Şura -21

Şeyh Abdullah Eba Butayne şöyle cevap verdi: Recep ayının ortasının fazileti ile ilgili, Âdem Aleyhisselam'dan rivayet edilen hadis uydurma ve kezip dir. Şaban ayının ortasında oruç tutmak meşru bir amel değildir. Eğer o gecenin fazileti ile ilgili bir haber olsa bile, o gecenin gündüzü oruç tutmak meşru bir amel değildir. Aynı şekilde Miraç Kandili diye bilinen gecenin, gündüzü hakkında hiçbir rivayet olunmamıştır. O güne has oruç tutmak bidattir.

Şeyh Hassan bin Hüseyin bin Ali şöyle cevap verdi: Özellikle Ramazan ayının son perşembe gününe saygı gösterilmesi, reddedilmesi ve inkâr edilmesi gereken bir bidattir. Şeyhul İslâm'ın kelimasının zahirî açık ve şu şekildedir: Bunlar sonradan ihdas edilmiş münkerlerdendir. Onun sözlerini iyice düşün, Allah'ın izniyle hüküm senin için ortaya çıkacaktır.

Şeyh Said bin Hamd bin Atiq'e Kadir Gecesi hakkında soru soruldu. Kadir gecesi sabit bir gün mü, yoksa son on gün içinde hareket eder mi?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Alimlerin -Allah onlara rahmet etsin- Kadir Gecesinin son on günün tek gecelerinde değişkendir.

Şeyh Abdullah Eba Butayne Cuma günü gusül etmek için itikaftan çıkma hakkında soruldu?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Cuma günü gusül etmek için itikaftan çıkmaya gelince, İtikafa olan bir kimse, ne gusül etmek için nede sair sünnetler için itikaftan çıkamaz. Ancak İtikafa girmeden önce niyet eder ve şart koşarsa ozaman itikaftan çıka bilir. Böyle bir niyet ve şart getirmek sahih olan bir davranıştır.

HAC KİTABI

NAFİLE OLARAK HAC, UMRE VE İKİ MESCİDİN ZİYARET EDİLMESİNİN MEŞRULUĞU

Şeyh Süleyman bin Sehman şöyle söyledi: Bilin ki, Allah beni ve sizi Allah'ın kitabını ve Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Sünnetini bilmeyi ve mü'minlerin yoluna tâbi olmak hususunda muafakat etsin. Nafile olarak hac, umre ve iki mescidi ziyaret eden kimseye, muhalefet eden ve bu nafile ibadeti yasaklayan kişinin hiçbir delili yoktur. Ancak onların yanında, müşriklerle beraber olmayı, onlarla beraber oturmayı ve onların arasında ikamet etmeyi genel manada yasaklayan hadisler vardır. Cerir b. Abdillâh'dan demiştir ki: Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Ben müşrikler arasında ikamet eden her müslümana uzağım" buyurdu. Neden ya Rasûlallah?" diye sordular. (Müslümanlarla müşriklerin) "Ateşleri birbirini görmesin", diye cevap verdi.²⁸⁰

Rasûlullah'ın başka bir hadisinde ise şöyle buyurdu: "Kim müşriklerle bir arada toplanır ve onlarla beraber oturursa, o da onun gibidir."²⁸¹

Müşrikler ile beraber olmayı ve onların arasında ikamet etmeyi yasaklayan rivâyet edilmiş başka hadislerde vardır.

Evet Âlimler müşriklerin arasında yaşamayı nehiy olduğu hakkında ittifak etmişlerdir. Lakin dinini izhar eden kimse bundan istisna edilmiştir. Bunda şüphe olmayan bir haktır. Zaten bizlerde bunu din olarak bilir (itikat) ederiz. Buna ancak, Allah'ın basiretini aldığı, kalbini kör ettiği ve hevasına tâbi olan kimse muhalefet eder. Allah Subhanehu şöyle buyurur: " Allah'tan bir hidayet olmaksızın, kendi hevasına uyandan daha sapkın kim olabilir?"²⁸²

²⁸⁰ Revahu: Tirmizi, siyer; Nesai, kasâme Ebu Dâvûd

²⁸¹ Tirmizî, Siyer 40

²⁸² Kasas, 50

Ancak Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in umum olarak yasaklamış olduğu mescid ziyaretini, üç mescidi tahsis ederek, umum ve genel yasaktan muaf tuttuğu bildirilmektedir. İmam Buhari'nin sahih olarak rivayet ettiği hadisde Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in şöyle dediğini haber vermiştir. "Üç mescidden başka hiçbir mescidi ziyaret için yola çıkılmaz." ²⁸³

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, üç mescidin dışında başka mescidlere yolculuk yapılmasını ve binek hayvanına binip yola koyulmasını umumî olarak yasaklamıştır. Ancak Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, üç mescidde kılınan namazın ayrı bir ecir olduğunu haber vermiştir. Mescidi Haram'da kılınan bir rekât namaz, diğer mescidlerde kılınan yüz bin rekâte bedeldir. Mescidi Nebevî'de kılınan bir rekât namaz, diğer mescidlerde kılınan bin rekâte bedeldir. Mescidi Aksa'da kılınan bir rekât namaz, diğer mescidlerde kılınan beş yüz rekâte bedeldir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: Umre ibadeti, daha sonraki bir umreye kadar işlenecek günahlara kefârettir. Mebrûr haccın karşılığı ise, ancak cennettir." ²⁸⁴

Yine bir hadisde Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Peş peşe hac ve umre yapın, çünkü bunlar fakirliği ve günahları giderir" ²⁸⁵

Başka bir rivayette ise; "Suraka bin Malik ayağa kalkarak dedi ki: Yâ Resûlallah! Bu iş, bizim bu senemize mi mahsûs, yoksa ilelebet devam edecek mi? diye sordu. Resulullah Sallallahu Aleyhi leyhi ve ellem parmaklarını birbirine kenetledi ve üç defa: "Umre, hacca dâhil olmuştur, hayır, ebedi olarak devam edecektir! buyurdu." Rasulullah

²⁸³ Revahu İmam Buhari

²⁸⁴ Buhârî, Umre 1; Müslim, Hac 437. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 88

²⁸⁵ Tirmizî, "Hac", 2

Sallallahu Aleyhi Vesellem bunu, belirli bir zamana ve vakte tayin etmemiş, mutlak olarak umumî olarak belirtmiştir.

Allah Subhanehu Mekke ve Medine'de, küfür ve şirkin olduğunu bildi ama buna rağmen üç mescidi meziyet ve faziletli kılmıştır. Yer yüzündeki bütün mescidlerden ayırarak hayrı bu üç mescidie tahsis etmiştir. Netice olarak, Allah'ın kılmış olduğu bu meziyet ve fazilet, bu üç mescidden asla ayrılmaz. Bu mescidler, İster Yahudilerin, İster Hıristiyanların, İsterse müşriklerin ve tağutların elinde olsun, hayır ve fazilet Kıyamete kadar üç mescidden asla ayrılmaz.

Üç Mescid (vasfı lazım: Vasfı kendisinden hiç ayrılmayan)'dır. *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in umumî olarak yasaklamış olduğu mescid ziyaretlerinden ve mescidler için yolculuğa çıkmaktan, bu üç mescidi tahsis ederek umumî yasaktan istisna etmiştir. Ama yeryüzündeki diğer faziletli mescid ve mekânlar (vasfı arızı- değişken)dir. Mesela örnek verecek olursak; *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, Mekke'yi fethetmeden önce Mekke'e, Şirk yurduydı. Ne zaman *Rasulullah* Mekke'yi fetih Darul İslam oldu. Keza aynı şekilde Medine'de böyledi. Daha önceleri Medine müşriklerin elinde bulunana şirik beldesiydi. Rasûlullah'ın hicretinden sonra Medine İslâm devleti olmuştur. Müslümanlar ile kâfirleri ayıran bu ve benzeri kutsal mekanlar vasfı lazım "özellik ve vasfı değişmediği" değil, bilâkis özellik ve vasfı değiştiği "vasfı arızı " dir.

Vasfı arızı: bir beldenin, ilim yurdunun, darus selamın, İslâm beldesinin, darul küfrün ve benzeri yerler, oradaki insanların ve yaşayanların durumuna göre değişiklik gösterir. Bunada Vasfı arızı denir. Ama daha önce de dediğimiz gibi, üç mescid "Vasfı lazım" durum ve şartlar ne olursa olsun hiçbir değişiklik içermez. Şeyhul

İslâm İbn Teymiyye'de vermiş olduğu cevaplarda bu metodu uygulamıştır.

Eğer bunu bildiysen, hac ve umre için sefere çıkmak ve iki mescidde namaz kılmak için orayı ziyaret etmek, istenilen mendup ve meşru olan bir yolculuktur. Orada Allah'a ibadet etmek ve Allah ve Resulunun şer-î kıldığı şeyleri yerine getire bilmek için yapılan yolculuk ve sefer Allah'ın sevdiği ve razı olduğu bir yolculuktur. Bazı ibadetler vardır ki sadece orada olur ve başka yerde olması mümkün değildir. Mesela Kâbe'yi tavaf etmek, Arafat'ta vakfeye durmak, Müzdelife'de geceleme, Mesâiril Haram'da vakfeye durmak ve Mina günlerinde kan akıtmak (Kurban kesmek) gibi benzeri ibadetler ve Allah'ın şiarlarını yükseltmek sadece burada yapılması gerekir. Başka yerde bu ibadetleri yapmak ve icra etmek kesinlikle caiz ve sahih değildir. İşte böyle...

Kim de Allah'ın şiarlarını yüceltirse kuşkusuz bu, kalplerin takvasındandır. ²⁸⁶

Kim Allah'ın ve Resûlunun şariatını tadil etmeye niyet ederse ve kendisinde şer'î bir delil olmaksızın insanları hac ve umre yapmaktan ve iki mescidi ziyaret etmekten men ederse, ancak kendisine zulmetmiş olur.

"Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve oraların yıkılması için çabalayandan daha zalim kim olabilir?" ²⁸⁷

Ama ticaret için yolculuk yapmak, şer-î ve Allah'ın sevdiği mendup olan birşey değildir. Ama genel olarak mübah ve caiz olan yolculuktur. Fakat ticaret için yapılan yolculuk, bir masiyete sebep verecek olursa ve gittiğinde de dinini izhar edemiyorsa, böyle bir yolculuk Mekke ve Medine'ye dâhi olsa yasaktır.

---

²⁸⁶ Hac, 32

²⁸⁷ (Bakara -114

Önceki ve Sonraki Âlimler, müşriklerin arasında ikamet etmek ve onların beldelerine yolculuk yapma konusunda konuşmuşlardır. Âlimlerden bazıları, müşriklerin arasında yaşamayı ve oraya yolculuk yapmayı yasakladılar. Ancak dinini izhar ede ve kendisini koruyan kimseyi istisna etmiş.

Bazı Âlimler ise, mutlak olarak müşriklerin arasında ikamet etmeyi ve oraya yolculuk yapmayı engeldi. Ama eski ve muassır alimlerinden hiçbiri insanları, namazı terk ve zayi etmek veya vakitleri boşa harcamak gibi Allah'ın farzlarını sakıt olmadıkça, nafile hac ve umre için yolculuk yapmaktan ve iki mescidde namaz kılmak için ziyaret etmekten alıkoymadı.

Âlimlerin bazıları derler ki: Namazın terk edildiği, farzların sakıt olduğu ve şeri bir cevaz olmaksızın ibadetlerin aldatıldığı yolculuk ve sefer, Mekke ve Medine'ye dâhi olsa içma ile haramdır. Nafile olarak yapmış olduğu hac ve umre ibadeti için gitmiş olduğu Mekke ve Medine'de, dinini izhar edemiyor ve Allah ve Resulunun şer-i kıldığı şeyleri kesin olarak ikame edemiyorsa erkek olsun kadın olsun, nafile hac ve umre haramdır. Ama bir kimse dinî izhar edemiyor ve bununla birlikte kendini ve dinini korkuyorsa, Allah ve Resulunun şer-i kıldığı şeyleri ikame ediyorsa böyle bir kimseye engel olunmaz hac ve umresini yapmasına da mâni olunmaz. Allah ve Resulunun haram kılmadığı bir şeyi, delil ve hüccet olmaksızın insanlara haram kılmak caiz değildir.

Özellikle bir kimse, dinini izhar etmekten aciz ise ve bu kimse hac ve umre ibadetini ihya ediyor ve elinden geldiği kadar Allah'tan korkuyor ve elinden geldiği kadar da dinini izhar ve muhafaza ediyorsa, Allah Subhanehu kuluna kaldıramayacağı yükü yüklemes. Nafile hac ve umre yapmayı, hiçbir delil ve senet olmaksızın engellemek ve insanları bu ameli yapmaktan menetmek, yeni ve muhdes olan bir bidattir.

Bildiğim kadarıyla eski ve muassır olan ümmetin âlimlerinden ve imamlarından hiçbiri böyle bir şey dememiştir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e kendi yerine, başka bir kimseyi hacca göndermenin hükmü Soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bil ki! Allah Subhanehu beni ve seni, kendisinde ibadet etmeye ve kulluk etmeye muvaffak kılsın. Allahümme amin...

Hac farzının şartlarını yerine getiren kimse, sağlığı ve sıhhati yerindeyse (genelde böyledir) ve emni açıdan bir tehlikede yoksa o kişinin ivedi olarak hacca gitmesi gerekir. Ya da bir kimsenin hasta ve benzeri durumda olabilir. Hasta olan kimseye gelince; bu da iki kısımdır. Hasta olupda ileriki günlerde iyileşme ve sıhhat bulma ihtimali varsa, bu kişinin kendi yerine hacca birini göndermesi caiz değildir. Eğer iyileşirse kendisi yapar. Eğer iyileşmeden önce ölürse, Kendi parasından hac yapması için biri tayin edilir.

İkincisi: Eğer hastanın iyileşme ümidi yoksa, son evresi ölüme götürecek bir hastalık olduğu sabit olmuşsa ve kendisi yaşlı olduğu için hac yolculuğu ciddi meşakkatli olursa bu kişilerin kendi yerine hacca gitmesi için bir kişiyi tayin etmesi gerekir. El İnsaf Kitabında der ki: Kendisine hac farz olmuş bir kimse sağlık, yaşlılık vb. bir sorun sebebiyle bizzat hacca gidemeyecek durumda olursa, başka birisini vekâlet yoluyla hac yaptırabilir.

Bir kişinin, başka bir kişinin yerine (niyabeten) hac yapmasının delili, İbn İbni Abbâs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Beni Hasam kabilesinden bir kadın:

" Ya Rasulullah! Hac farızası hakkındaki Allah'ın emri, babamın hayvan üzerinde duramayacak kadar yaşlı olduğu bir döneme denk

geldi. Onun yerine ben haccedebilir miyim? Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem; "Evet, haccedebilirsin" buyurdu." ²⁸⁸

Ben bu mesele hakkında derim ki: Bu hüküm has bir hükümdür. Yani mekke ve medinen uzakta yaşayanlar için geçerlidir. Hacı adayı, Mekke'de yaşamıyor, mikattan (ihrama girme yerleri) girmemiş ve ihramda giymemiş ise bu kişi için niyabeten hac yapılabilir.

Ama bir kişi mikattan girmiş ve ihramıda giymişse, nasıl ve ne hâlde olursa olsun kendisinin yerine başkasını hac yaptıramaz. Düşman eline geçse, çok ağır hasta olsa ve buna benzer durumlarda olsa, kendisinin yerine bir başkasına hac yaptıramaz. Bildiğim kadarıyla "Hac yapması engellenmiş" bir kişinin, niyabeten kendisinin yerine bir başkasını hac yaptıramasına cevaz veren hiçbir âlim yoktur.

Düşman muhasara altına alınmış ve yolunu kaybetmiş kimse, eğer imkânı varsa tahallulu gerçekleştirir. (Tahallül; haram iken helal olmak anlamına gelen "tahallül", ihram yasaklarının sona ermesi, ihram'dan çıkmaktır.) Ama kurban kesme imkânı ve olanağı yoksa, üç gün hacta oruç tutması ve yedi günde memleketine döndüğü zaman oruç tutması gerekir.

Eğer bu kimse, ihrama girdikten sonra düşman engeli, hastalık, parasını yitirip çaresiz kalmak gibi sebeplerden dolayı hac ibadetine/yolculuğuna devam edememesi halinde, kurban kesmeksizin ihramdan çıkmayı şart koşmadıysa ya kurban keser ya da on gün oruç tutarak ihramdan çıkar. Hükümü bu şekildedir. (İhrama girerken şart koşma vardır.)

Bir kişinin; İhrama girmeden önce bir şart koşmadıysa ve bu kişinin hastalanması veya parası kaybolmasından dolayı ihramdan çıkması caiz midir?

Derim ki: Hanbeli mezhebinde, Kâbe'ye varıncaya kadar hâlel değildir. (Eğer bir kimse, hac için memleketinden çıkıp ve ihrama girmişse ve hac yolculuğunda hastalanmış veya malını kaybetmiş olsada ihramdan çıkamaz. Hatta hac vaktini kaçırmış olsa da, yani Kurban Bayramı olmuş olsa da, ihramdan çıkamaz, hac için yolculuğu tamamlar ve umresini yapar ve ihramdan çıkar.)

Bir de şu ihtimal vardır: Düşman muhasarası altında olan kimse ihramdan çıkar. El İnsaf Kitabında: Şeyhul İslâm'ın tercih ettiği bir rivayettir der ve burada bitirir. Bu İhramı tam olan kişi içindir. İhramı tam olan: Hiçbir şekilde hac için kendisine bir engel olmayan, tavaf, say, taksir saçları ve tırnakları kesmek ve şeytan taşlamak gibi haccın rukunlarını yerine getirmek için niyet edip evinden ve yurdan çıkan kimse ve ihrama giren kişidir.

Ancak bir kimse, haccın bütün rukunlarını yerine getirdi. Yalnız tavâfü'l-ifâza yapmaktan engellendi. Bu kişinin,tavâfü'l-ifâza yapmadan ihramdan çıkması caiz değildir. (Ziyaret tavafı ve diğer ismiyle İfâda tavafı" da denilen tavaf haccın iki rüknünden biridir. " bu tavaf yapılmadıkça hac tamam olmaz.)

El Münteha Şerhin'de; ifâza tavafından engellenen kişi, şeriat Haccın tüm mahzurlarını haram kılan tam bir ihram halinde bulunan (ve hac yapması engellenen) kimsenin (bir kurban keserek) tahallül etmesini (ihramdan çıkmasını) meşru kılmıştır. Buna ise (Bir engelden dolayı ifada tavafını veya sa'yı yapamayan kimseye) sadece kadınlara yaklaşmak haramdır. Bu diğeri ile karıştırmamalıdır. Engel ne zaman

kalkarsa tavaf eder, daha önce yapmadıysa sa'yını yapar ve haccını tamamlar.

Eğer sen buraya kadar anlatılanı bildiysen, sonuc olarak derim ki: Kendisini şeriatın ahkâmını bildiğini nispet eden kişi, Âlimlerin bir meselede vermiş olduğu fetva da, delil olarak getirdiği nassı ve yine Âlimler o mesele söylemiş olduğu kelamını bilmesi vaciptir.

Artık bunun üzerine şunu bina ederiz: Bir kimse, "İfâda tavafı" dan engellenirse onun yerine kimse İfâda tavafını yapamaz. (Bir kişi ancak şu durumlarda yerine başka bir kimseyi niyabeten hac yaptırır: Mekke'ye gelmemiş, mikattan girmemiş, ihram giymemiş ve kişi öldüğü ya da bineğe binemeyecek derecede yaşlandığı veya iyileşmesi umulmayan bir hastalığa yakalandığı için hac ibadetini eda etmekten âciz kalmış ise, onun adına naibi bu ibadeti eda eder. Ama bir kimse, haccın birçok rukunlarını yerine getirmiş ve sadece ifada tavafı kalmış yerime başka biri vekâleten yapsın demek caiz değildir. Yatalak olsa da veya herhangi zor bir imtihan maruz kalsa da yerine vekâleten hac yaptıramaz.)

İfâda (ziyaret)tavafını herhangi nedenlerden dolayı yapamayan ve memleketine dönen kişi, taki İfâda (ziyaret)tavafını yapıncaya eşiyle birlikte olması haramdır. Ne zaman fırsat bulursa o vakit ihramını giyer ve İfâda (ziyaret)tavafını yaptıktan sonra yasağı kalkar.

Aynı şekilde Şöyle Cevap Verildi: İnsanlardan kimileri varki İfâda (ziyaret)tavafını terk etmektedirler. İfâda tavafı haccın dört ruknundan bir tanesidir ve bu dört ruknundan biri eksik olursa hac tamamlanmaz. İnsanlardan bazıları, hastalık ve korkudan dolayı İfâda (ziyaret)tavafını terk ettikleri zaman, kendi yerlerine İfâda tavafını yapması için başka bir kişiyi vekil olarak tutmaktadırlar. Ama bu kesinlikle caiz ve geçerli olmayan ameldir. Alimler Allah onlara rahmet etsin, kendisine has namaz, tavaf ve benzeri ibadetleri

"Karâbet Ehlerinden olan bir kimseyi, kendisine ait fiil ve eylemi, yapması için kiralamanın caiz olmadığını şart koşmuşlardır." (Allah'a yaklaştıran, sevap kazanmaya vesile olan bütün fiilleri ve ibadetleri yapan kimseye Karâbet Ehli denir.)

Ama Kişi öldüğü ya da bineğe binemeyecek derecede yaşlandığı veya iyileşmesi umulmayan bir hastalığa yakalandığı için hac ibadetini eda etmekten âciz kalmış ise, onun adına niyabeten ve vekâleten hac yapılır. Bu kişinin kendi beldesinde olması şarttır.

Daha önce de dediğimiz gibi niyabeten yapılan hac, Mekke'den uzak ve ihrama girmeyen kişiler için dir. Mekke'ye gelmiş veya hac için niyet etmiş ve İhramı giymiş ve mikattan girmiş kimse için, niyabeten hac yapılmaz ve caiz değildir. Hatta bu kişinin hastalığı ölüm derecesine götürecek şekilde de olsa, kendi yerine başkasına hac yaptırmaz. İhramı giydikten ve mikattan girdikten sonra, durumu ne olursa olsun kendi yerine başkasını vekâleten hac yaptırmaması caiz değildir. Hac ibadeti üzerine farz olan bir kimse, kendi memleketinde hastalığa yakalansa, Mekke'de hastalığa yakalanan kişinin hükmündedir. Yaşadığı sürece kendi yerine niyabeten başka birini hac yaptırmaz. Çünkü hastalığın tedavisi vardır ve Allah'ın izniyle şifa bulur. (Dolayısıyla hastalanan kimse, ben hastalandım yerime hac yapması için birini vekâleten tayin edeyim diyemez. Aynı Ramazan ayında hastalanan kimse, bunun yerine fidye vereyim diyemez ve sağlığına kavuştuktan sonra tutmadığı günleri tutar.) Benim bildiğim kadarıyla bunun caiz olduğunu söyleyen hiçbir âlim yoktur.

Hastalığı sebebiyle hacdan engellenmiş kişi hakkında Âlimler ihtilaf etmişlerdir.

İmam Ahmed İbn Hanbel'in mezhebinde en sahih olan, Hastalanan kimse, Beytullah'a varıncaya kadar ihramdan çıkması caiz

değildir. Haccı kaçırırsa umre yaparak ihramdan çıkar. Yine bir kimse, hac ibadetinin hepsini yaptı ama say veya tavafını yapmadı veya ikisini birden yapmadıysa, eksik olan hac ibadetlerini yerine getirmeden ihramdan çıkamaz. El Munteha Şerhin'de böyle açıklanmıştır. İmam Ahmed'in Mezhebinde sahih olan görüşte budur.

Şeyh Abdullah Eba Butayne, Hastalanıp da İfâda tavafını yapamayan kimse hakkında? Soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Hasta olupda ifâda tavafını yapamayan kimse, sırtta (akülü vb araçlarla) taşınıp tavaf yaptırılır. Eğer Hac farz ise vekaleten kendi yerine birini tayin edemez. Şayet nafîle ise, mutlak olarak kendi yerine başka birini vekaleten tayin etmesi caizdir.

Eğer bir kimse, hac ibadetini yaparken vefat etmişse, haccın kalan rukunlarını onun yerine yapılarak tamamlanır. Ölen kişinin yaptığı hac ibadeti ister nafîle, ister farz ve isterse başka bir kişinin yerine yaptığı hac ibadeti olsun fark etmez. Hac ibadetini yaparken vefat ettiyse kalan rukunlarını onun yerine vekaleten yapılarak tamamlanır.

Şeyh Muhammed İbn Abdullatif'e, Hac farz ise veda tavafında ona hastalık ve benzeri şeyler isabet ederse, bu durumda başka birine vekalet vermek caiz midir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Hayır vekâlet vermesi caiz değildir. Haccı farz ise hasta olan kişi sırtta veya (tekerlekli araba ve benzeri) şeylerde taşınarak tavaf ettirilir. Eğer bu şekilde yapamazsa ise ceza ve fide olarak kurban kesmesi gerekir.

Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed'e: Namahrem (yabancı) bir kadının, erkekle birlikte yolculuğu soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bir kimse, yabancı namahrem olan bir kadınla birlikte yolculuğa çıkarsa o edeplendirilir. Çünkü böyle bir yolculuk caiz değildir.

Şeyh Said bin Hamd bin Atik'e Soruldu: Bir kadın mahremsiz kısa mesafe yolculuk ederse bunun hükmü nedir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Tevbe etmesi gerekir, çünkü tevbe kendinden önce işlemiş olduğu günahları örter. Eğer tevbe etmezse, onu ve benzerlerini caydıran şeylerle engellenir ve azarlanır.

Şeyh Muhammed bin Abdul Wahhab ve oğlu Abdullah'a soruldu: Bir adam varki, vefat etti ve arkasında sekiz âdet altın bıraktı. Bu kişinin durumu hakkında ne dersiniz?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Fakir iken aranızda ölen adam, fakir olduğundan dolayı hayatta iken hac ondan düşmüştür. Vefat eden kimse hayatta iken, kendilerine Kur'ân'ı öğrettiği kimseler, ölenin varislerine derler ki; Biz biliyoruz ki, bu kişi fakirliği den dolayı hac görevini yerine getirmedir. Ölen yakınınız bize Kur'an öğrettiği için bizde onun yerine hac yapmanız için sekiz altın veriyoruz derler. Adam zaten hayatta iken fakir olduğu için hac ondan düşmüştür ve o sekiz altında varisleri arasında pay edilir.

Şöyle Soruldu: Bir adam zengin iken, hac yapamadan ve vasiyet etmeden ölürse, onun adına para alınıp hac yapılır mı, yoksa hac o kimseden sakıt mı olmuştur?

Şöyle cevap verildi: Kendisine hac farz olduğu halde haccetmeden vefat edenler, vasiyet etmemiş olsa bile, geriye bıraktığı

mirasından hac yapılacak miktarı kadar alınır ve yakın akrabalarından Allah rızası için hac yapan kimsenin masraflarını karşılayarak onun yerine vekâleten hac yaptırılır.

Şeyh Abdullah bin Şeyh Muhammed Rahimehullah'a soruldu: Ölen ve geride on beş veya yirmi riyal bırakan kimse, kendisinin yerine hac yapılmasını vasiyet etti ama vasi olarak kimseyi belirlemedi. Böyle bir durumda, adamın yerine hacca mı gidilir yoksa herhangi bir kimseyi vasi olarak belirlemediği için, geride bıraktığı on beş veya yirmi riyal miras olarak mı dağıtılır?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: İlim Ehlinin bu meseledeki beyanları izaatları, sana kapalı değildir. Fakat burada kafamı kurcalayan mesele, böyle bir kişinin parasından alınması ve bu böyle bir durumda vasiyet etmesinin sahih olması meselesi benim için bir problemdir ve ben bu problemi anlamış değilim. İlim Ehlinin söylemiş olduğu şey; Haccın vacip olmasının şartlarından birisi de, Bir kimsenin asli ihtiyaçları, varsa borcu ve bakmakla yükümlü olduğu insanların nafakası dışında hacca gidip geleceği sürede kendisine yetecek kadar yeme, içme ve barınma giderleriyle yol parasına sahip olmasıdır. Hanbeli Âlimlerinin ekseriyeti der ki: Adam borcunu ödedikten sonra, geriye kalan parası varsa hac gerekir. Adamın borcu ister vadeli ister hemen ödeyeceği, İsterse Allah için ödeyeceği borç olsun, isterse başka nedenlerden dolayı ödeyeceği borcu öder ve hac süresince hem kendisinin, hem de bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakalarını ve nakil vasıtasını temin gücüne sahipse hac farz olmuş olur. Araştırmam sonucunda tespit ettiğim kadarıyla, senin bahsetmiş olduğun kişide, yukarıda zikredilen haccın şartları oluşmamış ve dolayısıyla adamın geride bıraktığı parasından hac için alınmaz ve adamın vasiyetide geçersiz sayılır.

Şeyh Rahimehullah yine Şöyle Cevap Verdi: Vefat edenin üzerinde hac borcu varsa, o'nun parasından alınır ve onun adına niyabeten hac yapılır.

Şeyh Abdullah Eba Butayn Şöyle Cevap Verdi: Hac ibadetini yapmadan ölen kimse ve ölmeden önce de haccın şartları kendi üzerine tamamlanmış ise, mesela geniş vakit, sağlık ve sıhhati, malı ve diğer istenilen şartlar da tam olduğu hâlde hac yapmadan vefat etmişse ister vasiyet etsin isterse etmesin bu kişinin geride bıraktığı maldan alınarak onun adına hac yapılır.

Ama ölen kişi, vefatından önce hac farzının şartları tekâmül etmediği için vefatından önce hac yapmakla yükümlü değilse, vasiyet etmemişse, onun malından onun adına hac yapılması vacip değildir. Eğer ölen kişinin bir vasiyeti varsa, malının üçte biri alınır. Bizim ve ashabımızın ve başkalarının fıkı bu şekildedir.

Arkadaşlarımız dediler ki: "Kim hac veya umre üzerine farz olduğu halde, ihmalkârlıktan, ister başka sebeplerden dolayı görevini yerine getirmeden vefat ederse o nun kazası vaciptir." Bunu ölen kişinin kendi ana sermayesinden alınması gerekir. İster vasiyet etsin isterse etmesin tıpkı bunun misali, zekât ve borç gibidir. Delil olarak İbn Abbas radiyallahu anh'nun rivayetidir. Abdullah ibn Abbâs radiyallahu anh'nun naklettiğine göre, Fadl bin Abbâs Resûlullah'ın Sallahu Aleyhi Vesellem terkisinde iken Hasam kabilesinden bir kadın Resûlullah'a gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın, kulları üzerine haccı farz kılması, babamın çok yaşlandığı ve binek üzerinde oturamaz hâle geldiği bir zamana rastladı. Onun yerine (vekâleten) ben haccedebilir miyim?" Resûlullah da ona, "Evet." cevabını verdi. Bu olay Veda Haccı sırasında meydana geldi. ²⁸⁹

---

²⁸⁹ Ravahu Buhârî, Hac,

Yine Şöyle Soruldu: Bir kimsenin, hem maddi borcu, hemde İslam'ın beş şartından biri olan hac borcunu ödemededen vefat eder ve geride bıraktığı malda ne maddi borcunun kapanmasına, nede vekâleten hac borcunun kazasına yetiyor. Bu durumda ne yapılması gerekir?

Ve Şöyle Cevap Verildi: Bir kişi, hayatta imkânı varken hac yapmadan vefat etmiş ve üzerinde hac borcu varsa, ölenin malından alınarak onun yerine hac yapılır. Ama adamın bazı kimselere borcu varsa ve geride bıraktığı malda hac yapmaya yeterli değilse, borcun ve haccın nafakası eşittir hisseler ile paylaşılır.

Ücret karşılığında Hac yapma meselesi âlimler arasında ihtilafı olan meseledir. Şeyh Muhammed İbn Abdulvehhab Rahimehullah selefin geçersiz kıldığı şeyleri geçersiz kılmıştır. Şeyh Rahimehullah'ın batıl gördüğü amel; Öyle ki bir kimse sadece para karşılığı veya herhangi dünyevi menfaat karşılığı ücret almak için, başka bir kişinin yerine hac yapıyorsa onun amelî batıl görmüştür. O'nun yapmış olduğu bu amelîn ahirette göreceği bir hesabı ve faydası yoktur. Çünkü o kimse, yapmış olduğu amelîyle dünyalığa kastetmiş ve (ahireti) unutmuştur. Bu kimsenin dünyalık kazanmak için yapmış olduğu o amel, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan bir amel ise, işte artık o kimsenin ahirette hiçbir nasibi yoktur.

Şerhul Kebir ve El Muğnî'de denir ki: Bir kimsenin hac için birini kiralaması (tutması) caiz değildir. Bu Ebu Hanife ve İshak'ın mezhebidir. Çünkü hac, failin kendisiyle Allah'a yakınlık kurmak istediği bir ibadettir. Dolayısıyla bundan ücret alınması caiz değildir.

Şeyh Takuyuddin derki: Bir kimsenin, başka bir kişinin yerine hac yaptığında bir ücret alması mustehaptır. Ancak ücret karşılığında hac yapmak şer-î bir amel değildir. Ve onun misali, salih amel işleyerek rızık edinmedir. Asıl amacı ahiret olup dünyayı vesile

edinmeyle, bunun aksı olan dünyayı menfaatini kazanmak için dinî vesile edinmenin arasını ayırmak gerekir. Dünya hayatı için dinî vesile edenlerin ahirette hiçbir nasibi yoktur.

Allah'a yakınlık kurmak için yapılan amellerin, Allah'a yakınlık kurma niyeti olmaksızın ibadet yapmak caiz midir? Kim yapmak caiz değildir derse, hac için ücret almayı caiz görmemiş olur. Karşılık alındığı zaman, Allah'a yakınlaştıran amel konumundan çıkar. Ameller niyetlere göredir. Allah Subhanehu sadece, kendi rızası ve kendisi için yapılan amelleri kabul eder. Kimde hac için bir kimseyi kiralama (tutmanın) caiz olduğunu söylerse, o zaman Allah'a yaklaşmak kastı olmaksızın yapılan ibadetlerin, yapılmasının caiz olduğunu iddia etmiş olur. Hac için adam kiralamak caiz diyen şunun için demiş olabilir. Hac için adam kiralayan kişinin menfati olduğundan dolayı caiz demiş olabilir. Şeyh Takuyuddin bu görüşün, El İhtiyarat Kitabın'da zikretmiştir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen şöyle cevap verdi: Niyabeten ve vekâleten bir kimsenin yerine hac yapan kişinin, bu hac için para veya mal alması caizdir. Ama dünyalık kazanmak için bir başkasının yerine ücret karşılığında hac yapmak caiz değildir.

Aynı şekilde mevtanın bedel haccı olarak vekil tayin ettiği kişi, mesafe olarak ölen kişiden Mekke'ye daha uzak belde olması gerekir. Ölen kişi, Mekke'ye kendisinden daha yakın olan bir kimseyi vekil haccı olarak tayin etmesi caiz değildir.

(Türkiye'de vefat eden kimse, Irak'ta veya Suriye'de İkamet eden bir kimseyi bedel hac için vekil tayin edemez. Türkiye'de vefat eden kimse, Almayan veya daha uzak ülkelerde ikamet eden bir kişiyi bedel hac için vekil tayin eder.)

Not: Şeyh Rahimehullah neden böyle bir ayırma gitmiş doğrusu pek anlayamadım.

Senin şu sözüne gelince: "Bir kimse, Kâbe'ye olan sevgi ve arzusundan dolayı ve oradaki eciri kazanmak için parayı veya malı alması." Daha önce de geçtiği gibi bu caizdir. Aynı şekilde bu kimse niyeti Kabe'ye ulaşmak ise, haccın, farz ve sünnetleri vardır ve onların sevabı niyabeten kimseyidir. Amma haccın farzları, şartları ve sünnetlere gelince, bunun mükâfatı kimin yerine vekâleten hac yapmışsa ona döner ve Allah'ın lütfu geniştir.

Ancak Umman'da yaşayan bir kişi, Necd'de yaşayan arkadaşı ve herhangi birini bedel haccı olarak vekil tayin etmesi caiz değildir. Çünkü vacip olan mevtanın, kendisinden Mekke'ye en uzak memlekette yaşayan kimseyi hac yapmak için vekil tayin etmesi gerekir.

Yine Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: İlim talebelerinden ve Müslümanların avamından bana sormuş oldukları soruya şöyle cevap vermiştim.

Bir kimsenin, vasiyetçinin vasiyet ettiği şeyi alarak (para kazanmak ve dünyalık elde etmek) için, o'nun yerine niyabeten hac yapması sahih değildir.

Ancak bu parayı hac yapmak niyetiyle alırsa bunda bir beis yoktur. Çünkü o'nun kastı, Kâbe'yi görme ve tavaf etme arzusu, orada yapılan ibadetlerin eciri yüksek olduğundan ve orada sünnetlerin ihyasası ve hayırlı elde etmek için vasiyet edenin parasını almıştır.

İbrahim Aleyhisselam'ın duasında olduğu gibi: (İbrahim şöyle dua etti) *"Ey Rabbimiz! Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir."*²⁹⁰

Bazı insanların, Kâbe'yi görme ve tavaf etme düşkünlüğü vardır. Bundan dolayıdır ki kendisini oraya ulaştıracak imkanları ve olanakları arzular. Eğer vekâleten yapılan hac bu şekilde olacak olursa, bunda hiçbir sıkıntı yoktur ve sahihtir. Ancak para kazanma amacıyla, bir başkasının yerine niyabeten hac yapmak sahih değildir.

Fakihlerin bazıları buna, bir karışıklık ismini verse bile verse, hiç şüphesiz bu adam kiralamadır.

Allah onlara rahmet etsin. Fukaha der ki: Allah'a yakınlaşmak için yapılan bir ibadette, ücret almanın caiz olmadığı belirtmişlerdir. Ezan, namaz ve benzeri ibadetler gibi.

Öyle zannediyorum ki, hac için vasiyet edilen parayı almak için yolculuk edenlerin çoğu sadece bu ikinciye yani (kiralık olarak para kazanmak için hacca gitmeyi) kastetmişlerdir. Allah Subhanehu, insanların, niyetlerini, sinelerindeki, gizlilerini ve açıkladıkları şeyleri en iyi bilendir.

İşte size bahsettiğim bu beyan, bizim aldığımız ve soranlara fetvalar verdiğimiz, cahillere ve avama gücümüz yettiği kadar açıkladığımız meseledir.

Aldığı parayla borcunu ödeyebilmek için bir kimsenin adına niyabeten hac yapmak hakkında soruldu?

Şöyle cevap verildi: Âlimler bu iki amelden hangisinin daha faziletli olduğu noktasında ihtilaf etmişlerdir. Kişinin parayı terk etmesi (almaması) nın daha faziletli olduğu açıktır.

Çünkü nafakadan istifade etmek ve malını arttırmak için hac yapmak selefın fiillerinden değildir.

Hatta İmam Ahmed'in şöyle dediğı nakledilir: "Ben herhangi bir kimsenin, başka birinin adına hacceden kimseyi bilmiyorum. Eğer bu salih bir amel olsaydı, insanlar bu ameli yapmak için koştururlardı."

Takva amelleriyle para kazanmak, salih amellerden değildir. Yani benim kast ettiğim salih amelle para kazanmaksa durum dediğimiz gibi dir.

Bu borçlu, borcunu ödemek için Beytul Maldan (zekât malından) para alması, onun için, borcunu ödemek adına, dirhem almak için hacca gitmeye niyet etmesinden daha hayırlıdır. Bir kimsenin, başkasının yerine bel haccı yapıp para alması mustehap değildir. Ancak iki durumda mustehap olur. Bir adam varki, hac etmeyi ve haccın şiarlarını ziyaret edip görmeyi çok istiyor. Fakat bu kimse maddi imkâna sahip olmadığı için bu fiilleri yapmaktan mahrum olduğundan dolayı, ihtiyacı kadar mal alır ve kardeşinin yerine bedel olarak hac yapar. Veya aralarındaki bir bağdan dolayı ölünün hac farzını yerine getirmek için veya müminlerle merhametinden dolayı veya bunun gibi nedenlerden dolayı fevat edenin yerine hac yapmak istiyorsa, ihtiyacı olan parayı alır ve niyabeten kardeşi için hac yapar ve bu da mustehap olan ameldir.

Konuyu özet olarak toparlayacak olursak; Bir kişinin, hac yaptığından dolayı para alması müstehaptır. Ancak para kazanmak için hac yapmak sahih değildir. Allah'a yakınlık kurmak için yapılan salih amellerden dolayı alınan paralar hepsinin durumu bu şekildedir. Bir kimse, İlim öğrenmek veya öğrenmek veya cihada katılmak için para alacak olursa, bu kimselerin durumu, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in hadisinde bahsettiğı kimseler gibidir. Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: Benim ümmetimi okutup ve

bundan dolayı para alanların durumu, Musa Aleyhisselam'ın emzirmesindeki konumu gibidir. Kadın yabancı ise, emzirmeden dolayı kiralanan kişiler durumu böyle değildir. Bir kişinin salih amellerle meşgul olmasının sebebi rızık elde etmekse, bu dünyevi amellerdendir.

Şeyh burada, maksadı din olupta dünyayı vesile edinen ile, maksadı dünya olup dinî vesile edineni birbirinden ayırmıştır. Bunun için en uygun ifade şudur. "O'nun için ahirette hiçbir nasibi yoktur."

İsmail: Şeyh Süleyman bin Sehman "Vekâleten birinin yerine hac yapılırmı" Sorusuna şöyle cevap vermiştir:

Senin bahsettiğin; Kuveyt halkından olan insanların yerine, niyabeten yapılan hacdan (mal veya para) alınmasından ve onları tanıdığınız, akidelerini bildiğinizi ve onların Ehli Sünnet akidesi üzere olduklarından dolayı, bu kimseler den, sadece ihtiyaçınızı ve sıkıntınızı giderecek kadar para aldık demenize karşın, bende bundan dolayı, El İhtiyarat Kitabı'ndaki Şeyhul İslâm'ın sözüne dayanarak bahsettiğim şey, "Vekalet ancak ihtiyaç olduğu zaman caizdir." Sözüme, senin yanındaki bazı kardeşlerin karşı çıkarak; Kuveyt'te ancak müşrikler ve onların kardeşleri vardır demelerine gelince: Sen şunu bilki! Vekâleten hac yapmak ile ilgili çok konuşulmuştur. Muhakkiklerinde bu meselede söylemiş olduğu sözleri açık ve nettir.

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab'ın İbn Suheym'e yazdığı risale açıklandığı gibi iyi bilinmektedir.

Bu meseleye İbn Gannâm'ın cevabı şu şekildedir: Eğer hacı Müslüman olan kimse, onun akidesini ve dinini biliyorsan ve müşrik değilse, bunda şeriatın izin verdiği şekilde bir sakınca yoktur ve İlim ehli de bunun caiz olduğuna cevaz vermişlerdir.

İsmail: Ehli Sünnetten olan ümmetin diğer alimlerinin üzerinde olduğu şey şudur ki, bir kimse İslam'a girer ve İslam'ına hükmedilirse, hırsızlık, zina, sarhoş edici şeyler içmek, haksız yere para almak ve saldırganlık gibi zulüm ile insanların malını alması büyük günahlardan dolayı İslam'dan çıkarmaz. Bilakis kişiyi İslam'dan çıkarıp ve küfre sokan şey, Allah'a ortak (şirk) koşmak ve Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in dinden getirmiş olduğu (hükümleri) öğrendikten sonra veya kendisine hüccet ikamet edildikten sonra inkâr etmesidir.

Allah Tebareke Teâlâ şöyle buyurdu: ***"Muhakkak ki Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başkasını dilediği kimse için bağışlar."*** ²⁹¹

Bu Muhkem ayeti kerime ile şu sabit olmuştur ki; Şirk dışında bütûn günahlar Allah'ın meşiyetine (dilemesine) bağlıdır. Allah Subhanehu kullarından dilediği kimselerin günahlarını bağışlar ve dilediğini cezalandırır. Allah'a şirk koşmaya gelince, kişinin ancak dünyada nasuh bir tevbesiyle bağışlar. Ve Kim'de şirk üzere tevbe etmeden ölecek olursa, insanların en abidi ve zahidî de olsa cehenneme girecek ve ebedî orada kalacaktır. Çünkü Allah'a şirk koşarak yapılan amellerin hiçbir faydası yoktur.

Eğer sen bunu bildiysen! Kuveyt Ehlinde olan bu şahıs, küfür beldesinde kaldığı için Allah'a isyan etmiştir. Müslümanların orada ikamet etmesi asla caiz değildir. Ancak orada kalmasıyla Allah'a isyan etmiş olur. Böylelerini ancak işlemiş olduğu günahlarından sebebiyle hariciler tekfir eder. Kişinin sadece orada ikamet etmesi sebebiyle kendisine, "Müşriklerin kardeşi olmuştur" denilmesi apaçık hatadır.

Ben, onun günahlardan dolayı tekfir ettiği kimselerin zümresine girmesinden korkarım. Allah hakkında bilgisizce konuşmaktan ve delilsiz olarak hükümlere karşı cüret etmekten Allah'a sığınırım...

Herhangi bir kimsenin, Allah'a ve Rasulune iman etmiş Muvahhid Müslüman birinden vekalet almasında hiçbir sakınca yoktur. Eğer bu Müslüman, asi, fasık, zalim, zorba veya onu İslâm dinden çıkarmayan başka bir günah işlemiş olsa bile ondan vekalet almada bir beis yoktur. Ve günahkâr Müslümandan, vekalet alan kimseye düşmanlık beslemek, buğuz etmek, araya mesafe koymak, kardeşler arasında ayırma neden olacak, kin gutme, münakaşa yapma ve fitneye sebep olacak şeyleri konuşmak ve yapmak asla caiz değildir. Bu tür davranışlar, Allah'ın sevmediği ve onu kızdıran amelleridir. Bu tür davranışlar kardeşler arasında olmamalıdır. Bilakis bu, şeytanın, onu bu kalıpta çıkarmış olduğu entrikalarından biridir. Allahümme mustean.

Abdurrahman bin Hasen Rahimehullah şöyle dedi:

Zeyd, İslâm haccı ve İslâm Umresi için Amr', Bekir'in yerine niyabeten vekil atadığı zaman. Böylece Amr, umre ve hac niyetiyle mikattan şöyle diyerek ihrama girer. İhrama gireceği zaman, Lebbeyk Allah'ım! Bekir'in adına umre veya hac yapmak istiyorum. Bunu bana kolaylaştır ve kabul eyle der ve niyet eder.

Daha sonra Telbiye getirir:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

(Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk, innel hamde ve'n-ni'mete leke ve'l mülk, lâ şerike lek)

Daha sonra: Yedi tavaf yapar.

("Tavaf" kelimesi; Hacer-i Esved'den başlayarak ibadet niyetiyle Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmeye denir. Kâbe'nin etrafında yapılan her bir dönüŖe ise "Şaft" adı verilir.

Sonra: Makamı İbrâhim'de İki rekât "ihram namazı" kılar.

Daha sonra: Say yapar.

(Kabe'nin doğu tarafında bulunan Safa ve Merve adlı iki tepe arasında, Safa'dan başlanıp Merve'de tamamlanmak üzere yedi defa gidip gelerek sayı yapar.) Sonra saçını traş ederek ihramdan çıkar.

Terviye" günü (8 Zilhicce) Minaya doğru çıkmak için niyet ettiğinde. Kâbe'yi tavaf eder, iki rekât ihram namazı kılar ve hac için ihrama girer ve der ki: "Ey Rabbimiz! Bekir'in adına hac yapıyorum der ve niyetini ettikten sonra, Arafat'a gitmek için, Minâ'da, güneş doğduktan sonra yola çıkılır. Güneşin batmasıylada Arafat'tan ayrılır. Sonra diğer hacılar ne yapıyorsa aynısı yapılır.

Sonra: Mina'ya, Bayramın birinci günü, sadece büyük şeytan denilen Akabe Cemresi' yapılır. Yani yedi taş atılarak Büyük şeytan taşlanır.

Sonra: Temettü kurbanını keser. Kurbanın en küçüğü koyun cinsinden kuzuda olur.

Sonra: Mekke'ye doğru akın akın gider ve en son olarak ziyaret "Kâbe" tavafını yapar. Ziyaret tavafı haccın rukunlarındanr yani olmazsa olmazdır. Daha sonra: Safa ile Merve arasında sayını yapar. Sonra: Mina'ya gider ve orada üç gün öğle vaktinde üç cemre "şeytan" taşlanır.

1. Cemre-i Suğra (Küçük şeytan)

2. Cemre-i Vusta (Ortanca şeytan)

3. Cemre-i Akabe (Büyük şeytan)

Her cemrede nohut büyüklüğünde yedi taş atar. Cemre'yi "taşlanmayı bitirdikten sonra veda tavafını yapar ve böyle vekaleten başkasının yerine yapmış olduğu hac tamamlanmış olur.

Rafizilerin Mekke'ye taşınması (götürülmesi) hakkında? soruldu.

Şöyle Cevap Verildi: Rafizileri Mekke'ye taşıyan, Allah'a isyan etmiş ve büyük bir günahla ısrar etmiştir. Ve kimde böyle yapacak olur ise fasıklardan olmuştur.

Gasb (Çalınmış) Hayvanı Binek veya Vasita Kılarak Hac Yapmanın Hükümü

Şeyh Hasan bin Hüseyin'e Kasp edilmiş hayvan ile hac etmemin hükmü nedir? Diye Soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bu mutlak olarak tahrim yasaklanmıştır. Haccın sahih olmamasına gelince; Âlimlerin sözlerinin zahirî, el Gaye Kitabın'da sarahatan belirtildiği gibidir.

Sonra şöyle der: Bir kişi, umre veya hac görevini yerine getirirken, hac yapmak için gaspetmiş olduğu (binek hayvanı ve araç) gibi şeyi hatırlarsa yapmış olduğu hac ibadeti sahih değildir.

Eğer hac ibadetini yaparken, gaspettiği şeyi hatırlamıyorsa, hac ibadeti sahihtir. Ama Arafat'tan dönerken veya dönmeden önce çalıntı mal ile hac yaptığını hatırlar ve tevbe edip tekrardan helal bir şekilde İhramı giyer ve haccın rükûnlarını yaparsa hac görevini yerine getirmiş olur.

ZARURET DURUMUNDA RİDANIN BAĞLANMASI

Şeyh Abdullah el-Anqari'ye ihtiyaç halinde ihramdayken RİDANIN bağlanması hakkında? soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Allahu âlem Hanbel'i mezhebinde zahir olan, rida veya izharın bağlanması caiz değildir. Şeyh Muhammed'de ihtiyaç halinde bağlamanın caiz olduğu görüşünü tercih etmiştir. Şeyh (Muhammed bin Abdulvehhab) hac ibadeti olarak şunuda der: "İhramdayken ihtiyaç halinde ridayı bağlamak caizdir" der.

Şemsiye ve benzeri şeyler ile gölgelenmeye gelince: Hanbel'i mezhebinin zahirî, bu tür gölgelenmeyi yasaklamalarıdır. İmam Ahmed'in başka bir rivayetinde ise bunun caiz olduğu görüşü rivayet edilmiştir. Zahir olan şudur ki; eğer ihtiyaç varsa kullanılması da bir behis yoktur. Ama hiçbir zaruret olmadan kullanmak caiz değildir. Çünkü Abdullah İbn Ömer radiyallahu anh'u dedi ki: " Sen kimin için ihrama girmişsen onun için açığa çık." (Yani başını kapatmayı bırak ve üzerindeki şeyi çıkart.) Bu meseleyi Şeyhimiz Şeyh Said bin Hamd bin Atik'e sordum.

Şeyhimiz şöyle cevap verdi: Şemsiye ve benzeri gibi şeylerle ihtiyaç varsa kullanmanın caiz olduğunu söyledi.

Şeyh Muhammed bin İbrahim bin Abdul Latif'e Saçı kel olan birinin başının açılması hakkında soru soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Saçı kel olan kimse, eğer başı açık olarak çıktığı zaman hasta olmaktan veya bir zarara uğramaktan korkuyor ve endişe duyuyorsa başını örtmesinde bir sakınca yoktur. Ancak onun fidyesi olarak üç gün oruç tutar, altı miskini doyurur veyahut bir kurban keser. Racih olanda budur. Ama eğer başının kel olmasından dolayı utandığı veya İnsanlardan

çekindiği için örtüyorsa, nedensiz ve bir ruhsat olmadan başını örttüğünden dolayı asi ve günahkâr olur.

Şeyh Muhammed bin Abdul Vahhab'ın oğulları ve Hamd bin Nasır'a, Hicr (İsmail ya da Hatim) taşının Kâbe'nin bir parçası olup olmadığı soruldu.

Allah Şeyhlere Rahmet etsin şöyle cevap verdiler: Hicr (İsmail ya da Hatim) taşı, Kâbe'nin bir parçasıdır. Aişe radiyallahu anha'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dediki): Bize Ebu'l-Ahvâs rivayet etti. (Dediki): Bize Eşhas b. Ebî's-Şa'sâ', Esved b. Yezîd'den, o da Âişe'den naklen rivayet eyledi. Âişe (Radiyallahu anha) şöyle demiş:

"Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'e : Cedr, Beyt-i Şeriften midir? diye sordum. Evet! cevâbını verdi. O halde onu niçin Beyt-i Şerife katmamışlar? dedim. Resulullah çünkü senin kavminin nafakası yetmemiş; buyurdu. Beyt'in kapısı neden yüksek? diye sordum. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem; Bunu kavmin istediklerini içeriye almak, istediklerini menetmek için yapmışlar. Eğer kavmin câhiliyyeden yeni kurtulmuş olmasa ben de kalplerinin inkârından korkmasaydım Cedr'i Beyt-i şerîfe katmaya ve kapısını yerle bir seviyeye getirmeye bakardım, buyurdular.²⁹²

Yine Aişe radiyallahu anha'dan gelen rivayette, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem:Senin kavmin Beyt-i şerifin binasını noksanlaştırdılar. Eğer şirkten yeni kurtulmuş olmasalardı onların bıraktığını yerine iade ederdim. Şeyet benden sonra kavmin Ka'be'yi yeniden bina etmeyi düşünürlerse gel onların bıraktığı yeri sana

²⁹² Revahu İmam Buhari, Müslim ve Darimi

göstereyim, buyurdu. Mûteakiben Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: Âişe'ye yedi arşına yakın bir yer göstermiştir. ²⁹³

Yine Âişe radiyallâhu anhâ'dan rivayetle: Birgün Aişe Annemiz, Ben Kâbe'nin içine girip orada namaz kılmayı çok arzuluyordum. Bunun üzerine Rasulullah sallâllâhu Aleyhi Vesellem elimden tutup beni Hicr-i İsmail'e koydu ve: "Kâbe'ye girmek istediğin zaman Hicr-i İsmail'de namaz kıl. Çünkü Hicr-i İsmail, Kâbe'den bir parçadır. Senin kavmin Kâbe'yi (tekrar) bina ettikleri zaman daraltıp Hicr'i ondan çıkardılar." buyurdu." İsnadı Hasen Sahihtir. ²⁹⁴

Kim hicr'i tavaf etmeyi terk ederse, Kâbe'nin tamamını tavaf etmiş sayılmaz ve tavafı da sahih olmaz. Sanki binanın bir kısmını tavaf etmiş gibi olur. Ata, Malik, Şafii, Ebu Sevr ve İbnü'l-Münzir'in söylediği budur ve bu İmam Ahmed'in mezhebidir.

---

²⁹³ Revahu Müslim

²⁹⁴ Ravahu Tirmizî, "Hac", 48; Nesâî

KÂBE'NİN KÖŞE DİREKLERİN SELAMLANMASI VE
ÖPÜLMESİ

Kâbe'nin köşe direklerini (rükûnlerini) öpmek ve selâmlamak caiz midir? Diye soruldu.

Ve Şöyle Cevap Verildi: Kabe'nin dört tane köşe direği vardır. Kâbe'nin doğudaki köşesine Rük-n-i Hacer-i Esved veya Rük-n-i Şarkî kuzey köşesine Rük-n-i Irâkî batı köşesine Rük-n-i Şâmî ve güney köşesine de Rük-n-i Yemânî denir.

Hacer-ül Esved'i öpmek ve selâmlamak sünnettir. Rük-n-i Yemânî, selamlanır ama öpülmez. Hanbelilerden, öpülmesinin caiz olduğuna dair görüş gelmiştir. Ancak sahih olan ilk görüştür.

Çünkü *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den öpüldüğüne dair bir rivayet gelmemiştir. Rük-n-i Irâkî ve Rük-n-i Şâmî, ne öpülür nede selamlanır. Çünkü *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den hadis sabit olmamıştır. Bilâkis İbn Ömer radiyallahu anha'dan gelen rivayette dedi ki: "*Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* tavafın her şavtında Rük-n-i Yemanî ve Haceru'l-Esved'i istilam (selâm) etmeyi terketmezdi."²⁹⁵

Yine İbn Ömer'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* sadece, Hacer-ül Esved'i ve Rük-n-il Yemânî'yî selamlamıştır. İbn Ömer radiyallahu anha'nun şöyle dediği rivayet edilmiştir. Ben, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in, Hacer-ül Esved ve Rük-n-il Yemânî'den sonra kalan iki direği selamladığını görmedim. Ancak Kâbe, İbrahim Aleyhisselam'ın yaptığı temeller üzerine değildi. İnsanların, hicr'in arkasından tavaf etmelerinin sebebi bundan dolayıdır. Muaviye radiyallahu anha'u, bu iki direği selamladığı zaman, İbn Abbas radiyallahu anha'u, ona karşı çıkıp itiraz etmiştir. İbn Abbas, Muaviye'ye, *Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* bu iki direği selamlamadığı halde niçin o iki direği

²⁹⁵ Revahu Ebu Davud ve Nesai

selâmlıyorsun? diye sordu. Muaviye, Kâbe'nin her köşesinde bir selamlama vardır dedi.

İbn Abbas dedi ki: "Andolsun ki, Resulullah, sizin için, güzel bir örnektir." Muaviye buna karşılık dedi ki, doğru söyledin.

Aynı şekilde Şeyh Abdullah bin Muhammed'de Şöyle Cevap Verdi: Eğer bir kimse ziyaret tavafını (hac tavafı), abdestsiz olarak yapmışsa tekrar iade etmesi gerekir. Ama iade etmeden memleketine döndüyse kan akıtırarak (kurban keserek) abdestsiz olarak yaptığı ziyaret tavafının keffaretini öder.

Ama ziyaret tavafı değilse, sünnet olan başka bir tavafı abdestsiz olarak yapmışsa bunda iki görüş vardır.

Birincisi: Tavafın şartlarından biri, kişinin temiz (abdestli) olması gerekir.

İkincisi: Sünnet olan bir tavaf olduğu için, temizlik şart değildir. Kurban keserek bunu telafi eder.

Şeyh Süleyman bin Hacci'ye, Bir kimsenin Beytullah'ı tavaf ederken yüzünü, Kâbe'nin köşe direklerine veya mizaba (altın olduğ)a çevirmesi (yönelmesi) durumunda tavafına bir zarar olur mu? Diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Ebu Davud ve Nesai'nin rivayet ettikleri hadisde İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdiler. "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, bütün tavaflarında, Hacer-ül Esved ve Rûkn-il Yemânî'yi selâmlamayı terk etmezdi."

Buna dayanarak, selâmlama yüzünü dönmekle olur. Âlimlerin kelâmında, tavaf yaparken bir yere yönelmesinin (dönmesinin) tavafın sıhhatini bozduğuna veya zarar verdiğiine dair birşey bilmiyorum. Tâbi şuda vardır ki; tavafta huşu istenilen bir şeydir. Çünkü tavaf

namaza benzediği için, kişinin huşu içinde olması istenilen ve fazileti arttıran taleptir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e, Mekke'ye gelen hayızlı kadın, tavaftan önce say edebilir mi? Diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Haccın farzlarından olan tavafı yapılmadan, say yapılmaz.

(Say müstakil bir ibadet değildir. Bir kimse Kâbe'ye gideyim say yapayım diyemez. Haccın rükûnlarından. Ancak tavaf yapıldıktan sonra say yapılır. Münferit olarak sadece "say" yapmak sahih olan bir amel değildir.)

Haccı İfrat ve Haccı kıran'da: Kudum tavafını yaptıktan sonra, say yaparlarsa hac yerine geçer. Aynı şekilde; Haccı kıran'da olan bir kişinin, Umresi yerincede geçer.

Temettu haccını yapan kişi, umre tavafından sonra say yapar. Bu haccı için geçerli değildir. Ancak o, ifade tavafından sonra say yaparsa haccı için geçerli olur.

(Haccu'l-İfrad, hacc niyetini getirip önce onun menasikini ifa etmektir. Bayram günlerinden sonra da umre menasiki eda edilir.)

(Haccu'l-Kıran, hac ve umre niyetini getirerek her ikisini birlikte eda etmektir.)

(Kudum tavafı ise, beş çeşit tavaftan biri olup, Mekke-i Mükerreremenin dışından hac etmek için gelen müslümanların, Mekke'yi Mükerreme'ye geldikleri vakit yaptıkları tavaftır.)

Bazıları da dediler ki: Kudum tavafını yaptıktan sonra say yapar. Ama racih olan görüş, Kudum tavafı yapmaz, yapılacak olan

ziyaret tavafıdır. Daha sonra da sayını yapar. Eğer say', tavaftan önce yapacak olursa bu geçerli değildir.

Bazıları Dediler ki: "Farz veya mustehap olan tavaftan sonra say yapılması gerekir." Bu, Hanbelilerin görüşüdür ve bu konuda aralarında hiçbir ihtilaf yoktur.

Şâfililer der ki: Eğer bir kimse; sayını yapar ve sonra hac tavafını eksik yaptığını hatırlar ve bundan da emin olursa, sayının geçerli olmadığını ve bu yüzden tavafın geri kalanını yapması gerekir ve sonra da tekrardan sayını yapar. İmam Mâlik ve Ebu Hanife'de buna benzer ifade kullanmıştır. (Âlimlerin) bu meseleye getirmiş olduğu deliller ise, Aîşe radiyallahu anha'dan gelen rivayettir. Mûminlerin Annesi Âîşe radiyallahu anha dedi ki: Ben de umreye niyet edenler arasındaydım. Yolun bir kenarına varınca hayızlandım. Ben ağlarken Resûlullah rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem yanıma çıkageldi:

"Seni ağlatan şey nedir?" dedi. Ben de: "Keşke bu sene hac yolculuğuna çıkmasaydım, dedim. Bunun üzerine: "Umreyi bırak, saçını çöz ve taran" buyurdu.²⁹⁶

(Mûsâ bu cümleyi "Hacca niyet et" şeklinde Süleyman ise, "Müslümanlar haclarında ne yapıyorlarsa, sen de onu yap" buyurdu diye rivayet etti. Medine'ye dönüleceği gece Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Âbdurrahman'a Âîşe'yi umre için ihrama girmek üzere Ten'im'e götürmesini emretti. Mûsâ bu rivayete şunları ilâve etti: Âîşe radiyallahu anha terkettiği umresinin yerine yeniden ihrama girdi ve Beyt'i tavaf etti. Daha önceki terk ettiği umreden dolayı bir kurban lazım gelmedi. Ebû Dâvûd dedi ki Musa, Hammad b. Seleme

²⁹⁶ Ravahu: Buhârî, Müslim, Ebu Davud ve sair Sunne Sahipleri

hadisine şu cüm-leleri de ilâve etti. Âişe radiyallahu anha Batha gecesinde hayızdan te-mizlendi.)

Eğer say'i tavaftan önce yapmak sahih olsaydı, Aişe annemizin hayızı tavaf yapmasına engel olmazdı.

(Say'ın sahih olması için tavaf şart, tavafın sahih olması için temizlik (taharet) şart. Aişe annemiz, Hayızlı olduğu için tavaf edemiyor ve böylece Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'de, Ey Aişe! Sen umreyi bırak, hacca niyet et buyurmuştur.)

Şeyh Abdullah El Ankar'i Şöyle Cevap Verdi: Bir kadın, ihrama girdikten sonra hayızlı olursa, yapması gereken şey, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ve Aişe radiyallahu anha ne yaptıysa onu yapması gerekir. Aişe annemiz ne yapmıştır;

"Umrenin üzerine haccı kattı." (Yani Umre için ihrama girdiği vakit, hayızlı oldu ve bundan dolayı umreyi terkedip hacca niyet etmiştir.) Haccı tamamlamadan Kâbe'yi tavaf edemez. Böyle "haccı kıran olur. Haccı bitirdikten sonra, umre yapmaya gelince, Şeyh İbn Teymiyye ve talebesi Şeyh İbn Kayyım el Cevziyye, hacdan sonra umre yapmak meşru değildir. Görüşünü tercih etmişler.

Aişe Annemizin yapmış olduğu fiilin cevabı: Aişe annemiz dedi ki; Yâ Resûlallah! İnsanlar hac ve umre ibadetlerinin ikisini de yapmış olarak dönüyorlar; ben ise sadece hac ibadetiyle dönüyorum!" dedi. Buna karşılık, Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Aişe Annemizin gönlünü hoş tutmak için temime göndermiştir. Bildiğim kadarıyla sahabeden, Aişe Annemizin dışında hiçbiri yapmamıştır.

Şeyh Abdullah İbn Muhammed Rahimehullah'a, Mekke'de olan bir kimse, hac için Harem bölgesi sınırları içinde mi ihrama girer veya Hil bölgesine çıkarak mikattamı ihrama girmesi gerekir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bu meselede, Âlimler arasında ihtilaf vardır. Âlimlerin ekseriyeti, Mekke sınırları içerisinde ikâmet eden, âilesinin bulunduğu yerden ihrama girer. Mekke halkı, Mekke'den telbiye getirerek ihrama girerler. İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyım el Cevzi'ye şu görüşü tercih etmişler: " Bu ne sünnet ne de mustehaptır. Çünkü *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ne de Aişe radiyallahu anha dışında sahnesinden kimse yapmamıştır. Aişe Annemizin (temizlendikten sonra temime gidip oradan ihrama girmesine) gelince, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*, o'nun gönlünü hoş tutmak için böyle yapmıştır. Eğer sünnet olmuş olsaydı, sahahen bu ameli işler ve sünneti ihya etmede gevşek davranmaz acele ederdi.

Şeyh Abdullah Eba Butayne: "Allah! Arafat'taki Müslümanlarla iftihar eder." Hadisi hakkında soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bu hadis *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den rivayet edilmiş meşhur olan olan bir hadistir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e Soruldu: Birtakım kimseler, Zilhicce Hilalini gördüklerine dair şahitlik ettiler. Ama ayın otuz birinci gecesi olmasına rağmen hilal gözükmedi. Bu durumda ne yapılması gerekir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Bu konu Âlimlerin yanında sahih olan görüş şudur: (Arafat vakfesi Zilhicce'nin 9. günü öğleden sonra başlar) ama insanlar birtakım nedenlerden dolayı hata ve yanlışlar zilhicenin 8. veya 10. günü vakfeye dursalar bile geçerlidir. İmam Ahmed'in görüşü bu şekilde dir. Bunun delili olarak, Merfu olarak Ebu Hureyre radiyallahu anhu'dan rivayet edilen hadistir: "Orucunuz, oruç tuttuğunuz günde, Kurban Bayramınız da

kurban kestiğiniz gündedir.” Aişe Annemizden de buna benzer rivayet edilmiştir.²⁹⁷

Hattabi Meâlimu es Sünen'de şöyle der; Hadisin anlamı şudur: İctihada mahal olan yerde hata, insanlardan kaldırılmıştır. Bir toplum ictihad etse (gerekli çalışmayı yapsa) ve hilali ancak otuzundan sonra görse, dolayısıyla da sayı tamamlanmadan oruca son vermese, sonra da ayın yirmi dokuz olduğu onlarca sübut bulsa, oruçları geçerlidir. Onları bir günah veya kınama terettüp etmez. Bu durum hacdada geçerlidir. Arefe gününde hata etmiş olsalar, Arafat'taki vakfeyi ve hacı tekrardan iade etmelerine gerek yoktur ve kurbanları da geçerli sayılır.

İshak bin Abdurrahman bin Hasen'e Soruldu: Temettu hacı yapan kimsenin, bir sa'y' yapmasını gerekir yoksa iki sa'y yapması mı gerekir?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Temettu hakkını yapan bir kimsenin bir sa'y yapması yeterlidir. Üç Hayırlı nesil, sahabe, tâbi-in ve etba-i tâbi-in bu görüş üzeredir ve bu şekilde amel etmişlerdir. Âlimlerin ekseriyeti, "iki sa'y" yapması gerekir görüşünü tercih etmiş olsalar bile durum tek sa'y yapması yeterlidir. Ancak kimde, ikinci sa'y'ı yapmayan kişinin hacı sahih değildir derse o kişi, doğrudan uzaklaşmıştır.

O kimse şöyle zannediyor olabilir, sahabe sa'y'ı, umre rükûnlarından saymış ve bir sa'y yapan, ikinci sa'y'ı yapmazsa hacı bozulur düşüncesine kapılmış olabilir. Böyle bir düşünce varsa hatalıdır. Onların bundan kastı, mutlak manada bir umrenin olmasıdır.

---

²⁹⁷ Revahu Ebu Davud ve Darekutni

Temettu haccına gelince, onlar bunu (temettu haccını) kasdetmediler, bilâkis temettu haccı yapan kişinin iki kere sa'y yapması gerektiğini söylediler. Zaten bu konuda ihtilafın olduğu meşhurdur.

Şeyh Takuyuddin en son risalesinde, Âlimlerden gelen iki farklı görüşte en sahih olan ve İmam Ahmed'en gelen iki rivâyete en sahih olanın "bir sa'y yapmanın yeterli olduğu"dur görüşünü zikretmiştir.

Bu meseyle ilgili Şeyh Takuyuddin risalesi: *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem* ile birlikte "temettu haccını" yapan sahabe, Safa ile Merve arasını bir defa sa'y (tavaf) ettiler. Bununla ilgili İmam Ahmedin, İbn Abbas'dan isnadla olan rivayetini zikretmiştir. "Haccı İfrat, haccı temettu ve haccı kıranda, Kâbe'yi tavaf ettikten sonra, Safa ile Merve arasını bir defa sa'y yapması yeterlidir." Daha sonra Sahih Müslim'in Câbir radiyallahu anh'dan olan rivayetide zikreder. "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ve ashabı, Safa ile Merve arasını bir kere tavaf yapmıştır ve o da birinci tavafıdır" demiştir. (Bir sa'y'ın yetmediğini iddia eden muhalifler) Aişe radiyallahu anha'dan rivayet edileni redderek dediler ki: Onlar (sahabe) iki tavaf yapmıştır. Ve şunuda ilave ederek derler ki: "Hadisin sonundaki ziyadeye gelince, o ravilerin sözü ve hadiste olan bir metin olmadığını ileri sürmüştürler. İbn Teymiyye'nin, talebesinin ve diğer muhakkiklerin bu meseledeki görüşleri açıktır ve delilde onlarla beraberdir. Allah'a hamd olsun.

Hakikatte böyle bir şeye karşı çıkan, selefeye karşı gelmiştir. Kimin hikmetsiz ve basiretsiz böyle bir alışkanlığı varsa o kişinin, hakkada karşı çıkması içten bile değildir. (Bir sa'y'ın sahih olduğuna karşı çıkan ve reddeden, sahabeye karşı çıkmış ve onların amelini reddetmiştir.) Fakat şöyle demiş olsaydı; "Bu amel edilenin hilafına veya fetva bunun hilafınadır" ozaman meselenin çözümü ve

anlaşılrlığı daha kolay olurdu. Hiç şüphesiz İlim talebelerinin Dikkat etmesi gereken hakikat şudur: Eğer ilim talebeleri tarafından böyle bir şey sadır olursa, onu inkar etmek ve ona şiddet ve dengesiz bir şekilde karşı çıkmak, onunla amel eden sahabe ve onlardan sonra tâbi-in yaptığı amele karşı çıkmak ve inkâr etmektir. (İlim talebelerinin yapması gereken; sizin ameliniz sahih görüşe ve fetvaya muhaliftir. Sahih ve racih olan görüşü zikretmeleri Sevap olan davranıştır.)

Şeyh Abdullah El Ankari'ye, Şeytanı bir kere taşlama hakkında soruldu?

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Şeytanı bir kere taşılayıp ve Mina günlerinde taşlamayı tekrar etmeyip terk ederse, Mekke'de kan akıtması "Kurban kesmesi" gerekir. Ama cahilliğinden dolayı şeytan taşlamayı tam olarak yerine gietiremediyse bu kişi, sünnete muhalif etmiş olur ve bir ceza gerekmez.

Şeyh Abdullah ibn Şeyh Muhammed Rahimehullah'a Bayram günü tavaf etmeyen ve bayramdan sonra tavaf etmek isteyen kimsenin, Cemre'yi Akabe (büyük şeytan) taşıladıktan, kurban kestikten ve traş olduktan sonra, yeniden ihrama girmesi gerektiğine dair fetva veren bir adamdan soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Kendisine ulaşan hadisle, böyle fetva veren kimseyi Allah affetsin! Bizler o hadisi delil alarak böyle fetva vermeye cesaret edemedik, çünkü bu meselede (hadisde), dört mezhep imanının ve diğer alimlerin sözlerinde ihtilaf olduğunu gördük. Ummu Seleme'nin rivayet ettiği hadise gelecek olursak: Ummu Seleme radiyallahu anhâ dedi ki: "Veda haccında yevm-i nahrın gecesinde Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve sselâm ile beraber olma nöbeti bende idi. O akşam, Vehb İbnu Zem'a ve

beraberinde Ebu Ümeyye ailesinden bir adam olduğu halde, kamislerini (gömlek- cellabiye v.b kıyafet) giymiş olarak yanımıza geldiler.

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem, Vehb radiyallahu anh'e: "Sen ifâza tavafını yaptın mı Ey Ebu Abdillah?" diye sordu.

Vehb: "Hayır! Vallahi ey Allah'ın Resûlu, yapmadım!" deyince.

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem: "Öyleyse şu kamisi çıkar!" dedi. Vehb, onu başından çıkardı ve Arkadaşı da kamisini başından çıkardı. Sonra Vehb : "Niçin çıkarıyoruz Ey Allah'ın Resûlu?" diye sordu.

Rasulullah "Çünkü bugün, cemreye taş attığınız takdirde ihramdan çıkmanıza, yâni size haram edilen her şeyin, "kadın hariç" helâl olmasına ruhsat tanındı.

Eğer siz, Beytullah'ı tavaf etmeden akşama girerseniz, cemretu'l-Akabe'ye taş atmazdan önceki gibi haram olursunuz.

Bu hal Beytullah'ı tavaf edinceye kadar devam eder" diye cevap verdi. Cemaatten bir grub böyle fetva vermisi: Ebu Davud Hadisi Sahih bir isnadla rivayet etmiştir.

Cemaatten Bazıları da: bu hadis nesh edildiğini söylemiştir. Beyhakî derki: Geçmiş Âlimlerden bu hadis ile amel eden görmedim.²⁹⁸

---

²⁹⁸ Revahu Ebu Davud

HACDA DEMİ CUBRAN (CEZA KURBANI) BÖLÜMÜ

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, Demi cubran (ceza kurbanı) hakkında soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Namazda yapılan hata ve yanlışlık, sevh secdesi ile düzeltilir. Hac ibadetinde yapılan hatalar ve yanlışlıklar da cubran (ceza kurbanı) kesilerek düzeltilir. Hac ibadeti, namaza katıldığı (benzetildiği) için Cubran-ul Hac denildiği gibi, Cubran-ul Salâtta denilmiştir. İmamın namazındaki eksikliği, imama uyan kişinin namazına da sirayet etmiştir. Eğer İmam namazdaki hatasından dolayı sevh secdesi yapmazsa, imama uyan cemaat hata yapmamış olsa bile sevh secdesi yapması gerekir. Böylece mesele şu şekilde açıklığa kavuşmuştur. Namazdaki düzeltilmeye, hac ibadetindeki düzeltilmesi ilave edilmiştir. Bu konuda sahih mezhep (görüşte) bu açıklamadır.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen'e; "Haccın rükûnları, Arafatta vakfeye durmak, ziyaret tavafı ve ilahir" sözünden soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Onların şu sözü; Haccın rükûnları, Arafatta vakfeye durmak, ziyaret tavafı ve ilahir" sahih ve doğrudur. Eğer bir kimse, ziyaret tavafını yapmışsa, umre tavafı yapmak için geri döner. Çünkü o kimse, ihram üzere kalmıştır. Ziyaret tavafını terkedenin hükmü bu şekilde dir.

El İnsaf Kitabında der ki: Büyük şeytanı taşılayıp tıraş olduktan sonra, ifaza (ziyaret) tavafı yapmaktan ihsar olan (ihramlının düşman, hastalık, hapsedilme veya başka bir sebepten dolayı , ihramlının tavaf ve vakfe yapmaktan aciz kalmasıdır.) "tahallül" ihram'dan çıkamaz. Nezaman engeller kalktı, ozaman tavafını yaparak haccını tamamlar ve bulunmuş olduğu yerde de kurbanını keser. Bu meseledeki Mezhep budur.

İbn Kayyım Zadu'l-Mead Fi Hayri'l-Ibad Kitabında şu görüşe yer vermiştir. Musar (engellenen) bir kimsenin hediye kurbanı kesmesine gerek yoktur. Musar olan (düşman, hastalık, hapsedilme veya başka bir sebepten dolayı, ihramlının tavaf ve vakfe yapmaktan engellenen) bir kimsenin, kabeye gücü yetinceye kadar, "tahallül" ihram'dan çıkamaz ve Umre yaparak ihramdan çıkar.

Tabi şuda ihtimaldir ki; "Haccı kaçıran kişi tıpkı muhsar olan kişinin durumunda olduğu gibi ihramdan çıkabilir." Bu İmam Ahmed'in görüşüdür. Şeyh Takuyiddin İbn Teymiye'de bu görüşü tercih etmiştir. Allahu alem zahir olan görüş budur.

Yukarıdaki bahsetmiş olduğumuz "muhsar " olan engellenen kişinin bir benzeri de hayızlı olan kadının durumu gibidir. Hasta olan kadının, hastalığının geçme müddeti beklerken bir takım özür ve seplerden mesela, acizliğinden, cahilliğinden veya beraber gelmiş olduğu kafilenin gitmesinden dolayı tavaf yapamamış ve memleketine dönmüş kadının durumu yukarıdaki bahsedilen kişilerin hükmündedir.

El Furu Kitabın'da der ki: Yolu şaşıran kimsenin durumuda böyledir.

El-Müstev'ib Kitabın'da der ki: "Bu sebeplerden dolayı ziyaret tavafını kaçıranların hükmü El İnsaf Kitabında zikredilen konunun asılıdır" Sonuç olarak bir kimse vacip olan bir fiili yapamadığı zaman, kurban keser ve haccı da sahih olur. Mezhepteki meşhur olan görüş bu şekildedir.

Kâ'di der ki: İkinci tahallülden sonra, engellenen kişi, ihramdan çıkar.

(İkinci tahallül: Hacc için ihrama giren, Mina'ya gelip, yevm-i nahirde cemretu'l-Akabe'ye taş atıp, tavaf ve sayını yapan, kurbanını kestikten sonr traş olan kişinin ihramdan çıkması.)

Derim ki:Belki Kâ'dî'nin demek istediği, haccın menâsiklerini (Kâbe'yi tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa'y etmek, Arafat ve Müzdelife vakfeleri) gibi rükûnlarını eksiksiz yerine getiren, ancak veda tavafı, şeytan taşlanma ve Mina'da geceleme gibi ibadetler eksik veya yapmamışsa, bu ibadetleri İkinci tahallülden yani ihramdan çıktıktan sonra hacı yapabilir. Fakat ikinci ihramdan çıkmadan önce, haccın yapılması gereken rukunlarından biri eksik olursa o kimse, eksik olan ibadetleri tamamlayıncaya kadar ikinci tahallül (ihramdan) çıkamaz. Bunun misali aynen şöyledir: Bir kimse vacip olan ibadetlerden bir tanesini eksik yapmış kişinin ibadeti tamamlaması gerektiği gibi, hac ibadetinde eksik yapan kişinin de, yapamadığı ibadeti yerine getirmesi gerekir. Örnek verecek olursak; Müzdelife'de geceleme, cemre'yi akabe büyük şeytan taşlamak gibi vacip olan ibadetleri ancak ihramlı iken yerine getirmesi gerekir. Böylece anlattıklarına kulak ver iyi bir şekilde düşün.

Şöyle soruldu: Bir kimse, ziyaret tavafını ve sa'y'ı yapmadan hactan (ihramdan)çıkar ve daha sonra yapmadığı tavaf ve sa'y'ı kaza etmek için Mekke'ye yolculuk ettiği zaman, İlk önce müstakil bir umre yapıp sonra, daha önce yapmadığı ziyaret tavafı ve sa'y'ın kazasını mı yapar? Veya vaktin kısıtlı olmasından dolayı (arafat'taki vakfeye yetişmeme olduğu için), sadece ihrama girer ve geçen yıldan yapmadığı rukunların kazasını mı yapar?

Şöyle cevap Verildi: El Münteha Kitabı'nın Şerhin'de Şöyle Geçer: Bir kimse, hac ibadetlerinin tümünü yerine getirirse ve sadece ziyaret tavafını yapmazsa ve memleketi ile Mekke arasında seferilik mesafesi kadarsa, umre yapmak için Mekke'ye geri döner ve umresini yaptıktan sonra yapmadığı hac (ziyaret) tavafını yapar. Kitaptaki alıntı bitti.

İşte bu, soru soran kişinin meselesinin bir kısmıdır.

Temettu haccına niyet ederek ihrama girer. Umre ibadetlerini yerine getirdikten sonra tavaf ve sa'y'ını yapar. Ancak vaktin dar olması veya başka sebeplerden dolayı arafat'taki vakfeye yetişmeyen kimse, (Zilhicce ayının dokuzuncu günü güneşin batması ile onuncu günü Kurban Bayramının birinci günü sabahı fecr-i sadikin ağarmaya başladığı zamana kadar geçen vakitte) yetişmeyen kişi, Haccı Kıran veya Haccı İfrat olarak ihrama girer. Büyük şeytan taşıladıktan sonra Mekkeye döner ve ziyaret tavafını ve sa'y'ını yapar. Bundan sonra evine döner tavaf ve sa'y'ını yapmadan önceki terkettiği haline geri gelir. Eğer bu hac amelindeki tavafı ertelerse bu caizdir. Çünkü ziyaret tavafı ve sa'y'ın vakti genistir. Ne zaman yapılırsa bu amel yerine getirilmiş olur. İşte bu bizim mezhebimizin asılları dan ve gerektirdiklerindendir.

Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Kim veda tavafını yapmadan Mekke'den çıkarsa ve oraya da geri dönmezse, o kişi mümkünse Mekke'ye kurbanını gönderip kestirmesi gerekir. Eğer bu mümkün değilse olduğu yerde (memleketinde) kurbanını keser.

Allah onlara rahmet etsin! Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab ve Hamd ibn Nasırın oğullarına şöyle soruldu: Zemzem suyunu içmek ve ona teberruk etmek hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şöyle cevap verdiler: Zemzem suyunu içmek ve ona teberruk etmek müstehabdır. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Elbette ki zemzemi Abdulmuttalip oğulları getirdi. Kovalarla onu aldılar ve insanları suladılar. Ondan içtiler." Kim bu sorudaki sorulan amaçtan dolayı onu içerse bunda bir münker yoktur. Hadise gelince onu İbn Mace ve onun dışındakiler rivayet etmiştir. Nebi as şöyle buyurdu: "Zemzem suyu ne için (hangi niyetle) içilirse ona fayda sağlar."

FASIL

Şeyh'in (Muhammed'in) oğullarına ve Hamd bin Nasır'a; Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem'in kabrini ziyaret hakkında? soruldu:

Şöyle cevap Verdiler: Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in ve Salih kimselerin kabrini ziyaret etmek için yolculuk ve sefer yapmak bidattir ve bu şirke götüren vesilelerden bir vesiledir. Bu yolculukta (kabrileri ziyaret etmek için yolculuk yapmakta) namazı kısaltmanın caiz olup olmadığı konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Bazıları namazı kısaltmak caizdir, bazıları değildir ve bunun bir masiyet yolculuğu olduğunu ve namazı kısaltmanın caiz olmadığını söylerler.

Sahih hadisde şöyle rivayet edilmiştir.

Ebu Hureyre radiyallahu anh, Rasûlullah'ın Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Üç mescit dışında hiçbir mescidi ziyaret için yola çıkılmaz. Benim bu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa."²⁹⁹

²⁹⁹ Ravahu İmam Buhari ve İmam Müslim

Yolculuk ve sefer olmaksızın yapılan kabir ziyareti mustehaptır. Bu Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yaptığı ve emrettiği ziyarettir. Sahih olarak gelen rivayette: Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu; "Bu diyarın mümin ve müslüman sakinleri! Selâm sizin üzerinize olsun.Biz de Allah'ın izniyle size kavuşacağız. Allah, bizden önce gidenlere ve sonraya kalanlara rahmet etsin. Allah"Tan bizim ve sizin için âfiyet dilerim."300

İşte bu ziyaret; Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in yaptığı ve emrettiği şerî ziyarettir. Kabir ziyaretlerinde, kabir elinin kendi nefesine dua etmek (kabir ehlinde birşey talep etmek ve istemek) caiz değildir. Bilâkis vefat eden müslümanların af ve mağfireti için Allah'a dua edilir. Kabir başlarında, kabir sahiplerine dua etmek (kabir ehlinde birşey ummak) sahibini İslâm milletinden çıkaran büyük şirk amelidir. Bu şirk! Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in risaletinden önceki Arapların şirkiydi. Kabirlerde duâ etmek şirk değildir. Fakat hususen Allah'a dua etmek için kabirleri yer edinmek kişiyi şirke götüren vesilelerden bir vesiledir.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem ümmetini, geçmişte ve günümüzde kabir perestlerin düşmüş olduğu şirke ve küfre düşmemesi için, hem uyarmış hemde "sedd-i zerayi" bandından şirke götüren bütün vesîleri engellenmiş ve yolları tıkamıştır. Çünkü şeytan, onlara vehim ve vesvese vererek amellerini süslü gösterdi ve onlara, eğer siz orada duâ ederseniz Allah duâlarınıza icabet eder hissini vererek taki insanların küfür ve şirke düşene kadar bundan vazgeçmedi ve vazgeçmeyecekte.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in emretmiş olduğu kabir ziyareti ise tamamen bundan daha farklıdır. Kabir ziyaretlerindeki amaç; vefat eden müslümanların bağışlanma ve affı için Allah'a dua etmek ve ölümden ibret alınması kabir ziyareti yapmaktır.

Soru soranın: "Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in veya müslümanların kabrini ziyaret etmek teberruktur. Teberrukun manası ise; Rasulullah'ın kabrini ziyaret edildiği zaman, ziyaret eden kişinin, Allah'tan bir fazilet ve bereket ummasıdır " sözü ve tevili, tam manasıyla vehim ve şüpheli bir yaklaşımdır.

Kişinin, böyle kapalı ve vehimli lafızlardan dönüp daha açık ve sarıh ifadelere yönelmesi en güzel olanıdır.

Daha doğrusu, adamın bu gibi yerleri ziyaret etme amacı ve kastını, şöyle açıklaması daha uygundur.

"Bu kişinin kastı, kardeşi için dua ettiği zaman Allah'tan ecirini beklemek veya Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem'in emrine ve sünnetine sarılmaktır."

Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Kabirleri ziyaret ediniz. Zira kabir ziyareti, ölümü hatırlatır, düşünme fırsatı verir..."

Teberruk lafzına gelince: Günümüzdeki insanlar, bu lafızdan şirki anlıyor. (Yani insanlar; Peygamberin veya salih kimselerin kabirlerinde, rızık, hastalıklara şifa ya da buna benzer şeyler talep ederek dua etmenin caiz olduğunu anlamalarıdır.)

Eğer sen, onların bu amellerini reddedecek olursan, sana derler ki; kardeşim bizim yaptığımız salih kimselere teberruk etmektir veya salih kimsenin bereketini ummaktır. Zaten İslam'da teberruk vardır diyerekten itirazlarını sürdürürler. Alim denilen şeytanları, şirk adını değiştirip, bunun salihlerle tevessül olduğunu söyledikleri gibi, ilahlarının isimlerini değiştirip, seyyid dediler. Onlar, isimlerini değiştirselerde değiştirmeselerde hakikat değişmeyecektir.

Rasulullah *sallâllâhu Aleyhi Vesellem*'in kabrinin ziyaret edilmesi soruldu.

Şöyle cevap verdiler: Rivayet edilen sahih hadisler ile, selef ve halefin ittifakı üzere, O'nun (Rasulullah'ın) mescidine gitmek ve ona salât ve selâm getirmek, bu ziyaretten vesile talep etmek ve benzeri şeyler Allah ve Rasulunun emrettiği yolculuk ve ziyaretir.

Bu (Rasulullah'ın mescidine olan) yolculuk, Müslümanların icmasıyla caizdir. *Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in kabrine yolculuk etmenin müstehap olduğunu söyleyen âlimlerin muradı, Rasûlullah'ın kabrini ziyaret etmektir.

Çünkü onu ziyarete gitmekten kastettikleri şey, onun mescidine gitmektir. Âlimlerin hac ibadetleri ilgili matbu olan kitaplarda derler ki; "Rasulullah'ın kabrini ziyaret etmek mustehaptır." İşte Âlimlerin murat ve kastettiği, "*Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in mescidini ziyaret etmektir."

Rasulullah'ın "kabrini ziyaret etmek" lafzıyla, başkasının kabrini ziyaret etmek lafzı tamamen birbirinden farklıdır. Çünkü insanlar, herhangi bir kimsenin kabrine gider ve ziyaret edebilir ve orada sünnet ve bidat amelleri yapabilir. Ama hiçbir kimsenin, Rasulullah'ın kabrine girmesi mümkün değildir. (*Rasulullah sallâllâhu Aleyhi Vesellem*'in kabrine girmek mümkün olmadığı için, o'nun

kabrini ziyaret demek, *Rasulullah sallâllâhu Aleyhi Vesellem*'in mescidini ziyaret etmektir.)

Selefi Salihinden kimse, *Rasulullah*'ın mescidini ziyarete, "*Rasulullah*'ın kabrini ziyaret" demedi. Keza Sahabeden hiçbirisi, "kabrini ziyaret" tabirini ne kullandılar ne telaffuz ettiler. Aynı şekilde tâbiinin sözlerinde "*Rasulullah*'ın kabrini ziyaret" lafzı bilinmemektedir.

Rasulullah'ın kabrini ziyaret etmekle ilgili rivayet edilen hadislerin hepsi, alimlerin ittifakıyla zayıftır.

Kendilerine güvenilen ve sözlerine itimat edilen ehli sünnet Âlimlerinden hiçbirisi, *Rasulullah*'ın kabrini ziyaret etmek ile ilgili sahih bir hadis rivayet etmemiştir ve Ümmetin imamları da böyle bir hadisi hüccet olarak getirmemiştir.

Bilakis ehli sünnetin İmamı Mâlik bin Enes, bu meseledeki hükmü insanların içinde en iyi bilen birisi olarak, bir adamın ben, *Rasulullah*'ın kabrini ziyaret ettim demesini kerih görürdü.

Eğer bu söz onların yanında meşru olsaydı veya bilinseydi veya *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'den rivayet edilmiş olsaydı, Medine âlimi (Mâlik bin Enes) bunu kerih görmezdi.

Hakeza selef bu tabiri kullanmış olsaydı, Mâlik bu sözü kerih görmezdi. Seleften gelen naslar üzere ümmet, söz ve amel noktasında şuna icma etmiştir. "*Rasulullah*'ın kabrine bitişik olan mescide yolculuk yapmak ve *Rasulullah*'ın mescinde, *Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in hukukunu, Allah'ın emrettiği şekilde yerine getirme konusunda Âlimler icma etmiştir.

Şeyhul İslâm'ın özet olarak risalesi; Hiçbir sahabînin böyle bir şey yaptığı nakledilmemiştir.

Böyle bir yolculuğun caiz olmayacağı noktasında ümmetin icmaı vardır. İmam Malik de “ Rasûlullahın kabrini ziyaret ettim” diyen birisinin sözünü kerih görmüştür. Kabrinin ziyaret edilmesine yönelik aktarılan hadislerin tamamı ya zayıf ya da mevzudurlar. Bu hadis de açık bir şekilde kabri ziyaret kastıyla yapılan yolculuğun caiz olmayacağını göstermektedir. Şeyhin muhtasar olarak sözleri burada bitti.

İmam Abdülaziz bin Muhammed bin Suud şöyle dedi: İlim ehlinin icmasına göre bu üç mescid dışında, başka mescidler için yolculuk yapmak caiz değildir. Mescidlere gitmenin fazileti ve sevabı hakkında birçok hadis olmasına rağmen, bu üç mescid dışında (bereket, fazilet ve hayır) ummak için başka mescidlere yolculuk yapmak ise, kabir ziyareti için yolculuk yapmak daha önce haram olmayı gerektirir. O hâlde kralların ve benzerlerinin getirdiği birçok bidat ve fasit alışkanlıkları sizi aldatmasın. Darekutni'de Rasulullah'ın kabrini ziyaret ile ilgili olan hadislerin hepsi İlim Ehlinin tahkiki ve ittifakıyla ya uydurma ya da mevzu hadisler olduğudur. Bunlar arasında İbn el-Salah, İbn el-Cevzi, İbn Abdulber, Ebu el-Kasım el-Suheyli, şeyhi İbn el-Arabi el-Maliki, Şeyh Takiyüddin ve diğerleri bulunmaktadır. Hatta bu rivayetlerin çok azı zayıf derecesine ulaşmıştır. Darekutni bu meselede, Sünen Ehline karşı tek kalmıştır. Ancak bütün hadis İmamları bu meselede, Darekutni'nin görüşünün hilafıdır. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem vaktiyle kabir ziyaretini yasak etmişti, sonra: (Nasihat almak, ahireti hatırlamak ve Allah'tan mağfiret, rahmet ve afiyet dilemek için) sahih hadislerde mevcut olduğu gibi mutlak olarak kabir ziyaretine ruhsat vermiştir.

(Ancak isteyenlere fayda sağlamaları yahut ondan yahut başkalarından bir zararı gidermeleri için ölümlere yalvarmak ve onlardan yardım istemek için değil. Çünkü bu şirktir ve bu konuda

mümin ve müslüman salihlerden ve başkalarından olmaları arasında bir fark yoktur.)

Zira kabirlerden bir kabri ziyaret etmek için seyahat etmek caiz değildir. (İster bir peygamberin, ister bir velinin, isterse bunların dışında birinin kabri olsun.)

Çünkü Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şu hadisiyle bunu nehyetmiştir: "Ancak üç mescit için sefere çıkılır: Mescid-i Haram, benim şu mescidim ve Mescid-i Aksa" Ravahu Hadisi (Ahmed, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace rivayet etmişlerdir.)

Meşru yolculuk, Rasulullah sallâllâhu Aleyhi Vesellem'in mescidine gitmek ve orada namaz kılmaksa, Rasulullah'ın mescidine bitişik olan kabir ziyareti de buna dahil edilebilir.

Çünkü yolculuğu, muayyen olarak kabir ziyareti için niyet edilmemiştir. (Rasulullah'ın mescidinde namaz kılmak ve oranın faziletini elde etmek için yolculuğa niyet etmiş ve ibadetlerini ve zikirlerini bitirdikten sonra Rasulullah'ın kabrini ziyaret etmiştir.)

O zaman bu ziyaret meşrudur ve kabirde yasak bir hareket olmaması şartıyla makbul olduğu konusunda görüş birliği (icma) vardır.

İbn Hacer derki; Medine'den uzakta bulunan birinin yalnız Rasûlullahın mescidini ziyaret etmek için yolculuk yapmaya niyet edecek ve daha sonra Rasulullah'ın mescidine bağlı kabrinide ziyaret edebilir.

(Asıl olan yolculuğun kabir değilde mescid ziyareti için niyet edilmesidir.)

Peygamberlerin ve Salih kimselerin kabirlerini mescid edinmek, insanları ya şirke ve küfre düşürmüş ya da şirke yakın büyük günahlara götürmüştür.

İnsanlar, salih kişiler öldükten sonra onların heykellerini diktiler, resimlerini yaptılar. Mesela Vedd, Suva, Yeğus, Yeuk ve Nasr veya yıldızlar tılsım ve benzeri şeylerin timsallerini yaparak şirke düştüler. Zannettiler ki; onların seslerini işitiyor ve kendileri için şefaathçi olacaklarını umdular. Peygamberin ve Salih kimselerin kabrinde şirke düşmek, ağaç, taş veya benzeri şeylerde şirke düşmekten daha kolay ve daha meyillidir. Bundan dolayıdır ki, müşriklerin ekseriyeti kabir başlarında Allah'a yalvarır ve huşu içinde olduklarını görürsün. Namazlarında Allah'a karşı duymadıkları "huşuyu", kabir başlarında duyarlar.

(Müşrikler) mezarlıktaki kabir sahiplerine, reca, ümit içinde istigase, düşmanlarına karşı zafer, rızkın çoğalması ve artması, borçların ödenmesi, sağlık ve sıhhati olunması noktasında kabirdekilere huşu içinde duâ ve yalvararak onlara İbadet ederler.

Aynı şekilde umduklarını getirmek veya korktuklarını defetmek için kabirdekilere adak adarlar, kabirleri bayram yerine çevirirler, kabirleri tavaf ederler, türbeleri öper, dokunur, yanaklarını toprağına sürer ve bunun dışında müşrikler diğer ibadet ve isteklerini yerine getirirler. Kabir perest müşrikler, kendi elleriyle yaptıkları bu put ve heykeller den, Allah katında şefaathçiler olması gibi bir takım istek ve temenni de bulunurlar.

İşte bu kimseler, ihtiyaçlarını ve sıkıntılarının giderilmesini kabirdeki yatanlardan isterler. Nasıl bir mümin bir kişinin, darda kaldığı zaman "Ehad ve Samed" olan Allah'ın isimlerini anarak duâ ettiği gibi, müşriklerde dara ve sıkıntıya düştükleri zaman onların

isimlerini çağırırlar. ("Meded ya şeyh", "Meded ya Abdelkadir", "Meded ya Gavs-ı Azam" gibi lafızlar) ilah edindikleri kimselerin ismini anarak istek ve talepte bulunurlar. Ve onların kabir ziyaretindeki amaçları, mağfiret ve ateşten kurtuluşa vesile olduğuna ve kendinden önceki günahları önceki günahlara kefaret olduğuna inanırlar. Bilakis bu itikadı, kutsanmış bir ağaç altında, mağaralarda veya anıt ve türbe gibi yerlerde, sadece Alemlerin Rabbinden başka kimsenin güç yetiremeyeceği bir şeylerde, salih ve veli olarak bildikleri kimselerin isimlerini anarak ve zikrederek istek ve talepte bulunurlar ve özellikle bu itikat ve inanç sıkıntılı zamanlarında çoğaldığını görürsün.

Şeyh Abdurrahman bin Hassan şöyle cevap verdi: "Bazı alimler, peygamberlerin ve salihlerin kabirlerine seyahat etmenin caiz olduğunu söylediler." Bu söz, El Muğnî Kitabının sahibine aittir. Müteahhirundan olan Hanbelîler ve Şafiîlerden bazıları bu görüşü tercih ettiler ve şu kavli (فروها) "ziyaret ediniz" hüccet olarak getirdiler.

"Ben sizleri kabirleri ziyaret etmekten menetmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyaret ediniz."

Hadis (İlmîni) bilmeyen kimselerin getirmiş olduğu delil ise şu hadisidir: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Vefatımdan sonra beni ziyaret eden kişi, hayattayken ziyaretime gelmiş gibidir."

Bu Rivayet, hadis İlmîni, illetini ve senedini bilen Hadis Ehlinin yanında hüccet ve delil değildir. Çünkü bu rivayet zayıftır. Bazı insanların şöyle demesi gibi; "Kim Kabe'ye hacca gider de beni ziyaret etmezse, bana eziyet etmiştir." Bu uydurma bir hadisidir.

İbn Teymiyye, hadis ashabından hiç biri bunu rivayet etmediği zikretmiştir. Ancak bu rivayet uydurma hadis kitaplarında zikredilmiştir. Keza bu hadise benzer başka rivayet ise; Peygamberimiz buyurdu ki; "Kim beni (kabrimi) ziyaret ederse, ben

ona cenneti garanti ederim." Şeyh (İbn Teymiyye) dedi ki, Aynı şekilde bu rivayette Âlimlerin ittifakı ile batıldır.

Sahih olan şudur: Mütেকaddimûn'den Ebû Abdullah İbn Battah, Ebû'l-Vefa' İbn Akil ve mütেকaddimûndan bir grup, kabir ziyareti için yapılan yolculuğun haram (masiyet) yolculuğu olduğu ve bu yolculukta namazın kısaltılmasının caiz olmadığı görüşündedir. Malik, Şafii ve Ahmed'in görüşüde bu şekildedir. Delil olarak şu hadisi getirmişler.

Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "(İbâdet için) şu üç mescidden başkasına yolculuk edilmez: Mescid-i-Haram, Mescid-i Aksâ ve şu benim mescidim. (Yani Mescid-i Nebvî) Revahu Buhari ve İbn Mace

Bu hadisin sahih olduğu ve genel olarak uyulması gerektiği ve amel noktasında imamlar ittifak etmişlerdir.

Bir kimsenin, bu üç mescidin dışında başka mescidde veya türbede namaz kılmak veya oralarda itikâf yapmak için yolculuk yapması nehiy edilmiştir. Alimlerin ittifakıyla bu niyet ve adak geçersizdir.

Ama bir kimse, Mescid-i-Haram, Mescid-i Aksâ ve Mescid-i Nebvî'de namaz kılmak ve İtikafa girmek için yolculuk yapmaya niyet etmiş adak adamışsa, bu adağını yerine getirmesi gerekir. İmam Mâlik, İmam Şafii ve İmam Ahmed'in yanındaki hükümde budur. Şeyhul İslâm İbn Teymiyye'nin görüşü bu şekildedir.

Eğer alimlerin bu konudaki sözlerini sana açık bir şekilde beyan olduysa, Bil ki! Bir kimse, Resûlullah'ın mescidini ziyaret etmek için yolculuk etmeye niyet ederse bu caiz ve sevap olan yolculuktur. Çünkü bu yolculuk, alimlerin ittifakına göre bir itaat yolculuğudur.

Ama Rasulullah'ın mescidini ziyaret eden kimse, daha sonra Rasulullah'ın kabrinde ziyaret edebilir.

Eğer bir kimse, *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in mescidine ulaşırsa, meşru bir başlangıç olan “selâm vermek, tâzimde bulunmak” anlamındaki tahiyyetul mescid ile başlar, daha sonra Rasulullah'a salât ve selâm getirir ve bunun akabinde Rasulullah'ın arkadaşı, Ebu Bekir ve Ömer radiyallahu anh'uma selâm verir. Bu amelde hiçbir şekilde mahzur yoktur. Bilâkis maslahat ve fayda vardır. İşte bu İslam'ın ve şeriatin meşru kıldığı bir maslahattır. Böyle bir maslahatı elde etmede ne gibi sakınca olabilir? İçma ile bunda hiçbir sakınca yoktur.

Şeyh Muhammed'in oğlu Şeyh Abdullah der ki: Bidatlerden bir tanesinde, Siyer İlmîni bilmeyenlerin Allah'a yakınlık olduğuna inandıkları, belli ve özel günlerde mevlût okumak için toplanmalarıdır.

Buna örnek verecek olursak, Es Semmân ve Haddat gibi bazı kimselerin, o günlere has olarak yazdıkları kaside ve ilahileri belli bir makam seviyesinde yüksek sesle okumak, aynı şekilde o günlere has topluca Fatiha suresi ve benzeri ayetleri okuyarak o kimselere tevessulde bulunmalarıdır. Hatta bu topluluklar, kendi uydurdukları bu program ve etkinlikleri yerine getirmek ve muhafaza etmek için muhalifleri ile savaşırlar. Onların bu amellerinde küfür ve şirk varsa, küfür ve şirk deriz. Şayet onların kaside ve amellerinde şirk yoksa onlara deriz ki; sizin yaptığınız bu amel bidat ve sünnete muhalafettir. Eğer tevbe eder dönerlerse ne âlâ. Ama yüz çevirecek olursa, kâ'dı, onları bu amelden engelleyecek en güzel cezayı uygular.

Şeyh Abdullah Eba Butayn dedi ki: Rasulullah'ın kabrine doğru kazılan tünel kıssasına gelince; ben o hikâyenin sebebini ve işleyişini tam olarak hatırlamıyorum. Fakat Seyyid Es Semhudi'den aktarılan El

Vefa bi Ahbari Daril Mustafa Kitabın'da, O kitabın "Ondokuzuncu Babında" Medine'î Münveverede gerçekleşmiş garib ve acayip olaylardan bahseder. Bu zikredilen acayip olaylardan birtaneside, Kemal Esnevi Eş Şafiî'den özet olarak aktarılan *Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in kabrine tünel kazılması hadisedir.

Şeyh Şöyle devam etti: Selçuklu Şam-Halep Atabegi Sultan Nureddin Mahmud Zengi (v.18-1174), bir gece rüyasında Rasûlullah'ı gördü. *Rasulullah sallâllâhu Aleyhi Vesellem* , ona iki esmer adamı gösterip: "Bunların icabına bak" buyurdu. İki kere uyandı, abdest alıp uyudu. Bu hal üç kere tekrar edince, rüyanın sahih olduğunu anladı. Vezirini çağırdı ve ona Şam'a gideceğini haber verdi.

Sultan ve vezir yanlarına yirmi binekli adam ve pek çok altın alarak gece Şam'dan çıkarak Medine'ye doğru hareket ettiler. Onaltı gün sonra Medine'ye vardılar. Rasulullah'ın Mescidinde namaz kıldıktan sonra vezir, "Sultan, Rasulullah'ın mübarek ravzasını ziyarette ve bütün Medine halkına sadaka vermeye geldi. Şehirde ne kadar insan varsa, yazılıp birer birer gelsin, sultanın elinden sadaka alsın" dedi.

Bütün halk gelip aldı. Ancak Sultan Nureddin rüyasında gördüğü kimseleri bunların arasında bulamadı. Melik aranızda sadaka almamış kimse var mı diye? sordu. Halk hayır kerkes hediyesini aldı. Fakat iki tane salih, iffetli ve takvalı mağribli kaldı. Onlar hep ibadette olup arada bir sadaka verirler denildi. Hemen onları getirtti. Onların rüyada gördüğü kimseler olduklarını görünce sevindi. "Kimsiniz" diye sordu. Mağripliyiz hacca geldik, bu yıl burada misafir olduk" demeleri üzerine kaldıkları hücreyi tekrar tekrar araştırdı ve bir hasırın altında Resulullah'ın mübarek kabir-i saadetlerine yakın yere kadar kazılmış bir tünel bulundu.

Sultan başından geçen olayları, halka anlattıktan sonra bunları idam etti. Sonrasında Ravza-i Mutahhara'nı etrafını duvar yapmak üzere kazdırınca su çıktı. Daha derin kazdırdı. Çok bakır eritip temele döküldü. Böylece bu gibi hadiselerin önüne geçilmiş oldu.

Şeyh Abdullatif bin AbdurRahman'a, Şeyh (Muhammed'in) Kudüs'de bulunan Kubbet-üs Sahra (Muallak Taşı) hakkında yaptığı açıklamada hakkında ne düşünüyorsunuz? Diye soruldu.

Şeyh Rahimehullah Şöyle Cevap Verdi: Şeyh'in Kubbet-üs Sahra (Muallak Taşı) hakkındaki açıklamasında bir problem yok. Her ne kadar El Hâmeş Kitabı'nın Sahibi, Muallak taşının havada asılı durduğunu söylesede, taşın havada asılı durduğunu gösteren hiçbir işaret yoktur. Bu taş, Süleyman Aleyhisselam zamanında yüksekte tavana asılı gibi durmaktadır. Bu kayanın en geniş yeri 18 metre, en dar yeri ise 13.5 metredir. (Bu kayanın içine on bir basamak merdivenle inilebilmektedir. Kayanın iç kısmı yaklaşık 1.5 metre yüksekliğinde ve 4.5 metre x 4.5 metre boyutlarında boş bir mekandır. İçeriden tavana bakıldığında havada asılı izlenimi verir, bundan dolayı Hacer-i Muallak olarak anılmaktadır.) Bâbil Hükümdarı II.Buhtunnasr'ın (Nebukadnezzar) Kudüs'ü işgal edince, askerlerine, Muallak taşının altını kum ve toprak ile doldurmalarını emretti.

Daha sonra Rumlar, Kudüs'ü işgal edince, mescdi akşamın için moloz ve pis şeylerle doldurup çöplük haline getirmiştir.

Bundan sonra, Ömer Radiyallahu Anh'u Kudüs fetih ettikten sonra, Mescid-i Aksâ'nın, Hristiyanların döneminde molozlar altında kalmış olan yerini temizletmiş ve bizzat kendisi de eteğinde toprak taşıyarak bu çalıışmaya katılmıştır.

Eğer El Hâmeş Kitabı'nın Sahibi muallak taşı, risaletten önce de yukarıdaydı derse, tamam söylediği doğrudur. Ama daha sonra bu duruma geldi derse o'nun dediği tamamen vehimden ibarettir.

İbadet kitabı 5. Cilt burada bitti. 6. Cilt ile devam ediyor.